

**ATV KANALI VE NETFLIX DİJİTAL
PLATFORMUNDA YERLİ DİZİLERDEKİ
ŞİDDET SUNUMU: YETİŞTİRME KURAMI
PERSPEKTİFİ**

Yüksek Lisans Tezi

Zeynep AYNA

Eskişehir 2025

**ATV KANALI VE NETFLIX DİJİTAL PLATFORMUNDA YERLİ
DİZİLERDEKİ ŞİDDET SUNUMU: YETİŞTİRME KURAMI PERSPEKTİFİ**

Zeynep AYNA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Basın ve Yayın Programı

Danışman: Prof. Dr. Ömer ÖZER

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Haziran 2025

Eskişehir

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Zeynep Ayna'nın "ATV Kanalı ve Netflix Dijital Platformunda Yerli Dizilerdeki Şiddet Sunumu: Yetiştirme Kuramı Perspektifi" başlıklı tezi 19/06/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Basın ve Yayın Anabilim dalı Basın ve Yayın programında, Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

		<u>Ünvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Danışman)	:	Prof. Dr. Ömer ÖZER	
Üye	:	Prof. Dr. Haluk BİRSEN	
Üye	:	Prof. Dr. Hediyeullah AYDENİZ	

Prof. Dr. Nafiz Öncü CAN
Anadolu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

ATV KANALI VE NETFLIX DİJİTAL PLATFORMUNDA YERLİ DİZİLERDEKİ ŞİDDET SUNUMU: YETİŞTİRME KURAMI PERSPEKTİFİ

Zeynep AYNA

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Haziran 2025

Danışman: Prof. Dr. Ömer ÖZER

Bu tez çalışması, Yetiştirme Kuramı perspektifinde, Türkiye’de televizyon ve dijital yayın platformlarının, insanların sosyal gerçeklik kavramlaştırmaları ve dünya algılamaları üzerindeki rolünü karşılaştırmalı olarak ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada, ATV televizyon kanalı ve Netflix dijital yayın platformunda yayınlanan yerli diziler, mesaj sistem ve yetiştirme çözümlemeleriyle analiz edilmiştir. Bununla birlikte anaakımlaştırma çözümlemeleri, iki kanal karşılaştırılarak yapılmıştır. Bunun nedeni, yetiştirmenin, televizyona mı yoksa dijital platforma mı bağlı olarak gerçekleştiğini ortaya çıkarmaktır. Her iki kanala da uygulanan mesaj sistem çözümlemesinden ulaşılan bulgular temelinde anket soruları hazırlanmıştır. Anket, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde, 420 öğrenciden oluşan bir araştırma grubuna uygulanmıştır. Anketten elde edilen verilerin, ki-kare dağılımlarına bakılmıştır. ATV için 16, Netflix için 16 olmak üzere toplamda 32 yetiştirme testi yapılmıştır. Anaakımlaştırma testleri cinsiyet, sosyo-ekonomik statü ve yaş olmak üzere 3 kategoride yapılmıştır. İlgili kategorilerde ATV için toplam 48, Netflix için toplam 48 anaakımlaştırma testi yapılmıştır. Testler sonucunda, dijital yayın platformunun yetiştirme ve anaakımlaştırma rolünün televizyondan fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yetiştirme Kuramı, Mesaj Sistem Çözümlemesi, Yetiştirme Çözümlemesi, Dijital Yayın Platformları, Televizyon.

ABSTRACT

REPRESENTATION OF THE VIOLENCE ON ATV AND NETFLIX: A CULTIVATION THEORY PERSPECTIVE

Zeynep AYNA

Department of Journalism

Graduate School of Anadolu University, June 2025

Supervisor: Prof. Dr. Ömer ÖZER

This thesis aims to reveal comparatively reveal the role of television and digital streaming platforms in Turkey on the way individuals conceptualize social reality and perceive the world from the perspective of Cultivation Theory. In this study, the Turkish TV series on the ATV channel and the Netflix digital streaming platform was analyzed through message system and cultivation analysis. Mainstreaming analyses were carried out by comparing the two channels. This is to find out whether the cultivation is happening through television or digital platform. Survey questions were prepared based on the findings obtained from the message system analysis applied to both channels. The survey was conduct to a research group consisting of 420 students at Anadolu University Faculty of Economics and Administrative Sciences. The data obtained from the survey were examined through chi-square distributions. A total of 32 tests were conducted, 16 for ATV and 16 for Netflix. Mainstreaming tests were conducted in 3 categories: gender, socio-economic status and age. A total of 48 mainstreaming tests were conducted for ATV and 48 for Netflix in the relevant categories. As a result of the tests, it was revealed that the cultivation and mainstreaming role of the digital streaming platform is more than television.

Keywords: Cultivation Theory, Message System Analysis, Cultivation Analysis, Digital Streaming Platforms, Television.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Zeynep AYNA

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, televizyon ve dijital yayın platformlarının, insanların sosyal gerçeklik kavramlaştırması ve dünya algılaması üzerindeki rolü karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Söz konusu çalışma, George Gerbner'ın geliştirmiş olduğu Yetiştirme Kuramı perspektifinde gerçekleştirilmiştir.

Tezimin her aşamasında akademik bilgi birikimi ve rehberliğiyle yol gösterici olan ve bu süreci verimli ve öğretici kılan, emeğini ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Ömer ÖZER'e içtenlikle teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin savunma aşamasında yer alan Sayın Prof. Dr. Haluk BİRSEN'e ve Sayın Prof. Dr. Hediyeullah AYDENİZ'e yapıcı yorumları ve değerli katkıları için çok teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında, her koşulda beni destekleyen, sevgileri ve emekleriyle her zaman yanımda olan ve bana güç veren sevgili annem, babam ve ağabeyime en derin teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu süreçte, sevgi dolu varlığıyla moral kaynağım olan sevgili kedim Sincap'a teşekkür ederim.

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken (örneğin ChatGPT, Gemini, DALL-E vb.) üretken yapay zekâ programlarından destek almadığımı beyan ederim. Tezin hazırlığı aşamasında üretken yapay zekâ programlarından (örneğin çeviri, bilimsel makale vb.) desteği almadım.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Zeynep AYNA

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	v
ÖNSÖZ	vi
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ.....	x
1 GİRİŞ	1
1.1 Sorun	1
1.2 Amaç.....	5
1.3 Önem	6
1.4 Varsayımlar.....	7
1.5 Sınırlılıklar	11
1.6 Tanımlar.....	12
2 BÖLÜM: ALANYAZIN.....	14
2.1 Yetiştirme Kuramı'nın Düşünsel Yapısı	14
2.1.1 İletişim ve Popüler Kültür.....	18
2.1.2 Televizyon ve Şiddet	31
2.2 Yetiştirme Kuramı Bileşenleri.....	34
2.2.1 Kurumsal Süreç Çözümlemesi.....	36
2.2.2 Mesaj Sistem Çözümlemesi.....	40
2.2.3 Yetiştirme Çözümlemesi.....	43

3	BÖLÜM: DÜNDEN BUGÜNE YETİŞTİRME ARAŞTIRMALARINDAN ÖRNEKLER VE YETİŞTİRME KURAMI VE ARAŞTIRMALARINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE YANITLARI	51
3.1	Dünden Bugüne Yetiştirme Araştırmalarından Örnekler	51
3.1.1	İlk Yetiştirme Araştırması	51
3.1.2	Politik Anaakımlaştırma Araştırması.....	55
3.1.3	George Gerbner’ın Kuramsal Açılımlı Çalışması.....	59
3.1.4	George Gerbner Sonrası, Yardımcılarından Bir Çalışma	62
3.2	Yetiştirme Kuramı ve Araştırmalarına Yönelik Eleştiriler ve Yanıtları	66
4	BÖLÜM: YÖNTEM.....	72
4.1	Araştırma Modeli.....	72
4.2	Evren ve Örneklem	73
4.3	Veri Toplama Tekniği ve Aracı	75
4.4	Veri Analizi.....	77
5	BÖLÜM: BULGULAR	80
5.1	Mesaj Sistem Çözümlemesi Bulguları ve Değerlendirmesi	80
5.2	Yetiştirme ve Anaakımlaştırma Çözümlemesi Bulguları	95
5.2.1	Televizyon Çözümlemesi Bulguları.....	95
5.2.2	Dijital Kanal Çözümlemesi Bulguları.....	114
6	BÖLÜM: SONUÇ VE TARTIŞMA, ÖNERİLER	141
6.1	Sonuç ve Tartışma.....	141
6.2	Öneriler	150
	KAYNAKÇA	151
	EKLER	
	ÖZ GEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 5.1 Çözümlemesi Yapılan Dönemlerin Kanallar Bakımından Dağılımı	80
Tablo 5.2 Şiddet Sahne Sayılarının Kanallara Göre Dağılımı	80
Tablo 5.3 Şiddetin Süreklilik Durumu.....	81
Tablo 5.4 Şiddete Ayrılan Sürenin Kanallara Göre Dağılımı	81
Tablo 5.5 Dizilerdeki Şiddet Sahnelerinin Tonu.....	82
Tablo 5.6 Dizilerde Şiddete Katılanların Dağılımı.....	82
Tablo 5.7 Şiddet Adedi	83
Tablo 5.8 Şiddet Sahnelerinin Türü.....	83
Tablo 5.9 Şiddet Sahnelerinin Kaza ya da Kasten Oluşum Durumu.....	84
Tablo 5.10 Kanun Birim Temsilcileri.....	84
Tablo 5.11 Güvenlik Güçleri.....	85
Tablo 5.12 Şiddetin Suç Durumu	85
Tablo 5.13 Şiddet Uygulayan ve Şiddete Uğrayanların Tanınırlık Durumu	86
Tablo 5.14 Şiddet Uygulayanın Ün Durumu	86
Tablo 5.15 Şiddete Uğrayanın Ün Durumu	87
Tablo 5.16 Şiddet Uygulayanların Meslek Dağılımı.....	87
Tablo 5.17 Şiddete Uğrayanların Meslek Dağılımı.....	88
Tablo 5.18 Şiddet Uygulayanın Sosyo-Ekonomik Statü (SES) Durumu	88
Tablo 5.19 Şiddete Uğrayanın Sosyo-Ekonomik Statü (SES) Durumu	89

Tablo 5.20 Olay Yeri	89
Tablo 5.21 Yerleşim Birimi	90
Tablo 5.22 Olay Saati	90
Tablo 5.23 Olay Mekânı	91
Tablo 5.24 Şiddet Aleti (ATV).....	91
Tablo 5.25 Şiddet Aleti (Netflix).....	92
Tablo 5.26 Şiddet Biçimi (ATV).....	92
Tablo 5.27 Şiddet Biçimi (Netflix).....	93
Tablo 5.28 Şiddet Uygulayanların Cinsiyet Dağılımı	93
Tablo 5.29 Şiddete Uğrayanların Cinsiyet Dağılımı	94
Tablo 5.30 Şiddet Uygulayanların Yaş Dağılımı	94
Tablo 5.31 Şiddete Uğrayanların Yaş Dağılımı	95
Tablo 5.32 Birinci Yetiştirme Testi Sonucu	96
Tablo 5.33 İkinci Yetiştirme Testi Sonucu	97
Tablo 5.34 Üçüncü Yetiştirme Testi Sonucu	98
Tablo 5.35 Dördüncü Yetiştirme Testi Sonucu.....	99
Tablo 5.36 Beşinci Yetiştirme Testi Sonucu.....	100
Tablo 5.37 Birinci Anaakımlaştırma Testi.....	101
Tablo 5.38 Altıncı Yetiştirme Testi Sonucu	102
Tablo 5.39 Yedinci Yetiştirme Testi Sonucu	103
Tablo 5.40 Sekizinci Yetiştirme Testi Sonucu.....	104

Tablo 5.41	Dokuzuncu Yetiştirme Testi Sonucu	105
Tablo 5.42	Onuncu Yetiştirme Testi Sonucu	106
Tablo 5.43	On Birinci Yetiştirme Testi Sonucu.....	107
Tablo 5.44	On İkinci Yetiştirme Testi Sonucu	108
Tablo 5.45	On Üçüncü Yetiştirme Testi Sonucu	109
Tablo 5.46	On Dördüncü Yetiştirme Testi Sonucu	110
Tablo 5.47	On Beşinci Yetiştirme Testi Sonucu.....	111
Tablo 5.48	On Altıncı Yetiştirme Testi Sonucu.....	112
Tablo 5.49	İkinci Anaakımlaştırma Testi	113
Tablo 5.50	On Yedinci Yetiştirme Testi Sonucu	114
Tablo 5.51	On Sekizinci Yetiştirme Testi Sonucu	115
Tablo 5.52	On Dokuzuncu Yetiştirme Testi Sonucu.....	116
Tablo 5.53	Yirminci Yetiştirme Testi Sonucu	117
Tablo 5.54	Yirmi Birinci Yetiştirme Testi Sonucu	118
Tablo 5.55	Üçüncü Anaakımlaştırma Testi	119
Tablo 5.56	Dördüncü Anaakımlaştırma Testi	120
Tablo 5.57	Beşinci Anaakımlaştırma Testi.....	121
Tablo 5.58	Yirmi İkinci Yetiştirme Testi Sonucu	122
Tablo 5.59	Yirmi Üçüncü Yetiştirme Testi Sonucu	123
Tablo 5.60	Yirmi Dördüncü Yetiştirme Testi Sonucu.....	124
Tablo 5.61	Yirmi Beşinci Yetiştirme Testi Sonucu	125

Tablo 5.62 Altıncı Anaakımlaştırma Testi.....	126
Tablo 5.63 Yirmi Altıncı Yetiştirme Testi Sonucu	127
Tablo 5.64 Yirmi Yedinci Yetiştirme Testi Sonucu.....	128
Tablo 5.65 Yirmi Sekizinci Yetiştirme Testi Sonucu.....	129
Tablo 5.66 Yirmi Dokuzuncu Yetiştirme Testi Sonucu	130
Tablo 5.67 Otuzuncu Yetiştirme Testi Sonucu	131
Tablo 5.68 Otuz Birinci Yetiştirme Testi Sonucu.....	132
Tablo 5.69 Otuz İkinci Yetiştirme Testi Sonucu.....	133
Tablo 5.70 Yedinci Anaakımlaştırma Testi	134
Tablo 5.71 Sekizinci Anaakımlaştırma Testi	135
Tablo 5.72 Dokuzuncu Anaakımlaştırma Testi.....	136
Tablo 5.73 Onuncu Anaakımlaştırma Testi	137
Tablo 5.74 On Birinci Anaakımlaştırma Testi	138
Tablo 5.75 On İkinci Anaakımlaştırma Testi.....	139
Tablo 5.76 On Üçüncü Anaakımlaştırma Testi.....	140

1 GİRİŞ

Giriş başlığı altında önce sorun sunumu yapılmış daha sonra sırasıyla amaç, önem, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlamalar yazılmıştır.

1.1 Sorun

Bu çalışmanın konusunu, Kültürel Göstergeler Projesi (Cultural Indicators Project) (Gerbner, 1969a) çerçevesinde geliştirilen Yetiştirme Kuramı (Cultivation Theory) (Gerbner ve Gross, 1976) ve bu kurama dayandırılarak yapılan bir araştırma oluşturmaktadır.

Medyanın toplumla ilişkisi üç aşamalı olarak kurulabilir. İlk aşamada medya, dünyada olanları almakta ve insanlara yansıtmaktadır. Sosyal gerçekliğin aktarımına denk gelen bu işlemi yaparken dünyada olan yaşanmışlıkları, kendi gerçekliğine yani medya gerçekliğine çevirmektedir. Daha sonra ise insanların okuma, izleme ve dinlemesine sunarak insan gerçekliği üzerindeki belirleyici rolünü de sergilemektedir. Haber aşamasıyla başlayan süreç, diğer içeriklerle sürmektedir (Başpehlivan, 2023, s. 155). Dolayısıyla medya, insanların sosyal gerçeklik kavramlaştırması ve dünya algılaması üzerinde etkili olmaktadır. Söz konusu etkinin araştırılması ve ortaya konması önemlidir. Bu bakış açısından hareketle, medyanın televizyon örneğinde işlevini ve/veya rolünü¹ açıklayan en önemli kuramlardan biri George Gerbner tarağından geliştirilen Yetiştirme Kuramı'dır. Nitekim, Yetiştirme Kuramı'na dayanan araştırmaların, yetiştirmenin sürekli olması nedeniyle yeniden ve yeniden yapılması gerekmektedir (Morgan, 1995; Shanahan ve Morgan, 2004).

Tarihi 1967 yılına uzanan Yetiştirme Kuramı, bulunduğumuz yıldan başlayarak 58 yıl önce, George Gerbner öncülüğünde geliştirilmiş köklü bir iletişim kuramıdır. Kültürel Göstergeler Projesi olarak başlanılan bu araştırma yolculuğunda, döneminin önemli kitle iletişim aracı olan televizyonda sunulan şiddetin Amerikan izleyici kitlesi üzerindeki rolü üzerinde durulmuştur. Gerbner'a göre, insanlar çevrelerinde anlatılan hikâyelerin yarattığı dünyada büyümektedirler (Gerbner, 1997, s. 69). Televizyon, bireyin çocukluktan başlayarak evinde, yaşamında var olan bir kitle iletişim aracıdır ve bu nedenle bireyin düşüncelerinin, davranışlarının gelişmesi aşamasında kritik öneme

¹ Yetiştirme Kuramı tipik bir anaakım iletişim kuramı olmadığı için etki kavramı ile birlikte kuramın eleştirel yönü vurgulanarak rolü kavramı da kullanılmıştır.

sahiptir. Dolayısıyla televizyon, bireyin çevresindeki ebeveynleri ve diğer aile üyelerinin hikâye anlatıcılığı rolü ile oldukça başarılı bir şekilde rekabet etmektedir ve hatta bu rolü üstlenmektedir (Gerbner, 1990a, s. 254). Kurumsal süreç çözümlemesi, mesaj sistem çözümlemesi ve yetiştirme çözümlemesi olarak üç bileşene sahip olan Yetiştirme Kuramı, medyanın uzun vadeli etkileri olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, bireyin dünya görüşü üzerindeki değişimi, hızlı ve kısa sürede değil yavaş ve uzun sürede gerçekleşecektir (Gerbner, 1960, s. 180).

Dikkat edilirse Yetiştirme Kuramı, kitle iletişim araçları arasında televizyonu öne çıkarmaktadır. Bunun nedenini dönemsel olarak açıklamak mümkündür. Kuramın geliştirildiği dönemde televizyon popülerdir. Nitekim televizyonun okuma yazma gerektirmemesi gibi izleyici için kolaylaştırıcı bazı özellikleri bulunmaktadır.

Yetiştirme Kuramı bakımından Türkiye’de de bazı çalışmalar yapılmıştır ancak bunlara göz atmadan önce Türkiye’de televizyonun gelişim sürecini kısaca aktarmakta yarar bulunmaktadır. Televizyonun 1920’lerin başında icat edildiği ve sonrasında geliştirilerek günümüzdeki gelişmiş hâlini aldığı bilinmektedir. Başlangıçta boyut olarak oldukça küçük ve yalnızca siyah beyaz görüntü sağlayan televizyon, zamanla daha büyük ve renkli ekranlara sahip bir kitle iletişim aracı haline gelmiştir. Günümüzde ise gerek netliği gerek canlı renkleri ile görüntü kalitesinin oldukça yüksek seviyelere ulaştığını ve teknoloji ile birlikte büyük bir hızla donanımsal anlamda da yeni özellikler kazandırılarak gelişimine devam ettiğini söylemek mümkündür. Söz konusu gelişmelerin yanı sıra süreç içerisinde, yayıncılık anlayışında değişimler ve içerik bakımından da çeşitlenmelerin gerçekleştiği yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır.

Tarihi 20. yüzyılın başlarına dek uzanan televizyonun, kitle iletişim aracı olarak işlev görmeye başlaması dünyada pek çok ülkede ve Türkiye’de 1960’lı yıllara denk gelmektedir. Ancak Türkiye’de televizyon yayın çalışmalarının başlangıç tarihi 1952 olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) tarafından gerçekleştirilen faaliyetler önemlidir. Türkiye’de televizyon yayıncılığı, Türkiye’nin ilk ulusal kanalı olma niteliği taşıyan Türkiye Radyo ve Televizyonu (TRT) ile başlamış olup uzun bir süre tek kanal üzerinden yayıncılığa devam edilmiştir. Televizyonda ikinci kanalın resmi olarak yayına başlaması 1986 (kültür-sanat ağırlıklı), üçüncü kanalın 1989 (eğitim, kültür, eğlence, spor, haber, film, dizi ağırlıklı olmasının yanı sıra Türkiye Büyük Millet Meclisi’nden (TBMM) canlı yayınların da yapıldığı TBMM TV de yer

almaktadır), dördüncü (eğitim programları) ve beşinci kanalın (Türkiye ve Türk kültürü bağları) yayın hizmetine başlaması ise 1990 yılında gerçekleşmiştir (Özçağlayan, 2000, s. 41-42). 1990 yılından başlayarak ise özel televizyon kanallarının yayın hayatına başladığı bilinmektedir.

90'lı yılların başlarında yalnızca bu değişim yaşanmamıştır. İzleyici, okuyucu ve dinleyici odaklı, geleneksel medya yerini etkileşimin ön planda olduğu yeni bir medya alanına bırakmıştır. Elbette geleneksel medyada içerikler hâlen üretilmekte ve tüketilmektedir ancak dijitalleşmeyle birlikte gerçekleşen dönüşüm, medya alanını da yeni bir yayıncılık anlayışı içerisine sürüklemiştir. Söz konusu dijital dönüşüm, Türkiye'de 1993 yılında internet bağlantısının kurulmasıyla başlamıştır. Medyadaki bu yeni dijital çağ, 2000'li yıllarda geleneksel medya kuruluşlarının adaptasyonu sonucu haber siteleri ile başlamıştır (Kırık, 2024, s. 579-580). Devamında yine 2000'li yılların başlarında, Türkiye'de sosyal medya yayıncılığının arttığı bilinmektedir. Buna bağlı olarak yaygın olarak bilinen Facebook, MySpace ve X (eski adıyla Twitter) platformlarının kullanımı da benzer hızda artmıştır. Yine aynı yıllarda blog platformlarında da bireysel boyutta yayıncılığın popüler hâle geldiği görülmektedir. 2005 yılında ise video içeriklerinin üretilip yayınlanmasına olanak veren YouTube adlı platform kurulmuştur (Kırık, 2024, s. 581). Türkiye'de bu gelişmelerin devamında, dijital yayıncılık bağlamında bir yayın teknolojisi de ortaya çıkmıştır. Etkileşime dayanan bu yayıncılık IPTV (Internet Protocol Television) olarak adlandırılmaktadır. İzleyicilerin içeriklerini kendilerinin seçip, erişebildiği bir yayıncılık anlayışıdır ve Türkiye'de 2010'lu yıllarda öne çıkmaya başlamıştır, Digitürk ve Tivibu gibi hizmetler ile izleyicilere ulaşım sağlamıştır. Film, dizi ve belgesel gibi içerik türleri de bulunmaktadır (Kırık, 2024, s. 581-582; Kırık ve Karakuş, 2013, s. 62).

İletişim alanında gerçekleşen dijitalleşme, medya alanında pek çok teknolojik gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, medya mecralarının çeşitli hale gelmesi, artması ve içerikte de değişimlerin yaşanması olumlu olarak değerlendirilmektedir. Televizyon, insan yaşamındaki ilk dönemlerinden başlayarak analog yayıncılık gerçekleştirirken artık, günümüzde dijital yayıncılık ön plandadır. Dolayısıyla gerekli teknik altyapı ile dünyada ve Türkiye'de izleyicilerin kanal konusunda daha seçenekli olması dijital yayın platformları ile mümkün kılınmaktadır (Koyuncu, 2017, s. 316). Söz konusu platformların hizmetini veren şirketler, izleyicilerin bu yayınlara televizyonların yanı sıra

bilgisayarlar, tabletler ve mobil telefonlar aracılığı ile de ulaşım sağlayabilmelerine olanak vermektedirler. Türkiye’de Digiturk, D-Smart, Tivibu, Blu TV, Puhu TV dijital yayın yapan platform örnekleri arasında yer almaktadır (Koyuncu, 2017, s. 318). Küresel boyutta bir platform olan Netflix ise 2016 yılında Türkiye’de kullanıma açılmıştır. Yukarıdakilere ek olarak Gain ve Exxen dijital platformları da bilinen örneklerdendir. Bu platformlardan bazıları ücretsiz bazıları ise ücretli abonelik sistemi ile hizmet vermektedir. Söz konusu bu dijital platformlarda birçok farklı türde dizi, film ve belgesel gibi türlerde içerikler yayınlanmakta ve izleyiciye sunulmaktadır (Kocagür, 2022, s.72-73).

Netflix, 1997 yılında Kaliforniya’da kurulmuştur. 2024 yılının sonu itibarıyla abone sayısı 301,63 milyon kişiye ulaşmıştır.² Netflix platformuna, 190’dan fazla ülkede erişim sağlanmaktadır. Abonelerine sunduğu içerikler oldukça çeşitlidir. Ödüllü diziler, filmler ve belgeseller gibi pek çok türü barındıran ve bu bağlamda geniş bir içerik yelpazesi sunan bir çevrim içi yayın (streaming) hizmetidir.³ Platformda yer alan dizilerin, sezonun tüm bölümlerini belirli bir tarihte aynı anda erişime açması durumu da Netflix’in öncü olduğu bir uygulama biçimidir. İzleyiciler istedikleri tarih ve saatte o içerikleri tüketebilmektedirler. Platformda yayınlanan dizilerin yayın haklarını satın almasının yanı sıra kendi orijinal dizi ve filmlerini de üretmekte ve yine Netflix’te izleyiciyle buluşturmaktadır (Karaduman ve Aciyan, 2019, s. 678).

Kuşkusuz, yaklaşık on yıllık bir yetiştirmeye gelen bu yeni ortamın (yukarıda da belirtildiği gibi Netflix’in Türkiye’ye girişi 2016 yılıdır) araştırılması doğru olacaktır. Türkiye’de, Yetiştirme Kuramı çerçevesinde tamamlanan ilk çalışma Veysel Batmaz’ın (1986) doktora tezidir. Bu tarihten itibaren bu alandaki tez çalışmalarının sürdürüldüğü görülmektedir. Ancak Türkiye’de Yetiştirme Kuramı tezlerine bakıldığında, dijital kanallar bakımından yalnızca 1 tezin yapıldığı anlaşılmaktadır. Literatürde, kuram çerçevesinde yazılan tezler, zaman içerisinde belirgin bir birikim oluşturmuştur. Söz konusu tez çalışmalarında, Yetiştirme Kuramı’nın bileşenleri olan kurumsal süreç çözümlemesi, mesaj sistem çözümlemesi ve yetiştirme çözümlemelerinden ikisi üzerinde yoğunlaşıldığı görülmektedir. Söz konusu bileşenlerden, kurumsal süreç çözümlemesinin çoğunlukla yapılmadığı anlaşılmaktadır.

² <https://www.webtekno.com/netflix-abone-sayisi-h131535.html> (Erişim tarihi: 23.02.2025)

³ <https://www.netflix.com/tr/> (Erişim tarihi: 23.02.2025)

Araştırmanın karşılaştırmalı olarak hem geleneksel televizyon hem de dijital platformda yapılmasının nedenini burada daha net olarak açıklamak yararlı olacaktır: Dijital yayın platformu ile yetiştirme Kuramı'nın gerçekleşmesi (Cevher, 2024) geleneksel televizyon ile artık, yetiştirme Kuramı'nın tümüyle olmadığı anlamına gelmemektedir. Nitekim ana yayın kuşağında yer verilen programlar ve özellikle diziler geleneksel televizyonda da yoğun olarak izlenmektedir.

1.3 Önem

Türkiye’de, Yetiştirme Kuramı özelinde bu zamana kadar gerçekleştirilen tez çalışmaları, bir tanesi dışında, televizyon örneği üzerinde olup oldukça önemli noktalara işaret etmiştir. Sözü edilen tez çalışmasının, televizyon bakımından yapılmayan ve dijital platformları kapsayan nitelikte olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu tez çalışmasında, Yetiştirme Kuramı perspektifinin hem geleneksel televizyon hem de dijital platform bakımından karşılaştırmalı olarak incelenmesinin önemli olduğu belirtilebilir. Bu tez çalışmasında, televizyon ve dijital platformlardaki yerli dizilerde Yetiştirme Kuramı’nın üç önemli bileşeninden biri olan kurumsal süreç çözümlemesi yapılmamıştır ancak mesaj sistem çözümlemesi ve yetiştirme çözümlemesi yapılmıştır.

Bir diğer önem unsuru olarak ise bu araştırmaya anket aracılığıyla katkı sağlayan üniversite öğrencilerinin günümüzde dijital platformlara oldukça yakın mesafede bulunmaları ve bu alanı iyi tanıyor olmaları gösterilebilir. Bu bağlamda, dijital platformların yetiştirme rolünü incelemek ve ortaya çıkarmak açısından oldukça önem taşımaktadır.

Önem bakımından belirtilmesi gereken bir nokta da yetiştirme Kuramı'nın sürekli olması nedeniyle bu türden araştırmaların sürekli yapılması gerektiğidir. Söz konusu araştırmaların Türkiye’de artık, dijital kanallarla yetiştirme Kuramı'nın de belli bir süre önce başlaması ve dolayısıyla bu alanı da içine alacak şekilde kurgulanması anlamlı ve önemlidir.

Türkiye’de şiddet olayları giderek artmaktadır ve buna bağlı olarak şiddet olaylarının televizyon programlarında sunulmasında da artış olduğu görülmektedir. Yetiştirme Kuramı, şiddeti ekran yaratıyor dememektedir. Ekranı yansıyan şiddet aslında sosyal gerçekte de yaşanmaktadır. Gerbner’in düşüncesine bağlı olarak söylenildiğinde, ekranı gerçek anlamıyla belirleyenlerin etkisiyle şiddeti sunanlar, ekranda şiddeti yaratmamakta ama abartmaktadırlar. Bu bakımdan söz konusu şiddetin insanların sosyal gerçeklik

kavramlaştırması ve dünya algılamaları üzerindeki etki/rolünü saptamak ve bunu Türkiye’de zamanı geldiği için dijital kanalları da katarak açıklamayı denemek son derece önemlidir.

Ayrıca, 20. yüzyılda geliştirilmiş bir kuramla 21. yüzyılı açıklamak da dikkat çekicidir ve kuramın yaşadığı ve geçerliliğinin kanıtlanması bakımından da önem taşıyacaktır.

1.4 Varsayımlar

Çalışmanın genel varsayımı şu şekilde kurulmuştur: Günlük yaşamın önemli bir bölümünde yaşam, insan ilişkileri ve değer yargıları hakkında belirgin mesajlar sunan geleneksel televizyon ile dijital yayın platformlarının egemen yapıya uygun olarak işleyen kurumsal süreçlerden geçerek oluşturulan mesaj sistemlerinin izlenme süresi arttıkça izleyenlerin değer yargıları, bu kanallar ve platformların, karşılaştırmalı olarak bir çözümlemeyle yapılacak ve ulaşılabilecek sonuçlara göre bütünsel bir ideolojik kültürel içeriği yönünde olacaktır ve aralarında farklar bulunacaktır.

Genel varsayıma bağlı olarak ve aşağıda sunulacak mesaj sistem çözümlemesi bulgularına dayandırılarak televizyon (ATV kanalı) bakımından araştırma soruları (research questions) ve hipotezler şu şekilde geliştirilmiştir:

Araştırma Sorusu 1 (Bu soru mesaj sistem çözümlemesi bakımından hazırlanmıştır): Mesaj sistem çözümlemesi ile ATV kanalı ve Netflix dijital yayın platformu örneğinde şiddet bakımından tanımlanan televizyon dünyası ve dijital yayın platformu dünyası⁴, yetiştirme çözümlemesi için değer sorusu⁵ hazırlamaya uygun mudur?⁶ Bu sorunun karşılığı Yöntem başlığı altında yer alan Veri Toplama Tekniği ve Aracı alt başlığında açıklanan şiddet ölçeğine bağlı olarak yapılan çözümlemeyle ortaya konmuştur.

⁴ Gerbner, televizyon odağında çalışmalar yaptığı için gerçek dünyanın temsilini televizyon dünyası olarak tanımlamıştır ancak bu çalışmada Netflix dijital kanal örneği de kullanıldığı için söz konusu dünya, dijital yayın platformu dünyası olarak ifade edilmiştir.

⁵ Gerbner ve arkadaşları, 1970’lerdeki yetiştirme araştırmalarında gerçek dünyaya ilişkin istatistiksel veriler ile televizyon dünyasına ilişkin rakamların karşılaştırılmasına yönelik katılımcıların tahminlerine dayalı bir çözümleme yapmışlardır. Ancak özellikle 1980’lerden sonraki yetiştirme çözümlemelerinde “Genel olarak söylersek, tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” şeklinde değer soruları hazırlayarak katılımcıların tercihlerine başvurmuşlardır.

⁶ Aşağıdaki yetiştirme sorularından farklı olarak mesaj sistem çözümlemesine dönük sorular iki alanı kapsayıcı şekilde hazırlanmıştır ancak bu, karşılaştırma yapılmadığı anlamına gelmemektedir. Aksine bulgular, iki alanı bir araya getiren tablolarda sunulmuş ve karşılaştırmaları ilgili tablolarda yapılmıştır.

Araştırma Sorusu 2: Tehlikeli bir dünyada yaşamakta mıyız?

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, günümüzde tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, günümüzde insanlar her an bir saldırıya uğrayabilir* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, gece yalnız yürümek tehlikelidir* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, büyükşehirlerde yaşam tehlikeli olmaya başlamıştır* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, silah kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

Araştırma Sorusu 3: Güvenilmez bir dünyada yaşamakta mıyız?

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, günümüzde insanlara güvenilemez* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, günümüzde çoğu insan kendini güvende hissetmiyor* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, günümüzde birçok insan fırsat bulduğunda dürüst olmak yerine, sizden yarar sağlamaya çalışır* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, günümüzde insanlar çoğu zaman başkalarına yardımcı olmak yerine, kendi çıkarlarını gözetirler* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

Araştırma Sorusu 4: Dünya şiddet yoğun bir yer hâline gelmiş midir?

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, insanlar, tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, şiddet, ünlü insanlar arasında da yaşanabilmektedir* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, şiddet, alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar arasında daha çok yaşanmaktadır* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar, sorun çözümünde orta ve üst sosyo-ekonomik statüye sahip olanlara oranla şiddete daha çok başvurmaktadır* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, şiddet erkekler arasında daha çok yaşanmaktadır* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Televizyon izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, genç insanlar arasında şiddete başvurma oranı artmaktadır* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

Genel varsayıma bağlı olarak ve aşağıda sunulacak mesaj sistem çözümlemesi bulgularına dayandırılarak dijital yayın platformları (Netflix) bakımından araştırma soruları ve hipotezler şu şekilde geliştirilmiştir:

Araştırma Sorusu 1 (Bu soru mesaj sistem çözümlemesi bakımından hazırlanmıştır): Mesaj sistem çözümlemesi ile ATV kanalı ve Netflix dijital yayın platformu örneğinde şiddet bakımından tanımlanan televizyon dünyası ve dijital yayın platformu dünyası, yetiştirme çözümlemesi için değer sorusu hazırlamaya uygun mudur? Bu sorunun karşılığı Yöntem başlığı altında yer alan Veri Toplama Tekniği ve Aracı alt başlığında açıklanan şiddet ölçeğine bağlı olarak yapılan çözümlemeyle ortaya konmuştur.

Araştırma Sorusu 2: Tehlikeli bir dünyada yaşamakta mıyız?

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, günümüzde tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, günümüzde insanlar her an bir saldırıya uğrayabilir* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, gece yalnız yürümek tehlikelidir* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, büyükşehirlerde yaşam tehlikeli olmaya başlamıştır* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, silah kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

Araştırma Sorusu 3: Güvenilmez bir dünyada yaşamakta mıyız?

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, günümüzde insanlara güvenilemez* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, günümüzde çoğu insan kendini güvende hissetmiyor* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, günümüzde birçok insan fırsat bulduğunda dürüst olmak yerine, sizden yarar sağlamaya çalışır* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, günümüzde insanlar çoğu zaman başkalarına yardımcı olmak yerine, kendi çıkarlarını gözetirler* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

Araştırma Sorusu 4: Dünya şiddet yoğun bir yer hâline gelmiş midir?

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, insanlar, tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, şiddet, ünlü insanlar arasında da yaşanabilmektedir* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, şiddet, alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar arasında daha çok yaşanmaktadır* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar, sorun çözümünde orta ve üst sosyo-ekonomik statüye sahip*

olanlara oranla şiddete daha çok başvurmaktadır ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, şiddet erkekler arasında daha çok yaşanmaktadır* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

H1: Dijital izleme yoğunluk oranlarının *genel olarak söylersek, genç insanlar arasında şiddete başvurma oranı artmaktadır* ifadesine katılıp katılmama bakımından etkisi vardır.

1.5 Sınırlılıklar

Yetiştirme Kuramı aşağıda geniş olarak açıklanacağı gibi 3 bileşenden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi kurumsal süreç çözümlemesi ikincisi mesaj sistem çözümlemesi ve üçüncüsü yetiştirme çözümlemesidir. Ancak Gerbner ve arkadaşları, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’de kurumsal süreç çözümlemesini yapmamışlardır. Bunun yerine Bagdikian (2000) ve Corcoran’ın (1984) çalışmalarına atıfta bulunmuşlardır. Bu tez çalışmasında da çözümleme birimlerinden biri olan kurumsal süreç çözümlemesi gerçekleştirilmemiştir. Buna karşılık mesaj sistem çözümlemesi ve yetiştirme çözümlemeleri tamamlanmıştır.

Bu tez çalışması Türkiye’de en çok izlenen televizyon kanallarından biri olan ATV kanalı ve hem Türkiye’de hem de dünyada en yüksek abone sayısına sahip dijital yayın platformlarından olan Netflix ile sınırlandırılmıştır. ATV kanalında “Yaban Çiçekleri”, “Ben Bu Cihana Sığmazam”, “Kuruluş Osman”, “Aldatmak”, “Ateş Kuşları” olmak üzere 5 dizi ve ilgili dizilerin 1 hafta içi (Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe, Cuma) kadar olan zaman diliminde her dizi için 1 bölüm olmak üzere 5 bölüm ile sınırlandırılmıştır. Netflix platformunda ise “Kübra” adlı yerli dizinin yayınlanan 2 sezonunun tamamı yani ilk sezondan 8, ikinci sezondan 8 bölüm olmak üzere toplam 16 bölüm ile sınırlandırılmıştır.

Aşağıda bir kez daha belirtileceği gibi Gerbner ve arkadaşları mesaj sistem çözümlerini başlangıçta 6 kişiyle yapmışlar ve onların bulgularının ortalamalarını almışlardır daha sonra bu sayı 12 kişiye yükseltilmiş, son dönemlerde ise 18 kişi mesaj sistem çözümlemesinde kullanılmıştır. Çözümlemeciler, Gerbner ve arkadaşları tarafından yoğun eğitimden geçirilerek çözümlemeye başlatılmışlardır. Bu tez çalışmasında ise mesaj sistem çözümlemesini yalnızca tez yazarı yapmıştır. Yazar, yalnızca tez danışmanı

tarafından çözümleme bağlamında eğitilmiştir. Çözümlemeye ilişkin etkileşim, tamamlanana kadar sürmüştür.

Yetiştirme Kuramı araştırmalarının temeli, şiddet örneğini içeren mesaj sistem çözümlemesiyle atılmıştır. Aradan geçen 4-5 yıldan sonra 1972’de ilk yetiştirme araştırması yapılmış ve 1976’da yayımlanmıştır. Dolayısıyla 1970’lerin yetiştirme araştırmalarının şiddet örneğinde gerçekleştiği söylenebilir. Ancak daha sonları mesaj sistem çözümlemesi genişletilmiş ve toplam içerik çözümlenmiştir. Buna bağlı olarak da yetiştirme çözümlemesi için değer soruları hazırlanmaya başlanmış ve araştırmalar bu yönde yapılmıştır. Bu tez çalışmasında ise mesaj sistem çözümlemesi yalnızca şiddet örneğinde yapılmış ve buradan hareketle değer soruları hazırlanmış ve tamamlanmıştır. Tahmine dayalı analiz yerine, değer sorularına katılıp katılmama üzerine bir analiz yapılmıştır. Bu bir sınırlılıktır ama aynı zamanda Yetiştirme Kuramı’nın aşama kaydettiğinin de göstergesidir.

Yetiştirme çözümlemeleri Eskişehir Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi lisans öğrencilerinden 420 kişi ile sınırlandırılmıştır. Genelleme özelliği yoktur ancak söz konusu grup bakımından değerlendirilebilir ve genelleştirilebilir.

1.6 Tanımlar

Bu başlık altında tezde yoğun olarak kullanılan bazı kavramların kısa açıklamaları verilmiştir.

Kültürel Göstergeler Projesi (Cultural Indicator Project): Yetiştirme Kuramı bu proje kapsamında inşa edilmiştir. Söz konusu projenin üç önemli bileşeni bulunmaktadır: Kurumsal süreç çözümlemesi, mesaj sistem çözümlemesi ve yetiştirme çözümlemesi.

Yetiştirme Kuramı (Cultivation Theory): George Gerbner tarafından 1960’ların sonunda geliştirilmiş olup televizyon odaklı çalışmalara sahip olan bir kuramdır. Televizyon izleme ve insanların gerçek dünya ve sosyal gerçeklik algılamaları arasındaki ilişkiyi incelemektedir.

Kurumsal Süreç Çözümlemesi (Institutional Process Analysis): Projenin ilk bileşenidir. Kitle iletişimi ve medya kurumları arasındaki ilişki ve bağlamında mesaj sistemlerinin nasıl oluştuğu ve toplumdaki yansımaları konularına odaklanmaktadır.

Mesaj Sistem Çözümlemesi (Message System Analysis): Projenin ikinci bileşenidir. İzleme ve tercih konusunda bireysellik değil bütünselliği incelemektedir. Medyadaki

toplam içerik ile ilgilenmektedir. Bu aşama, yetiştirme çözümlemesinde gerekli olacak sorular için kaynaklık etmektedir.

Yetiştirme Çözümlemesi (Cultivation Analysis): Projenin üçüncü bileşenidir. Televizyonu az ya da çok izleme davranışının önem taşıdığı bu aşamada, televizyon izleme ve insanların sosyal gerçeklik algıları üzerindeki yetiştirme rolü ortaya çıkarılmaktadır.

Televizyonu Az İzleyen İzleyici (Light Viewer): Gerbner bu tanımı televizyonu az izleyenler için kullanmaktadır. Yazara göre, bu izleyici grubuna girenlerin gerçek dünyaya yönelik algıları daha az etki ve değişime uğramaktadır.

Televizyonu Çok İzleyen İzleyici (Heavy Viewer): Gerbner bu tanımı televizyonu çok izleyenler için kullanmaktadır. Yazara göre, bu izleyici grubuna girenler gerçek dünyayı daha şiddet ve korku temelli algılamaya eğilimlidirler.

Televizyon Dünyası (Television World/World of Television): Gerbner, gerçek dünyadan farklı olarak televizyonun ürettiği ve sunduğu mesajlar kapsamında yarattığı sembolik dünyayı televizyon dünyası olarak tanımlamaktadır.

Tehlikeli Dünya Sendromu/Acımasız Dünya Algılaması (The Mean World Syndrome): Gerbner ve arkadaşları, televizyonda sunulan şiddetin, gerçek yaşamın olduğundan daha korku dolu ve güvensiz bir yer olarak algılanmasına neden olduğu düşüncesini bu tanımla ifade etmektedirler.

Anaakım (Mainstream): Televizyonun çok izlenmesi ile ilişkilendirilen bu kavram, insanlarda oluşturulan ortak düşünce ve değerler olarak tanımlanmaktadır.

Anaakımlaştırma (Mainstreaming): Yetiştirme kanıtını sunmak ile yetiştirme çözümlemesini tamamlar niteliktedir. Farklı gruplardan, görüşlerden izleyicilerin bir araya getirilmesi ve homojenleşmeyi içeren bir kavram olarak kullanılmıştır.

Hikâye Anlatıcılığı/Hikâye Anlatma (Storytelling): Gerbner'ın düşüncesine göre, toplumlar kültürlerini, norm ve değerlerini bir sonraki nesillere hikâyeler aracılığıyla aktarmaktadır. Geçmişte bu hikâyeler, aile bireyleri ve toplum üyeleri tarafından aktarılırken artık bu anlatıcılığı medya ve bağlamında televizyon gerçekleştirmektedir. Gerbner'a göre, televizyon merkezi ve etkili bir hikâye anlatıcısıdır.

2 BÖLÜM: ALANYAZIN

Bu bölümde Yetiştirme Kuramı'nın sırasıyla düşünsel yapısı ve bileşenleri anlatılmıştır. Düşünsel yapı; iletişime bakış, popüler kültürün kuram bakımından anlamı ve televizyon ve şiddet konularından oluşmaktadır. Bileşenleri bakımından ise kurumsal süreç çözümlemesi, mesaj sistem çözümlemesi ve yetiştirme çözümlemesine yer verilmiştir.

2.1 Yetiştirme Kuramı'nın Düşünsel Yapısı

Yetiştirme Kuramı'nın düşünsel anlamda oluşum sürecini kavrayabilmek için George Gerbner'in iletişime bakışı ve iletişime yüklediği anlamı incelemek önem taşımaktadır. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden, bir başka deyişle, insan türü yaşama açıldığından beri iletişim var olmuştur. Bu anlamda ilk olarak başarılan önemli gelişme konuşmanın öğrenilmesidir. Elbette iletişim bundan da önce kurulmaktadır. Nitekim modern insana kadar uzanan süreçte mesajlar ve görüntüler kullanılarak gerek semboller gerek şekiller gerekse ritüeller ile iletişim hep var olmuştur. Söz konusu iletişimin çapı değişiklik gösterse de oluşturulan mesaj sistemleri, kültürler arasında olduğu gibi zamanlar arasında da aracı görevini üstlenmiş ve toplumsal yaşamın gelişimine katkı sağlamıştır. Gerbner, iletişimin, insan türü için belirleyici ve evrensel bir güce sahip olduğunu düşünmektedir (Gerbner, 1974, s. 58). İnsanın varlığının devamı için iletişim oldukça gereklidir ve aynı zamanda süreç içerisinde değişim gösteren bir olgudur. Nitekim toplumsal yaşamın tüm alanlarında gerçekleşen ilişkilerin temelinde iletişim bulunmaktadır (Oskay, 2015, s. 15). Örneğin, kuşaklar arasındaki çatışmalar iletişim yoluyla çözülmekte, toplumlar arasındaki etkileşim yine iletişim aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu anlamda iletişim, benzersiz bir öneme sahiptir, yorumu yapılabilir.

Gerbner'a göre, insanlık tarihinde, iletişimin kültürel anlamda dönüştürücü rolü bulunmaktadır. Buna göre iletişim, Homo sapiens türünün, diğer bir deyişle, insanın temelde en biricik "insancıllaştırıcı" unsurudur. İnsan türünün zihinsel olarak kavrama, öğrenme ve düşünme gibi yeteneklerinin yanı sıra iletişim, söz konusu canlı türü için en ayırt edici ve benzersiz olarak nitelendirilebilecek özelliklerinin başında gelmektedir. Gerbner için iletişim, en geniş çerçeveden tanımı ile şöyledir: "İnsan için neyin önem taşıdığı ve neyin doğru olduğu noktasındaki düşüncelerini içeren mesajların üretilmesi, kavranması ve sonucunda algılanması durumudur." (Gerbner, 1967, s. 41). Gerbner'in bu iletişim tanımı aşağıda geniş olarak anlatılan Yetiştirme Kuramı'nın temeli olma niteliğindedir. Mesajların üretimi, kavranışı ve algılanışı sırası ile Yetiştirme Kuramı'nın

aşağıda anlatılan kurumsal süreç çözümlemesi, mesaj sistem çözümlemesi ve yetiştirme çözümlemesi boyutunu temsil etmektedir (Özer, 2022, s. 187).

Yetiştirme Kuramı'nın dayandığı iletişim tanımının önemi bağlamında sosyal etkileşimden de söz etmek gereklidir. Geçmiş dönemlerden günümüze kadar uzanan zaman diliminde görüntülerin ve mesajların, bir kültürün oluşumu ve sürdürülmesi süreçlerinde belirleyici rolleri bulunmaktadır. Söz konusu görüntüler ve mesajlar aracılığıyla bir sosyal etkileşim oluşmaktadır. Bunun sonucunda farklı topluluklar arasında oluşan ortak kültürler zamanla insan türünün “insancıllaşma” sürecinin önemli bir parçası haline gelmiştir (Gerbner, 1967, s. 41). İnsanların, ilk bir arada yaşam sürmeye başladıkları zamanlarda ve sonrasında uzunca bir süre halk/folk kültürü hâkimdi. Söz konusu kültürün oluşması ve sürdürülebilmesi, iletişimin etkili oluşu ile açıklanmaktadır (Özer ve Dağtaş, 2011, s. 28). Zaman içerisinde daha büyük topluluklar olarak yaşayan insanlar arasında başka kültürler de şekillenmiştir. Kitle kültürü bunlardan biridir. Sanayi devrimi sonrası kitlelerin kentlere göç etmesi ile kolayca üretilen ve tüketilen ürünlerin odakta olduğu kitle kültürü doğmuştur (Özer ve Dağtaş, 2011, s. 29). Sonrasında, üretim ve tüketim anlayışındaki “çeşitlenme” yanında popüler kültür kavramını ortaya çıkarmıştır (Özer ve Dağtaş, 2011, s. 30). Kitle kültürü sonrası doğmuş gibi görünse de popüler kültürün tarihi, sınıflı toplumların tarihi kadar geçmişe uzanmaktadır (Batmaz, 2006, s. 74).

Anılan gerçeklikler ışığında söz konusu etkileşim ve enformasyon akışının sağlanması süreçlerinde iletişimin öneminin ve gerekliliğinin altı bir kez daha çizilmektedir. Bu bağlamda iletişim çalışmalarının odağında, mesajların köprü niteliği taşıyarak aracılık etmesi ile insanlar ve toplumlar arasındaki etkileşimin gelişmesi yönündeki süreç bulunmaktadır (Gerbner ve Schramm, 1990, s. 358).

Dünyada bilim, teknoloji, sanat, tıp ve eğitim gibi insan yaşamını doğrudan ya da dolaylı biçimde etkileyen alanlarda bazı gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmelerden, tüm dünyanın benzer hızlarla haberdar olması hâli, iletişimin kapsamı ve günden güne artan önemi doğrultusunda belirgin bir örnektir. Bu durum Yetiştirme Kuramı bağlamında hikâye anlatıcıları (story tellers) akla getirmektedir. Tüm dünyadan hikâye anlatıcıları her an yeni bir hikâye üretmektedirler. Tüm dünyadan insanların birbiriyle kurdukları bu geniş iletişim ile birlikte neyin daha önemli ve doğru olduğuna ilişkin bir ortak bilinç (common consciousness) oluşma durumu söz konusu olmaktadır. Anılan durum aynı

zamanda popüler kültür ürünlerinin oluşumuyla da yakından ilişkilidir (Gerbner, 1967, s. 42).

İnsan ilişkilerinin dayandığı düşünme, üretme ve devamında oluşan etkileşimin herhangi bir sürecinde gerçekleşebilecek olan değişiklik, söz konusu iletişimde köklü bir dönüşüme yol açabilir. Söz konusu dönüşümün nedeni olarak ise üretilen mesaj ve görüntülerin seri hâline gelmesi işaret edilmektedir. Bu seri üretim durumu, kültür alanında bir çeşit sanayi devrimi olarak nitelendirilmektedir. Erişim alanı giderek genişleyen yeni iletişim medyası, izleyiciler için alternatif oluşturabilecek birçok yeni perspektif sunmakta ve söz konusu yeni bakış açılarını paylaşma noktasında da seçenekler üretme yolunda çalışmalar yürütmektedir (Gerbner, 1967, s. 42). Gerbner “yetiştirme” kavramını, medyanın insanlar üzerindeki etkisini, bir başka deyişle, bağlamında nasıl bir sistem ile insanlara etki ettiğini açıklamak için kullanmaktadır (Özçetin, 2020, s. 128). Söz konusu yetiştirme kavramı ile iletişim ve hatta daha özelde medyada iletişim arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Medyada kullanılan iletişim biçimindeki en küçük değişiklik, izleyici üzerinde oluşabilecek; gerçeklik algısını dönüştürme boyutuna kadar olan uzun vadeli yetiştirmeye yönelik süreci etkileyecektir. Bu doğrultuda Gerbner’ın iletişim tanımı, Yetiştirme Kuramı ve süreci açısından son derece önemlidir. İletişim, insan yaşamı için oldukça önemli bir yere sahiptir. İnsanların dünya görüşlerini, davranışlarını, inançlarını kısaca yaşam biçimini değişim ve dönüşümünü uzun vadede etkilemesi noktasında kilit rol oynamaktadır. Bu değişim ise doğrudan ve hızlı bir biçimde gerçekleşmemektedir. Yavaş, görünür olmayan ve hatta algılanamayan bir değişim söz konusudur (Gerbner, 1960, s. 180).

George Gerbner’ın bakış açısından, kitle iletişim araçları, kamu oluşturmaya yönelik geniş çaplı güç ve öneme sahiptir. Bu özelliği ile iletişim alanında kuramsal anlamda katkılar sağlamıştır ve hâlen de sağlamaya devam etmektedir (Gerbner, 1967, s. 45). Gelişen elektronik çağ ile birlikte kültürel çevre, giderek artan bir şekilde tekelleşmekte ve homojenleşerek tektipleşmekte ve küresel hâle gelmektedir (Shanahan ve Morgan, 2004, s. x) Kitle iletişim araçları aynı zamanda kurumsal yönde çerçeveler de belirlemektedir. Görüntü ve sembolleri üretme, seçme ve paylaşımlarını gerçekleştirme gibi aşamalarda alternatif yollar sunmaktadır. Üretilen ve paylaşılan bu görüntü ve semboller seri üretimin ürünleri olarak tanımlanabilir. Endüstri düzeninin kültürel uzantılarıdır ve kontrol türlerini barındırmaktadır. Bu bağlamda örneğin özel ya da kamu

kontrolleri diğer tüm alanlar ile olan ilişkisini etkilemek ile birlikte var olan ilişki ve işlevlerini de şekillendirebilmektedir. Bu noktada kamunun edilgen alıcı rolünün dışına çıkarak yanıt verme rolünü de üstlenmesi ve kolektif bir politika izlemesi gerekmektedir. Bunun başlıca nedeni, gelen bilginin kamusal bir zemine yerleştirilmesi gerekliliğidir. Kamusal zemine oturtulan bilgiye ulaşım ise yayınlama sürecine denk gelmektedir. Mesajların kitlesel çapta üretim ve dağıtımının yapıldığı alan olan yayınlama sürecinde kamular oluşmakta ve yayınların sürekliliğinde kamuların varlığının devamı sağlanmakta, korunmaktadır.⁷ Yayın yolu ile iletme eylemi kamu bilgilendirmesi, eğlendirmesi gibi açılarından büyük bir öneme sahiptir. Yüz yüze etkileşimin zayıf ya da olanak dışı olması ve dağınık yapıda bulunan insan topluluklarının varlığı nedeniyle bilginin aktarılmasındaki aracılığı bağlamında son derece önem taşımaktadır. Söz konusu yayınların, kamuların oluşumu, ortak perspektifler yaratılması ve homojen olmayan insan grupları arasında iletişimin sağlanması ve sürdürülmesi noktasında da önemi bulunmaktadır. Medyanın, kamu oluşturma özelliği Yetiştirme Kuramı'yla da yakından ilişkilidir (Gerbner, 1967, s. 54-55).

Yetiştirme Kuramı'nın düşünsel yapısı içerisinde hikâye anlatmanın (storytelling) önemini kavramak oldukça gereklidir. Gerbner'a göre, öğrenme sürecini insanlar ve hayvanlar farklı şekillerde gerçekleştirmektedirler. Hayvanlar deneyim yolu ile öğrenir, deneyim sahibi olma konusunda düşünce ve eylemleri söz konusu değildir. İnsanlar da benzer şekilde deneyimler ile öğrenir ancak nasıl deneyim kazanacaklarını öğrenerek söz konusu bilgi edinme sürecini tamamlarlar. Bu durum, insanları hayvanlardan ayıran önemli bir özelliktir. Gerbner'ın bu düşüncesi ışığında, insan bilincinin, iletişim kurma süreçlerinde önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Gerbner, insanların anlattığı hikâyelerin onların kimlikleri olduğunu söylemektedir. Ona göre, yaşam boyu anlatılan bütün hikâyelerin, yaşamın akışı içerisinde geniş bir konu yelpazesi çerçevesinde anlamlar ve amaçlar taşıyan, yön veren ve somutlaştırma özelliğine sahip yapılar olduğunu düşünmektedir. Buna bağlı olarak, sanat, bilim ve politika gibi yaşama ilişkin birçok konu hikâyelerden oluşmaktadır. Bu durum da insanlar ve kültürler arasında sıkı bir bağ kurulması anlamına gelmektedir (Gerbner, 1986, s. 254-255). Yetiştirme, var olan sembolik akış içerisinde kültür alışverişine ve sosyalleşme sürecine katkı

⁷ Bu nedenle yetiştirme araştırmalarının sürekli yapılması gerekmektedir. Nitekim yetiştirme sürekli.

sağlamaktadır (Gerbner, 1990a, s. 249). Gerbner; iletişim, sosyalleşme, kültür ve hikâye anlatımı arasındaki ilişkiyi şu sözleri ile vurgulamaktadır:

“Ben büyüye inanırım. Müzik ve dans yardımıyla inanılmaz zenginliklerin kilitlerinin çözülmesini sağlamak, sanat yoluyla gözle görünmeyenlere ait görüntüleri akıllarda canlandırmak, şiir, şarkı ve öykü aracılığı ile hayal ve gerçek durum dünyaları yaratmak: İşte insan yaşamının temel sihri budur. Hikâye anlatmak bu sihir için benim kullandığım bir kısaltmadır. Hikâye anlatmak, insanı, Homo sapiens türü haline getiren nedendir.” (Gerbner, 2014a, s. 314).⁸

2.1.1 İletişim ve Popüler Kültür

Sınıflı toplumların tarihi kadar eski olan popüler kültür, gündelik yaşamın kültürüdür. Elit kültürün altında, halk kültürünün üstünde konumlanan popüler kültür, yaşamsal alışkanlıkların yeniden üretilmesini sağlayan bir kitle kültürünü de kapsamaktadır (Batmaz, 2006, s. 74). Yaşamın her alanında varlığını gösteren popüler kültür, yoğun bir biçimde yaşamakta ve tüketilmektedir. Geniş bir tüketici kitlesini hedefleyen popüler kültür, yemek yeme alışkanlıklarını dönüştürme ya da eğlence anlayışında değişimler yaratma gibi pek çok yaşamsal faaliyet ile yakından ilişki içerisindedir. Kitle iletişim araçları ile birlikte evrensel bir boyut kazanmıştır. Dünya üzerinde pek çok yerde benzer yaşam biçimleri olduğu görülmektedir. Sınırları büyük bir hızla genişlemekte olan bir *küresel köy (global village)*⁹ gerçeği söz konusudur (Alemdar ve Erdoğan, 1994, s. 7). Popüler kültür kavramı, tek bir tanıma sığamayacak kadar önemli ve geniş alan yelpazesi olan bir kavramdır. Evde, sokakta, televizyonda, içeceklerde, giyeceklerde kısaca insanın yaşam sürdüğü tüm alanlarda, her zaman popüler kültüre ilişkin izler bulunmaktadır. Söz konusu kavram, kitle iletişimi ile birlikte ele alındığında egemen olan toplumsal ve iktisadi ilişkilerin sürdürülebilirliği noktasında da önemli bir yardımcıdır (Alemdar ve Erdoğan, 1994, s. 112).

Gerbner, popüler kültürün dokusunun oluşumunda önemli bir etken olarak, iletişim sürecinde neyin önemli, neyin doğru olduğuna yönelik insan zihninde oluşan düşüncelerin taşıyıcılığını yapan mesajların üretilmesi, algılanması ve kavranması

⁸ “I believe in magic. Unlocking incredible riches through music and dance, conjuring up visions of the unseen through art, creating worlds of imagination and fact through poetry, songs, and stories that is the essential magic of human life. Storytelling is my shorthand for that magic. It is what makes humans out of members of the species Homo sapiens.” (Gerbner, 1990a, p. 250).

⁹ M. McLuhan (2001). *Gutenberg Galaksisi – Tipografik İnsanın Oluşumu*. (Çev: Gül Çağalı Güven), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 47-48.

süreçlerindeki ortak etkenlerin varlığını işaret etmektedir. Düşünüre göre popüler kültür, yaratımda bağlam ve temsil bakımından insan türünün evrimsel iklimidir (Gerbner, 1974, s. 59). Gerbner, insanların yaşam stilleri ve toplumsal gerçeklik algıları üzerindeki etkisi dolayısı ile televizyonu popüler kültürün “amiral gemisi (flagship)” olarak nitelemektedir (Gerbner, 1981, s. 12). Kitle iletişim araçları ve iletişim alanında gelişim gösteren teknolojiler aracılığı ile hızla artan etkileşim, mesajların üretimini ve iletilmesi sürecini hızlandırarak medyada bir seri üretim sürecini başlatmış oldu (Gerbner ve Schramm, 1990, s. 358). Medyada üretilen ve sunulan içeriklerin birey ve kitlelere öğrenme, eğlenme gibi yarar sağlama niteliğinden çok medya ürünlerinin satışı önemsenmektedir. Bu nedenle üretilen ve izlerkitleye sunulan içeriklerin kalitesi ve yarar düzeyi tartışmalıdır.

Gerbner, popüler kültürü, insanın her gün paylaştığı hikâyeler şeklinde tanımlamaktadır.¹⁰ Söz konusu hikâyeleri ise haberler, eğitimler vb. ya da daha geniş kapsamlı olarak medya şeklinde açıklamaktadır. Bu bağlamda, insan ilişkileri çerçevesindeki süreç, günlük yaşamda yapılan pek çok şeyi yönetmektedir. Gerbner, eski dönemlerde hikâye anlatıcısı konumunda yer alan büyükanne ve büyükbabalar ile öğretmenler ve din adamlarının yerini televizyonun aldığını ve bir çeşit merkez ya da kürsü rolünde olduğunu ifade etmektedir. Popüler kültür ise bilgi ve eğlence içerikleri ile yüklü olan televizyon aracılığı ile insan yaşamında ve bilincinde dönüşümler gerçekleştirmektedir (Gerbner, 1978a, s. 1).

Gerbner’a göre hikâye anlatımı ve televizyon arasında sıkı bir bağ vardır. Hikâye anlatma sürecinde televizyon öncü rolde gözlemlenmektedir. Önceleri ev içerisinde hikâye anlatım süreçlerinde ebeveynler ya da diğer aile üyeleri anlatıcı rolünde iken sonrasında televizyon bu role bürünmüştür. Televizyon hikâye anlatıcıdır. Günün neredeyse 4’te 1’ini kapsayacak bir zaman diliminde (7 saatin üzerinde) maruz kalınan televizyonun etki gücü diğer medyalara oranla daha yüksek seviyededir.¹¹ Televizyon seçicilik konusunda sınırlıdır. Bu nedenle tekrara giren medya içeriklerini tüketme davranışı yoğun olarak

¹⁰ George Gerbner’in popüler kültüre bakışı izleyicinin pasif konumda olmasını gerektirir. Bu anlamda Frankfurt Okulu’nun kitle kültürü olarak andıkları kültürle ortak yanları bulunmaktadır. Frankfurt Okulu, George Gerbner’in düşünsel yapısının oluşması üzerinde etkili olmuştur denilebilir. Bu konuda bkz. Özer, 2020, s. 55-56. Öte yandan George Gerbner’in popüler kültürünün pasif izleyicisi, Britanya Kültürel Çalışmaları’nın Amerikan çeşidinde işlev gören John Fiske’nin popüler kültüre yaklaşımından farklıdır. Fiske’nin izleyicisi aktiftir. Bu yöndeki bir karşılaştırma için de bkz. Özer, 2004, s. 102-112.

¹¹ Gerbner, bu tanımlamaları yeni medya henüz gündemde yokken yapmıştır. Ancak onun tanımlamalarının günümüz Türkiye’sinde hâlâ geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

görülmektedir.¹² Bu, televizyonda benzer içeriklere sürekli olarak maruz kalma durumu, çocukların gelişim sürecinde oluşan ve yerleşen değer ve zevk anlayışları üzerinde etki oluşturmaktadır (Gerbner, 1990a, s. 254).

Gerbner, insan türünün anlattığı hikâyeler ile bir dünya düzeni yaratıldığını ve bu düzende yaşandığını belirtmektedir. Bu şekilde yani hikâyeler ile kurgulanan bir dünyada yaşamının, canlı türlerinden yalnızca insan türüne özgü bir durum olduğunu düşünmektedir. Önceleri hikâye anlatma süreçlerinin sonrasına oranla daha yaratıcı ve bir o kadar basit bir süreç içerisinde geliştiğini ifade etmektedir. İlhamını toplumdan alan hikâyeler günümüzde daha karmaşık bir üretim ve pazarlama süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Gerbner, 1998, s. 175). İnsanın var olduğu ve içerisinde yaşam sürdüğü kültürel çevre zamanla pazarlama sürecinin bir parçası haline gelmektedir. Gerbner'a göre, tarihte devlet ve kilise arasındaki bağ yerini devlet ve televizyon arasındaki bağa bırakmıştır. Medya, devletin, kültürel anlamda bir uzantısı konumundadır. İnsanlara ve bağlamında ortak bilince aktarılacak üzere oluşturulan mesajlar, medya yolu ile iletilmektedir (Gerbner, 1998, s. 176). Televizyon özelinde medyaya yüklenen anlamın ve misyonun büyüklüğü, dönüşen bağdan açıkça anlaşılmaktadır. Ek olarak, teknolojinin hızla gelişimi ile birlikte ortaya çıkan yeni medya araçları da bu mesaj aktarımı süreçlerine hızla uyum sağlamaya devam etmektedir.

Gerbner, iletişimin tek yönlü ve bireyi ya da toplumu ikna etme amacı taşıyan bir süreç olması nedeni ile iletişimin hikâye anlatımında kullanılan önemli bir araç olduğuna ve bu bağlamda iletişimin kültürel yanlarına vurgu yapmaktadır (Özçetin, 2020, s. 129). Gerbner, insanın yaşadığı dünyayı, duyulan ve anlatılan hikayelerin bir sonucu olarak düşünmektedir. Gerbner'a göre, yaşadığımız dünyada gerçeklik; anlatılan, görülen ve duyulan hikâyelerdir. İnsanın bildiği ya da bildiğine inandığı şeyler çoğunlukla kişinin bireysel deneyimine dayanmamaktadır. Gerbner'ın düşüncesinde, söz konusu dünya, hikâyelerin anlatımı ile inşa edilmiş bir dünyadır. Semboller, görüntüler, sözcükler ve imgelerin sanat aracılığı ile yarattığı; hayal gücüne dayanan bir dünyadan söz etmek mümkündür. Şiirler, masallar, haberler ve yasalar ile hayalin ve gerçeğin buluştuğu eserler ortaya çıkarmak, insan yaşamının bir büyüdür. Bu büyü sayesinde sanılandan çok daha büyük bir dünyada yaşanmaktadır. Hikâyeler, insanları sosyal yaşamda yaş,

¹² Mesaj sistem çözümlemesi bulguları da göstermektedir ki, bu düşünceler dijital platformlar bakımından da geçerlidir.

cinsiyet ve meslek gibi roller ile tanımlamakta ve bu roller kapsamında sosyalleşme alanı sunmaktadır. Buradan hareketle, hikâyelerin insanın kültürel çevre ağının oluşumu ve bu ağın genişlemesinde son derece önemli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Gerbner, 1996, s. ix).

Önceleri toplumdan esinlenilerek, özgün ve el yapımı olan hikâye anlatım süreci şimdilerde seri üretime dayanan bir süreç içerisinde gerçekleşmektedir. Gerbner' a göre, insanın kültürel çevresinin gelişimini sağlayan, birbirinden farklı ama aynı zamanda işlevsel olarak yakından ilişkili üç hikâye tarzı bulunmaktadır: 1. Şeylerin nasıl işlediğini ortaya çıkarmak, 2. Şeylerin ne olduğu tanımlamak, 3. İnsanlara onlar hakkında ne yapılması gerektiğini söylemek (Gerbner, 1996, s. x). İlki, 'kurgu' olarak tanımlanan; 'nasıl işlendiği' sorusunun özne olduğu hikâyelerdir. Bir diğeri, çoğunlukla 'haber' olarak nitelenen; 'nasıl olduğu' sorusunu merkeze alan hikâyelerdir. Üçüncüsü ise günümüzde 'reklam' olarak tanımlanan; 'ne yapılması gerektiği' sorusuna seçenekler sunan hikâyelerdir (Morgan, 2014, s. 19).

Gerbner'a göre, ilk tür olan, şeylerin nasıl yürüdüğünü ortaya koyan hikâye türü, insan yaşamında oldukça önemli bir yere sahiptir. Yaşamda görünmeyen ilişkileri ve dinamikleri aydınlatma özelliği bulunmaktadır, bunları görünür kılar. İnsanların gerçekliği algılamalarına yardımcı olmaktadır. Diğer bir deyişle, bir 'gerçeklik' düşü inşa etmektedir. Hayal gücüne dayanan romanlar, peri masalları, çizgi filmler ve oyunlar gibi imgeleme biçimleri, söz konusu gerçekliği algılama noktasında, insan anlayışında etkin rol oynamaktadır. İkinci hikâye türü, şeylerin ne olduğu konusuna açıklık getirmektedir. Söz konusu tanımlama ile ilk hikâye türünde inşa edilen kurgulardaki doldurulması gereken boşluklar 'gerçekler' ile tamamlanmaktadır. Soyutlamalardan elde edilen açıklamalar ve raporlardır. İlk hikâye türüne oranla olaylarda yüksek gerçekliğe sahiptir ve bu özelliği ile farklı bir önemi de bulunmaktadır. Günümüzde bu tür hikâyelerin karşılığı 'haber'dir.¹³ Üçüncü ve son hikâye türü, insanlara ne yapmaları gerektiğini söylemektedir. Bu hikâyeler, ilk iki hikâye türünden elde edilmesi gereken çıkarımları elde etmekte ve onları eyleme geçirme noktasında bir işleve sahiptir. Bir değer sunma durumu söz konusudur; bir hedefe yönlendirme yaparak o yönde gereksinim, istek ya da arzu önermektedir. Bu yönlendirme ile belirtilen hedefin başarı ile gerçekleştirilmesi için

¹³ Türkiye'de haberler örneğinde Yetiştirme Kuramı'nı temel alan çalışmalar için bkz. Özer, 2004; 2005a; 2005b.

gerekli hizmeti, ürünü ya da eylemi sunmaktadırlar. Gerbner, son hikâye türünün işlevini Kırmızı Başlıklı Kız masalı ile somutlaştırarak açıklamaktadır: Günümüzde, medyada aktarılan bu masal kurgusunda insanlar yalnızca güvensizlik, kuşku, savunmasızlık, saldırıya açıklık ya da ilişkide bağlılık gibi konularda uyarılmaz aynı zamanda bu duygu durumlarına bağlı olarak sigortaların, hırsızlara karşı korunmaya yönelik alarm vb. sistemlerin ve hatta silahların satılmasına da katkı sağlamaktadır (Gerbner, 1996, s. x). Söz konusu üç hikâye türü de birbirini dengelemekte ve birbirlerini tamamlayıcı özellikleri bulunmaktadır. Diğer iki türden farklı olarak üçüncü hikâye türünün, ticaretin merkezde olduğu kültürel bir ortamda belirleyiciliği yüksektir. Bunun nedeni, bu türe ait hikâyelerin, ilk iki hikâye türüne parasal anlamda kaynak sağlamasıdır. Kültürel ortamdaki belirleyiciliğini bu ödeme ile açıklamak mümkündür. Hangi türden hikâyelerin üretilmesi ve dağıtılması gibi karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Gerbner, söz konusu hikâye türlerinin, kültür ortamını ticari bir sisteme dönüştürdüğünü, tektipleştirdiğini ve küresel hale getirdiğini ifade etmektedir (Gerbner, 1996, s. xi). Gerbner, vurgusunu yaptığı noktalar ile Yetiştirme Kuramı'nın eleştirel yönünün altını çizmektedir (Özçetin, 2020, s. 130).¹⁴

“Kültivasyon” (Batmaz, 1986) kavramıyla açıklanan ve “Kültivasyon Kuramı” (Morgan, 2014, s. 15)¹⁵ olarak da anılan Yetiştirme Kuramı'nı¹⁶ geliştiren Gerbner'a göre

¹⁴ Gerbner'in yakın çalışma arkadaşı, asistanı ve aynı zamanda Kültürel Göstergeler grubu üyesi olan Prof. Dr. Michael Morgan, Yetiştirme Kuramı'nın hem eleştirel hem de liberal yaklaşıma ait olduğunu ya da her iki gruba da girmediğini ifade etmektedir. Bu durumu da ampirik araştırma yöntemlerinin kullanımının eleştirelilik ile bağdaşmadığı yaklaşımından kaynaklandığını belirtmektedir (Morgan, 1995, s. 99-100). Yetiştirme Kuramı'nın, eleştireliliği ve bu eleştireliliği niceliksel veriler ile temellendirmesi, Frankfurt Okulu'nun ampirik formu olduğunun da göstergesidir (Erdoğan, 1998, s. 151-152). Son yıllarda ise hegemonya kavramı ile anılması da kuramın eleştirel olduğunun kanıtı niteliğindedir (Shanahan ve Morgan, 2004, s. 40; Özer, 2020, s. 26-27). Ancak, Yetiştirme Kuramı bileşenlerinden olan mesaj sistem çözümlemesinin karakteristik bir içerik çözümleme modelinin olması ve anket uygulamaları da kuramın liberal boyutunun olduğunun da göstergesi olabilmektedir.

¹⁵ Veysel Batmaz, “Medyaya Karşı (2014)” eserinin çevirisinde, ilgili sayfanın dipnotunda “kültivasyon kuramı” olarak kullandıklarını ifade etmektedir.

¹⁶ Prof. Dr. Ömer Özer, “Cultivation Theory” için “Yetiştirme Kuramı” olarak kullanılması gerektiğini savunmaktadır. Türkçe bir sözcük kullanılacak ise bu sözcüğün “yetiştirme” olması gerektiğini önermektedir. “Ekme” kavramının bu noktada yanlış kullanım olduğunu vurgulamaktadır. Yetiştirme Kuramı'na göre, televizyonun ektiği imgeler mesaj sistem çözümlemesi ile ortaya çıkar. Bu imgelerin yetişip yetişmediği ise yetiştirme çözümlemesi ile ortaya konur. Çözümleme sürecinde iki bileşene de gereksinim duyulduğu için her ikisini de kapsayan sözcük “yetiştirme” olacaktır. Bir başka deyişle, “cultivation” kavramının Türkçe karşılığı olarak en yakın sözcük ekme olmasına karşın, kuram bakımından

televizyon, bu kuramın oluşumu ve gelişiminde son derece önemli bir yere sahiptir. İcadından başlayarak kitleleri etkileme ve kitlelere ulaşım gücü hızla artan televizyon, var olduğu süre boyunca mesajların, görüntülerin, sembollerin ve imgelerin en yaygın olarak dolaşıma girebildiği bir kaynaktır. Bu özelliği ile de döneminin diğer medyaları arasında öne çıkmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, günümüzde yeni televizyon taşıyıcısı niteliğine sahip teknolojiler olan ve internet yolu ile erişim sağlanan dijital medya platformları, söz konusu etki gücünü ve çemberini hızla büyötmektedir (Gerbner vd., 2014, s. 281).

Gerbner, insanların gerçeklik anlayışının ve bu anlayış sürecinin deneyimlenmesinin hayvanlardan farklı olarak geliştiğini söylemektedir. Ona göre, insan bilinci, toplumsal ilişkiler bağlamında norm ve değerleri tanımlayan ve organize eden bir kültürün sembolik yapısından edinilen imgeler ve mesaj dokusundan oluşmaktadır. Yukarıda sözü edilen sosyal ilişkilerin değişmesi kültürel boyutlarda da değişim anlamına gelmektedir. Buna bağlı ve kaçınılmaz olarak yeni ve farklı toplumsal düzenler de ortaya çıkacaktır. İnsanlık tarihi boyunca bu değişimler, kısa zamanda ve hızlı bir biçimde gerçekleşmemiştir. Aksine oldukça yavaş ve genellikle bir istila vb. bir yıkım sonucunda gerçekleşmiştir. Bu süreçlerde hikâye anlatımı var olan kabileler ve topluluklar tarafından sürdürölmekteydi. Bu şekilde kültürel bir paylaşım ve aktarım içerisine girilmekteydi. Aynı zamanda evrenin ve yaşamın anlamına ilişkin de anlatımlar vardı. Yaşama ve parçası oldukları kültüre ilişkin tekrar tekrar anlatılan hikâyeler ve sözler toplumsal değerleri, rolleri, kalıpları ve devamında güç ilişkilerini ortaya çıkarmaktaydı. Bu sembolik kalıplar zaman içerisinde birbirleri ile uyum sağladı ve bir bütün haline gelerek birey ve toplulukların yaşamlarına dahil oldu. Buradaki yaratılan sembolik dünyaya katılım, seçici bir katılım değildir. Ama söz konusu dünyanın “aynı” olması güvensizliği, özellikle de yabancılara olan güvensizliği tetiklemiştir. Yaratılan bu endişe duygusu, değişime karşı korkuyu da beraberinde getirmiştir. Bu durum, insan bilincinin simgesel yapısının dönüşümü ile değişmiştir. Söz konusu değişim ise Sanayi Devrimi sonrası gerçekleşmiştir. Matbaanın icadı, basılı kitaplar köklü değişimlerin kapısını aralamıştır. Paketlenmiş bilginin (packaged knowledge) yani kitabın konum ve statü fark etmeksizin dağıtımı yapılmaya başlanmıştır. İmgeler ve mesajlar seçici olarak erişilebildiği için yeni toplumsal ilişkiler

İçerdiği anlam dikkate alındığında yetiştirme sözcüğünün daha uygun olduğu belirtilebilir (Özer, 2020, s. 19).

de ortaya çıkmaya başlamıştır. Sanayi Devrimi öncesi yalnızca yüz yüze sağlanabilen ve oldukça sınırlı olan iletişim biçimi büyük bir evrilme yaşamakta idi. Bu, insan bilincinin de değişimine yol açtı (Gerbner, 1977a, s. 145-146).

Televizyon, birçok büyük değişimde başrol konumundadır. Kitle iletişim araçları arasında içerik zenginliği ve etki gücü ile öne çıkmaktadır. Gerbner, ABD’de gerçekleştirdiği araştırmaları üzerine gözlem yapmıştır ve çıktıları şu şekilde paylaşmaktadır:

Televizyon, diğer kitle iletişim araçlarına oranla, insanın zaman ve dikkat tüketimini en çok gerçekleştirdiği araçtır. Ortalama olarak tanımlanan bir Amerikan evinde televizyon 6 saat 15 dakika gibi bir süre açık halde bulunmaktadır. Bu süre zarfında televizyondan yayılan ses ve görüntüler insanların yaşam alanına nüfuz ederek var olan sembolik dünyalarını etki altına almaktadır (Gerbner, 1977a, s. 147).

Televizyon, özel bir plan, bekleme ya da arayış gerektirmez. Evinize gelir ve her zaman oradadır. Hikâye anlatıcılığında sabırlı ve ikna edici bir aile üyesidir. Bunu yorulmadan sürdürmektedir. Toplumun işleyişini etkili gösterimiyle çok az ebeveyn ya da öğretmen rekabet edebilir (Gerbner, 1977a, s. 147-148).

Televizyon hareketlilik gerektirmediği gibi okuryazarlık da gerektirmemektedir. Hatta dünyayı, eğitim seviyesi görece düşük ve okuryazar olmayan insanlara anlatmaktadır. Gerbner, ABD özelinde, insanların okumadığını ve televizyondan akışı sağlanan enformasyonun ise eğlence içeriklerinden alındığını söylemektedir. Gerbner, bu durumu eski çağlarda bilgiye ulaşmaya yönelik merakı olmayan insanların eğlence gereksinimlerini gidermek amacıyla izledikleri, katıldıkları ritüellere, festivallere ve sirkelere benzetmektedir. Geçmiş baskı dönemlerindeki içerik türlerindeki ayrım ya da farklılaşma (bilgi ve eğlendirme, kurgu ve belgesel gibi) artık geçerliliğini yitirmiştir. İçerik türlerinde böylesine keskin ayrımlar söz konusu değildir. Ek olarak, insanlar televizyondaki içerikleri programa göre değil saate göre seçmektedirler. Uygun saatte gösterimde olan programı izlemektedirler. İzleyicinin tüketiminde programın saati belirleyicidir.¹⁷ Televizyonun içeriği, gazete, dergi, kitap ya da filmlerden hazırlanmış ve

¹⁷ Yetiştirme Kuramı’nın izleme türü ritüelistiktir. Bunu rastlantısal olarak tanımlamak da doğru olabilir. Ritüelistik izleme, televizyonun izleyici tarafından rastlantısal bir biçimde izleme davranışını ve sözü edilen izleme türünün de bu noktada yetiştirme etkisi yarattığı anlamlarını içermektedir. Amaçlı ve araçsal izleme ise kullanımlar ve doyumlar kuramına ait bir izleme türüdür. Söz konusu izlemede, televizyon izleme eylemi bilinçli olarak gerçekleşmektedir (Shanahan ve Morgan, 2004).

sunuş biçimi ile farklılaşmaktadır. Hikâye anlatmak ise bu sembol sisteminin kalbi olma niteliği taşımaktadır. Programlar kendi bünyeleri içerisinde de birbirinden bağımsız şekilde var olmazlar. Birbirlerini tamamlar ve beslerler. Bu bağlamda televizyon içeriği ve etkisini birbirinden ayrı düşünmek mümkün olmayacaktır. Sistem bütünüyle izleyicilerin ortak bilinci içerisinde özümsemektedir (Gerbner, 1977a, s. 148).

Endüstri öncesi dönemden bu yana ilk kez üyelerinin sosyalleşmesini sağlayan bir yapının varlığı gözlemlenmektedir. Gerbner' a göre televizyon, yaşam döngüsü içerisinde; tüm yaşam boyunca süren bir deneyimdir. Gerbner bunu, beşikten mezara deneyim (cradle-to-grave experience) şeklinde ifade etmektedir. Bebekler televizyon olan evde doğarlar. Metaforik anlamda ise televizyonun içine doğarlar. Konuşmayı ve okumayı öğrenmeden önce televizyondan yayılan ses ve görüntülerden öğrenme eylemini gerçekleştirmektedirler. İlerleyen dönemlerinde ise televizyon ile harcadıkları zaman artarak devam etmektedir. Yaşam pratiği içerisinde yaş olarak en uzakta konumlanan yaşlı insanlar, kurumsallaşmış, düzenli insan ilişkilerini devam ettirmek ve söz konusu bağı güçlendirmek ve dünyada daha geniş bir ağa ait olma çabası ile televizyona bağımlı hâle gelmiştir. Bu durumun dışında kalan bir grup azınlık çocuk grubu ve yaşlı grubu vardır. Bu gruplara özel hazırlanarak sunulan içeriğe sahip birkaç programı izlemektedirler. Düşünre göre, televizyonu diğer medya araçlarından ayıran bir diğer özelliği ise anlattığı hikâyeleri çocukların yanı sıra ebeveynlerine, büyükanne ve büyükbabalarına da aynı anda anlatmasıdır (Gerbner, 1977a, s. 148-149).

Gerbner'ın son gözlemi, televizyonun büyük heterojen bir izleyici grubunu birleştirme noktasında başarı sağladığını ve söz konusu izleyici topluluğunun zamanını reklamverenlere/sponsorlara sattığı yönündeki gözlemidir. Heterojen izleyici grubunun yaş sınırı yoktur; tüm yaş gruplarını, cinsiyetleri, etnik, ırksal kökenleri ve tanımlanabilecek diğer grupları da içermektedir. Tüm izleyiciler yinelenen, sürekli ve aynı mesaja maruz kalmaktadır. Buradan hareketle, televizyon yapay sembolik bir yapı oluşturmaktadır. Gerbner'a göre, televizyonu çok izleyen izleyiciler (heavy viewers) az izleyenlere (light viewers) oranla dış dünyaya ve insanlara karşı daha kaygılı, tedirgin, gergin, huzursuz ve güvensiz bir ruh hâline bürünmektedirler (Gerbner, 1977a, s. 149).

Hikâye anlatma yolu ile kültürel rolleri aktarma görevini okullardan ve ebeveynlerden alan televizyon, yaşama ve buna bağlı olarak topluma ilişkin enformasyonu da bu yol sayesinde insanlarla paylaşmaktadır. Bir kez daha belirtmek gerekir ki Gerbner,

televizyonun günümüzde, geçmiş çağlardaki kilise ve devlet arasındaki ilişkisinin yerini aldığını düşünmektedir. Söz konusu yerini alma sürecini ise televizyonun gücü ile açıklamaktadır. Televizyonun icadından önce mesaj iletimini sağlayan kültürel gücün din olduğunu söyleyen Gerbner, yaptığı araştırmalar ışığında televizyonun, heterojen yapıda insan gruplarına sunduğu içerikler, programlar ve seslenme biçimiyle insanları etki alanına çektiğini düşünmektedir. Düşünür, bu çıkarımına bağlı olarak, televizyonun anılan yönü ile neredeyse yeni, evrensel bir din olarak görülmesi ve bu durumun araştırılıp, incelenmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Televizyonun izleyicilere sunduğu kendi içerisinde dengeli bir kurgu dünyası vardır. Televizyon izlemek tıpkı dış fırçalamak gibi günlük bir rutin haline gelmiştir. Tüm tarih boyunca ilk kez her statü, her sosyo-ekonomik düzeyde olan insanlar dolaylı da olsa ortak bir paylaşım içerisine girmiştir. İnsanlar ve toplumlar arasındaki her tür farklılığa (yaş, cinsiyet, zenginlik, yoksulluk, şehirli, taşralı, genç, yaşlı vb. gibi) karşın televizyon, ortak kültürel bir paydada buluşmayı olanaklı kılmasıyla son derece önemlidir. Gerbner, gerçek yaşamda deneyimlenmesi zor olayların, durumların televizyonda sunulan imgeler ile dolaylı olarak deneyimlendiğini söylemektedir. Bu durumu, cerrahi bir operasyon olan ameliyat örneği ile somutlaştırmıştır. Yakından ve fiili olarak çok az insan bir ameliyat izlemiştir fakat televizyondaki bir programda (dizi, film vb.) bu operasyonu izleme şansı bulmaktadır. Gerbner, televizyonda yinelenen kalıpların, izleyici tarafından alınmakta, işlenmekte yani bir biçimde içselleştirilmekte ve insanların yaşam üzerine var olan düşüncelerinin değişimine ve hatta zamanla, sunulan kalıpların kendi düşünceleri haline gelmesine neden olduğunu ifade etmektedir. Gerbner, bu kalıplar ile ilişkili olarak, izleyiciyle buluşan bazı programların gerçek yaşamdan 10 kat daha fazla suç içerdiği örneğini vermektedir. Düşünür ayrıca, suça bağlı şiddet gösteriminin, çocuklara özel hazırlanan programlarda da oldukça yüksek oranda olduğunu altını çizmektedir (Gerbner, 1980a, s. 1).

Televizyon programlarının insanlar üzerindeki etkisi, tek tek izleyiciler üzerinde değil toplam izleyici kitlesi üzerinde incelenmektedir. Bunun başlıca nedeni, izleyicinin çoğu zaman programı seçerek değil rastlantısal bir şekilde maruz kalarak izleme eylemini gerçekleştirmesidir. Bu doğrultuda, izleyicinin/izleyicilerin ne kadar süre televizyon izlediği ve buna bağlı olarak yöneltilen sorulara verilen yanıtlar ile olan ilişkisi önem kazanmaktadır.

Yetiştirme Kuramı bakımından televizyonun önemi, hikâye anlatma sürecinde yer almasından ve hatta merkez konumdaki sistem olmasından gelmektedir. Medyada üretilen haberler, dizi ve filmler, reklamlar ve yarışma programları aracılığı ile televizyon izleyicilerine imaj ve mesaj sistemini ulaştırmaktadır. Bu iletim, insanın çok küçük yaşlarda edindiği, öğrendiği ve geliştirmeye başladığı ilgi, değer ve yetenekleri üzerinde değişime ve dönüşüme yönelik etki oluşturmaktadır. Bebeklikten yetişkinliğe ve elbette kişinin yaşamının devamında, televizyonda sunulan içeriklerin kişinin düşünce ve davranışlarını yetiştirme durumu söz konusudur. Televizyonun kuram bağlamında incelenmesi bu nedenle önemlidir. Televizyon diğer medya araçları arasında en ulaşılabilir araçtır. Okuryazar olmanın gerekli olmayışı söz konusu ulaşılabilirliğin başlıca kanıtı niteliğindedir. Bu özelliğiyle aynı zamanda farklı değer, norm ve kültürlere sahip bireyler ve toplumlar arasında bir bağ kurarak toplumsallaşma süreçlerinde bir kaynak olma niteliğine de sahiptir. Yukarıda sözü edilen ulaşılabilir olma özelliği, enformasyona kolay erişimi de mümkün kılmaktadır. Televizyonun, Sanayi Devrimi sonrası dine ek olarak elitler ile halkın ortak bir noktası olması da oldukça önemlidir. Televizyonla birlikte bireyler ve kitleler, büyük bir kültürün ortak parçaları hâline gelmişlerdir. Toplumsal işlevler bağlamında din ve televizyon arasındaki benzerlikler kurulmaktadır. Her ikisinde de devamlılık esas alınarak oluşturulan tanımlar, toplumsallaşma sürecinde var olan düzene uyum ve kabul gibi durumların çeşitli biçimler ile meşrulaştırılması söz konusudur (Gerbner vd., 2014, s. 282).

Gerbner ve Gross, televizyonun, var olan düzenin korunması ve devamı için önemli bir rolü olduğunu düşünmektedirler. Televizyon, kalıplaşmış, geleneksel anlayış, düşünüş ve davranış şekillerini değiştirmek ya da zayıflatmak yerine bunların daha da genişleyerek devamlılığını sağlamaktadır. En büyük kültürel işlevi ise toplumsal yapı içerisindeki sosyal kalıpları yayarak bu konuda bir istikrar sağlamaktır. Söz konusu sürecin devamında, değişim değil değişime karşı direnç gösterme ve var olanı koruma amacı taşımaktadır. Bu doğrultuda, Gerbner ve Gross, televizyonun kültürleme işlevinin önemine vurgu yapmaktadırlar (Gerbner ve Gross, 1976, s. 175).

Televizyon, her yaş grubundan insanın yaşamına nüfuz eder. Örneğin, bir bebek henüz okumayı öğrenmeden önce televizyona maruz kalmaktadır. Televizyon, farklı kültürlerin, düşüncelerin, bir başka deyişle, heterojen bir topluluk için ortak bir zemin oluşturmaktadır. Kutlamalar, ulusal başarılar, yaslar gibi toplum için önemli olayların

gerçekliğinin kabulü, televizyonda yer alması ile onaylanmaktadır (Gerbner ve Gross, 1976, s. 176). Çocukların, televizyon ile çok erken tanıştırılmaları, gelişimleri açısından da büyük bir tehlike barındırmaktadır. Fiziksel katılım sağlayarak oyun oynadığında beş duyusunu kullanarak iletişim yeteneğini geliştirme şansı olabilecek iken bu süreyi televizyon ile geçirdiği takdirde televizyon, söz konusu iletişim yeteneğinin önünde bir engel oluşturabilme potansiyeli taşımaktadır (Tutal- Cheviron, 2013, s. 72). Medya, toplumsal yaşamda var olan gerçekliği kendi gerçeklik anlayışına göre dönüştürmektedir ve beraberinde bu, bir çeşit döngüye neden olmaktadır; medyanın oluşturmuş olduğu gerçeklik, zamanla insanların da gerçekliği hâline gelmiş olacaktır (Özer, 2017, s. 4). Televizyonun izleyiciler üzerinde bu derecede etkili olması, toplumsal yapı ve düzen için son derece önemli olan şiddet davranışının incelenmesi gerekliliğini de beraberinde getirmektedir.

Gerbner’a göre televizyon, evrensel boyutta hikâye anlatıcısı olması nedeniyle sembolik bir ortama sahiptir (Gerbner, 1980b, s. 65). Bazı izleyiciler için televizyonun yaratmış olduğu dünya, zamanla kendi dünyaları hâline gelmiştir. Buna bağlı olarak, bu izleyicilerin yaşamlarında “gerçeklik” konusunda bir karmaşa yaşadıkları yorumu yapılabilir. Gerbner ve arkadaşları bu durumu televizyonun gücünün büyüklüğü ile açıklamaktadır (Gerbner ve Signorielli, 1982, s. 15).

Gerbner ve arkadaşları, Kültürel Göstergeler Projesi çatısı altında gerçekleştirdikleri araştırma sonuçları doğrultusunda bazı önemli kavramlar üretmişlerdir. Örneğin “anaakımlaştırma” anlamına gelen “mainstreaming” kavramı söz konusu araştırmalarda yer almaktadır. Özer (2004) ve Batmaz (1986) çalışmalarında bu kavramı “yaygın görüş hâline getirme” şeklinde kullanmışlardır. Bu tez çalışmasında ise “anaakımlaştırma” ifadesinin kullanımı tercih edilmiştir. İlgili kavramlara ek olarak, “aileyle izleme (family viewing)” ve “aile saati (family hour)” gibi kavramlar da bulunmaktadır (Gerbner ve Signorielli, 1982, s. 17). Gerbner ve Signorielli’nin bu çalışmasında Gerbner ve arkadaşları, Yetiştirme Kuramı’na getirilen eleştirilere de yanıt vermişlerdir.¹⁸

Televizyonun anaakımlaştırma etkisi çerçevesinde üç önemli kavram öne çıkmaktadır. Bu kavramlar Bulanıklaştırma/Bulandırma (Blurring), Harmanlama/Karıştırma (Blending) ve Bükme/Eğme (Bending)dir (Gerbner, 1981, s. 15).

¹⁸ Söz konusu eleştiriler ve yanıtların düzenli bir şekilde yer verildiği çalışma için bkz. Özer, 2004, s. 209-238.

Bulanıklaştırma/Bulandırma, televizyonu az izleyenlerin aksine çok izleyenlerin daha geniş yelpazede çeşitlendirilmiş medyada yetiştirilen sosyal, politik ve kültürel ayrımları ya da farklılıkları bulanıklaştırma eğilimidir. Harmanlama/Karıştırma, söz konusu farklılıkların eğitsel anaakıma dahil edilmesi durumudur. Bükme/Eğme ise “ticari popülizm (commercial populism)” olarak tanımlanan ikili bir karşıtlık yaratmadır. Bu ikilemin nedeni, televizyonu çok izleyenler kendilerini “ılımlı” olarak tanımladıkları oysa gerçek yaşamda toplumsal ve politik konularda daha muhafazakâr, mali konularda ise liberal konumda yer alma eğiliminde olmalarıdır (Gerbner, 1981, s. 15).

Yetiştirme Kuramı için önemli olan bu üç kavramın işlevlerini kısaca özetlemek mümkündür. Televizyon, siyasal alandaki farklılıkları bulanıklaştırır, birbirinden farklı sosyal boyuttaki uyumları, yönelimleri kendi anaakımına dahil ederek harmanlar ve bu anaakımına yerleştirdiği yönelimleri kendi kurumsal çıkarlarına göre bükerek (Gerbner, 1987, s. 4.)

Gerbner ve Gross’a göre televizyon, yerleşik düzenin önemli bir parçasıdır ve bu bağlamda televizyonun geleneksel inanış, düşünce ve davranışları beslemek ve genişletmek noktasında büyük bir rolü bulunmaktadır. Önde gelen kültürel işlevi ise sosyal kalıpları yaymak ve bu yayılımın istikrarını sağlamaktır. Söz konusu işlevde, televizyon değişimi değil değişime karşı direnç göstermeyi teşvik etmektedir. Aynı zamanda önemli bir sosyalleşme aracı olarak da kabul edilen televizyonda bir sıralı düzen bir başka deyişle hiyerarşik bir düzen bulunmaktadır.¹⁹ Bu düzen dahilinde, izleyicilere karşı bir kültürleme işlevine sahiptir (Gerbner ve Gross, 1976, s. 175).

İzleyici için seçici ve işlevsel bir mesaj sistemi ortaya koyan televizyonda insanlar doğmaz; sosyal sınıfları, tipleri, hedefleri, yetkileri, güçleri ve gelecekleri tanımlanmış olarak yaratılır. Televizyonda sunulan kurgusal dünyada temsil, toplumsal anlamda bir varoluş anlamına gelmektedir. Örneğin, yokluk ya da kaybolma, simgesel bir imha/yok oluş durumudur (Gerbner ve Gross, 1976, s. 182).

Televizyonun simgesel dünyasının ana yayın kuşağı/en çok izlendiği saatlerde (prime time) başrollerin yaklaşık dörtte üçünde Amerikalı, orta ve üst sınıf grubuna dahil ve yaşamlarının altın çağını sürdüren erkek karakterler yer almaktadır. Kadın karakterler ise

¹⁹ Bu aşamada bir Türk animasyon dizisinden örnek verilebilir: TRT Çocuk kanalında yayınlanan *Maysa ve Bulut* isimli animasyon dizisinde bu hiyerarşi açıkça belirmektedir. Nitekim dede ve nineden aşağıya doğru bir karar mekanizması bulunmaktadır. Sonra baba, anne ve çocuklar gelmektedir. Böylece otorite meşru kılınmaktadır. Bunu da geleneksel yapı içerisinde normalleştirmektedir.

ya sevgi ve aşk gibi duygular eşliğinde romantizm ile ya da ev, evlilik isteği ve aileye ilişkin konular ile ilişkilendirilerek karakterize edilerek sunulmaktadır (Gerbner ve Gross, 1976, s. 183). Bu sembolik dünyada, erkekler rol çeşitliliği konusunda kadınlardan daha fazla alana sahiptir ve neredeyse her rolü oynayabilirler. Kadınların rolleri ise sınırlıdır. Kadınların neredeyse yarısı genç, güzel ve yetişkin grubundadır. Orta yaş yoğunluğu oldukça az gözlemlenmektedir. Kadınlar ya çok genç ya da yaşlılardır. Bu simgesel toplam nüfusun %15'inden daha az bir bölümünü ise çocuklar, gençler ve yaşlılar oluşturmaktadır (Gerbner ve Gross, 1976, s. 183). Televizyonun imgesel dünyasında, kadınların ve azınlık grubunun gerçek statüleri görünmezdir, görmezden gelinir ve genellikle varlıkları sessizdir (Gerbner, 1989, s. 74). Bu bağlamda, televizyon dünyasındaki kadın-erkek cinsiyeti konumlanışının dengeden yoksun bir temsiliyete sahip olduğu söylenebilir. Söz konusu orantısız temsil durumunun, gerçek yaşamın toplumsal düzeni içerisinde, kadın-erkek arasında bir hâkimiyet durumunu yarattığı, beslediği ve kadın karakterlerin medyadaki betimlemeye yönelik bu eşitsizliğin önemli bir temsil sorununa yol açtığı yorumu yapılabilir.

Gerbner'ın düşüncesi, benzer cinsiyet, yaş ve eğitim seviyesine sahip izleyicilerden, televizyonu çok izleyenlerin, az izleyenlere oranla daha endişeli, huzursuz, tedirgin ve başkalarına karşı güvensizlik duyan insanlar oldukları yönündedir. Amerikan televizyonu da korku ve güvensizlik temelli olumsuz duyguları izleyicilere empoze etmektedir (Gerbner, 1977a, s. 149).²⁰

Gerbner, araştırmaları sonucunda, muhafazakâr ve liberal olan ve televizyonu yoğun bir biçimde izleyen grubun benzer görüş ve düşüncelere sahip olduğunu ortaya koymuştur (Gerbner, 1984a, s. 20). Gerçekleştirilen anket çalışmalarında, televizyonu çok izleyenlerin, az izleyenlerden daha aşağıda bir kazanca sahip oldukları ve daha düşük bir eğitim seviyesinde oldukları bulgularına ulaşılmıştır. Bu bulguların devamında, aynı gruptaki çok izleyenlerin tutucu ve bağnaz anlayışa daha eğilimli oldukları ancak diğer izleyici grubundan (az izleyenler) daha az cinsiyetçi yargılara sahip oldukları sonuçlarına da ulaşılmıştır. Diğer bir taraftan, en liberal olan çok izleyenlerin, az izleyenlerden daha çok cinsiyet ayrımı yapma eğilimi içinde oldukları gözlemlenmiştir. Düşük ve yüksek gelire sahip yoğun izleyici grubuna dahil olan Amerikalılar, kendilerini ortalama bir

²⁰ Kuşkusuz bu durumun geçerliliğini Türkiye için de söylemek mümkündür (Özer, 2004, s. 498-499). Elbette yapılacak çözümleme de bunu ortaya koyabilir.

gelire sahip çalışan insanlar olarak görmektedirler. Çalışmalar, televizyonu yoğun izleyen Cumhuriyetçilerin kendilerini muhafazakâr olarak tanımlama oranının düşmekte ve kendilerini liberal grup içerisinde konumlandırma olasılıklarının arttığı yönünde olduklarını ifade etmektedir (Gerbner, 1984a, s. 21).

2.1.2 Televizyon ve Şiddet

Gerbner’a göre televizyonda yer alan şiddet, tehlikeli, güvensiz ve korumasız bir dünya algısını yerleştirmektedir. Bu bağlamda, televizyonun yoğun biçimde izlenmesi, gerçek yaşamda korunma ve önlem gereksiniminin artmasına ve korunmaya yönelik söz konusu önlemlerin alınması sürecinde oluşacak baskıyı kabul etme durumunu ortaya çıkarmaktadır. Düşünür, araştırmalarında, yoğun izleyenlerin daha az izleyenlere oranla daha bağımlı bir durum içerisinde oldukları ve toplumsal düzen içerisindeki eşitsizlikleri kabul etmeye daha eğilimli oldukları sonucuna varmıştır. Gerbner, televizyon özelinde yaptıkları binlerce karakter çözümlemesi ışığında, televizyonun berbat dünyasında²¹ bir hiyerarşik düzen olduğunu belirtmektedir. Bu televizyon dünyası düzeninde, kadınlar, azınlıklar, yoksullar, genç ve yaşlı insanlar yüksek oranda mağdur olarak betimlenmekte ve kurban rolünde izleyici karşısına çıkmaktadır (Gerbner, 1984b). Yetiştirme Kuramı’nın odağına yönelik şu örnek açıklayıcı olabilir: Yetişkin insanların oyuncak palyaço bebekler ile kavga ettikleri bir filmin izlenilmesi, çocukların davranışları üzerinde taklit etkisi yaratıp yaratmayacağı üzerine sorulabilecek bir sorunun yanıtı, yetiştirme tarafından verilemez ancak uzun vadede binlerce şiddet içerikli sahneye maruz kalan bir çocuğun, izleyerek tanık olduğu şiddet ve gerçek dünyada var olan gerçeklik algısı üzerindeki ilişkiyi açıklamaya yardımcı olabilmektedir (Shanahan ve Morgan, 2004, s. 5-6).

Gerbner, televizyonun sahip olduğu merkezi ve uyumlu kültürel anaakımın izleyicilere nüfuz ettiğini ve bu durumun çok çeşitli insan topluluklarını homojen hale getirmesi yönünde katkısı olduğunu ifade etmektedir. Düşünür, bu değişimin aniden gerçekleşmediğini, çok izleyenlerin ve az izleyenler arasındaki sosyal boyuttaki gerçekliğin algılanış biçimiyle ilgili olduğunu vurgulamaktadır (Gerbner, 1990a, s. 260-261).

²¹ Yetiştirme Kuramı bağlamında geliştirilen “mean world” kavramı, Türkçe’de acımasız/tehlikeli/kötü dünya anlamlarına gelmektedir ancak bu tez çalışmasında söz konusu sıfatları da barındıran ve bu anlamda kapsayıcı bir çerçevede olduğu düşünülen “berbat dünya” ifadesi de kullanılmıştır.

George Gerbner’ın bu bölüme kadar anlatılan televizyon ile ilgili olan düşünceleri ve araştırmaları doğrultusunda, kapsayıcı biçimde bazı önemli noktaların altı çizmek yararlı olacaktır. Televizyon, hikâye anlatıcılığının merkezi konumundadır ve haberler, dramalar, reklamlar ve diğer alanlardaki programları ile insan yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Gerbner, 1986, s. 259). Okuryazar olmayı gerektirmeden tüketilebilen televizyonun dünyasında buluşan heterojen nüfusun sosyal entegrasyonunu sağlamaktadır. Bu sosyalleşmeyi, çoğunlukla eğlence içerikli programları ile gerçekleştirmesi noktasında birincil ortak kaynak olma özelliğine de sahiptir. Televizyonda üretilen kitlesel mesajlar ve imgelerin yinelenmesi ile ortak bir sembolik çevrenin anaakımı yaratılmaktadır. Televizyon, bu heterojen yapıdaki insanları, ortak bir ulusal kültürün parçası haline getirmektedir (Gerbner, 1986, s. 260). Televizyon içeriklerinde yer alan suçlar gerçek yaşamdakinden en az on kat daha fazladır. Televizyondaki tüm ana karakterler şiddet ile bütünleşmiş haldedir (Gerbner, 1986, s. 263). Televizyonun, oldukça az ortak özelliği bulunan büyük ve heterojen kamulara sağladığı ortak enformasyon, sembolik çevre ve imgeler ile başlıca yetiştirici konumunda olması, Yetiştirme Kuramı açısından önemini açıklar niteliktedir (Gerbner, 1972, s. 386).

Gerbner ve arkadaşlarının televizyon ve şiddet ilişkisine yönelik çalışmaları, Yetiştirme Kuramı araştırmaları açısından oldukça önemlidir. Yapılan çalışmalardan elde edilen verilere göre, izleyiciler üzerinde en çok kaygı ve korku uyandıran televizyon haberlerinde, haber içeriklerinin şiddet yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Televizyon programlarındaki şiddete yönelik pek çok endişe bulunmaktadır. Söz konusu endişelerin birden fazla kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Birincisi, izleyicilerin şiddet içeriğine maruz kalması ve bu bağlamda izleyicilerin şiddet içerikli programdan etkilenmesi sonucunda benzer fiziksel bir saldırganlık örneği sergilemesi kuşkusudur. İkincisi ise televizyon dizilerinde ve özellikle çocuklara yönelik hazırlanan programlardaki şiddet içerikli saldırgan davranışların sıklığı. Gerbner ve Gross, televizyon aracılığı ile yoğun bir şekilde maruz kalınan şiddet içeriğinin çocuklar için gerçek yaşamda da çeşitli sorunlara yol açabileceğini vurgulamaktadır. Düşünürlerin endişeleri, çocukların gerçek yaşamda şiddete alışma olasılıkları olması ve bu alışmışlık ile doğru orantılı olarak yaşama ilişkin bitkin, isteksiz, duyarsız ve hatta yitmiş bir hâle bürünmeleri yönündedir (Gerbner ve Gross, 1980, s. 154).

Şiddet, toplumsal düzen bakımından da önemli bir rol oynamaktadır. İzleyici ve toplumsal düzen arasında kurulan ve gelişen bağda şiddetin önemi yüksektir. Televizyondaki şiddet, izleyiciye, toplumdaki güce ve güç korkusuna yönelik dağılımların tanımını ve açıklamasını yapmaktadır. Programlardaki şiddet içerikli olayların yaratılan endişe ve korkuyu besleyerek güçlendirmeye yönelik bir hizmeti de söz konusudur. Şiddet aynı zamanda mağdura gereksinim duymaktadır. Şiddet ve mağdurun bir arada bulunmasının amacı ise izleyicilerin bu iki rolü de birlikte öğrenmesidir. Gerbner ve Gross, televizyondaki şiddetin, var olan kurulu düzenin devamını sağlamaya yönelik tamamlayıcı bir bileşen olduğunu düşünmektedirler. Şiddetin yaratmış olduğu korku oldukça etkilidir (Gerbner ve Gross, 1980, s. 155).

1967'den başlayarak televizyon içerikleri üzerine gözlem ve araştırmalar gerçekleştiren araştırmacılar, mesaj sistem çözümlemesi kapsamında şiddeti şu şekilde tanımlamışlardır: *“Kişinin kendisine ya da başkalarına karşı fiziksel gücün açıkça ifade edilmesi, kişinin kendi isteği dışında kişiye zarar verecek düzeyde tehdit edilerek incitilmesi ya da gerçek anlamda yaralanması ya da öldürülmesi”* (Gerbner ve Gross, 1976, s. 184).²² Boş, asılsız tehditler, sözlü taciz, hakaretler ya da inandırıcı olmayan jest ve mimikler şiddet olarak kodlanmamaktadır. Ancak rastlantısal olarak gerçekleşen ve doğal yani her zaman belirli karakterleri mağdur ederek kurban etme amacı taşıyan dramatik eylemler şiddet olarak kodlanmaktadır (Gerbner vd., 1980, s. 11-12).

Şiddet, sosyal bir ilişki ve etkileşimdir. İnsanlar, istenilmeyen tavır ve tutumları dayatmak ya da bu davranışlardan vazgeçirmek, egemenlik sağlamak, baskı kurmak için yaralamakta ya da öldürmektedir. Sembolik şiddet ise tam olarak bir güç gösterisi rolündedir (Gerbner vd., 1999, s. 337). Sembolik şiddet, gerçek yaşamdaki şiddetin işlevini daha ucuz ve daha eğlenceli bir form haline getirerek gerçekleştirmektedir (Gerbner ve Gross, 2014, s. 351).

Şiddet, geniş kapsamlı motivasyonları, durumları, şartları ve gerekçeleri içermesi nedeniyle karmaşık bir senaryodur (Gerbner vd., 1999, s. 344). Gerbner, televizyonun etkilerini yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve diğer demografik değişkenler bağlamında da

²² The definition of violence employed in this analysis is “the overt expression of physical force against self or other, compelling action against one’s will on pain of being hurt or killed, or actually hurting or killing.” (Gerbner and Gross, 1976, p. 184).

ayrıntılı bir şekilde incelediklerini belirtmektedir ve şiddet sunumu içerisinde azınlıkların, kadınların, evli olmayanların, erkek çocuklarının, yaşlıların ve beyaz olmayan insanların yüksek şiddet riski ile karşı karşıya olduklarını gözlemlemiştir (Gerbner, 1978b, s. 6).

Televizyona uzun süreli ve istikrarlı bir şekilde maruz kalmak insanlarda, berbat bir dünyada yaşıyor olma duygusuna neden olmaktadır. İzleyicide saldırgan davranışlar, çevresine ve çevresindeki kişilere, olaylara karşı duyarsızlaşma, kırılganlık ve bağımlılık geliştirme gibi sonuçları da bulunmaktadır. Aynı zamanda korku, kaygı, yabancılaşma ve güvensizlik gibi insan psikolojisini olumsuz yönde etkileyebilecek duygu durumları içerisine girmesine neden olmaktadır (Gerbner vd., 1999, s. 351-352). Gerbner ve arkadaşları, özellikle televizyonu çok izleyen insanlarda oluşan bu duyguları (kuşku, korku, kaygı, güvensizlik vb.) “Acımasız Dünya Sendromu (Mean World Syndrome)” ile açıklamaktadır. Televizyonu çok izleyen ya da maruz kalan insanlarda oluşan ve zamanla artan bu duygular, berbat dünya algısına sahip olmaktadır (Gerbner, 2014b, s. 384). Gerbner tarafından üretilen ve Yetiştirme Kuramı açısından önemli olan “Mutlu Şiddet (Happy Violence)” kavramından da söz etmek gerekmektedir. Düşünür, her şiddet temsilinin aynı olmadığını ve şiddetin her zaman istenmeyen, hoş karşılanmayan bir şey olmadığını ifade etmektedir. Şiddet zaman zaman kültürel bir ifade biçimi olarak kullanılarak meşru kılınmaktadır. Televizyonda yer alan şiddetin eğlenceli, zevkli ve renkli olarak resmedilmesi durumu mutlu şiddet kavramı ile açıklanmaktadır. Mutlu şiddet hızlı, acısız, zahmetsiz ve hatta gösterişlidir ancak gerçeklikten uzaktır. İzleyiciyi mutlu etmek için vardır, üzme için değil. Ancak bu sunuş biçimi, şiddetin gerçek yaşamdaki ciddiyet boyutunun ve sonuçlarının göz ardı edilmesine neden olmaktadır (Gerbner, 1995, s. 550).

2.2 Yetiştirme Kuramı Bileşenleri

Yetiştirme Kuramı, 1967-1968 yıllarında televizyon içeriklerindeki şiddeti incelemeye yönelik çalışmalarla başlamaktadır (Gerbner, 1969b, s. 1). Kuram, 1960’ların sonu ve 1970’lerin başında geliştirilen Kültürel Göstergeler Projesi’ne dayanarak George Gerbner tarafından formüle edilmiştir. Kuram hem medyada üretilen mesajların içerikleri hem de bu içeriklerin insanlar üzerindeki etkisini incelemektedir (Morgan, 1995, s. 99-100).

Yetiştirme Kuramı hem anaakım hem de eleştirel medya kuramları içerisine katılan ve iletişim çalışmaları açısından son derece önemli role sahip olan bir kuramdır. 1960’larda şiddet yoğun olayların (Kennedy Suikastı, ABD’nin Vietnam Savaşı’na dahil olması ve

üniversitelerde gerçekleşen protestolar vb.) yaşanması ve televizyonda izleyicilere sunulan şiddet içerikli yapımların da artışıyla şiddetin araştırılması gerekliliği doğmuştur. Bunun sonucunda Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesi Ulusal Komisyonu (The National Commission on the Causes and Prevention of Violence) kurulmuştur. Yetiştirme Kuramı'nın Kültürel Göstergeler Projesi olarak da anılmasının nedeni, yukarıda sözü edilen komisyonun (1967-1968) desteği ile televizyon içeriklerinde sunulan şiddetin araştırılması üzerine geliştirilen bir proje olmasıdır (Özer, 2022, s. 185).

Medyanın, insanların düşünüş ve yaşayış biçimleri üzerinde uzun vadede etkileri olduğunu düşünen ve bu doğrultuda araştırmalar yapan Gerbner, dönemin en önemli kitle iletişim aracı olan televizyon üzerine incelemeler yapmıştır. Bu bağlamda, Yetiştirme Kuramı'nın geliştirildiği yıllarda “televizyon” merkeze alınarak araştırmalar ve çözümlemeler gerçekleştirilmesi doğal bir sonuçtur. Televizyona atfedilen bu önemin günümüzde sosyal medyaya ve dijital platformlara genişletildiği görülmektedir.

Medyada sunulan şiddeti, televizyon içerikleri özelinde çalışan Gerbner'in geliştirdiği Yetiştirme Kuramı, Kültürel Göstergeler Projesi olarak da bilinmektedir. Söz konusu kuramın üç bileşeni bulunmaktadır: Kurumsal Süreç Çözümlemesi (Institutional Process Analysis), Mesaj Sistem Çözümlemesi (Message System Analysis) ve Yetiştirme Çözümlemesi (Cultivation Analysis). Gerbner'in, kuramı geliştirirken ortaya koyduğu ve kuram için temel oluşturma niteliği taşıyan, televizyon özelindeki düşünceleri, üç bileşenin doğması noktasında da oldukça önem taşımaktadır. Gerbner'in düşüncelerini şu şekilde özetlemek mümkündür: İnsanlar, medya çatısı altında en çok televizyon için zaman ayırmaktadır, televizyon için okuryazar olma zorunluluğu yoktur, sunulan mesajlar bir sistem eksenindedir, hikâye anlatır, televizyon izleyici kitlesi azınlıkları da kapsar, homojen bir kitlesi yoktur (Özer, 2020, s.16). Söz konusu üç bileşen, televizyon ve televizyonun insanlar üzerindeki uzun vadeli etkisini anlamlı bir zemine oturtabilmek, diğer bir deyişle, söz konusu etkiyi saptayıp çözümleyebilmek için yol gösterici niteliktedir (Özçetin, 2020, s. 131).

Mesaj sistemlerinin üretimi, yapısı ve görüntü oluşumu süreçlerindeki düzenin güvenilir bir şekilde incelenebilmesi için özel bir araştırma girişi gerekliliği söz konusudur. İnsanlar arasında mesajlar aracılığı ile etkileşim ortaya çıkmaktadır. Bu etkileşim yoluyla kurulan iletişimde çeşitli ifade biçimleri oluşmaktadır. Bu şekilde iletilen sembolik anlam kodları, toplumsal ilişkilerin geçerliliği noktasında önem taşımaktadır. Oluşan medya ve

teknolojiler sonucunda mesaj sistemleri, ortak bilinç, anaakım içerisinde konumlanmaktadır. Bu durum, söz konusu akışın nasıl yönetildiğine ilişkin çeşitli soruları da beraberinde getirmektedir. Bu sorular üç önemli çözümlemeyi kapsamaktadır (Gerbner, 1973, s. 558).

2.2.1 Kurumsal Süreç Çözümlemesi

Yetiştirme Kuramı'nın (Kültürel Göstergeler Projesi'nin) ilk bileşeni kurumsal süreç çözümlemesidir. Zaman içerisinde iletişimde yaşanan gelişmelerle insanlar arasında gerçekleşen mesaj alışverişi de gelişim göstermiştir. Bu bağlamda insan bilincinin sembolik ortamında da değişiklikler ortaya çıkmıştır. Söz konusu sembolik çevrenin dönüşümünde ise sosyal ve kurumsal yapıların (hükümetler, yayınevleri ve eğitim kurumları gibi) önemi gittikçe artmaktadır (Gerbner, 1977b, s. 199). Kitle iletişim araçlarının kurumlar ile olan ilişkisi ve bu ilişkinin nasıl sağlandığı ve mesaj sistemlerinin oluşması ve toplumsal boyuttaki işlevlerini nasıl gerçekleştirdiklerine yönelik sorular, kurumsal süreç çözümlemesinde ışık niteliğindedir (Gerbner, 1977b, s. 200).

George Gerbner, televizyondaki şiddetin resmedilişine ilişkin araştırmalarına 1960'ların sonlarında (1967-1968) başlamıştır (Gerbner, 1970, s. 76). Bu alana yönelik, günümüzden 58 yıl önce başlayan araştırmaların ışığında, söz konusu araştırma ve düşüncelerin günümüzde medyayı açıklama noktasında hâlen geçerliliğini koruduğu yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır.

Kurumsal yönetim sürecinde, medya yöneticilerinin kurumların, alıcıların ya da kullanıcıların ve toplumsal düzenin gerekliliği noktasındaki işlevleri nasıl belirlediği ve uyguladığı soruları oldukça önemlidir. Kurumsal düzeyde kontrollerin sembolik ürünlerin üzerindeki etkisinin ne olduğu sorusu da benzer öneme sahiptir. Eğer var ise hangi politika yeniliklerinin, var olan koşulları nasıl değiştirdiği sorusu da kurumsal süreç çözümlemesinde yanıtlanması gereken önemli bir diğer sorudur. Kitle iletişim politikalarının kapsamı yalnızca endüstriyel gelişimin bir aşaması ve sosyal ilişkilerdeki genel yapı değildir. Söz konusu iletişim politikaları aynı zamanda belirli endüstriyel ve kurumsal güç ve baskıları da ifade etmektedir. Bu, bileşenin önemli bir özelliğidir. Kitle iletişimciler yaşamın her alanında ve buna bağlı olarak sosyal ağlarda duyarlı ve asıl konumda yani merkezdedir. Üretirler, dağıtırlar ve eleştirirler. Bu yetkilerin gerektirdiği kurallar, kısıtlamalar ve kanunlar da bulunmaktadır (Gerbner, 1977b, s. 200).

Gerbner'a göre, herhangi bir ticari kuruluşta ya da işletmede işletenler/yöneticiler söz konusu kuruluşu yönetme noktasında kısıtlamadan uzak, özgür görünebilirler. Ancak daha objektif bir perspektiften bakıldığında, mesaj üretimi dahil tüm kitlesel üretimler yönetilmektedir. Olası mesajların küçük bir bölümü belirlenerek kamuya sunulmaktadır. Dolayısıyla gerçekleştirilen araştırmalarda sansür, baskı ya da gizleme olup olmadığı konusunu odak noktası haline getiremezler. Bu noktada seçici baskının, medyada var olan baskı türü olduğu söylenebilir (Gerbner, 1973, s. 559).

Kurumsal gücü oluşturan unsurların, kurumsal roller ile yakından ilişkisi bulunmaktadır. Çözümleme sürecinin anlaşılabilmesi için kurumsal gücü oluşturan parçaların tanınması gereklidir. Kurumu oluşturan otoriteler/yetkililer, patronlar, yönetim/idare, yardımcılar, meslektaşlar, rakipler, uzman kişiler ya da gruplar, organizasyonlar/kuruluşlar ve kamu, kurumsal gücü var etmektedirler (Gerbner, 1973, s. 559-560). Medya yöneticilerine göre, insanlara sunulan medya içeriklerinde şiddete yer verilmesinin önemli bir nedeni, toplumda şiddetin var olması ve medyanın da bu şiddeti kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla aktarma zorunluluğunda olmasıdır. Bu bağlamda medyanın aktarma sürecinde, bir sorumluluk duygusu motivasyonu içinde bulunduğ u düşünölmektedir. Ancak bu, oldukça zayıf bir gerekçedir ve arka plandaki çeşitli dinamiklerin varlığı da görmezden gelinmemelidir (Özer, 2024, s. 10-11).

Otoritelerin, yaptırım gücü vardır ve yasal olarak karar alma ve uygulama yetkileri bulunmaktadır ve aynı zamanda siyasi ve askeri baskı gücüne sahiptirler. Patronlar, yatırım yapabilir ve mali destek sağlayabilirler ve buna bağı olarak kaynaklar üzerinde kontrol gücüne sahiptirler. Yönetim/idare, personel alımı ya da çıkarımı yapabilir, personel üzerinde kontrol ve denetim gücüne sahiptirler. Yardımcılar, yönetim/idare için tamamlayıcı, ek destek sağlamaktadırlar. Meslektaşlar, birlik ve dayanışma içerisinde mesajların üretimi ve seçimi üzerinde rol almaktadırlar. Rakipler, halk ile ilişkilerin sürdürölmesi sürecinde kurumu yenilikler yapmaya ve daha dikkatli olma konusunda önem taşımaktadır. Uzman kişi ya da gruplar, yetenek, bilgi ve prestij yönü ile personel ekibine avantaj sağlayacak adımlar sunabilmektedirler. Organizasyonlar/kuruluşlar, yetkililere çağrıda bulunabilir ve protesto edebilirler. Kamu ise medya ürünlerini seçebilir, satın alabilir ya da almayabilir (Gerbner, 1973, s. 560). Gerbner, yukarıda sözü edilen mesaj sistemlerinin oluşumunda önem taşıyan güç gruplarını 9 tür olarak incelemiştir. Söz konusu grupların güç rollerinin ayrıntıları şöyledir:

1. *Otoritelerin*, isteklerin uygulanması, yürürlüğe koyulması ve iletişimciler üzerinde baskı kurmak noktasında yasal boyutta yetkileri bulunmaktadır. Diğer bir deyişle yaptırım uygulama gücüne sahiptirler. Bu doğrultuda yasama, yürütme, yargı organları, denetimde görevli komisyonlar, kamu idaresi, polis ve askerler bu yetkiye sahip olabilmektedir. Otoriteler aynı zamanda otoritelerinin varlığının devamı için iletişimcilerin desteğine gereksinimleri olduğunun da farkındadırlar (Gerbner, 1973, s. 560).
2. *Patronlar*, medyaya doğrudan yatırım yapan ya da sübvansiyon sağlayan kişilerdir. Söz konusu finanse etme eylemini ekonomik, politik ya da kültürel anlamda kazanç sağlamak amacı ile gerçekleştirmektedirler. Hükümetler, sivil kuruluşlar, bankalar ya da reklamcılar medya patronu olabilmektedir. Medya yönetiminin rolünü patronların temel müşteri ilişkileri belirlemektedir. Söz konusu durum, iletişimcilerin karar verme sürecine yakından etki etmektedir (Gerbner, 1973, s. 560).
3. *Yönetim/idare*, kuruluş bünyesindeki emir-komuta zincirini oluşturan yüksek kademe yönetici ve idarecilerden oluşmaktadır. Bu güç grubu, patronların ve medyayı destekleyen diğer grupların şartlarını gerçekleştirme amacı taşıyan politikaların uygulanışını tasarlama ve denetleme görevi görmektedirler. Bu bağlamda, yönetim, tüm işyeri çalışanlarını gözetlemekte ve kontrol etmektedir. Müşteri ilişkilerini geliştirmek, halkla ilişkileri düzenlemek, yönetimin önde gelen amaçları arasında yer almaktadır. Yönetim, üretilen mesajların yukarıda yer alan iki önemli amaca hizmet etmesi gerektiğini düşünmektedir (Gerbner, 1973, s. 561).
4. *Yardımcılar*, yönetimin işini yapabilmesi için gerekli hizmeti sağlama noktasında tamamlayıcı role sahiptir. Kuruluşların, iletişim ağlarının dağıtımını yapmaktadırlar. Hammadde, lojistik hizmet üreticileri, perakende satış yapanlar, ilgili ticari ortaklar, sendikalar, patent ve telif hak sahipleri ve diğer mülkiyet haklarının sahipleri bu güç grubuna dahildir (Gerbner, 1973, s. 561).
5. *Meslektaşlar*, sosyal ya da mesleki konumları ve yön bulma becerisi ile birlik ve dayanışma içerisinde bulunmaktadır. Meslektaşların oluşturduğu güç grubu, mesajların üretimi ve seçme işlemi süreçlerinde baskı uygulayabilmesi nedeniyle ağırlığını ortaya koyabilen iletişimcilerdir (Gerbner, 1973, s. 561).

6. *Rakipler*, k t kaynaklara ve inovasyon becerisine diğ er bir deyişle yenilik getirmeye ilişkin yetenek iddialarını sürdürebilmesi ve patronları ve halk ile olan ilişkisini koruyabilmesi için kurumu dikkatli olması konusunda yeniliğe ve taklide zorlayan profesyoneller ya da medyadır (Gerbner, 1973, s. 561).
7. *Uzman kişi ya da gruplar*, bireysel becerilere, bilgi birikimine, önemli ya da özel yeteneklere sahip kişilerdir. Yazarlar, editörler, kreatif yeteneğe sahip kişiler, araştırmacılar, eleştirmenler, danışmanlar ya da iletişim için gerekli kişisel desteği sağlayan ya da sağlayamayan kişiler, bu düzende uzman kategorisinde yer almaktadırlar (Gerbner, 1973, s. 561).
8. *Organizasyonlar/Kuruluşlar*, dikkat, koruma, önlem ya da hizmet gerektiren tüzel gruplar ya da yapılarıdır. Kamusal bağlamda görünür olmak ve sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için kendi aralarında ciddi bir rekabet söz konusudur. İşletmeler, politik, sivil kuruluşlar bu grup içerisinde yer alabilmektedir (Gerbner, 1973, s. 561).
9. *Kamular*, mesajlar ile oluşturulan medya faaliyetlerinin ürünleridir. Bu grup, çok az ortak noktaya sahip dağınık insan gruplarıdır. Buna bağlı olarak, bu toplulukların heterojen yapıda olduğu söylenbilir. Birçok farklılığa karşın kamunun paylaştığı ortak semboller, bir anlam ve perspektif ortaya çıkarmakta ve bu yönde topluluğu yetiştirme noktasında oldukça yardımcı olmaktadır. Oluşan bu topluluk duygusu, yönetim tarafından, halk ile ilişkiler görevi aracılığı ile patron ve kuruluşlar için maddi kazanca dönüştürülmektedir (Gerbner, 1973, s. 561).

George Gerbner'ın bu açıklayıcı kategorileştirmesi bir hiyerarşi düzeni içerisinde ele alındığında gerçekten de g n m z u aydınlatmada önemli olmaktadır. Nitekim medyanın patronu, patron gibi gözükmekle birlikte otoriteler daha üstte olabilmektedirler. Örneğin bir tarafa bakıldığında medyanın koro halinde siyasi meşrulaştırma yapabildiği görülebilmektedir. Bu bakımdan manşete çekilen konu ve başlıklar arasındaki benzerlikler ortaya serilebilir.

G   ve baskı ilişkilerinin konumlanışı, kitle iletişim süreçlerinde yapılanma noktasında oldukça önemlidir. Kurumsal süreç   z mlemesi, katılımcıların gözlemleri ve görüşmeler ve kayıtların çözümlenmesi yolu ile gerçekleştirilir. Söz konusu çözümlemede kayıtların analiz edilmesi, güç rollerini ve işlevlerini tanımlama amacı ile

yapılmaktadır. Gerbner'a göre, üretilen mesaj sistemleri ve güç rolleri arasındaki etkileşimin açığa çıkarılması ile de Kültürel Göstergeler Projesi'nin gelişimi için katkı sağlanmaktadır (Gerbner, 1973, s. 562). Ömer Özer (2004)²³, Türkiye'de televizyonun yetiştirme rolünü açıklarken kurumsal süreç çözümlemesine yer veren ilk çalışmayı gerçekleştirmiştir. Özer'in çalışması kadar ayrıntılı olmasa da Mehmet A. Barış (2018) çalışmasında da kurumsal süreç çözümlemesinin yapıldığı önerilebilir.

2.2.2 Mesaj Sistem Çözümlemesi

Gerbner, bireysel ve toplumsal boyuttaki gerçeklerin güvenilir bir biçimde, yanılma payı olmaksızın değerlendirilebilmesi için kitlesel olarak paylaşılan mesaj sistemleri içerisinde varoluş, değerler ve normlar, öncelikler ve ilişkiler ile ilgili kolektif yetiştirmenin genel ifadelerinin bilinmesi gerekliliğinin altını çizmektedir. Bununla birlikte, kamuoyunda sosyal ve kültürel anlamda politika içeriklerinin değerlendirilebilmesi ve yorum getirilebilmesi için "kültürel göstergeler" ile ilgili temel bilgi sahibi olmak gerekmektedir (Gerbner, 1969a, s. 141).

Gerçek dünya ve televizyon dünyası arasında "gerçeklik" boyutunda önemli farklılıklar bulunmaktadır. Söz konusu farklılıklara televizyonun mesaj sistemlerinin çözümlemesi gerçekleştirilerek ulaşılmaktadır (Gerbner, 2000, s. 6). Televizyonda ortaya konan ürünlerin mesajlar sistemine tüm izleyici toplulukları maruz kalmaktadır. Mesaj sistem çözümlemesi, televizyonda sunulan içerikleri tekil olarak ya da öznel anlayış ile incelememektedir. İzleyiciye sunulan içerikleri bütün olarak ele almakta ve yaygın olarak anlamı açık ve belirsizliğe yer vermeyen gerçeklerine odaklanmaktadır (Gerbner vd., 1976, s. 13).

Mesaj sistem çözümlemesi, 1967'den bu yana televizyonun en çok izlendiği saatler ve cumartesi günlerinde gündüz yayın ağı içerisindeki dramatik programların yıllık periyotlarla seçilen örnek haftaları üzerinde gerçekleştirilmektedir. Televizyon içeriklerinin farklı boyutları, çözümleme alanında iyi eğitim almış uzman araştırmacılar tarafından güvenilir bir biçimde gözlemlenmekte, kodlanmakta ve ölçülmektedir. Çözümlemenin amacı, televizyonda yer alan drama dünyasının konu ile bağlantılı

²³ Ömer Özer'in tez tamamlanma tarihi 2003 yılıdır ancak kitap olarak basılması 2004 tarihinde gerçekleşmiştir. Kaynak olarak 2004 yılına ait basılı eserden yararlanıldığı için o tarih yazılmıştır.

yönlerini yansıtan sistematik, kümülatif/birikimsel ve tarafsız gözlemler sağlamaktır (Gerbner vd., 1976, s. 13).

Mesaj sistem çözümlemesi sürecinde, medyada sunulan şiddetin fiziksel boyutu dikkate alınmaktadır. Jestler, mimikler ve tehditler gibi sözlü şiddet unsurları çözümleme sürecine dahil edilmez. Fiziksel şiddetin net, açık ve anlaşılır olmasına odaklanılmaktadır. Söz konusu şiddet eylemlerinin nasıl sonuçları olabileceği konusu ise bu aşamada tahmin edilememektedir. Şiddetin ne tür etkileri olduğu araştırması ise bir sonraki bileşen olan yetiştirme çözümlemesinin alanına girmektedir (Gerbner vd., 1976, s. 13).

Mesaj sistem çözümlemesinin tasarlanma amacı, kitle iletişim araçları söyleminde temsil edilen toplu önermeleri araştırmak ve incelemektir. Çözümleme, yukarıda da söz edildiği üzere yaşamda ve televizyon dünyasındaki “gerçeklik” temsiliyeti üzerine eğilmektedir. Amacı, televizyonun gerçeklik algısı içerisinde resmedilen “sembolik” dünyanın tanımlanması ve buna bağlı olarak işlevlerinin tanıtılmasıdır. Mesaj sistem çözümlemesinde araştırmanın odağı, kişisellikten uzaktır. Çözümleme doğrultusunda araştırma, geniş ve heterojen toplulukların tükettiği medya içeriklerine yoğunlaşmaktadır (Gerbner, 1985, s. 17).

Yetiştirme Kuramı’nın ikinci bileşeni olan mesaj sistem çözümlemesi, özel bir inceleme gerektiren ve benzersiz bir araç olan televizyon üzerine gerçekleştirilmektedir.

Televizyonda yer alan ve sunulan mesajlar ve bağlamındaki mesajlar sistemi, o toplumun kültürünü oluşturmaktadır. Bu noktada mesaj sistem çözümlemesinin Yetiştirme Kuramı açısından öneminin yüksek olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi olarak televizyonun uzun vadede toplumların düşünce ve davranışları üzerindeki tartışılmaz etkisi ve gücünün var oluşu gösterilebilir. Zaman içerisinde yeni teknolojilerin de hızla gelişmesi ile birlikte televizyonda sunulan mesajların kapsama alanı oldukça genişlemiştir (Gerbner, 1990a, s. 253).

Mesaj sistem çözümlemesinde bazı önemli kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramlar şunlardır:

Program, kurgusal ya da hayali hikâye/anlatının dramatik formda sunulma şeklidir. Bu, televizyon için üretilen bir gösteri, oyun, araştırmanın gerçekleştirildiği dönemde televizyon yayınında bulunan uzun metrajlı film ya da çizgi film olabilmektedir. Söz

konusu medya ürünlerinin her biri “bir program” olarak çözümlenmelidir (Gerbner vd., 1976, s. 14).

Şiddet eylemi (violent action), benzer gruplar ile çerçevelenmiş şiddet sahnesini ifade etmektedir. Şiddet sahnesinde örneğin, geçmişini gösteren bir an, anımsama (flashback) yolu ile bir geçiş olur ve bir kesinti oluşur ise şiddet, “gerçek zaman”da eş zamanlı devam etmesi halinde yine aynı eylem olarak kabul edilmektedir. Bu durum, sahneye yeni bir şiddet öznesinin dahil olması ile yeni bir şiddet eylemi olarak ele alınmaktadır. Bunlar, şiddet bölümü (violent episode) olarak da adlandırılmaktadır (Gerbner vd., 1976, s. 14).

Karakterler (characters), bütün programlarda çözümleme sürecine katılan, şiddet içerikli olan ya da olmayan karakterler iki tür altında incelenmektedir. Asıl/ana karakterler, hikâyeler için esas olanlardır, başrollerde konumlanmaktadır. İkincil karakterler ise daha az detay içeren çözümlemeye katılmaktadırlar (Gerbner vd., 1976, s. 14).

Program örnekleme (samples of programming), televizyonun en çok izlendiği “prime time” olarak adlandırılan saatlerde (akşam 20.00-23.00 saatleri arası) yayınlanan dramatik programlar ile hafta sonu Cumartesi ve Pazar günleri (08.00-14.00 saatleri arası) yayınlanan çocuklara yönelik programlardır (Gerbner vd., 1976, s. 14).

Kodlama ve eğitim yöntemleri (coding and training procedures) bölümünde, her bir program örnekleminin çözümünün yapılabilmesi için 18-24 arası kodlayıcı görev yapmaktadır. Bu analiz için başlangıçta yaklaşık olarak 3 haftalık bir eğitim gerekliliği bulunmaktadır. Eğitim sonrasında kodlama yapan kişiler sezonluk periyotlar halindeki videokasetlerde bulunan program örneklerini gerekli sıklıkta izlemekte, taramakta ve çözümlenmektedirler (Gerbner vd., 1976, s. 15).

Güvenilirlik değerlendirilmesinde (assessment of reliability) ise önemli olan nokta, çözümleme sürecinde kayıt edilen verilerin ve sonuçlarının birbirleri ile tutarlı olması gerekliliğidir. Araştırma sonucunda güvenilirlik konusunda belirsizliklerin ortaya çıkması halinde başlangıçtaki eğitimin yoğunlaştırılması, verilerin tekrar çözümlemesinin yapılması gibi çözüm yolları ile düzeltilmesi sağlanabilir (Gerbner vd., 1976, s. 15).

Gerbner ve arkadaşlarına göre, geniş çapta görüntü ve mesaj paylaşımı gerçekleştirmeye olanak sağlaması bakımından televizyon son derece önemlidir. 1967’de başlayan Kültürel Göstergeler Projesi’nin ortaya çıkış amacı, televizyon politikalarını, içeriklerini,

programlarını ve olası diğer etkileri üzerine araştırmalar gerçekleştirmektedir. Televizyonun egemen olduğu kültürel ortamların ne şekillerde ve hangi ölçülerde değişim ve dönüşüm gösterdiği incelenmektedir (Gerbner vd., 1994, s. 43). Mesaj sistem çözümlemesi, televizyon dünyasındaki sunulan seçilmiş unsurları güvenilir bir biçimde tanımlamak ve resmetmek amacıyla sistematik olarak yapılmaktadır (Gerbner vd., 1994, s. 46). Mesaj sistem çözümlemesi, Yetiştirme Kuramı'nın gelişimi ve iyileştirilmesi noktasında büyük bir önem taşımaktadır.

2.2.3 Yetiştirme Çözümlemesi

Yetiştirme Kuramı'nın üçüncü ve son bileşeni yetiştirme çözümlemesidir. Bu bileşenle, televizyonun insanların sosyal gerçeklik kavramlaştırması ve dünya algılamasına katkısı ortaya çıkarılmaktadır. Geniş insan toplulukları büyüme, gelişme ve öğrenme süreçlerinde kazandıkları karakteristik özelliklerini, içerisinde bulundukları ve yaşadıkları kültürden elde etmektedirler. Söz konusu kültür, büyük insan gruplarının uyum kalıplarını geliştirmekle birlikte yabancılaşma, ötekileştirme ve isyan kalıplarını da yetiştirmektedir. Bu bağlamda kültürün ürettiği mesaj sistemlerinin ortak imgeler de oluşturduğu önemli bir gerçekliktir. Üretilen mesaj sistemlerinin sembolik işlevlerinin tanımlanması ve gerçek yaşam ile televizyon dünyasında yansıtılanlar hakkındaki değerlendirmelerin kapsamlı bir biçimde incelenmesi ise yetiştirme çözümlemesi ile mümkün kılınmaktadır (Gerbner, 1973, s. 567).

Dünya ve yaşam normları hakkında birtakım öncülleri şekillendiren sembolik yapılar her zaman açıkça belirgin hâlde değildir. Bazen de dolaylı olarak, şeylerin sunum biçimlerinde ve imgesel boyuttaki işlev biçiminde örtülü olarak bulunmaktadır. Öncüllerin değişmesi durumunda sonuçlar da değişmektedir. Yetiştirme çözümlemesi, kamu mesaj sistemlerini ve buna bağlı olarak oluşan ortak yapıdaki imgeleri incelemektedir. Bunların, tüketici konumundaki izleyicilerin beklentilerine, değerlerine nasıl yansıdığına ilişkin önermelerde bulunmasına yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda mesaj sistemleri ile ulaşılmak istenen izleyici kitlesi arasındaki beklenti ilişkisinin araştırılması da bu çözümleme sayesinde gerçekleşmektedir (Gerbner, 1973, s. 571).

Yetiştirme çözümlemesinde, projektif/yansıtımlı teknikler, derinlemesine görüşmeler ve örnek anketlerde bulunan periyodik sorular kullanılmaktadır. Projektif/yansıtımlı teknikler, katılımcıların doğrudan sorulduğunda belirtmeyecekleri görüşleri ya da katılımcı kişilerin bilinçleri dahilinde farkında olmadıkları görüş ve değerlerini belirtme

noktasındaki durumları yapılandırmak için gereklidir. Derinlemesine görüşmede ifade edilen görüşler, beklentileri öne çıkararak vurgulayabilir, ayrı tutarak izole edebilir ya da medyaya maruz kalma durumu ile bağlantı kurabilir. Periyodik sorular ise projektif testlerden ya da görüşmeler esnasında sorulanlardan seçilen soru ve yanıtlar olabilir (Gerbner, 1973, s. 572).

İzleyici için üretilen ve yine izleyiciye sunulan mesaj sisteminin incelenip çözümlenebilmesi için yetiştirme çözümlemesi son derece gereklidir. Yetiştirme çözümlemesi, söz konusu mesaj sistemlerinde bazen açıkça bazen de örtülü bir şekilde verilen mesajların ortaya çıkarılması noktasında önemli bir zemin oluşturmaktadır (Gerbner, 1990a, s. 252). Gerbner'a göre bir imgenin/görüntünün varlığı o imgenin ya da görüntünün sürdürülebilir olmasına bağlıdır. Diğer bir deyişle, gerekli çözümlemenin yapılabilmesi için televizyon içeriğinde sunulan imajın yinelenmesi gereklidir. Yetiştirme çözümlemesinin gerçekleşme amacı bu doğrultudadır (Gerbner, 1990a, s. 253).

Mesaj sistem çözümlemesinde, izleyicilere sunulan mesaj sistemlerinde yer alan içeriklerin ve kavramların incelenmesi sonucu elde edilen bulgular, yetiştirme çözümlemesi için önemli bir temel hazırlamaktadır. Bu noktada, yetiştirme çözümlemesinin, televizyonun izleyicilerin zihninde oluşan sosyal gerçeklik kavramlarının karşılaştırılmalı olarak incelenmesi sürecinde büyük ve önemli bir rolü bulunmaktadır (Gerbner vd., 1976, s. 17). Mesaj sistem çözümlemesi sonucu ulaşılan bulgular, yetiştirme çözümlemesi sürecinde kişilere ve gruplara yönelik gerçekleştirilen anketlerin soruları için kavramsal bir temel oluşturmaktadır. Buna bağlı olarak söz konusu iki bileşen birbirini tamamlayıcı bir role sahiptir (Gerbner, 1986, s. 263-264).

Yetiştirme Kuramı'nın üçüncü bileşeni olan yetiştirme çözümlemesinde iki izleyici grubu; televizyonu çok izleyenler ve az izleyenler, çözümleme sürecinde önemli kavramlar olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda geliştirilen üç strateji bulunmaktadır. Birincisi, televizyonda izleyiciye sunulan “gerçekler” ve düzenli bir biçimde bu “gerçekler”e maruz kalma durumunun, söz konusu gerçekliğin izleyici üzerindeki kabulüne etkisinin çözümlemesidir. İkincisi, sunulan bu gerçeklerden yola çıkarak ulaşılan genel kanı ve varsayımlara yönelik değerlendirmelerin neler olduğu çözümlemesidir. Üçüncü strateji ise bu çıkarımların farklı enformasyon sistemlerine nasıl dahil edildiğine yönelik çözümlemedir. Yetiştirme çözümlemesi, televizyonda sunulan “gerçeklik” algısı ile yaşanan dünyanın “gerçeklik” algılarından hangisinin, izleyici

zihni üzerinde daha baskın olarak var olduğunun belirlenebilmesi açısından önemli bir bileşendir (Gerbner, 1986, s. 264).

Gelinen aşamada anaakımlaştırmadan da söz etmek yararlı olacaktır. Söz konusu kavram, bu çalışmada “anaakımlaştırma” biçimindeki çevirisi ile kullanılmaktadır. Batmaz ve Aksoy’un çalışmasında “yaygın görüş hâline getirme” kullanımını tercih ettikleri gözlemlenmektedir (Batmaz ve Aksoy, 1995, s. 33). Yetiştirme çözümlemesinin yayınlanan ilk sonuçları, iletişim alanından birçok araştırmacının eleştirilerinin hedefi olmuştur. Yetiştirme Kuramı için önemli bir kavram olan “anaakımlaştırma” kavramı, bu eleştirilere yönelik getirilen yanıtlar ile doğmuştur. İngilizce’de “mainstream” olarak var olan ve “anaakım” anlamına gelen bu sözcük, “mainstreaming” kullanımı ile Kültürel Göstergeler Projesi bağlamındaki kullanımı ile karıştırılmamalıdır. Türkçe’ye “anaakım” şeklinde çevrilen hâli ile kullanılmaktadır. Gerbner ve arkadaşlarının çalışmalarında yer verdiği “mainstreaming” kavramını ise “anaakımlaştırma, yaygın görüş hâline getirme/gelme, anaakıma itme, merkezi görüş hâline getirme” gibi çevirileri ile kullanmak mümkündür (Özer, 2020, s.118; Özer, 2022, s. 200). Veysel Batmaz, bu kavramı Türkçe literatürde bir lisansüstü tezde ilk kez kullanan akademisyendir. Batmaz, “yaygın görüş hâline gelmek” şekliyle kullanmıştır (Batmaz, 1986). Özer, “yaygın görüş hâline gelme” ifadesinin rastlantısal bir kullanım olmadığını ve egemen anlayış lehine bir durum gerçekleştirildiğini ifade ederek, çalışmalarında “yaygın görüş hâline getirme” şekli ile kullanmaktadır. İlk kullanımdaki “gelme” sözcüğü dış etkenlerden bağımsız, doğal süreçte gerçekleşen anlamına işaret etmektedir. Oysa ikinci kullanımdaki “getirme” sözcüğünde bilinçli bir yönlendirme, diğer bir deyişle bir kasıt durumu söz konusudur (Özer, 2004, s. 71-77). Dolayısıyla Gerbner ve arkadaşlarının, Yetiştirme Kuramı çalışmaları açısından “yaygın görüş hâline getirme” şeklindeki kullanımı bu noktada daha doğru bir kullanımdır (Özer, 2020, s. 118). Bu tez çalışmasında ise ilgili kavram “anaakımlaştırma” olarak kullanılmıştır.

Gerbner, Yetiştirme Kuramı’nın da odaklandığı önemli bir kitle iletişim aracı olan televizyonun rolünün, içinde yaşanan kültürün anaakımının birincil kanalı olduğunu ifade etmektedir. Söz konusu anaakımı kısaca, televizyona yoğun bir biçimde maruz kalmanın etkisi ile düşüncelerin, görüşlerin ve değerlerin göreceli olarak ortak oluşu şeklinde tanımlamaktadır. Bir süreç olarak anaakımlaştırmanın temsiliyetini ise televizyonun insanların düşünce, değer ve görüşleri üzerinde geliştirdiği ortaklık

durumunun detaylı bir biçimde incelenmesini ve deneysel olarak doğruluğunun kanıtlanmasını sağladığını belirtmektedir (Gerbner, 1998, s. 183).

Yetiştirme Kuramı için son derece önemli olan “yaygın görüş haline getirme” kavramsal ifadesi için kuram çerçevesince 1980’lerden bu yana yapılan çalışmalarda zaman zaman yetiştirme çözümlemelerinin bile önüne geçtiği yorumu yapılmıştır. Özer (2020), bu konuda yaptığı değerlendirmede, yaygın görüş haline getirme çözümlemeleri ve yetiştirme çözümlemelerinin birbirinden farklı iki çeşit çözümleme olduğunu ancak aynı zamanda birbirini tamamlayıcı nitelikte olduklarını ifade etmektedir. Yaygın görüş hâline getirme çözümlemesi bu isimle yayınlanmadan önce de gerçekleştirilmiştir. Ancak öncesinde kuramsal boyutu ve geliştirilme noktasında eksiklikleri mevcuttur. Söz konusu iki çözümlemede de televizyonu izleyenlerin az ya da çok oluşu arasındaki yüzdelik oran farkı çözümleme sürecine katılmaktadır. Buna ek olarak, ara değişkenlerin çözümlemeye dahil edilmesi ise yalnızca yaygın görüş haline getirme çözümlemesinde gerçekleşmektedir. Elbette ki yetiştirme çözümlemesinde olduğu gibi bu çözümlemede de kuramsal bir temel söz konusudur. Temelde bakıldığında, yaygın görüş hâline getirme, yetiştirme sürecinin bir kanıtı olma niteliği taşıması bakımından da oldukça değerlidir (Özer, 2020, s. 118-119).

Televizyonun küresel düzeyde ve oldukça yaygın bir araç olduğunu belirten Morgan, televizyonun milyonlarca farklı insan için güçlü bir kültürel bağ geliştirmesini sağlaması bakımından da önemli bir rolü olduğunu vurgulamaktadır (Morgan, 1986, s. 124). Bu bağlamda, televizyonu çok izleyenlerin, televizyonda baskın olarak sunulan imgelere/görüntülere karşı yakınsama duyması ya da bir noktada birleşmesi durumu “anaakımlaştırma” olarak adlandırılmaktadır (Gerbner, 1990a, s. 258).

Gerbner ve arkadaşları, televizyonun Amerikan kültürü içerisinde etki anlamında merkez konumda olması ve yaygın bir kitle iletişim aracı olması nedeniyle Yetiştirme Kuramı çerçevesinde çalışmalarını Amerikan kültürü bağlamında gerçekleştirmişlerdir. Bu bakış açısıyla, televizyon zamanla ailenin temel üyelerinden biri hâline gelmiş ve hikâye anlatan rolündedir. Dolayısıyla, televizyonun hâkimiyeti modern yaşamda oldukça güçlüdür. Bu doğrultuda, Gerbner ve arkadaşları, televizyonun anaakımlaştırma etkisini de söz konusu Amerikan kültürü içerisinde incelemişlerdir (Gerbner vd., 1980, s. 14). Amerikan kültürü gibi birçok modern kültür, zayıf ve güçlü gibi sıfatlarla nitelendirilebilecek pek çok akımdan oluşmaktadır. Ancak egemen düzen yapısı,

değerlerden, bakış açıları, inanışlar ve uygulamalar bağlamında oluşmaktadır. Anaakımlaştırma sürecinde, televizyon düşüncelerde, bakış açılarında ve değer kalıplarında bir homojenleştirme işlevi görmektedir. Diğer bir deyişle, televizyon bu süreçte, Amerikan toplumunun ve dünyanın diğer ülkelerinin bir eritme potası/kaynayan kazan (melting pot) haline gelmiştir. Söz konusu bu rolü, televizyonu, anaakımın birincil, temel kanalı yapmaktadır (Gerbner vd., 2002, s. 51).

Anaakım, televizyonun izleyicilere yetiştirme amacı ile yerleştirdiği düşünce, değer ve inançların ortaklığı, benzerliği anlamına gelmektedir. Gerbner ve arkadaşları, gerçekleştirmiş oldukları çalışmalar ile televizyonu, benzer demografik gruplara ait olmalarına karşın çok izleyenlerin düşünce, değer ve inançlarının, televizyonu daha az izleyenlerin düşünce, değer ve inançları ile arasında farklılık olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Buradan hareketle, anaakımlaştırma, televizyonun önemli etkisi ile insanların düşünce ve değerlerinin etkileşime girerek bütünleşmesi olarak adlandırılmaktadır (Gerbner, 1984c, s. 331). Diğer bir deyişle, anaakımlaştırma, televizyonu çok izleyenlerin diğer etki ve etkenler ile oluşan görüş ve davranışlarda bulunan farklılıkların ortadan kaldırılarak algılanması demektir (Gerbner, 1998, s. 183). Anaakımlaştırma süreci, televizyon özelinde, farklı izleyicilerin görüş, bakış açısı, davranış ve değerlerinin homojenleştirilmesinin kuramsal boyuttaki sunumunu ifade etmektedir. Söz konusu süreçte, bir dereceye kadar basılı kültürün etkisiyle geliştirilen ve çeşitlilik kazanan geleneksel farklılıklar, televizyon dünyasında izleyici grupları ve nesiller arasında kültürlenme yaşandıkça bulanıklaşmaktadır (Morgan, 1986, s. 125).

Yetiştirme çözümlemesi bağlamında oldukça önem taşıyan anaakımlaştırma sürecinin daha net bir biçimde anlaşılabilmesi adına şu açıklama da yararlı olacaktır: Televizyon anaakımının, televizyonda izleyicilere sunulan imge/görüntü, anlayış ve değerlerin örneklerini bir araya getirerek ortak bir örüntü ya da kalıp oluşturduğu düşünülür ise anaakımlaştırma, televizyonu yoğun izleyenlerin paylaştığı bilincin ifadesidir. Ancak televizyonu yoğun izleyenlerin dahil olduğu gruplar içerisindeki daha az izleyenler farklı düşünce ve bakış açılarına sahiptirler. Buna bağlı olarak, anaakımlaştırma, televizyon ile arka planda kalan etmenler arasında var olan sistematik bir düzen içerisindeki etkileşimi yansıtmaktadır. Söz konusu etkileşim, çoğunlukla alt gruplar arasındaki pek çok alandaki farklılıkların sınırlandırılması ya da azaltılması ile sonuçlanmaktadır (Gerbner vd., 1984, s. 286-287).

Anaakımlaştırma konusu daha somut hali ile şu şekilde açıklanabilir: Anaakımlaştırmanın dayandığı gerçekliğe göre, farklı gruplardan televizyonu daha az izleyenlerin ortak bir görüşü, bakış açısı olmamasıdır. Bu noktada ortak ya da benzer bir perspektif paylaşımı söz konusu değildir. Farklı gruplardaki, televizyon ile daha fazla zaman geçiren yoğun izleyicilerin, televizyon dünyasında sunulanları sunulduğu gibi algılama oranı yüksek olurken, aynı gruplardaki, televizyonu daha az izleyenlerin düşünceleri, inançları televizyonda sunulanlardan farklılık göstermektedir. Aynı zamanda sosyal ve kültürel boyutta etkilenimleri yoğun izleyenlere göre daha fazladır. Kısaca şu şekilde formüle etmek de yerinde olacaktır: Üç farklı anlayışın temsilleri olarak ‘X’, ‘Y’ ve ‘Z’ harfleri örnek olarak kullanıldığında, televizyon ‘Y’ anlayışını yetiştirir iken bazı gruplardan televizyonu daha az izleyenler ‘X’'e inanabilmektedir. Benzer şekilde ‘Y’ anlayışı yetiştirilir iken farklı bazı grupların daha az izleyenleri ‘Z’'ye inanabilmektedir (Gerbner vd., 1984, s. 287). Bu bağlamda, ‘X’ ve ‘Z’ anlayışlarını benimsemeye eğilimli olan televizyonu daha az izleyenlerin yer aldıkları gruplardaki televizyonu çok izleyenlerin inanış eğilimleri ‘Y’ anlayışına yönelik olduğunda anaakımlaştırma süreci tamamlanarak gerçekleşmiş olur (Özer, 2020, s. 121).

Yetiştirmenin, çoğunlukla diğer değişkenler ile birlikte etkileşim halinde oldukları göz önünde bulundurulmalıdır. Yetiştirmede, anaakımlaştırmada etkileşim faktörü, süreçte şu şekilde varlığını göstermektedir: Bazı alt gruplar için daha güçlü, bazıları için daha zayıf ya da hiç var olmayan bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşimde, televizyonu çok izleyenlerin, daha az izleyenlere oranla yanıtları birbirine çok daha yakın bir durumdadır. Bu şartlar sağlanmadığında anaakımlaştırmanın gerçekleştiğinden söz edilemez. Bununla bağlantılı olarak, bu durumlarda bile anaakımlaştırmayı yansıtabilecek bazı anlamlar, açıklamalar da olabilmektedir. Anaakımlaştırma görüldükten sonra “hangi grubun, ne zaman ve hangi şartlar altında yetiştirme gösterdiği” soruları büyük bir önem kazanacaktır (Shanahan ve Morgan, 2004, s. 141).

Yetiştirmenin nerede güçlü ve zayıf olacağını ve anaakımlaştırmanın ne zaman gerçekleşeceğini anlaşılır kılabilmek için doğru ve güvenilir ölçüte gereksinim duyulmaktadır. Bu noktada, yaygın görüş haline getirme sürecinin kesinliği üzerine dört farklı hipotez çerçevesinde çözümleme gerçekleştirilmiştir (Shanahan ve Morgan, 2004, s. 142).

1. Hipotez: Anaakımlaştırma, birbirinden farklı grupları homojen bir biçimde odak/merkez noktasına doğru itmektedir. Daha açık bir ifadeyle, televizyonu çok izleyen gruplar, kültürel boyutta anaakımı yansıtan, toplumsal olarak ortalama bir pozisyona getirmektedir (Shanahan ve Morgan, 2004, s. 142).
2. Hipotez: Televizyonda izleyicilere sunulan mesajlar, izleyenleri aritmetiksel olarak ortalama konumlar yerine daha tutucu olarak nitelendirilen muhafazakâr ya da geleneksel konumlara itme ya da çekme gerçekleştirebilmektedir (Shanahan ve Morgan, 2004, s. 142).
3. Hipotez: Anaakımlaştırma, uzaklığın muhafazakâr ya da liberal doğrultuda olup olmadığı dikkate alınmaksızın, sosyal merkezden uzakta konumlanan gruplar üzerinde çalışmalıdır (Shanahan ve Morgan, 2004, s. 142).
4. Hipotez: Yukarıda sözü edilen ve açıklanmaya çalışılan düşüncelerin hiçbirinin geçerli olmaması hâlinde anaakımlaştırma büyük ölçüde çözümlenen spesifik soru ve toplumsal durumlara bağlı olacaktır (Shanahan ve Morgan, 2004, s. 143).

Bu dört farklı hipotezin test edilmesiyle anaakımlaştırma çözümlemesi gerçekleşmektedir. Televizyonu çok izleyen ve az izleyen olarak oluşturulan bu iki grubu, televizyon, anaakım yönünde itmektedir. Bu durumun çözümlenebilmesi için televizyonu çok izleyenlerin farklı konulara vereceği yanıtların toplumsal ortalama ya da yakın olup olmadığına bakmak yeterli olacaktır. Verilen yanıtların ortalama ya da yakın olması halinde muhafazakâr ve liberal konumda olan yoğun izleyicilerin neredeyse benzer yetiştirme etkileri sergilemeleri beklenmektedir (Özer, 2020, s. 122-123).

Anaakımlaştırma çözümlemesi sürecinde, ilk olarak, televizyon izleme ve düşünce, inanış ve davranışlar gibi unsurlar ile ilgili sorular arasındaki ilişki öncelenmektedir. Bu ilişki, birikmiş verideki yetiştirme etkisinin varlığının sorgulanması anlamına gelmektedir. Devamında hedeflenen, yetiştirme ve anaakımlaştırmaya ilişkin kalıpların sürekliliğini incelemek ve bağlamında Yetiştirme Kuramı perspektifine uygun olup olmadıklarının araştırılmasıdır. Bu araştırma noktasında ise yukarıdaki hipotezlerden yardım alınmaktadır. Sonrasında, anaakımlaştırma incelemesi sürecinde politik kimlik olarak liberal, merkez ve muhafazakâr olarak nitelenebilen alt grupların yanıtları incelenmektedir (Shanahan ve Morgan, 2004, s. 146-147). Çözümlemelerin her birinde, liberal ve muhafazakârların sorular üzerinde önemli seviyede birbirinden farklı olunması beklenmektedir. Çoğunlukla, beklenen gerçekleşmekte, farklılaşma görülmektedir. Farklı

grupların televizyonu çok izleyenlerinde söz konusu farklılık durumu daha az ise bu durum, anaakımlaştırmanın varlığına işaret etmektedir. Aynı zamanda, anaakımlaştırmaya yönelik bu kalıplar, yetiştirme yapısındaki bazı değişim ve farklılıkları saptayabilmek adına da yardımcı bir rol üstlenebilmektedir (Shanahan ve Morgan, 2004, s. 148).

Televizyon ve beraberinde sunduğu imgeler ve mesajlar, evlere, yaşamlara ve zihinlere dahil olduğundan bu yana insanlığın ilişki kurma biçimlerinde olmak üzere pek çok alanda değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Bunlarla birlikte, düşünceler ve değerler gibi insan yaşamı için önemli olan kavramlarda homojenleşme ve beraberinde ortak bir bakış açısı oluşmaya başlamıştır. Buradan hareketle, bu bölümde, son olarak anaakım ve anaakımlaştırma ile ilgili şu açıklamayı gerçekleştirme gerekliliği doğmaktadır: Televizyon ile birlikte farklı görüşler ve bakış açıları bulanıklaşmaktadır. Söz konusu bulandırmayı televizyon yapmaktadır. Söz konusu görüşler ve bakış açılarını televizyonun kendi anaakımı içerisine karıştırarak harmanlamaktadır. Beraberinde akımı, kurumsal boyuttaki çıkarları doğrultusunda bükmektedir (Gerbner, 1990b, s. 1). Gerbner, televizyonun söz konusu bulanıklaştırma, harmanlama ve bükme sürecini politik bağlamda bir karışım olarak nitelendirdiği “Yeni Popülizm (New Populism)” şeklinde tanımlamaktadır. Yeni Popülizm’in dinamiklerinin anlaşılabilmesi adına öncelikli olarak anaakımlaştırma sürecini; ikinci olarak televizyon anaakımı içerisinde yer alan, anaakımı oluşturan programlar ve karakterler; üçüncü ve son olarak ise farklı gruplar içerisinde yer alan izleyiciler için anaakımın yarattığı, politik boyuttaki öz tanımlarının dikkate alınması gerekmektedir (Gerbner, 1987, s. 4).

Televizyonun yetiştirme etkisinin artması noktasında anaakımlaştırmanın önemli ölçüde katkısı bulunmaktadır. Anaakımlaştırma, televizyondan gelen mesajlarda bir yankı durumu gerçekleştirerek rezonans (resonance) etkisi yapmaktadır. Bu durum mesajların katlanması ve dolayısıyla çift doz (double dose) etkisi üretmesine neden olacaktır. Böylece yetiştirme daha güçlü hâle gelecek ve bu şekilde devam edecektir (Shanahan ve Morgan, 2004, s. 66). Bu önemli kavramlara, tavan etki (ceiling effect) kavramını da eklemek gerekmektedir. Gerbner ve arkadaşları, anaakımlaştırmayı açıklarken tavan etki kavramından da söz etmektedirler. Söz konusu kavram, izleyicilerin televizyon izleme süreleri arttıkça gerçeklik algıları üzerindeki artan etkinin bir seviyeden sonra sabit hâle gelmesi olarak tanımlanmaktadır (Gerbner vd., 1980, s. 19-20).

3 BÖLÜM: DÜNDEN BUGÜNE YETİŞTİRME ARAŞTIRMALARINDAN ÖRNEKLER VE YETİŞTİRME KURAMI VE ARAŞTIRMALARINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE YANITLARI

Bölümde önce araştırmalar özetlenmiş, sonrasında eleştiriler ve yanıtları aktarılmıştır.

3.1 Dünden Bugüne Yetiştirme Araştırmalarından Örnekler

Yetiştirme Kuramı iletişim çalışmaları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu bölümde, kuramın gelişimine ve işleyişine ilişkin 1976, 1982, 1993 ve 2017 yıllarına ait dört çalışma ele alınmıştır. Gerbner ve arkadaşları Yetiştirme Kuramı merkezli onlarca araştırma yapmışlardır. Bunun nedeni yetiştirmenin sürekli olması ve bunun yeni ölçümlerle ortaya konması gerektiğidir (Morgan, 1995). Söz konusu araştırmalar içinden aşağıda yer alan özetlerin seçilme nedeni şöyledir: 1976 çalışması, ilk yetiştirme çözümlemesidir. 1982 çalışması, doğrudan politika bakımından anaakımlaştırma çalışmasıdır. 1993 çalışması ise George Gerbner'in kendisinin kaleme aldığı kuramsal uyumlu bir çalışmadır. Son çalışma ise Gerbner'in ölümünden sonra yardımcılarının ürettiği bir çalışmadır.

3.1.1 İlk Yetiştirme Araştırması

George Gerbner ve Larry Gross'un 1976'da kaleme aldığı "Living with Television: The Violence Profile (Televizyonla Yaşamak: Şiddet Profili)" adlı çalışmada, televizyon dünyasında sunulan şiddetin izleyicilerin gerçeklik algıları üzerindeki etkileri konusu ele alınmıştır. Televizyonda sunulan eğlence; kışkırtıcı ve teşvik edici mi yoksa pasifize eden nitelikte midir ya da her iki niteliği de barındırmakta mıdır sorusunun sorulduğu araştırmada, televizyon içeriklerine yönelik televizyonun etkilerinin uzun vadeli incelemesi gerçekleştirilmiştir. Söz konusu araştırma çerçevesini, daha sonraları Yetiştirme Kuramı olarak anılan Kültürel Göstergeler Projesi oluşturmaktadır (Gerbner ve Gross, 1976, s. 173).

Televizyon ile birlikte oluşan sembolik çevreyi, uzun dönemli çalışma zemininde inceleyen Gerbner ve Gross, bu çalışmalarının, yıllık Şiddet Endeksi, Televizyon İçeriği Profili ve televizyon izleyicilerinin toplumsal gerçeklik ile bağıntılı algılama biçimlerine yönelik ilişkileri temelinde geliştiğini ve çalışmayı bu doğrultuda yürüttüklerini ifade etmişlerdir (Gerbner ve Gross, 1976, s. 174).

Araştırmanın geniş kapsamlı çıkarımları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, içeriğin önceden araştırılmasının önemine yönelik olandır. Organik bir hikâye ve imge sistemi olarak tanımlayabileceğimiz televizyon dünyası, mesaj sistem çözümlemeleri ile etkileşimi mümkün kılan sembolik bir dünyanın ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Geniş çerçeveden bakıldığında bu çözümlemelerin, gündem konularını belirlemede ve toplumun bakış açılarını geliştirme üzerinde önemli rolü bulunmaktadır. Diğer biri ise yöntem olarak deneyin önemine ve deney sonucunda gerçekleşen tutumlardaki değişimin ölçülmesinin önemine yöneliktir. Televizyonun, modern kültürün anaakımı olduğunu ifade eden yazarlar, bu bağlamda var olan kültürün, değişimi değil, sürdürülmesi ve güçlendirilmesi konularının gündeme geldiğini belirtmektedirler (Gerbner ve Gross, 1976, s. 180).

Televizyonun etkilerinin nasıl kavramsallaştırması ve buna bağlı olarak nasıl incelenmesi gerektiği üzerinde duran Gerbner ve Gross, bunların yanıtının iki farklı araştırma yöntemi ile bulunacağına işaret etmektedirler. Bu araştırma yöntemlerinden ilki, toplulukların maruz kalmış oldukları mesaj sistemlerinin oluşturduğu televizyon çıktılarının periyodik çözümlemesidir. Mesaj sistemi çözümlemesinin amacının sembolik dünyanın yapısını kavrayabilmek olduğunu ifade etmektedirler (Gerbner ve Gross, 1976, s. 181). Araştırma yöntemlerinden ikincisi ise yetiştirme çözümlemesi olarak adlandırılır ve izleyicilerin televizyon dünyasından öğrendiklerini saptamaya yöneliktir. Araştırmanın bu adımında, mesaj sistem çözümlemesinden elde edilen bulguların sosyal gerçeklik ile ilgili sorulara dönüştürülmesi durumu söz konusudur. Bu aşamada sorulan soru ve gelen yanıtların karşılaştırılması ise televizyonu çok izleyen ve az izleyen izleyiciler arasında gerçekleştirilmektedir. Bu iki izleyici kategorisinde yer alan izleyici yanıtları ise “yetiştirme farkı”nı ortaya çıkarmaktadır (Gerbner ve Gross, 1976, s. 182).

Televizyon dünyasının genel özelliklerine yer veren araştırmacılar, beraberinde bu dünyada yer alan şiddet olgusu üzerinde durmuşlardır. Televizyon dünyasının sunduğu mesaj sistemi seçici ve işlevseldir, burada insanlar doğmaz, çeşitli güçlü ya da zayıf özellikler ile belirli mesajlar vermek için yaratılırlar. Bilinmezliğe, belirsizliğe yer olmayan bu dünyada sorunlar ve çözümler gibi gerçek yaşamda formülasyonu olmayan pek çok şey, bu dünyada oldukça net ve anlaşılır yapıdadır. Kurgusal dünyadaki temsilin, toplumsal varoluşu temsil ettiğini ifade eden yazarlar, yokluğun da sembolik yok oluş olduğunu söylerler. Olaylara gösterilen hareket ve davranışlar ise bu dünyada toplumsal güç ve toplumsal zayıflığa karşılık gelmektedir. Güçler ve değerler, karakter yapılarının

aracılığı ile açığa çıkmaktadır. Örneğin, “iyi” belirli bir cazibe türüne işaret ederken “kötü” ise bir karakter sorunudur. Olay örgüleri ve karakterlerin rolleri tekrar edildikçe neden-sonuç ilişkileri doğar (Gerbner ve Gross, 1976, s. 182).

Televizyon dünyasında, başrollerin dörtte üçü erkek ve Amerikalıdır. Bu kişiler orta ya da üst sınıftan olup yaşamlarının en parlak dönemlerini yaşamaktadır. Kadın karakterler ise çoğunlukla romantik aşk ya da aile gibi duygusallığın ön planda olduğu ilişkilerde yer almaktadırlar. Televizyon dünyasında kadınların aksine erkekler her rolü oynayabilmektedirler. Üç erkek karakterden yalnızca biri daha önce evlenmiş ya da hâlihazırda evlilik planı içerisinde olurken üç kadın karakterin ikisi ya evlidir ya da evlenmek istemektedir. Kadınların yaş aralığı da orantısız verilmektedir; çok genç ya da yaşlılardır. Diğer yaş gruplarına dahil olan çocuk, ergen ve yaşlı grubu ise toplam nüfusun yüzde 15’inden azdır. Meslek tanımlamalarına, istihdamların çeşitliliğine de yer veren yazarlar, şiddetin böyle bir dünyada oldukça önemli bir rol oynadığını savunmaktadırlar. Gerçek yaşamda şiddet çoğunlukla doğrudan değil, dolaylıdır, yavaş bir süreçte kendini göstermektedir. Gerbner ve Gross’a göre, gerçek yaşamda, şiddetin fiziksel boyutuyla karşılaşmak sık rastlanan bir olay değildir. Ancak televizyonun sembolik dünyasında bu böyle değildir. Şiddet çoğunlukla fiziksel ve görünürdür. Bir güç gösterisi olarak kullanılan şiddet, eğlenceli ve heyecan verici bir biçimde sunulmaktadır (Gerbner ve Gross, 1976, s. 183). Gerbner ve Gross’a göre, tüm karakterlerin yarısı şiddet konusunda özgür olurken bir kısmı da şiddet konusunda uzmanlaşmaktadır. Televizyondaki şiddet, gerçek yaşamdan farklı olarak yakın ve tanıdık ilişkilerden değil, yabancılar arasındaki ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Burada şiddet, etkili bir sorun çözme aracı olarak sunulmaktadır. “Şiddet Profili” televizyon dünyasının izleyicilerin toplumsal gerçeklik algılarının değişimini inceleyen göstergelerdir. Üçü mesaj sistem çözümlemesinden, biri yetiştirme çözümlemesinden gelen dört önemli gösterge geliştirilmiştir. Yazarlar, televizyondaki şiddet incelemesi için önemli ve gerekli tanım ve terimlerden söz etmektedirler (Gerbner ve Gross, 1976, s. 184).

Yazarlar bu çalışmalarında, televizyonda sunulan şiddetin, var olan toplumsal düzenin sürdürülmesi için bir kontrol mekanizması olarak görev yaptığını belirtmektedirler. Şiddetin güç olarak yansıtılması, toplumda ciddi bir korku ve güvensizlik ortamı yarattığını da eklemektedirler. Çalışmada yer alan Şiddet Profili söz konusu etkilerin yapı ve yetiştirmelerine yönelik göstergeleri sunmaktadır (Gerbner ve Gross, 1976, s. 189).

Şiddet uygulayan ve şiddete maruz kalanların oranlarını veren yazarlar, bu oranların aynı zamanda toplumsal yaşamdaki güç ilişkilerini algılama noktasında da önem taşıdığını belirtmektedirler. Örneğin, televizyon dünyasında, yaşlı, evli, alt sosyo-ekonomik sınıftan erkeklerin öldürülme olasılığının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Ancak kadın karakterler penceresinden bakıldığında ise erkeklere oranla daha yüksek bir kurban olma potansiyeli taşıdığı sonucuna da ulaşılmıştır. Bu araştırma, yukarıdaki örneklerde olduğu gibi sosyolojik saptamaları da mümkün kılmaktadır (Gerbner ve Gross, 1976, s. 190).

Televizyon izlemenin toplumda korku ve güvensizlik gibi son derece olumsuz duyguları beslediğini ifade eden Gerbner ve Gross, bu düşüncelerine yönelik kanıtlarına ise çalışmalarının Şiddet Profili bölümünde yetiştirme çözümlemesi yolu ile ortaya çıkan yetiştirme farkından yola çıkarak ulaştıklarını belirtmektedirler. Televizyonu çok izleyen ve az izleyenler arasında gerçeklik algısı anlamında farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir. Yazarlar, televizyonu çok izleyen insanların, düşük seviyeli eğitilmiş olmaları ve psikolojik olarak daha endişeli yapıya sahip olmaları gibi oldukça önemli olan birtakım sonuçlara ulaşmışlardır. Aynı zamanda yaş ve cinsiyet boyutunda da çeşitli çıkarımları mevcuttur. Söz konusu bulgulara, anket sonuçlarına göre ulaşan yazarlar, sorulara, televizyonu çok izleyenlerin, az izleyenlere oranla daha fazla televizyon yanıtı verme eğiliminde olduklarını belirtmektedirler (Gerbner ve Gross, 1976, s. 191). Eğitimin ve gazete okumanın yanıtlara etkisini tartışan araştırmacılar, eğitilmiş katılımcıların, daha önce hiç eğitim almayanlara göre daha az “televizyon” yanıtı seçtiklerini ifade ederken, bu durumun her zaman böyle olmadığını da not etmişlerdir. Çalışmada, televizyon dünyasında tüm karakterlerin yarısı ve daha fazlasının şiddet ile anıldığı, az da olsa bir kısmının cinayete karıştığı ve “prime time” olarak adlandırılan televizyonun en çok izlendiği saatlerde yayınlanan programların büyük oranda şiddet içerdiği önemle vurgulanmaktadır (Gerbner ve Gross, 1976, s. 192).

Yazarlar, televizyon dünyasında yaşamının sonucunda, gerçek dünyada insanlara güvenilemeyeceği ve beraberinde insanların tehlikeli, korku dolu bir dünya algısı geliştirdiğini belirtmektedirler. Araştırmaya göre, güvensizlik duygusu, televizyon izlemeden bağımsız olarak gazete okumayan izleyicilerde daha yüksek seyretmektedir. Kadınların ise güvensizlik konusunu içselleştirme durumu, erkeklere oranla daha yüksek seviyededir. Korkunun evrensel bir duygu olduğunu ifade eden araştırmacılar, tüm insanlarda tehlikeli dünya algısının olabileceğini ancak gençlerin, daha az eğitilmiş

kadınların ve televizyonu çok izleyenlerin bu duyguyu daha yoğun hissettiği görülmektedir. Korku, oldukça kolay bir şekilde form değiştirebilir ve düşük maliyetler ile izleyiciye sunulabilir. Haber ve televizyon programlarına nüfuz ettirilen şiddet, dünyada var olan tehdit, tehlike ve kaygı gibi unsurların toplumsal yaşamda abartılı denilebilecek seviyelere ulaşmasına neden olmaktadır (Gerbner ve Gross, 1976, s. 193).

Gerbner ve Gross bu çalışmalarında, televizyon dünyasının, gerçek dünyaya korku ve güvensizlik gibi toplumsal yaşam için oldukça riskli duyguların ekildiği ve yetiştirildiği sonucuna ulaşmışlardır. Toplumsal yaşamda bir denetim mekanizması görevinde, kültürleşme gibi önemli işlevleri bulunan televizyonun içeriklerinde şiddet kullanımı, statükonun devamı ve otoriteye bağımlılığın artırılması gibi noktalarda kilit bir rol oynamaktadır (Gerbner ve Gross, 1976, s. 194).

Gerbner ve Gross'un 1976 yılında yaptıkları bu çalışma, ilk yetiştirme araştırması olması bakımından önemlidir. Televizyonda sunulan şiddetin, izleyicilerin gerçeklik algıları üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmada, sözü edilen şiddetin tekrar eden şeklinde gerçekleşmesinin, izleyicilerin var olan dünya algılarını etkileyerek yeniden şekillendirdiğine işaret edilmektedir. Bu bulguların, günümüzde kitle iletişim araçlarının çok çeşitli olmasına karşın televizyon özelinde hâlen geçerliliğinin devam ettiği yorumu yapılabilir. Buna ek olarak, medya tüketiminin artık yalnızca izleme ile sınırlı olmadığı; değiştiği ve çeşitlendiği dikkate alındığında, medya platformlarında (örneğin, Netflix, YouTube, Instagram, X vb.) sunulan şiddetin de insanların dünyayı algılayış biçiminde ve toplumsal gerçeklik anlayışları üzerinde etkileri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.²⁴ Dolayısıyla, artan kitle iletişim araçları ve bağlamında geliştirilen medya platformları için de bu çalışmanın sonuçlarının geçerli olduğu söylenebilir.²⁵

3.1.2 Politik Anaakımlaştırma Araştırması

George Gerbner, Larry Gross, Michael Morgan ve Nancy Signorielli'nin 1982'de gerçekleştirmiş oldukları "Charting the Mainstream: Television's Contributions to Political Orientations (Anaakımı Grafikleştirmek: Siyasal Yönelimlere Televizyonun Katkısı)" başlıklı çalışmada, televizyon izleme ve politik yönelimler arasındaki ilişki konusu ele alınmıştır.

²⁴ X, eski adıyla Twitter sosyal medya platformu örneği yapılan çalışma için bkz. Özer, 2020.

²⁵ Bu konuda yapılan çalışma için bkz. Cevher, 2024.

Yaşam rutini ile bütünleşen televizyon, çeşitli anlamlar üretmektedir. Gerbner, Gross, Morgan ve Signorielli bu çalışmalarında, bu anlamların politik boyuttaki önemleri üzerinde durmaktadırlar (Gerbner vd., 1982, s. 100). Basının, modern politik düzlemindeki rolünün hep var olduğundan ve etkili oluşundan söz eden araştırmacılar, basın, her sınıftan insan tarafından kullanılan ancak okuryazar kesim tarafından diğerlerine oran ile görece daha seçici kullanıldığını da belirtmektedirler (Gerbner vd., 1982, s. 101).

İnsanların doğduktan sonra yaşamlarının her alanında ve kültürleri üzerinde de etkileri devamlı hâlde olan, merkezi bir hikâye anlatıcısı olan televizyon, farklı insan toplulukları için ortak ve güçlü bir kültürel bağ oluşturmaktadır (Gerbner vd., 1982, s. 102). Kültürel göstergeler projesinin, mesaj sistem çözümlemesi ve yetiştirme çözümlemesi olarak iki aşamalı bir yol izlediğini belirten yazarlar, bunların, televizyonun tarihsel ve kurumsal boyutunun yanı sıra işlev ve rolleriyle de yakından ilgili olduklarını ifade etmektedirler. Mesaj sistem çözümlemesi ve devamında yetiştirme çözümlemesinin süreçlerini kısaca anlatan araştırmacılar, televizyonun izleyici üzerindeki etkilerini “yetiştirme” olarak kavramsallaştırmışlardır. Televizyonu çok izleyenler ve az izleyenler şeklinde iki izleyici grubu arasındaki televizyon yönünde olan yanıtların oranlarının farklılığını ise “yetiştirme farkı” olarak adlandırmaktadırlar (Gerbner vd., 1982, s. 103). Araştırmada, aynı demografik gruplar içerisinde yer alan, televizyonu çok izleyenler ve az izleyenler arasında inanç ve değerlerde farklılıkların olduğu sonucu elde edilmiştir. Televizyon dünyasının geliştirdiği ortak bakış açıları ve değerleri “anaakım” olarak adlandıran yazarlar, yetiştirme sürecinin anlaşılabilir olması için anaakımın oldukça önemli olduğunu ve bu kavramın iyi özümsemişi gerektiğini vurgulamaktadırlar (Gerbner vd., 1982, s. 104).

Reklamcılık, televizyon için önemli bir ekonomik mekanizmadır ve bağlamında sponsorlukların sağlanması ve sürdürülmesi için televizyona ödemeler gerçekleştirilmektedir. Mesaj sistem çözümlemesinin, televizyonun en çok izlenen saatlerinde yayınlanan programlara odaklanıldığı ve televizyon dünyasında yansıtılanların geleneksele uygun ve normal olarak görünmesinin bir yanılsama olduğu ifade edilmektedir (Gerbner vd., 1982, s. 105).

Yazarlar, ABD’deki televizyon dünyasındaki temsil sorunlarından da söz etmektedirler. Erkek karakterlerin kadınlardan en az üç kat fazla olması ve kadınların ilgi alanlarının

yalnızca erkekler ya da ev, ev yaşamı olması şeklinde yansıtılan dünya, gerçek yaşamda izleyiciler üzerinde sınırlı yaşam algısı ve çeşitli stereotiplerin dayatılması ve sunulan imgelerin sorgusuz kabulünü geliştirmektedir. Çalışmada, genç, yaşlı, siyahi ve beyaz gibi kategorileştirmeler ile ekranlarda nasıl ve ne kadar süreler ile izleyiciyle buluştukları bilgisine de yer verilmektedir. Bu veriler ışığında, kadınlar ve azınlık hakları noktasında olumsuz bir tablo ortaya çıkmaktadır. Yayın kuşağının ana haber saatlerinde gösterilen şiddetin, gerçek yaşamdan en az on kat daha fazla olduğu gözlemlenmektedir (Gerbner vd., 1982, s. 106). Şiddet içeren çatışmalarda gençlerin, yaşlıların ve azınlık kadınların mağdur olma olasılıkları hayli yüksektir. Yetiştirme çalışmalarının bulguları, televizyon izlemenin, insanlarda aşırı tehlike, güvensizlik, risk, şüphe ve kaygı gibi duyguları artırdığı ve bu duyguları sürdürme eğiliminde olduğu yönündedir. Bunun yanı sıra, televizyon dünyasında sunulan mağduriyet hali ve güç hiyerarşisi ilişkisinin gerçek yaşamda da benzer şekilde geliştiği görülmektedir (Gerbner vd., 1982, s. 107-108). Kısaca, çalışmada izleyici grupları şöyledir: Günde iki saatten az süre televizyon izleyen grup, az izleyenler (light viewers), iki ya da üç saat izleyenler orta (medium viewers) ve son olarak günde dört ya da daha fazla süreyi televizyon önünde geçirenler çok izleyenler (heavy viewers) olarak kategorileştirilmiştir. Bu çalışma, anaakımlaşma ve siyasi yönelimler arasındaki ilişkiye yoğunlaşmakta ve televizyonun toplumsal yaşamda var olan sınıf ve politik kimlik üzerindeki etkileri ve bağlamında örneklendirmelerini içermektedir (Gerbner vd., 1982, s. 108).

Yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu ve bölge demografik değişkenleri ile televizyon izleme miktarı arasındaki ilişkiyi tablolastıran araştırmacılar, sosyo-ekonomik statü (SES), siyasi parti üyeliği ve televizyon izleyicileri arasındaki bağı da yorumlamışlardır. Söz konusu tabloya göre, kendilerini “işçi sınıfı” olarak tanımlama olasılığı yüksek olan grubun, televizyonu az izleyenler ve düşük sosyo-ekonomik statüye sahip olanlar olduğu gözlenirken, benzer düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ancak televizyonu çok izleyenlerin kendilerini “işçi sınıfı”na ait olarak konumlandırma olasılıklarının düşük olduğu ifade edilmiştir (Gerbner vd., 1982, s. 109). Sosyo-ekonomik statüsü yüksek ve televizyonu çok izleyenlerin çoğu, yüksek statüye sahip ancak televizyonu az izleyenlere oranla kendilerini “işçi sınıfı” olarak adlandırma olasılıklarının daha fazla olduğu bir diğer tablodan hareketle belirtilmektedir (Gerbner vd., 1982, s. 110).

Araştırmada, üç politik görüş eğilimi şu şekilde kullanılmıştır: Liberal (liberal), ılımlı (moderate) ve muhafazakâr (conservative). Yukarıda sözü edilen demografik değişkenlere parti üyeliği değişkeni de eklenilerek, politik kimlik ve televizyon izleme miktarı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir (Gerbner vd., 1982, s. 111-113).

Televizyon izleme miktarı ve siyahi insanlara yönelik tutumların ölçümü üzerine sorulan sorular ve liberal, ılımlı ve muhafazakâr politik görüşlere sahip katılımcıların yanıtlarının oranları tablo halinde gösterilmektedir. Söz konusu tablo, televizyon izleme ve tutumlar arasındaki ilişkilerin üç kategori şeklinde sunulan politik görüşler bağlamında aralarında oldukça net farklılıklar olduğu sonucunu vermektedir. Örneğin, liberal görüşe sahip katılımcıların, ırk ayrımı yanlısı olma olasılığı, ılımlı ve muhafazakâr görüşe sahip katılımcılardan daha düşük olduğu belirtilmektedir. Televizyon izleme miktarı ve tutumlar arasındaki ilişkinin ılımlı ve muhafazakâr görüşlü katılımcılar arasında ise birbiri ile uyum içerisinde olmadığı, çelişkili olduğu ifade edilmektedir (Gerbner vd., 1982, s. 114). Yazarlar, bu verilerin ışığında, bir anaakımlaşma olduğu ve bütüne bakıldığında ise televizyonu çok izleyen izleyici kitlesinin bu üç farklı politik görüş arasında yakınlaştığını ve dolayısıyla homojen bir forma dönüştüğü sonucuna ulaşmaktadırlar (Gerbner vd., 1982, s. 116).

Televizyonu çok izleyen ve az izleyenler ve siyasi düşünceler arasındaki ilişkiye odaklanan araştırmacılar, çalışma kapsamında sordukları sorular ve yanıtları üzerine detaylı bir analiz ve yorumlama gerçekleştirmektedirler. Siyasi olarak sağ düşünceye yakınlaştığını belirten yazarlar, bu durumun hikâyenin tamamını yansıtmadığını da eklemektedirler. Televizyonun politik kapsamda muhafazakâr olarak nitelendirildiği çalışmada, televizyonun ticari boyutta da bir misyonu olduğu ve tüketicilerin düşüncelerini önemseyen bir tavrı olduğunun da altı çizilmektedir (Gerbner vd., 1982, s. 120). Söz konusu muhafazakâr eğilime, televizyonun iki biçimde katkı sağladığını söyleyen yazarlar, bu katkıları şöyle açıklamaktadırlar: Televizyonu çok izleyenlerin, az izleyenler ile karşılaştırıldığında gerçek dünyayı tehlikeli, korku dolu, güvensiz, gaddar, berbat, kötü ve acımasız bir dünya olarak algılama eşikleri oldukça yüksektir. Televizyon, muhafazakâr görüşü doğrudan empoze etmese de ılımlılığı, muhafazakâr görüşe dolaylı yoldan yönlendirmektedir (Gerbner vd., 1982, s. 121).

Üç kategoride tanımlanan politik görüşlerin televizyon izleme davranışı aracılığı ile yakınlaştığı ancak televizyonu çok izleyen kitle arasında liberal görüşe sahip olanların

diğer iki politik tutuma kıyas ile daha zayıf bir konumda olduğu ifade edilmektedir. Araştırmacılar, televizyon izlemenin geleneksel boyutta var olan farklılıkları belirsizleştirdiğini, bulanıklaştırdığını ve söz konusu farklılıkları daha homojen bir anaakım içerisine harmanlamakta ve anaakımı kişisel haklar ve azınlıklar gibi toplumsal yaşam için kritik önem taşıyan konularda katı, sert bir duruşa doğru bükmektedir (Gerbner vd., 1982, s. 126).

Gerbner ve arkadaşlarının 1982 yılında yaptıkları bu çalışma, kuram çerçevesinde, televizyonun izleyicilerin sahip oldukları siyasi düşünceleri üzerindeki etkilerini incelemesi ve bağlamında anaakımlaştırma değerlendirmesi yapması yönüyle önemli bir çalışmadır. Televizyonun anaakımlaştırma etkisi, farklı siyasi görüşlerdeki izleyicilerin zamanla ortak bir düşünce kümesinde birleşmeye yakın bir noktaya geldiklerine ve hatta benzer şekilde düşünmeye yönlendirildiğine işaret etmektedir. Bu durum, egemen, tek bir görüş yaratılmasına neden olabilir ve dolayısıyla eleştiriden ve sorgulamadan uzak bir düşünce sisteminin inşasına zemin hazırlar, yorumu yapılabilir. Bu yorumdan hareketle, televizyonun tarafsız bir konumda olmadığı anlaşılmaktadır.

3.1.3 George Gerbner'in Kuramsal Açılımlı Çalışması

Janet Wasko, Vincent Mosco ve Manjunath Pendakur editörlüğünde 1993 yılında kaleme alınan "Illuminating The Blindspots: Essays Honoring Dallas W. Smythe" adlı eserde, George Gerbner'in da "'Miracles" of Communication Technology: Powerful Audiences, Diverse Choices and Other Fairy Tales (İletişim Teknolojisinin Mucizeleri: Güçlü İzleyiciler, Çeşitli Seçenekler ve Diğer Masallar)" başlıklı çalışması ile katkı sağladığı bölümde, yeni elektronik çağda iletişim, emtia olarak izleyici ve seçimleri konusu işlenmiştir.

İzleyicilerin güç kazanımının teknoloji kanalıyla gerçekleşmesi noktasında ortaya çıkan kavramlar, reklam alanında olduğu gibi akademik alandaki söylemlere de nüfuz etmektedir. Ancak Gerbner, gerçekleştirmiş olduğu analizin farklı bir tablo sunduğunu ifade etmektedir. Gerbner'in ifadesiyle, "Elektronik iletişimin gelişimi ile birlikte açığa çıkan kalıplar, kültürel boyutta bir tekelleşmeye gidildiğinin önemli ve en açık göstergelerinden biridir. Bağlamında kitle iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler çeşitliliği ve seçim yapabilme davranışını azaltabilmekte ve yeni bir medya demokrasisi yaratımından oldukça uzaktır" (Gerbner, 1993, s. 367).

Reklamcılık ile işleyen elektronik kitle iletişimi, elektrikte olduğu gibi depolanması zordur. Gerbner, Dallas W. Smythe'in, reklamcılık odaklı kitle iletişimlerindeki emtia/meta formu üzerine 1977 yılında gerçekleştirmiş olduğu çalışmasını örnek göstererek, kitle iletişim alanındaki üretimlerde oluşturulan ve satılan başlıca emtiaların program içerikleri değil, izleyicilerin bizzat kendisi olduğunu ifade etmektedir. Reklamlar ve reklamlar aralarına yerleştirilen neredeyse her içerik, bir pazarlama stratejisi ile planlanmıştır (Gerbner, 1993, s. 368).

"İddialar (Claims)" başlığını verdiği bölümde Gerbner, bölümün devamında yanıtlarını arayacağı, tartışacağı bazı sorular sormaktadır. New York Times'ın 1989'da yeni medya üzerine kaleme alınan bir makalesinde, iletişimin on yıllık gelişimi referansı ile, içinde bulunulan dönemi Hız Çağı (Age of Speed) olarak ilan ettiğini belirten Gerbner, devamında teknolojik ürünlerin hızlı dönüşümünden söz etmektedir. Kablo yayınlarının yayılım hızının artışının beraberinde kültür yayılımında da benzer hızda gerçekleştiğinin altını çizen yazar, film kanallarından haber kanallarına dek pek çok türü kapsayan bir yelpazenin oluştuğunu belirtmektedir. Gerbner, The Times'ın, yaşanan tüm bu gelişmelerin, izleyicilerin, izledikleri programlar üzerinde kontrol sahibi olmalarını sağladığını ifade ettiğini de eklemiştir. İzleyicinin gerçekten kontrol gücünün var olup olmadığı ve programlar üzerinde seçim hakkının olup olmadığı sorusunu soran yazar, şu soruyu da eklemektedir: "Söz konusu bu yeni teknolojiler özgürlüğü destekliyor mu?" (Gerbner, 1993, s. 369).

"Erişilebilirlik (Availability)" başlığı ile yazdığı bölümde yazar, insanların seçimlerini en yakınından, en ulaşılabilir olandan yana kullandıklarını ifade etmektedir. Varlığı çok uzun zamandır bilinen medya yoğunlaşması ve homojenleşme, yeni medya tarafından görmezden gelinmektedir. Gerbner, yukarıda izleyicinin seçimleri ve kontrol gücüne yönelik yapılan düşüncenin hatalı olduğunu; izleyicilerin kendi seçimleri sandıkları şeyin aslında medyanın onlara sundukları olduğunu ifade ederken, bu durumun medyanın ekonomi politik bağlamda analizinin gerçekleştirilmesi yönündeki adımları zayıflatıldığını ve bu yanlış savunu nedeniyle asıl odaklanılması gereken noktaların göz ardı edilmesine neden olduğunun altını çizmektedir (Gerbner, 1993, s. 370).

Medyadaki içerik çeşitliliğinin azaldığını ve benzerlik oranlarının ise arttığını gösteren çalışmalar olduğunu söyleyen yazar, mevcut pazarlar arasındaki rekabetin arttığını ancak program içeriklerinin orijinalliği konusunda aynı artışın yaşanmadığını ifade etmektedir.

Aksine kâr baskıları ve reyting mücadelesi nedeniyle televizyon dizileri ve haberlerde gerçekliklerin şov olarak sunulması durumları ortaya çıkmaya başlamıştır. Gerbner'a göre, televizyon, görece maruz kalınan bir kitle iletişim aracıdır ve çocukların içine doğduğu bir sembolik ortamdır (Gerbner, 1993, s. 371). Televizyonun izleyiciler üzerindeki uzun vadeli etkilerini inceledikleri Kültürel Göstergeler Projesi'nden söz eden Gerbner, izleyicinin televizyon yaşamında sunulanlara maruz kalması dolayısıyla ne izlendiğinden çok ne kadar izlendiği yani izleme istikrarı ve tekrarının önemine dikkat çekmektedir (Gerbner, 1993, s. 372).

Gerbner, yeni iletişim teknolojilerinin yaşamlara dahil olması ile anaakım medyada da birtakım değişiklikleri beraberinde getirdiğini ve metaforik anlatım ile orkestra düzenine benzeterek şu sözlerle ifade etmektedir: “Anaakımda yeni düzenleme, daha az sayıdaki orkestra üyelerinin, daha fazla enstrümanı çalması ve beklentileri yüksek olan izleyici kitlesi için ise isteklerinin aksine daha az melodi çalınması şeklinde olacaktır” (Gerbner, 1993, s. 375). İçeriklerdeki çeşitliliğin azalması, çeşitliliğin tamamen yitirildiği anlamına da gelmemektedir. Yaratıcı eserler üretenlerin de varlığı göz ardı edilmemelidir. Ancak gerçek anlamda bir çeşitliliğin olmadığı da açıkça ortadadır. Gerbner, insanların düşünceleri üzerinde değişim ve seçim davranışına artan müdahalenin yeni ve büyük bir sosyal politika sorununu doğurduğunu vurgulamakta ve yeni, daha özgür bir kültürel politika üreten, geliştiren seçmen kitlesine gereksinimin yüksek olduğunu sözlerine eklemektedir (Gerbner, 1993, s. 376).

Gerbner'ın, medyada yeni teknolojilerin varlığını göstermeye başladığı yıllarda yapmış olduğu bu çalışma, eleştirel bir bakış açısına sahiptir. Yazar, iletişim alanında yaşanan gelişmelerin, yeni bir demokrasi alanı oluşturmaya kapı aralamadığı gibi rekabetin artması nedeniyle de içeriklerdeki çeşitliliğin azaldığına dikkate çekmektedir. Yazara göre, güçlü olarak nitelendirilen izleyicilerin, gelişen iletişim teknolojileri bağlamında, seçim aşamasında karar veren bir konumda olması ve izleyicilerin seçeneklerinin artması durumu bir yanılsamadır; kontrol izleyicilerde değildir ve içeriklerde tektipleşme söz konusudur. Bu doğrultuda, yeni iletişim teknolojilerinin gelişimini ve izleyiciler üzerindeki etkilerini değerlendirirken, eleştirel bir perspektif sunması bakımından kurumsal süreç çözümlemesi boyutunun da bu değerlendirilmeye katılması önemlidir. Günümüzden ise şöyle bir örnek verilebilir: Bir dijital medya platformunda bir içeriğin yüksek etkileşim, izlenme oranına sahip olması ve kısa zaman sonra diğer platformlarda

da benzer türden içeriklerin üretilmesi durumu, söz konusu çeşitliliğin azalması ve bağlamında içerikte tektipleşmeye neden olması durumuyla açıklanabilir.

3.1.4 George Gerbner Sonrası, Yardımcılarından Bir Çalışma

2017 yılında Michael Morgan, James Shanahan ve Nancy Signorielli tarafından gerçekleştirilen “Cultivation Theory: Idea, Topical Fields, and Methodology (Yetiştirme Kuramı: Fikir, Uygulama Alanları ve Metodoloji)” başlıklı çalışmada Yetiştirme Kuramı’nın; düşünce, yöntem, geliştirmeler, güncel çalışma alanları ve gelecek boyutları işlenmiştir.

Çalışma, kültürel göstergeler projesi adı ile yola çıkan ve yetiştirme çözümlemesi şeklinde yola devam eden Yetiştirme Kuramı’nın, maruz kalınan, ekseriyetle televizyon ancak genel çerçevede tüm kitle iletişim araçlarının ve izleyicilerin gerçek dünya algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine inşa edildiği bilgisi ile başlamaktadır. Tarihi 1960’lara dayanan ve George Gerbner’in öncülüğünde geliştirilen Yetiştirme Kuramı, televizyon şiddeti üzerine yoğunlaşmış ve çalışmalarını bu doğrultuda gerçekleştirmiştir. Çözümlemelerin yapıldığı saat aralıkları ve televizyon içeriklerindeki şiddetin nasıl incelendiği kısaca anlatılmıştır. Morgan, Shanahan ve Signorielli bu yazılarında, izleyicilere sunulan medya mesajlarındaki şiddet ve bu şiddetin davranışlar üzerindeki etkileri üzerine yapılan çoğu çalışmanın kısa vadeli olduğunu belirtirlerken Gerbner’in bu alandaki uzun vadeli çözümlemelerinin sistematik, detaylı ve oldukça geniş kapsamlı olması dolayısıyla öne çıktığını da eklemektedirler (Morgan, Shanahan, Signorielli, 2017, s. 1)

Gerbner ve arkadaşları, Yetiştirme Kuramı çözümlemelerinde televizyon dünyasının yalnızca şiddet içermediğini aynı zamanda cinsiyet, sınıf, yaş ve ırk gibi boyutların da çarpıtılarak sunulduğunu ortaya çıkarmışlardır. Yazarlar, televizyon dünyası ve biçim yitimine uğramış bu algıların, televizyonu çok izleyenler üzerindeki etkilerini, geri dönüşlerini incelemek ve öğrenmek için yetiştirme çözümlemesinin önemi ve gerekliliğinin altını bir kez daha çizmektedirler. Bunlarla birlikte, televizyon izlemenin gerçek dünyada şiddet, korku ve güvensizlik gibi duyguları ekip ekmediği sonucu çeşitli analizler yolu ile elde edilmeye çalışılmış olup televizyon ile çok zaman geçiren izleyicilerin gerçek dünyayı şiddet ve korku dolu bir yer olarak gördükleri ve güvensizlik yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu durum, Yetiştirme Kuramı perspektifinde “Acımasız Dünya Sendromu (Mean World Syndrome)” ile karşılık bulmaktadır. Gerbner

ve arkadaşları, 1970'ler, 1980'ler ve sonrasında da çalışmalarına hızla devam etmişlerdir (Morgan, Shanahan, Signorielli, 2017, s. 2)

Yazarlar, Yetiştirme Kuramı'nı çalışan araştırmacıların televizyon izleme davranışı aracılığı ile medyanın izleyicilerde ve toplumda var olan düşünce, değer ve davranış örüntülerini beslediğini ve bazen de var olanlara yenilerini eklediğini ifade etmektedirler. Bu bağlamda, Gerbner, televizyonun toplumsal boyutta değişim ve dönüşüm gibi etkilerinin olmadığı aksine pek çok noktada değişime direnç geliştirdiği ve devamında da statükoyu koruduğu ve sürdürdüğü düşüncesini savunmaktadır. Yazarlar, Gerbner'in Yetiştirme Kuramı çerçevesinde geliştirmiş olduğu yöntemin üç aşamasını, kurumsal süreç çözümlemesi, mesaj sistem çözümlemesi ve yetiştirme çözümlemesi şeklinde vermiş ve kısaca bu aşamalarda nelerin sorgulandığını belirtmişlerdir (Morgan, Shanahan, Signorielli, 2017, s. 3) Televizyon izleme ve izleyicilerin tutumları arasındaki ilişki incelendiği yetiştirme, söz konusu ilişkinin cinsiyet, toplumsal cinsiyet, eğitim seviyesi, gelir durumu ve ideoloji unsurlarını da kapsamına almaktadır. Yazarlar, zamanla kuramsal ve metodolojik olarak geliştirilen Yetiştirme Kuramı için televizyon izlemenin, farklı gruplara ait olan insanları düşünce ve davranış boyutunda bir araya getirmesi anlamında kullandıkları “anaakımlaştırma” kavramsallaştırmasının son derece önemli olduğunu belirtmektedirler (Morgan, Shanahan, Signorielli, 2017, s. 5) Yazarlara göre, anaakımlaştırma bazı eleştirmenlerce bir geliştirme/iyileştirme olarak görülmemekteydi. Morgan, Shanahan ve Signorielli, Gerbner ve arkadaşlarının yetiştirmeye yönelik nasıl araştırma yapılması, nasıl bir yol izlenilmesi gerektiğini ifade etmiş olsalar da bu konu üzerinde çalışan araştırmacıların bireysel düşünce ve yöntem konusunda özgür bir alana sahip olduklarının altını çizmektedirler. Yetiştirme sürecinin hem sosyolojik hem de bilişsel temeli olduğu ve bilişsel boyutunun, sürecin kuramsal temeline güç kattığı ifade edilmektedir (Morgan, Shanahan, Signorielli, 2017, s. 6)

Televizyon dünyası ve gerçek dünyadaki “gerçeklik” algısı üzerine tartışma gerçekleştiren yazarlar, günümüzde izleyicilerin gerçek ve kurgu noktasında farkındalığı olduğunu ve bu iki kavramı ayırt edebildiklerini ancak temel sorunun, her gün televizyona maruz kalma noktasında gerçek ve kurguyu gerçekten ayırıp ayıramadıkları sorusu olduğuna dikkat çekmektedirler. Gerbner, çözümlemede genel izlemeyi öncelerken daha yakın zamanlarda yapılan çalışmalar ise daha özel yani belirli izleme türlerinin dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Yazarlar bu aşamada, suç içeriği yoğunlukta olan

programların çok izlenmesinin şiddet algısı ile yakından ilişkili oluşunu örnek olarak sunmaktadırlar. Yetiştirme araştırmalarının şiddetle başladığı ancak televizyonun ürettiği mesajları çok geniş bir alana yayma potansiyeli göz önüne alındığında araştırmacıların toplumsal yaşamda sorun olarak nitelenen pek çok alana bunu entegre ederek çözümleme alanı yarattığı belirtilmektedir. Yazarlara göre, bu anlamda azınlık grupları ve toplumsal cinsiyet boyutunda araştırmaların arttığı gözlemlenmektedir (Morgan, Shanahan, Signorielli, 2017, s. 7). Yazarlar, televizyonun yetiştirme etkisi boyutunu şu şekilde ifade etmektedirler: “Televizyon özelinde yapılan araştırmalar, toplumsal değişim ile birlikte ilerlemiştir. Yıllar içerisinde çoğunlukla aktivizmin bir sonucu olarak tutumların değiştiği görülmektedir. Örneğin, geçmişte televizyonda eşcinsel karakterlerin olumsuz tasviri ile karşılaşılırmaktaydı. Ancak 1990'lara gelindiğinde başrollerde görülmeye başlandığı ve haklarının da önemsenme seviyesinin arttığı gözlenmektedir. Bu bağlamda, televizyon, toplumsal anlamda bu ilerlemenin neredeyse bir öncüsü olarak kabul edilebilir”. Yetiştirme Kuramı'nın, televizyonun, siyaset alanı ve siyasi önem taşıyan konular üzerinde de izleyicilerin “öğrenme” davranışında etkili olduğu belirtilmektedir (Morgan, Shanahan, Signorielli, 2017, s. 8).

Yetiştirme çözümlemesi çok çeşitli alanlar ile birlikte anılmıştır. Bu bağlamda yazarlar, ilginç olarak nitelendirdikleri bazı araştırma örnekleri ve sonuçlarına yer vermişlerdir. Örneğin, televizyonu çok izleyen insanların daha materyalist bir anlayışa sahip oldukları ve buna bağlı olarak çevreyle ilgili konularda hassasiyet seviyelerinin düşük olma olasılıklarının yüksek olduğu gibi ilginç araştırma sonuçları olduğunu ifade etmektedirler. Benzer biçimde sağlık alanı ve televizyon izleme arasındaki ilişkiye de değinilmiştir. Son olarak, sigara içme alışkanlığının, günümüzde televizyon ekranlarında, sigara görüntülerinin geçmişe göre daha az oluşu nedeniyle azaldığı yönünde olduğu bir örnek verilmiştir (Morgan, Shanahan, Signorielli, 2017, s. 9).

Farklı alanlarda olduğu gibi farklı ülkelerde de farklı dillerde pek çok yetiştirme araştırması örneği görmek mümkündür. Yazarlar, içinde bulunulan dönemin teknolojisinin bu alandaki çalışmalar için önemini şu örnek ile vurgulamaktadır: “Televizyon geçmişte net bir biçimde odak noktası konumdaydı ancak Gerbner 1940'lı yıllarda bu kuramı geliştirmiş olsaydı büyük olasılıkla odak noktası, döneminin en önemli kitle iletişim aracı olan radyo olurdu”. Dolayısıyla televizyon özelinde ve özellikle ABD'de başlayan çalışmalar günümüzde kablolu ağlar ve internetin gelişimine bağlı

olarak yaşamlara giren birçok platform ile sınırlarını epey aşmış durumdadır (Morgan, Shanahan, Signorielli, 2017, s. 10).

Günümüzde siyasi alanda artan bir kutuplaşmanın varlığından söz edilmektedir. Web sitelerinin yaygınlaşması, tek bir parçadan oluşan (monolitik) haber medyasının ortadan kalkması gibi değişimler sonucunda izleyicilerin yalnızca kendi görüşündeki insanlarla etkileşimde bulunması diğer bir deyişle siyasi yankı odalarında varlık göstermeleri sonucunu doğurmuştur. Bu bağlamda, çok da yeni olmayan; 1980’lerde de kablo ve VCR yeni teknolojilerinin ortaya çıktığı yıllarda da tartışılan, bu yeni teknolojilerin, televizyon izlemenin, yetiştirmenin rolü üzerindeki etkilerini azaltıp azaltmayacağı sorusu önem kazanmaktadır (Morgan, Shanahan, Signorielli, 2017, s. 11). Yazarlar, yetiştirme çözümlemesinin gelecekte, yeni yöntemlere gereksinim duyacağını ifade etmektedirler. Bu durumu, insanların, günümüzde, artık çok çeşitli platformların izleyicileri olması ve dolayısıyla veri toplamanın ve program içeriklerinin analiz edilebilmesi için daha çeşitli yöntemlerin olması gerekliliğinin doğması ile açıklamaktadırlar. Ancak Yetiştirme Kuramı halen sosyal bilimler alanında kendisini kanıtlamış, medyanın etkileri bağlamında oldukça önemli yere sahip bir kuramdır. Yazarlar, yetiştirmenin her zaman süreceğinin de sinyallerini şu cümleleriyle vermektedir: “Anlatılan hikâyeye maruz kalma durumu ve gerçek yaşamdaki düşünce ve değerler arasındaki muhtemel ilişkinin varlığının fark edilmesi ile yetiştirme olasılığı görülmektedir” (Morgan, Shanahan, Signorielli, 2017, s. 12).

Yetiştirme Kuramı’nın sistematik bir şekilde anlatıldığı bu çalışma, kuramın 1960’lardan bugüne kadar nasıl şekillendiğini açıklama noktasında aydınlatıcı bir çalışmadır. Başlıkta da görüldüğü üzere, yazarlar tarafından, kuramın temel düşüncesi, uygulama alanları ve yöntemi tartışılmaktadır. Kuramın uygulama alanlarının çeşitliliğine dikkat çeken yazarlar, yalnızca şiddet özelinde değil aynı zamanda kadın temsilleri, toplumsal cinsiyet rolleri, sosyo-ekonomik düzeyler, azınlıklar, yaşlılık gibi oldukça geniş bir konu yelpazesinde de etki incelemelerinin yapılabileceğini belirtmektedirler. Bu çalışma, Gerbner’in, kurama ilişkin pek çok çalışmasında anlattığı, açıkladığı konuların, açık ve anlaşılır, bir çatı altında, sistemli bir şekilde aktarılması bakımından önemlidir. Günümüz dijital medya ortamı için de uygulanabilir olduğuna yönelik birkaç örnek vermek mümkündür. Örneğin, sosyal medya platformlarında idealize edilen ve kusursuz olarak sunulan lüks yaşamın, kusursuz hayatların, estetik vücutların vb. paylaşıldığı hesapların,

kullanıcıların sık sık karşısına çıkması ve bağlamında maruz kalma durumunun oluşması sonucunda, insanların gerçeklik algısının şekil değiştirmesine neden olabilir. Bir başka örnek ise haber kanalları özelinde verilebilir. Sosyal medya platformlarında haber paylaşımı yapan bir hesabın, sıklıkla şiddet içeren haberlere ağırlık vermesi, insanlara dünyayı olduğundan daha tehlikeli ve güvensiz bir yer olduğu algısını ekebilir. İlgili örnekler ışığında, kuramın uygulanabilirliğinin dijital medyada da geçerli olduğu değerlendirilmektedir.

3.2 Yetiştirme Kuramı ve Araştırmalarına Yönelik Eleştiriler ve Yanıtları

Yetiştirme Kuramı ve araştırmalarına yönelik bazı araştırmacılardan çok sayıda eleştiri gelmiştir. Gerbner ve arkadaşları da bu eleştirilere yanıtlar vermişlerdir. David M. Blank (1977), Horace Newcomb (1978), Anthony N. Doob ve Glenn E. Macdonald (1979), Michael Hughes (1980), Paul M. Hirsch (1980), Robert P. Hawkins ve Suzanne Pingree (1981), James Weaver ve Jacob Wakshlag (1986), Alan M. Rubin, Elizabeth M. Perse ve Donald S. Taylor (1988), W. James Potter ve Ik Chin Chang (1990) ve Türkiye’den İrfan Erdoğan (1998) ve Nur Betül Çelik (2000) eleştiri yapan isimlerden bazılarıdır.

Aşağıda, söz konusu eleştiriler ve bu eleştirilere yanıtlar yer almaktadır. Yanıtlar bir bütün halinde sunulmuştur. Bir başka deyişle eleştiri ve yanıt şeklinde sunulmamıştır. Bunun nedeni her eleştiriye yanıt bulunamamasıdır.

1960’ların sonlarında Gerbner ve arkadaşları tarafından geliştirilen, televizyonun izleyiciler üzerindeki uzun vadeli etkilerine odaklanan ve iletişim alanı için dikkate değer ölçüde önem taşıyan Yetiştirme Kuramı’na yönelik bazı eleştiriler de olmuştur.

Blank, Gerbner’in çalışmalarında yer alan Şiddet Endeksi’nin (Violence Index) geçerliliğini ve güvenilirliğini sorgulamaktadır. Yazar, bu bakımdan geliştirilen ölçeklerin, televizyonda yer alan şiddetin arttığına ya da azaldığına ilişkin net bir veri sunmadığını ifade etmektedir (Blank, 1977, s. 273). Bu doğrultuda, yazarın, yetiştirmenin yöntemi konusunda ve bağlamında televizyon izleme ve yetiştirme ilişkisine yönelik kuşkuvarının olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, şiddet sayımı noktasında da eksiklikler olduğunu ve sözü edilen şiddet sayısının dahil edilmemesi gereken eylemleri de içerdiğini vurgulamıştır (Blank, 1977, s. 275). Eleştirilere karşın Gerbner ve arkadaşları, şiddet çözümlemesi ve Yetiştirme Kuramı’na yönelik araştırmalarını sürdürmüşlerdir.

Newcomb, Gerbner ve Gross'un televizyonu bir "semboller ortamı" olarak tanımlamasını ve televizyonun "şiddet tarafından yönetilen" bir dünya hâline geldiği, şeklindeki yorumlarını eleştirmektedir. Dolayısıyla söz konusu sembollerin, baskın olan şiddet içeriğine göre yorumlanmasının sınırlayıcı olduğunu ifade etmektedir. Bu durum, diğer unsurların göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Newcomb, sembollerin yalnızca şiddet odağında değil, tarihsel ve kültürel bağlamda da değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Newcomb, 1978).

Televizyon izleme ve izleyicilerin mağduriyet korkuları arasındaki ilişkiyi inceleyen Doob ve Macdonald, söz konusu ilişkinin nedenselliğini sorgulamaktadır. Yazarlar yaptıkları çalışmada, Gerbner'in, televizyonu çok izleyenlerin, az izleyenlere göre gerçek dünyayı olduğundan daha tehlikeli, güvensiz ve korku dolu bir yer olarak düşünme eğilimlerinin yüksek olduğu savunusunu eleştirmekte ve sözü edilen algının başka faktörlere bağlı olarak da değişebileceğini ifade etmektedirler (Doob ve Macdonald, 1979, s. 170). Farklı değişkenlerin de (örneğin, bir mahalledeki suç oranı) çözümleme sürecine katılması hâlinde televizyon izleme ve izleyicilerdeki korku duygusu arasında doğrudan bir ilişki olma olasılığının zayıf olduğunu belirten yazarlar, yaptıkları araştırma sonucunda izleme ve suç mağduru olma arasında doğrudan nedensel bir ilişki saptayamadıklarını vurgulamaktadırlar. Sözü edilen ilişkiyi yalnızca televizyon izleme ile açıklamanın yetersiz olduğunu, bu noktada bireysel ve çevresel boyutlar gibi diğer değişkenlerin de önemi olduğunu belirtmektedirler (Doob ve Macdonald, 1979, s. 177).²⁶

Hughes, Gerbner ve arkadaşlarının geliştirdiği kuramı yeniden ele alarak, kuramın fikirlerini ve bulgularını sorgulamaktadır. Bu değerlendirmesine bağlı olarak, kuramın savunduğu, televizyon izlemenin izleyicilerdeki uzun vadede etkilerini eleştirel bir bakış açısıyla kaleme almıştır. Yazar, televizyonun yetiştirme etkisi incelenirken diğer değişkenlerin de analize dahil edilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır (Hughes, 1980, s. 296).

Kurama yönelik kapsamlı bir bilimsel eleştiri de Hirsch'ten gelmiştir. Hirsch, televizyonu ve etkilerini merkeze alan çalışmalarda, Yetiştirme Kuramı'na ilişkin paradigmaların gerek profesyonel düzeydeki araştırmacılar gerek ise öğrenciler tarafından hızlı ve

²⁶ Bu konuda Ömer Özer'in, Ankara ilinin Çiçin Bağları semtinde bulunan Yıldırım Beyazıt Lisesi ve Tevfik Fikret Lisesi öğrencileri üzerinde yaptığı çalışma sonuçları Gerbner ve arkadaşlarının düşüncelerini destekler niteliktedir (Bkz. Özer, 2005b).

sorgulamadan yoksun kabulünün bilimin doğasında sık karşılaşılan bir durum olmadığını belirtmektedir (Hirsch, 1980, s. 406). Kodlama süreçlerinde seçiciliğin ve keyfiliğin hâkim olduğunu belirten yazar, bu durumun bulgu aşamasında istatistiksel ve mantık boyutunda çeşitli belirsizlikleri beraberinde getirdiğini ifade etmiştir (Hirsch, 1980, s. 407). Gerbner ve arkadaşlarının savunduğunun aksine, Hirsch, onların yaptıkları çözümlemelerde, televizyonu çok izleyenlerin, az izleyenlere oranla, gerçeklik algılamalarında, inanç ve tutumlarında daha fazla değişimin yaşandığına yönelik argümanlarının hatalı olduğunu belirtmektedir (Hirsch, 1980, s. 418). Hirsch, onların elde ettikleri veriler doğrultusunda, çok izleyenlerin, dünyayı daha korkutucu ve tehlikeli bir yer olarak algıladıklarını, yabancılaşıma noktasında etkilendikleri iddiasını da reddeder, az izleyenlerin de benzer algılara sahip olduğunu ve hatta zaman zaman bu grubun çok izleyenlerden daha fazla endişesi olduğunu ifade etmektedir. Yazar, çözümlemelere değişkenlerin eklenmesiyle de sonuçlarda farklılıklar ortaya çıktığını belirtmektedir. (Hirsch, 1980, s.419). Hirsch, televizyonu izlemeyenlerin, az izleyenler olarak tanımlanması ve kodlanmasını da eleştirmekte ve bu durumun televizyonun etkisini değerlendirme noktasında hatalı sonuçlara neden olduğunu ifade etmektedir (Hirsch, 1980, s. 420). Hirsch, Gerbner ve arkadaşlarının gerçekleştirdikleri çalışmaların iletişim araştırmalarına önemli katkılar sunduğunu kabul etmekte ve yaptıkları bu yeniden çözümlemenin, bu alanda akademik boyutta bir diyalog başlatma amacı taşıdığını belirtmektedir. Bir diğer önemli hedefinin ise televizyonun toplumdaki rolü ve etkileri üzerine daha geniş kapsamlı araştırmalar yapılması gerekliliğine vurgu yapmak olduğunu ifade etmektedir (Hirsch, 1980, s. 450).

Hawkins ve Pingree ise çalışmalarında, kuramı destekleyen bir perspektiften yaklaşmaktadırlar. Yazarlar, televizyon dünyasının gerçek yaşamdan farklı olarak daha fazla şiddet içerdiği ve kadınların, yaşlıların ve azınlıkların yetersiz seviyedeki temsilleri ve bağlamında çeşitli önyargıları barındırdığını belirtmektedirler (Hawkins ve Pingree, 1981 s. 348). Televizyonun insanların sosyal gerçeklik algılarının şekillenmesinde önemli bir araç olduğunu ifade etmektedirler (Hawkins ve Pingree, 1981, s. 350). Ancak söz konusu ilişkide, izleyicilerin kişisel deneyimleri, çevreleri ve inançları da etkilidir (Hawkins ve Pingree, 1981, s. 355). Hawkins ve Pingree, televizyonun gerçeklik algıları üzerindeki etkisi sürecinin karmaşık bir süreç olduğunu ve bu etkinin derinlemesine incelenebilmesi için izleyicilerin televizyonu nasıl kullandıkları konusuna da dikkat çekilmesi gerektiğini belirtmektedirler (Hawkins ve Pingree, 1981, s. 362).

Weaver ve Wakshlag, televizyon izleme ve suç mağduriyeti yaşama, suça karşı savunmasız hissetme arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma gerçekleştirmişlerdir (Weaver ve Wakshlag, 1986, s. 141). Yazarlar, televizyon izleme düzeyi ve suç kurbanı olmak ile ilgili kaygılar arasındaki ilişkinin varlığının tümüyle sahte olmasa da bu ilişkinin diğer değişkenlere bağlı olarak var olabileceğini ifade etmektedirler (Weaver ve Wakshlag, 1986, s. 142).

Yetiştirme Kuramı'nın yöntemsel boyutunu eleştiren Rubin ve arkadaşları, yaptıkları çalışmada, kısmi korelasyon verilerinin, televizyon izleme ve insanların tutumları arasında bir ilişki bulunamadığını belirtmişlerdir (Rubin vd., 1988, s. 107). Kuramın bilimsel temelini de sorgulayan yazarlar, ulaştıkları bulgulara televizyonun insanların algıları üzerinde etkili olduklarını ancak bu etkinin nedeninin televizyonu izleme düzeyleriyle ilgili değil, bireylerin kişisel farklılıkları ve içerik konusundaki seçicilikleri ile ilgili olduğuna işaret etmektedirler (Rubin vd., 1988, s. 128).

Potter ve Chang, televizyon izleme ve etkileri arasındaki ilişki incelenirken nasıl bir ölçüm süreci işlediğini inceledikleri çalışmalarında, değişkenlerin kullanımının yetiştirme araştırmaları için oldukça önemli olduğunu ve hatalı sonuç verme olasılığını azaltacağını ve bir bağlam sağlanması bakımından da önem taşıdığını ifade etmektedirler (Potter ve Chang, 1990, s. 331). Yazarların, Yetiştirme Kuramı'nın geçerliliğini sınadıkları bu çalışmalarında yöntem eleştirisi yapmışlardır.

Erdoğan, çalışmasında Yetiştirme Kuramı'nı "Ekme Tezi" biçiminde kullanmıştır. Yazar, kuramın ortaya çıktığı yıllardan başlayarak iletişim araştırmalarında önemli bir yeri olduğunu belirtmektedir ancak kuramsal, yöntemsel, bulguların sınırlılığı ve yetersizliği boyutunu da eleştirel bir perspektiften değerlendirmektedir. Yazar, aynı zamanda, Gerbner ve arkadaşlarının yoğunlaştığı şiddet dışında da şiddet biçimlerinin var olduğunu ve incelenmesi gerekliliğinin altını çizmektedir (Erdoğan, 1998, s. 149). Televizyon izleme ve izleyicilerin görüşleri arasındaki bağın neden-sonuç ilişkisini açıklayamadığını, bu konuda yetersiz olduğunu ifade etmektedir. Söz konusu nedenselliğin tutarlı bir zeminde kurulması için anlamlandırma aşamasına siyasal ekonomiyi dahil etmenin kaçınılmaz olduğunu savunmaktadır (Erdoğan, 1998, s. 159-160). Medyadaki şiddet sorununa odaklanılmasının doğru olduğunu ancak yeterli olmadığını belirten Erdoğan, medyada bu sorunun çözümünün gerçekleşmesiyle toplum yaşamındaki şiddetin yok olmayacağını vurgulamaktadır. Ortada daha büyük sorun olduğuna işaret eden yazar,

şiddetin sınıfsal, kültürel ve ideolojik yönünün göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmektedir (Erdoğan, 1998, s. 174-175).

Gerbner ve arkadaşlarına, çalışmalarına temel olan şiddet tanımı noktasında da eleştiriler yapılmıştır. Bu eleştiriler, doğal afet gibi olaylara ilişkin görüntülerin de şiddet kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini önermektedir. Şiddet tanımının yalnızca fiziksel eylemleri içermesi açısından da eleştirilmektedir (Çelik, 2000, s. 12).

Genel çerçevede bakıldığında yapılan eleştirilerde, yöntem boyutunda, bulguların tutarsızlığı ve bağlamında güvenilirlik ve geçerlilikleri konusunda, anlamlandırılmasında, izleme düzeyi faktörünün öne çıkarılmasında, izleyicinin pasif konumda olduğu düşünülmesinde ve yorumların genelleştirilmesi noktalarında yoğunlaşıldığı görülmektedir.

Gerbner ve arkadaşları, Hirsch'ün, kurama yönelik eleştirilerine yanıt niteliğinde hazırlamış oldukları çalışmada, söz konusu eleştirilerin kuramsal ve yöntemsel boyutta yüzeysel ve aynı zamanda yanlış yönlendirilmiş olduğunu ve Hirsch'ün analizinde eksiklikler ve bazı noktalarda abartılar olduğunu ifade etmektedirler. (Gerbner vd., 1981, s. 39). Televizyon dünyasına ilişkin etkiyi ölçmek için hazırladıkları kategorileri yaş, cinsiyet, meslek gibi oldukça net ve yaygın kalıplardan seçtiklerini ve bunlarla ilgili, izleyicilere gerçek dünyaya ilişkin düşüncelerini açığa çıkarabilecek niteliklerde sorular sorduklarını belirtmektedirler. İlgili sorularda televizyondan söz edilmediğini ve bu bağlamda izleyicilerin zihinlerinin ve yanıtlarının kendileri tarafından etkilenmediğini vurgulamaktadırlar (Gerbner vd., 1981, s. 41). Yazarlar, Doob ve Macdonald (1979)'ın, suç oranı yüksek mahalle değişkeninin analiz sürecine katıldığında, televizyon izleme ve suça yönelik korku arasındaki ilişkinin sahte hâle geldiği sonucuna vardıkları çalışmalarında, şehirde yaşayanlar özellikle suç oranı yüksek bölgelerdekiler için bu ilişkinin geçerli olduğunu göz ardı ettiklerine işaret etmektedirler. Söz konusu ilişkinin, sosyo-ekonomik statü bağlamında düşük gelire sahip izleyiciler arasında daha güçlü olduğunu belirten yazarlar, bu gelir grubundaki izleyicilerin kuşkusuz, suç oranı daha fazla bölgelerde yaşam sürme olasılıklarının yüksek olduğu vurgusunu yapmaktadırlar. Dolayısıyla, bu durumun, Gerbner ve arkadaşlarının, analizlerinden elde ettikleri verileri doğrular nitelikte olduğunu göstermektedir. Yazarlar, bu ilişkiyi, kuram için önemli olan “rezonans” kavramıyla açıklamaktadır. Diğer bir deyişle, televizyonda sunulan şiddetin, izleyicilerin kişisel, özel yaşamlarında belirli noktalara karşılık gelmesi ve bu imgeler ile

örtüşmesi durumunda televizyonun etkisinin artabileceğini ifade etmektedirler (Gerbner vd., 1981, s. 43). Yazarlar, az, çok ve orta olarak üç düzey şeklinde gruplandıkları izleme kategorilerine, Hirsch'ün iki uç nokta olan “izlemeyenler” ve “aşırı izleyenler”e odaklanmasının gerekçelerini ikna edici bulmadıklarını ifade etmektedirler (Gerbner vd., 1981, s. 46). Yazarlar, Hirsch'ün, geçerlilik ve bağlamında güvenilirlik sorunu olduğu yönündeki eleştirilerinin temelsiz olduğunu, tablolar ve istatistiksel veriler aracılığıyla kanıtlar nitelikte yanıtlamışlardır (Gerbner vd., 1981, s. 53-54). Gerbner ve arkadaşları, yazarın, aynı zamanda, anaakım ve rezonans konularında yüzeysel bir anlatımı olduğunu belirtmektedirler (Gerbner vd., 1981, s. 64). Kurama ilişkin eleştirileri memnuniyet çerçevesinde karşıladıklarını ifade eden Kültürel Göstergeler grubu üyeleri, bu eleştirilerin bilimsel boyutta sağlıklı bir şekilde sorgulamayı ve çalışmalarında daha özenli olma ve yeni yönleri keşfetme noktasında beslediğini dile getirmektedirler (Gerbner vd., 1981, s. 68).

4 BÖLÜM: YÖNTEM

Tez çalışması, George Gerbner'in Yetiştirme Kuramı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada geleneksel medya kapsamında ATV kanalı ile dijital medya çerçevesinde Netflix yayın platformunun insanların sosyal gerçeklik kavramlaştırması ve dünya algılamasına etkisi/rolü karşılaştırmalı ortaya konmaktadır. Çalışmanın uygulama kısmı iki aşamalı olarak tamamlanmıştır. Kuramın gerektirdiği ölçüde ilkinde ATV ve Netflix'te yayınlanan yerli dizilerin mesaj sistem çözümlemesi yapılmıştır. Sonrasında Yetiştirme Kuramı bakımından söz konusu çözümlemeden elde edilen bulgulara dayanarak hazırlanan sorulardan oluşan anket, saha araştırmasında kullanılmıştır.

4.1 Araştırma Modeli

Bu çalışmada, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde 420 lisans öğrencisinden oluşan bir araştırma grubuna (research group) anket uygulaması yapılmıştır. Anket uygulaması için Etik Kurul'dan talep edilen tarihler 17.10.2024 ve 08.11.2024 arasındadır. Bu tarihler arasında 23.10.2024 günü olmak üzere 1 gün içerisinde (09:00-17:00 saatleri arasında) tamamlanması ile veriler tek seferde elde edilmiştir.

Bu çalışmada, araştırma modeli ikili bir yapıdadır. Tarama, bir durumu değiştirmeden, değiştirmeye çalışmadan, var olduğu hâliyle saptamayı amaçlayan bir araştırma modelidir (Karasar, 2022, s.109). Kesit alma yaklaşımında değişim ya da gelişim, belirli bir zaman kesitinde belirlenmeye çalışılır. Yıllar sürebilecek bir gözlem, kesit alma ile birkaç gün ya da birkaç saat içerisinde tamamlanabilmektedir (Karasar, 2022, s. 113). Karasar ilişkisel tarama modelini şöyle tanımlamaktadır: “İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişkenlerin arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir” (Karasar, 2022, s. 114). Yukarıda sözü edildiği üzere, anket verileri belirli zaman aralığında ve tek bir ölçümle toplanmıştır. Araştırma, tekil tarama modeli bağlamında kesit alma yaklaşımı çerçevesinde gerçekleşmiştir ancak anket verilerinden elde edilen bilgiler ışığında, analiz aşamasında televizyon kanalı ATV ve dijital kanal Netflix'in ayrı ayrı ki-kare testleri yapılması ve bu bağlamda değerlendirilmesi ile ilişkisel tarama modeli kapsamına da girmektedir. Anket uygulaması yolu ile araştırma grubunu oluşturan 420 öğrencinin görüş, tutum ve bilgilerine ilişkin veriler toplanmış ve ilgili verilerin SPSS programı aracılığıyla frekans tabloları oluşturulmuş ve ki-kare testleri yapılmıştır. Kısacası bu tez çalışmasının

araştırma modeli, tekil tarama modeli çerçevesinde kesit alma yaklaşımına ve ilişkisel tarama modeline uygundur.

4.2 Evren ve Örneklem

Yukarıda belirtildiği gibi Yetiştirme Kuramı'nın üç bileşeni bulunmaktadır. Bunlardan mesaj sistem ve yetiştirme çözümlemeleri birbiriyle ilişkili olarak yapılmaktadır. Ancak kuramın klasik evren belirleyip oradan örneklem çekmeye dayanan bir standardı yoktur. Mesaj sistem çözümlemesi bir çeşit içerik çözümlemesidir ama kendine özgü özellikleri olmasından dolayı mesaj sistem çözümlemesi olarak kendi adıyla anılmaktadır. Bu özelliklerden bir tanesi, tekrarları da yeni bir eylem şeklinde sayarak çözümlemeye katmasıdır. Yetiştirme Kuramı'nda televizyonda gerçekleştirilen mesaj sistem çözümlemesi için rastlantısal olarak ana yayın kuşağında (prime time) yılın 1 haftası alınmıştır. Bu hafta teze başlarken belirlenmiştir. Nitekim Gerbner ve arkadaşları, 1 haftalık örneklemin tüm sezonu temsil edeceğini kabul etmektedirler.

Araştırma kapsamında 1-5 Nisan 2024 tarihleri arasında Türkiye'de televizyonda ana yayın kuşağında (prime time) (20:00-23:00) en çok izlenen televizyon kanalları arasında yer alan ATV²⁷ kanalında yayınlanan 5 yerli dizi çözümleme için alınmıştır. Bunun nedeni, her güne bir dizinin düşmesi ve neredeyse ana yayın kuşağını süre olarak kapatmasıdır. Nitekim Yetiştirme Kuramı, mesaj sistem çözümlemesi için hafta içi 5 gün ana yayın kuşağının ve hafta sonu çocuk programlarının alınmasını önermektedir. Çalışmada çocuk programları alınmamıştır çünkü saha araştırmasında hedef gençlerdir. Rastlantısal bir şekilde tarih belirlenmesine bağlı olarak, uygulanan anket çalışması bakımından gerekli Etik Kurul Onayı için Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne sunulan belgelerde tarih aralığı Nisan ayı içinde 1 hafta olarak belirtilmiştir. Ayrıca, haftanın 5 gününü kapsayan yerli dizilerin hangi diziler olduğu da kaydedilmiştir. Bu aşamada şu da belirtilmelidir ki sunulan belgelerde ifade edilmiş olan söz konusu 5 yerli diziden 1 tanesi Nisan ayında ve 3 tanesi Mayıs ayında olmak üzere final bölümünü yayınlayarak sona ermiştir.

Buna karşılık temel amacın karşılaştırma içermesi dolayısıyla Türkiye'de en çok izlenmeye sahip olan global yayın platformlarının üst sıralarında yer alan Netflix²⁸ platformunda 18 Ocak 2024'te 1. Sezon ve 6 Haziran 2024'te 2. sezon olarak yayınlanan

²⁷ <https://tiak.com.tr/tablolalar> (Erişim Tarihi: 01.04.2024)

²⁸ <https://shiftdelete.net/turkiye-en-cok-izlenen-platform-belli-oldu> (Erişim Tarihi: 01.04.2024)

1 yerli dizinin mesaj sistemleri çözümlenmiştir. Netflix’te ise seçilen yerli dizinin 1. sezon (8 bölüm) ve 2. sezonu (8 bölüm) Ocak ve Haziran aylarında yayınlanmıştır. Yukarıdaki belirtilen gerekçelerden dolayı ATV ve Netflix’te yer alan yapımların çözümleme tarihleri farklıdır. Dikkat edilirse, Netflix’te dizinin bölüm adedi 16 olmuştur. Bu platformdaki yerli dizinin 2 sezonunun da çözümlemeye alınmasının nedeni, her iki kanalda da çözümleme gerçekleştirilen yerli dizilerin toplam sürelerinin birbirlerine yakın olması gerekliliğidir. Buna göre, ATV’de seçilen 5 yerli dizi; haftanın 5 gününde (Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe ve Cuma), söz konusu 5 günün her günü için 1 dizi olacak şekilde, ana yayın kuşağı olarak adlandırılan saat aralığında çözümlenmiştir. ATV’de yayınlanan dizilerin ayrıntıları, 1 Nisan 2024 Pazartesi günü “Yaban Çiçekleri” adlı dizinin 2. bölümü (2 sa. 22 sn.); 2 Nisan 2024 Salı günü “Ben Bu Cihana Sıgmazam” adlı dizinin 63. bölümü (2 sa. 20 dk. 46 sn.); 3 Nisan 2024 Çarşamba günü “Kuruluş Osman” adlı dizinin 155. bölümü (2 sa. 21 dk. 20 sn.); 4 Nisan 2024 Perşembe günü “Aldatmak” adlı dizinin 64. bölümü (2 sa. 26 dk. 55 sn.); 5 Nisan 2024 Cuma günü “Ateş Kuşları” adlı dizinin 50. bölümü (2 sa. 17 dk. 23 sn.) şeklindedir. ATV’deki çözümlenen 5 dizinin toplam süresi 11 sa. 26 dk. 46 sn. olarak hesaplanmıştır.

Netflix’te seçilen “Kübra” adlı yerli dizinin 18 Ocak 2024 tarihinde 1. sezonu 8 bölüm olarak yayınlanmıştır. Netflix’te yayınlanan “Kübra” adlı yerli dizinin 1. sezon bölüm sürelerinin detayları, 1. Bölüm 48 dk. 16 sn.; 2. Bölümü 44 dk. 11 sn.; 3. Bölümü 47 dk. 2 sn.; 4. Bölümü 42 dk. 56 sn.; 5. Bölümü 45 dk. 45 sn.; 6. Bölümü 46 dk. 52 sn.; 7. Bölümü 39 dk. 4 sn.; 8. Bölümü 38 dk. 15 sn. şeklindedir. İlk sezonun toplam süresi 5 sa. 52 dk. 21 sn. olarak hesaplanmıştır.

6 Haziran 2024 tarihinde 2. sezonu yayınlanan “Kübra” yerli dizisi, ilk sezonda olduğu gibi yine 8 bölüm olarak yayına girmiştir. Dizinin 2. sezon bölüm sürelerinin ayrıntıları, 1. Bölüm 44 dk. 38 sn.; 2. Bölüm 37 dk. 11 sn.; 3. Bölüm 46 dk. 59 sn.; 4. Bölüm 45 dk. 38 sn.; 5. Bölüm 37 dk. 33 sn.; 6. Bölüm 47 dk. 29 sn.; 7. Bölüm 49 dk. 30 sn.; 8. Bölüm 38 dk. 27 sn. şeklindedir. Bu sezonun 5 sa. 47 dk. 25 sn. toplam süresi bulunmaktadır.

Netflix platformundaki yerli dizinin 2 sezonu da çözümlemeye katılmıştır. Bu bağlamda Netflix’te çözümlenen 1 yerli dizinin toplam süresi 11 sa. 39 dk. 27 sn. olarak hesaplanmıştır.

Yetiştirme çözümlemesi için ise Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde öğrenim yaşamlarını sürdüren 420 öğrenciden oluşan bir araştırma grubu

oluşturulmuştur. Bu rakam, gönüllü anket doldurtmanın zorluğu göz önüne alınarak önceden belirlenmiştir. Bu grubun 258'i kadın, 143'ü erkek, 2'si diğer ve 17 kodlanamayan şeklindedir.

4.3 Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Mesaj sistem çözümlemesi, 1967'den bu yana televizyon içeriği özelinde gerçekleştirilen bir çözümleme türüdür. Bu çözümleme sürecinde kodlamalar, bu konuda eğitilmiş araştırmacılar tarafından yapılmaktadır. Gerbner ve Gross'a göre, söz konusu çözümlemenin gerçekleştirildiği zaman dilimleri, ana yayın kuşağı (prime time) ve hafta sonu gündüz olarak belirtilmektedir; bu saatlerde yayınlanan programların incelenmesi üzerinedir. Buradaki amaç, televizyonun insanların düşünce, değer ve davranışlarını nasıl şekillendirdiği üzerine saptamalarda bulunmaktır. Mesaj sistem çözümlemesinde şiddet önemli bir yer tutmaktadır ve bu süreçte odaklanılan fiziksel şiddettir. Televizyon programlarında şiddetin tekrar ve tekrar gösterilmesi, çözümleme sonucunda elde edilecek veriler ile şiddetin toplumsal etkileri, yansımaları arasındaki bağa ışık tutması yönünden önemli bir ölçüttür (Gerbner ve Gross, 1976, s. 184).

Bir program çözülürken, şiddet eylemi herhangi bir geçiş ya da geri dönüş ile kesintiye uğradığında eğer söz konusu şiddet eylemi gerçek zamanlı olarak devam halindeyse yine aynı şiddet eylemi olarak kabul edilmektedir ancak yeni bir şiddet unsuru sahneye dahil olur ise yeni bir şiddet eylemi olarak çözümlemeye katılır (Gerbner ve Gross, 1976, s. 185).

Gerbner, gerçek dünya ve televizyonda betimlenen dünya arasında kayda değer pek çok çelişki olduğunu ifade etmektedir. Yazar, buna bağlı olarak, mesaj sistem çözümlemesinin toplumdaki sosyal gerçeklik anlayışı ve izleme davranışı arasındaki ilişkiyi saptamak adına soruların formüle edilmesi noktasında kullanıldığını belirtmektedir (Gerbner, 2000, s. 6). Mesaj sistem çözümlemesinin dikkatle ve Gerbner'ın işaret ettiği noktalar göz önünde bulundurularak yapılması, saha araştırması bağlamında uygulanacak olan anket çalışmasının sonuçlarını da doğrudan etkilemesi bakımından son derece önemlidir.

Bu tez çalışmasında, ATV'de ve Netflix'te yayınlanan yerli diziler "Mesaj Sistem Çözümlemesi: Şiddet Örneği" ölçeği ile çözülünmiştir. Gerbner'ın geliştirdiği bu ölçeğe, Prof. Dr. Ömer Özer tarafından eklemeler yapılmıştır ve ölçek, söz konusu eklemelerden sonra kullanılmıştır (Özer, 2004, s. 358-404; 2020, s. 156-158). İlgili

eklemeler aşağıda aktarılmıştır. Çözümleme sürecinde kullanılan ölçek ekte yer almaktadır (Bkz. EK-3). Gerbner, televizyondaki şiddeti ölçmek için bazı ölçütler geliştirmiştir. Şiddeti, fiziksel şiddet boyutunda tanımlamaktadır. Dolayısıyla televizyon içeriklerinde ölçüm yapılırken şiddet anlaşılır ve açıktır. Şiddetin oranı ve sıklığı da ölçülmektedir. Şiddet eyleminin devamlılığına dikkat çekilmektedir. Sözü edilen devamlılık durumunda, şiddet aynı sahnede devam ediyor mu, kesintiye uğruyor mu gibi soruların önemi bulunmaktadır. Başka bir sahneye geçme ya da sahneye başka bir şiddet aracının dahil olması durumunda yeni bir şiddet eylemi olarak sayılmaktadır. Bu bağlamda, şiddetin devam edip etmediği sorusuna ilişkin ölçüt geliştirilmiştir. Şiddetin, hangi karakterler arasında yaşandığı da bir diğer önemli ölçüttür. Bu bağlamda, şiddet eylemine karışan karakterlerin uygulayan tarafta mı yoksa uğrayan tarafta mı olduğu incelenirken ilgili karakterlerin cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik statü gibi demografik özellikleri de analiz için gerekli birer ölçüttür. Bunlarla birlikte program türü de şiddet analizinde önemli yer tutmaktadır (Gerbner ve Gross, 1976, s. 184-185). Gerbner'in geliştirdiği bu ölçeğe, Özer'in (2020) bazı önemli eklemeleri bulunmaktadır. Söz konusu eklemeler, sunulan şiddete katılanların meslekleri, şiddet olayının yaşandığı yer, yerleşim birimi, şiddet olayının yaşandığı saat, şiddet aleti ve şiddet biçimine ilişkindir. İlgili eklemeler, ayrıntılı bir şiddet ölçümü için oldukça önemli katkılardır. Nitekim ölçeğe zenginlik katmıştır.

Bu tez çalışmasında çözümlemeler tez yazarı tarafından yapılmıştır. Dizilerin çözümlemesi ölçeğe uygun olması dikkate alınarak ve çözümlenen bütün yerli dizilerin, her bölümünde saptanan şiddet sahnelerinin kaçınıcı saat, dakika ve saniyeler arasında gerçekleştiği; örneğin, 1. Şiddet Sahnesi: 2. dk. 30. sn - 5 dk 45. sn arası; 2. Şiddet Sahnesi: 21. dk. 22. sn. - 21. dk. 47. sn. arası şeklinde ayrıntılı bir şekilde saptayarak çözümleme yapılmıştır. Görüntü çözümlenme aşamasında şiddet sahne süreleri yukarıdaki örneklerde olduğu her dizi bölümünün süresi içerisinde tek tek belirlenmiş ve şiddet süreleri bu şekilde hesaplanmıştır. Çözümleme sonucunda ATV'de toplam 19 şiddet sahnesi ve Netflix'te toplam 45 şiddet sahnesi olduğu saptanmıştır. ATV ve Netflix'in yerli dizi çözümlemeleri 10 günde tamamlanmıştır.

Yerli dizilerden çözümleme sürecinden sonra elde edilen veriler, SPSS programına yüklenerek frekans analizleri gerçekleştirilmiş ve frekans tabloları oluşturularak istatistiksel sonuçlara ulaşılmıştır.

Mesaj sistem çözümlemesi sonucunda ortaya çıkan bulgular ışığında anket çalışmasına temel olan ve araştırmanın televizyon ve dijital platform bakımından varsayımlarını oluşturan sorular hazırlanmıştır. Mesaj sistem çözümlemesi sonuçlarından hareketle ilk 7 soru Gerbner ve arkadaşlarının kullandığı sorulardan oluşmuş olup kalan 9 soru yeni soru olarak hazırlanmıştır. Buna göre toplam 16 yetiştirme çözümlemesi sorusu hazırlanmıştır. Demografik sorularla birlikte bu sayı 22'ye ulaşmıştır.

Anket uygulaması, araştırmacı Zeynep Ayna tarafından, gönüllülük esasına göre Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden 420 lisans öğrencisine derslikte (çoğu amfi olmak üzere) yüz yüze doldurtulmuştur ve bir günde tamamlanmıştır. Anketler uygulanırken katılımcıların önce ön sayfada bulunan değer sorularını yanıtlamaları istenmiştir. Demografik sorular ile izleme soruları arka sayfaya yerleştirilmiş ve birinci sayfadaki değer sorularının yanıtlanması bittikten sonra tamamlatılmıştır. Bunun nedeni, soruların kaynağının televizyon olduğunun bilinmesinin verilen yanıtları giderek bulguları ve sonuçları buna da bağlı olarak değerlendirmeleri etkileyeceğidir (Morgan, 1990).

4.4 Veri Analizi

Veri çözümlemesi bakımından önce mesaj sistem çözümlemesi için yapılan kodlamalar SPSS'te oluşturulan veri tabanına girilmiştir. Daha sonra frekans dağılımlarına bakılmıştır. Sonuçta ulaşılan tablolarda yer alan bulgular yetiştirme çözümlemesi için hazırlanan ankete temel oluşturacak düzeye getirilmiştir.

Anket 2 sayfadan oluşmaktadır. Sayfa düzenlemesi şu şekildedir: İlk sayfada yetiştirme çözümlemesine ilişkin 16 soru bulunmakta iken diğer sayfada demografik bilgilere yanıt aranmaktadır (Bkz. EK-2). Bunun nedeni, belirtildiği üzere anketin mesaj sistem çözümlemesinden elde edilen bulgulara dayandığının katılımcılar tarafından bilinmemesi gerektiğidir. Yani soruların kaynağının geleneksel televizyon ve dijital platformlar olduğunu katılımcılar bilmemesi gerektiğidir.

Anket uygulaması sonucu 420 öğrenciden elde edilen veriler SPSS programında ankete uygun olarak düzenlenen veri tabanı hazırlanarak araştırmacının kendisi tarafından girilmiş ve daha sonra ki-kare dağılımına bakılmıştır. Yapılan ki kare testleri sonucunda p değerinin 0.05 ($p:0.05$) ve altındaki değerler anlamlı ilişki sonucunu veren testler şeklinde kabul edilerek p değeri üzerinden anlamlı olup olmadığı saptanmış ve çözümlemeler bu doğrultuda değerlendirilmiştir. Yetiştirmede anlamlı çıkan testler

bakımından az kategorisinin “katılıyorum” seçeneğinin yüzdesi ile çok izlemenin “katılıyorum” seçeneği yüzdesi arasında çok izleme lehine çıkan yüzde farkı yetiştirme delili olarak kabul edilmiştir. İzleme süresi açık uçlu olarak bırakılmıştır. Verilen yanıtlar yeniden kodlanmış ve az, orta ve çok olmak üzere üç kategorilerde toplanmıştır. Bu kategoriler hem televizyon hem de dijital kanal bakımından geçerli olarak kabul edilmiştir. İlgili izleme sürelerinde az izleme 1 saat (10-60 dk.), orta izleme 3 saat (61-180 dk.), çok izleme 3 saat üzeri (180-990 dk.) olarak kodlanmıştır. Süreler bakımından yapılan bu kesmeler Gerbner ve arkadaşlarının ulaştıkları ve son noktada belirttikleri sürelerle denk gelmektedir (Shanahan ve Morgan, 2004). Ankette yer alan sorular 5’li Likert ölçeğine göre düzenlenmiştir. Elbette anket öncesi, 5’li Likert ölçeğinin bozulmaması uygun olmaktadır. Bununla birlikte 5’li Likert tipi ölçeğe göre hazırlanan değer sorularına verilen yanıtlar 3 kategoride yeniden kodlanmıştır. Bunun nedeni soruların 3’lü kategori üzerinden teste sokulmasıdır. “Tümüyle Katılmıyorum” ve “Katılmıyorum” seçenekleri “Katılmıyorum”, “Kararsızım” seçeneği değiştirilmeden olduğu hâliyle, “Tümüyle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” seçenekleri de “Katılıyorum” olarak düzenlenmiştir. Yanıtların gruplanarak birleştirilmesinin nedeni, analiz sürecinde kolaylık sağlaması ve araştırmada ulaşılan verilerin doğruluğunun değerlendirilmesi noktasında şeffaflık ve tutarlılık içerisinde yüzde farklarının daha net bir şekilde görülebilmesidir. Elbette daha önemli bir neden de anlamlandırmanın “katılıyorum” seçeneği bakımından az ve çok izleme arasındaki yüzde farkı düzeyinde yapılmasıdır.

Yetiştirme çözümlerinin ardından anaakımlaştırma çözümleri yapılmıştır. Anaakımlaştırma çözümlerinde demografik değişkenlerin sürece dahil olması ile ayrıntı içeren sonuçlara ulaşmak mümkündür. Buna bağlı olarak, anaakımlaştırma çözümlerinin, yetiştirme çözümlerinin sonuçları ile birlikte farklılık odaklı değerlendirilebilmesi yönünden araştırmaya katkısı tartışılmaz derecede önemlidir. Anaakımlaştırma testleri ikili karşıtlıklar temelinde gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle anlamlandırmalar, bu karşıtlıkların bir tarafının kontrol edildiğinde çıkan sonuca göre yapılmıştır. Örneğin kadınlar kontrol edildiğinde erkekler bakımından anlamlılık düzeyine bakılmıştır. Ya da testler, tam tersi bakımdan anlamlandırılmıştır. Gelir durumu bakımından da yeniden kodlamalar yapılarak kategoriler ikiye indirilmiştir. Bu işlem, yaş bakımından da yapılmıştır. İlgili kodlamada demografik değişkenler yeniden kodlanmış, veriler SPSS programı aracılığıyla tablolastırılarak ki-kare dağılımlarına bakılmıştır. Ki-kare tabloları değerlendirilirken yetiştirme çözümlerinde olduğu gibi $p: 0,05$ değeri ve

altındaki değerler anlamlı kabul edilmiştir. Testler incelenirken etki gücü ölçümü de önemsenmiştir. Testlerdeki ilişki gücünün sınırları ise şoyledir: r : 0.25 altındaki değerler zayıf, r : 0.26 – 39 orta derecede güçlü, r : 0.40 ve üstündeki değerler güçlü olarak tanımlanmıştır. Anaakımlaştırma testlerinde ilgili değişken kategorileri iki grup olarak ifade edilerek birinci grup ve ikinci grup olarak olarak tanımlanmıştır. Birinci grubun az izlemeleri ve ikinci grubun az izlemelerinden elde edilen toplam yüzde ile birinci ve ikinci grubun çok izlemelerinin toplamı karşılaştırılmıştır. Çok izleme lehine olan farklar ise anaakımlaşma delili olarak adlandırılarak değerlendirilmiştir. Sözü edilen demografik değişkenler cinsiyet, gelir durumu ve yaştır. Çözümlemede, cinsiyet kategorisinde “kadın” ve “erkek” olmak üzere 2 kategori olmasının nedeni “diğer” seçeneğine gelen yanıtların yeterli sayıya ulaşamamasıdır. Bu da “diğer” seçeneğinin çözümlemeye katılmasına istatistiksel açıdan izin vermemektedir. Gelir durumu “alt gelir grubu” ve “st gelir grubu” şeklinde kodlanmıştır. Alt gelir grubu, asgari ücret ve altı gelire sahip olanlar, st gelir grubu ise asgari ücret üstü gelire sahip olanlardır. Katılımcıların yaş ortalamasının 20 olduğu saptanmıştır ve buna bağlı olarak yaş kategorisi “20 yaş ve altı” ve “21 yaş ve üstü” olarak kodlanmıştır. Hem televizyon izleme hem de dijital izleme için yapılan anaakımlaştırma çözümlemeleri, 3 kategoride yapılmış ve yalnızca anlamlı ilişki saptanan tablo ve bulgulara yer verilmiştir.

5 BÖLÜM: BULGULAR

Bu bölümde önce mesaj sistem çözümlemesi bulguları ve değerlendirmesi ve sonrasında yetiştirme ve anaakımlaştırma çözümlemesi bulguları (televizyon ve dijital kanal) aktarılmıştır.

5.1 Mesaj Sistem Çözümlemesi Bulguları ve Değerlendirmesi

Mesaj sistem çözümlemeleri George Gerbner'in modelinin şiddet aygıtı kullanılarak yapılmıştır. Belirtmekte yarar olacak nokta ise Prof. Dr. Ömer Özer'in bu aygıtı eklemeler yaptığıdır (Bkz. EK-3). Çözümleme bulguları tablolar eşliğinde sunulmuştur. Tablo yorumları, "Sonuç ve Tartışma" bölümüne bırakılmıştır.

Tablo 5.1

Çözümlemesi Yapılan Dönemlerin Kanallar Bakımından Dağılımı

Araçlar	Kanallar	Yıl	Alınan Ay/ Hafta/Bölüm
TV Kanalı	ATV	2024	Nisan /1. Hafta/5 Dizi Bölümü
Dijital Platform	Netflix	2024	Ocak (1. Sezon/8 Bölüm) ve Haziran (2. Sezon/8 Bölüm)

Geleneksel televizyon kanalı ATV'de yayınlanan 5 yerli dizi (her diziden 1 bölüm olmak üzere toplamda 5 bölüm), 2024 yılı Nisan ayının ilk haftasında (Pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe ve Cuma); dijital medya platformu Netflix'te ise 2024 yılı Ocak ayı (1. Sezon – 8 bölüm) ve Haziran ayında (2. Sezon – 8 bölüm) toplamda 16 bölüm olarak yayınlanan yerli diziler üzerinde çözümleme yapılmıştır. Sürelerinin eşit olması bakımından alınan bölümlerin sayısında kanallar arasında farklılık olmuştur (Bkz. Tablo 5.1).

Tablo 5.2

Şiddet Sahne Sayılarının Kanallara Göre Dağılımı

Kanallar	Şiddet Sahne Adedi
ATV	19
Netflix	45

ATV'de çözümlemesi gerçekleştirilen 5 bölümde 19 adet şiddet sahnesi görülürken Netflix'te bu sayı 16 bölüm bakımından 45'e çıkmıştır. Buna göre Netflix'teki sayı ATV'ninkinin iki katından fazladır. Elbette bu, ATV'nin şiddet sahnelerine az yer verdiği anlamına gelmemektedir. Nitekim 19 sahne azımsanmayacak çokluktadır (Bkz. Tablo 5.2).

Tablo 5.3*Şiddetin Süreklilik Durumu*

	Devam	Ayrı	Toplam
ATV	19 Devam	-	19
Netflix	44 Devam	1 Ayrı	45

Süreklilik çözümlemesi yapılırken tek bir sahnede katılımcı sayısının değişmesine bağlı olarak şiddetin devam edip etmemesine bakılmaktadır. Yayınlanan dizilerdeki şiddet sahnelerinin sürekliliğine bakıldığında ATV'deki şiddet sahnelerinin 19'unun da devam olduğu görülmektedir. Buna karşılık Netflix'te 44 devam 1 ayrı olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kanallarda şiddet devam bakımından verilmiştir. Bu da şiddetin izleyicilerin ilgisini çekmesi bakımından kanallar bakımından vazgeçilmez olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo 5.3).

Tablo 5.4*Şiddete Ayrılan Sürenin Kanallara Göre Dağılımı*

Kanallar	Şiddete Ayrılan Süre	Dizilerin Toplam Süresi
ATV	5195 sn / 86,6 dk	11 sa. 26 dk. 46 sn.
Netflix	3230 sn / 53,8 dk	11 sa. 39 dk. 46 sn.
Toplam	8425 sn / 140, 4 dk	23 sa. 6 dk. 32 sn.

Çözümlemesi yapılan dizilerdeki şiddet sahnelerine ayrılan toplam sürelelere bakıldığında ATV'nin 87 dakika civarında, Netflix'in de 54 dakikaya yakın bir süre ayırdığı anlaşılmaktadır. Bir başka ifade ile ATV 1,5 saat, Netflix de 1 saate yakın süre ayırmıştır. Ele alınan dizilerin toplam süresi reklamlar çıkınca ATV'de 11 saat 26 dakika 46 saniye, Netflix'te ise 11 saat 39 dakika 46 saniye kadardır. Buna göre, şiddete ayrılan süre ATV'de toplamın yüzde %13'ü olurken, Netflix'te bu oran %8 olarak gerçekleşmiştir. Kuşkusuz süreler azımsanmayacak kadardır yorumuna izin vermektedir. Burada dikkat çekilmek istenen bir nokta ise ATV'nin şiddet sahne sayısının az olmasına karşın şiddete ayrılan sürenin Netflix'ten fazla olmasıdır. Bunun nedenini çözümleme haftasına denk gelen ATV'deki tarihi dizide sahnelerinin şiddete ayrılan sürenin uzun olmasıyla açıklamak mümkündür. Elbette bu durumu tüm kanallara özgü bir özellik olarak yansıtmak için bu çözümleme yeterli veriyi sunmamaktadır (Bkz. Tablo 5.4).

Tablo 5.5*Dizilerdeki Şiddet Sahnelerinin Tonu*

Kanallar	Mizahi	Ciddi	Ne Mizahi Ne Ciddi	Hem Mizahi Hem Ciddi	Kodlanamaz	Toplam
ATV	0	45	0	0	0	45
Netflix	0	19	0	0	0	19

Geleneksel televizyon kanalı ATV ve dijital platform Netflix'te çözümlemeye katılan dizilerdeki şiddet sahnelerinin tonuna bakıldığında her ikisinde de tüm şiddet sahnelerinin ciddi tonda olduğu görülmektedir. Bu durumu, şiddetin izleyiciler üzerinde daha korkunç bir rolü olacağı yönünde yorumlamak doğru olacaktır (Bkz. Tablo 5.5).

Tablo 5.6*Dizilerde Şiddete Katılanların Dağılımı*

Kişi Sayısı	ATV	Toplam	Netflix	Toplam
İki Kişi	0	0	7	14
Üç Kişi	3	9	12	36
Dört Kişi	1	4	0	0
Beş Kişi	2	10	0	0
Dokuz Kişi	0	0	2	18
Sayılamaz	13	13	24	22
Genel Toplam		23+13=36		68+22=90

Dizilerde şiddet eylemine katılan kişilerin dağılımı tekrarlarla ölçülmüştür. Dolayısıyla ilgili tabloya bakıldığında, ATV'de şiddetin en az 3 kişi ve sayılabilen en çok 5 kişi katılımlı olduğu görülmektedir. Netflix'te şiddetin en az 2 kişi ve sayılabilen en çok 9 kişi katılımlı olduğu görülmektedir. Bu veriler ışığında, görülmektedir ki hem ATV hem de Netflix'te çoğunlukla 2 ve üzeri kişi katılımlı şiddetin yaşandığı söylenebilir. Bununla birlikte her iki kanalda da sayılamayan şiddet katılımcısının diğer kişi sayılarının dağılımından daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bağlamda her iki kanalda da yayınlanan dizilerde şiddetin en çok kalabalık gruplar ile sunulduğu yorumu doğru olacaktır (Bkz. Tablo 5.6).

Tablo 5.7*Şiddet Adedi*

Kanallar	ATV	Netflix	Toplam
Şiddet Adedi	1229+8 sayılamayan	580+2 sayılamayan	1809 + 10 sayılamayan
Yüzde	67,9	32,1	100

Şiddet sayısına bakıldığında ATV'nin 1229, Netflix'in de 580 adet olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra ATV'de 8 adet sahnede şiddete karışanlar sayılamamıştır. Netflix'te ise bu kategori 2 adet ile sınırlı kalmıştır. Buna göre ATV'de şiddete karışanların sayısı Netflix'e karışanların 2 katından fazladır. Ancak her ikisinde de azımsanmayacak derecede şiddete karışan sunulmuştur. Bu kategori hazırlanan sorulara kaynaklık etmiştir (Bkz. Tablo 5.7).

Tablo 5.8*Şiddet Sahnelerinin Türü*

	ATV	Netflix
Doğrudan	16 (%84,2)	25 (%55,6)
Dolaylı	0	6 (%13,3)
Karışık	2 (%10,5)	8 (%17,8)
Kodlanamaz	1 (%5,3)	6 (%13,3)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Yayınlanan dizilerdeki şiddet sahnelerinin türüne bakıldığında hem ATV'de hem de Netflix'te doğrudan şiddet uygulanan sahnelerin oldukça fazla olduğu görülmektedir. ATV'de doğrudan şiddet uygulanan sahne sayısının oranı %80'in üzerinde iken bu oran Netflix'te %50'nin üzerindedir. Doğrudan ya da dolaylı şiddetin anlaşılamadığı karışık sahnelerin oranı ATV'de %10 civarında iken Netflix'te %20'ye yakındır. Dolayısıyla her iki kanalda da doğrudan şiddetin daha yoğun yaşandığı saptaması yapılabilir (Bkz. Tablo 5.8).

Tablo 5.9*Şiddet Sahnelelerinin Kaza ya da Kasten Oluşum Durumu*

	ATV	Netflix
Kaza	0	3 (%6,7)
Karışık	0	10 (%22,2)
Kasten	18 (%94,7)	28 (%62,2)
Kodlanamaz	1 (%5,3)	4 (8,9)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Dizilerdeki şiddetin oluşumuna bakıldığında, ATV'deki dizilerde gösterilen şiddet türünün %94,7'lik gibi büyük bir oranda kasten olduğu saptanmıştır. Netflix'te de kasten şiddet kategorisinin %62,2 oranı ile en çok olduğu görülmektedir. Bu veriler ışığında, her iki kanalda da şiddetin büyük oranda kasten gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Bkz. Tablo 5.9).

Buraya kadar sunulan tablolardaki bulgular, yetiştirme sorularına genel olarak temel oluşturmaktadır.

Tablo 5.10*Kanun Birim Temsilcileri*

	ATV	Netflix
Resmi Görünür	0	13 (%28,9)
Özel Görünür	0	0
İkisi de Görünür	0	0
İkisi de Görünmez	18 (%94,7)	30 (%66,7)
Kodlanamaz	1 (%5,3)	2 (%4,4)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Dizilerde yer alan kanun birim temsilcilerinin ATV'de resmi görünür ya da özel görünür olarak görünmediği saptanmıştır. İki birim temsilcisinin de görünmediği kategori oranı %94,7'dir. Netflix'te de benzer durum söz konusudur, kanun birim temsilcileri resmi ya da özel olarak görünmemektedir. Bu oran Netflix'te %66,7'dir. Ancak resmi görünür kategorisinin %28,9 olduğu da gözlemlenmektedir. Dolayısıyla her iki kanal için de kanun birim temsilcilerinin resmi ya da özel olarak görünmediği söylemek mümkündür (Bkz. Tablo 5.10).

Tablo 5.11*Güvenlik Güçleri*

	ATV	Netflix
Şiddet Uyguluyor	0	3 (%6,7)
Şiddete Uğruyor	0	2 (%4,4)
Hem Uyguluyor Hem Uğruyor	0	4 (%8,9)
Ne Uyguluyor Ne Uğruyor	0	3 (%6,7)
Kodlanamaz	19 (%100,0)	33 (%73,3)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Dizilerdeki güvenlik güçlerinin, ATV’de 19 sahnenin tümünde de kodlanamadığı ve oranın %100 olduğu görülmekte iken Netflix’te ise kodlanamayan 33 sahne bulunduğu ve bu oranın %70’in üzerinde olduğu görülmektedir. Netflix’te güvenlik güçlerinin şiddet uygulama ve şiddete uğrama kategorilerinin birbirlerine yakın oranlara sahip olduğu ve bu oranların %10’un altında olduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla her iki kanalda da şiddet uygulama ve şiddete uğrama durumunun kodlanamadığı ve oldukça karışık olarak sunulması nedeniyle her kanalda da iki durumun da sunulduğu sahnelerin çoğunlukta olduğu yorumu yapılabilir (Bkz. Tablo 5.11).

Tablo 5.12*Şiddetin Suç Durumu*

	ATV	Netflix
Suç	18 (%94,7)	37 (%82,2)
Suç Değil	0	3 (%6,7)
Kodlanamaz	1 (%5,3)	5 (%11,1)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Dizilerde sunulan şiddetin ATV’de %90’ın üzerinde, Netflix’te ise %80’in üzerinde suç olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda, her iki kanalda da gösterilen şiddetin oldukça büyük bir kısmının suç olduğu yorumu yerinde olacaktır (Bkz. Tablo 5.12). Son 3 tablo yetiştirme sorularına genel kasvetli ortam oluşturması itibarıyla zemin hazırlamıştır.

Tablo 5.13*Şiddet Uygulayan ve Şiddete Uğrayanların Tanınırlık Durumu*

	ATV	Netflix
Tanıyor	12 (%63,2)	23 (%51,1)
Tanımıyor	0	1 (2,2)
Karışık	0	6 (13,3)
Kodlanamaz	7 (%36,8)	15 (33,3)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100)

Dizilerdeki şiddet eylemlerinde kişilerin yakınlık durumuna bakıldığında hem ATV hem de Netflix'te şiddet uygulayan ve şiddete uğrayanın birbirini tanıyor olma oranı %50'nin üzerinde olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak görülmektedir ki her iki kanalda da şiddet eylemi çoğunlukla birbirini tanıyan insanlar arasında gerçekleşmektedir (Bkz. Tablo 5.13). Bulgular çok net olduğu için bu kategoride yetiştirme sorusu hazırlanması uygundur.

Tablo 5.14*Şiddet Uygulayanın Ün Durumu*

	ATV	Netflix
Ünlü	15 (%78,9)	17 (%37,8)
Ünlü Değil	0	13 (%28,9)
Kodlanamaz	4 (%21,1)	15 (%33,3)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Dizilerde şiddet uygulayan dizi karakterlerinin ün durumlarına bakıldığında, ATV'de ünlü kategorisinin %80'e yakın olduğu görülmekte iken Netflix'te bu kategorinin %50'nin altında olduğu görülmektedir. Ancak belirtilmelidir ki Netflix'te diğer kategorilere göre şiddet uygulayanın ünlü olması kategorisi %40'a yakın oranı ile en yüksek paya sahiptir. Bu bağlamda, her ikisinde de şiddet uygulayan karakterlerin dizi içerisinde çoğunlukla tanınan, ünlü karakterler olduğu saptanmıştır (Bkz. Tablo 5.14).

Tablo 5.15*Şiddete Uğrayanın Ün Durumu*

	ATV	Netflix
Ünlü	10 (%52,6)	18 (%40,0)
Ünlü Değil	2 (%10,5)	13 (%28,9)
Kodlanamaz	7 (%36,8)	14 (%31,1)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Dizilerde şiddete uğrayan karakterlerin ün durumlarına bakıldığında, ATV’de ünlü kategorisinin %50’nin üzerinde olduğu görülmekte iken Netflix’te bu kategorinin %40,0 olarak belirlediği anlaşılmaktadır. İki grupta yer alan kodlanamayanların oranı birbirine yakın olmakla birlikte toplamda ise 67,9’dur. Bu kategorinin oranı, her iki grupta da yüzde 30’un üzerinde çıkarak önemli bir paya sahip olmuştur. Ancak yine de geriye kalanların toplamı %70’e yaklaştığından yetiştirme sorusu hazırlamaya izin vermektedir (Bkz. Tablo 5.15). Son iki tablo dikkate alındığında bu alanda da bulgular net olduğu için yetiştirme sorusu hazırlanması doğru olacaktır.

Tablo 5.16*Şiddet Uygulayanların Meslek Dağılımı*

	ATV	Netflix
Yapay Zekâ Yaratıcısı/Sahibi	0	2 (%4,4)
Polis	0	10 (%22,2)
Kodlanamaz	19 (%100,0)	33 (%73,4)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Dizilerde şiddet uygulayan kişilerin mesleklerine bakıldığında, ATV’de %100,0’lük oranda kodlanamadığı görülmektedir. Netflix’te ise şiddet uygulayanların meslek kategorileri şu şekildedir; %4,4 oranında yapay zekâ yaratıcısı/sahibi, %22,2 oranında polis. Kodlanamayan meslek kategori oranı %73,4’tür. Her iki kanalda da şiddet uygulayanların mesleklerinin büyük oranda tanımlanamadığı ve dolayısıyla kodlanamadığı görülmektedir (Bkz. Tablo 5.16).

Tablo 5.17*Şiddete Uğrayanların Meslek Dağılımı*

	ATV	Netflix
Yapay Zekâ Yaratıcısı/Sahibi	0	3 (%6,7)
Bakan	0	1 (%2,2)
Polis	0	4 (%8,9)
Asker	0	3 (%6,7)
Kodlanamaz	19 (%100,0)	34 (%75,5)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Dizilerde şiddete uğrayan kişilerin mesleklerine bakıldığında, ATV’de %100,0’lük oran ile mesleklerin tanımlanamadığı için kodlanamadığı görülür iken Netflix’te ise bu kategorinin oranı %70’in üzerindedir. Bu verilere dayanarak, ATV’de şiddete uğrayanların meslek bilgisine ulaşılamamaktadır. Netflix’te ise kodlanamaz kategorisi dışında diğer meslek grup oranlarının kendi içerisinde %10’un altında olmakla birlikte birbirlerine yakın oranlarda olduğu görülmektedir. Bu bağlamda her iki kanal için de şiddet uygulayanların mesleklerinde olduğu gibi şiddete uğrayanların mesleklerinin de çoğunluğunun kodlanamadığı saptanmıştır (Bkz. Tablo 5.17). Bu kategori, şiddet uygulayanlar ile bir araya geldiğinde verilerin, yetiştirme sorusu üretmeye izin vermediği anlaşılmıştır. Son 2 tabloya ilişkin bulgular da genel olarak yetiştirme sorularına zemin oluşturmaktadır.

Tablo 5.18*Şiddet Uygulayanın Sosyo-Ekonomik Statü (SES) Durumu*

	ATV	Netflix
Alt SES	2 (%10,5)	19 (%42,2)
Orta SES	1 (%5,3)	6 (%13,3)
Üst SES	3 (%15,8)	6 (%13,3)
Kodlanamaz	13 (%68,4)	14 (%31,1)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100)

Tabloya yakından bakıldığında kendi grupları açısından ATV’nin alt sosyo-ekonomik statüde %10,5 çıkarken bu oran Netflix’te %42,2’dir (Bkz. Tablo 5.18).

Tablo 5.19*Şiddete Uğrayanın Sosyo-Ekonomik Statü (SES) Durumu*

	ATV	Netflix
Alt SES	2 (%10,5)	27 (%60,0)
Orta SES	0	3 (%6,7)
Üst SES	3 (%15,8)	5 (%11,1)
Kodlanamaz	14 (%73,7)	10 (%22,2)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Tabloda yer alan oranlar açısından söylendiğinde ATV'nin payı yine kendi içinde olmak üzere şiddet uygulayanlarda olduğu gibi %10,5 çıkarken Netflix'te %60,0 olarak belirmiştir (Bkz. Tablo 5.19). Bu durumda Netflix, şiddete uğrayanlar ve şiddet uygulayanların her ikisi için de alt sosyo-ekonomik statü bağlamında yetiştirme sorusu hazırlamaya izin vermektedir.

Tablo 5.20*Olay Yeri*

	ATV	Netflix
Büyükşehir	8 (%42,1)	39 (%86,7)
İlçe	1 (%5,3)	1 (%2,2)
Kodlanamaz	10 (%52,6)	5 (%11,1)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Dizilerde şiddet olaylarının gerçekleştiği yerlere bakıldığında ATV'de %40'ın üzerinde bir oranda şiddetin büyükşehirlerde yaşandığı görülmektedir. Netflix'te ise %90'a yakın bir oran ile şiddetin çoğunlukla büyükşehirlerde yaşandığı saptanmıştır. Bir başka ifadeyle ATV'de %50'nin altında ama önemli bir orana sahip, Netflix'te ise neredeyse tümünün büyükşehirler olarak belirlediği görülmektedir (Bkz. Tablo 5.20). Bu bulgular da büyükşehirleri dikkate alan yetiştirme sorusu hazırlamaya izin vermektedir.

Tablo 5.21*Yerleşim Birimi*

	ATV	Netflix
Şehir Merkezi	2 (%10,5)	3 (%6,7)
Kenar Mahalle	0	11 (%24,4)
Kırsal	1 (%5,3)	0
Kodlanamaz	16 (%84,2)	31 (%68,9)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Şiddetin yaşandığı yerleşim birimi bakımından ATV’de şehir merkezlerinde %10,5 pay alırken kenar mahallenin payı bulunmamaktadır. Kırsal kesim ise sadece %5,3 paya sahiptir. Tabloya Netflix bakımından bakıldığında oranlar şehir merkezi %6,7, kenar mahalle %24,4, kırsal kesimin payı bulunmamaktadır (Bkz. Tablo 5.21). Tablonun genel görünümü itibarıyla oranlar yetiştirme sorusu hazırlamaya izin vermemektedir.

Tablo 5.22*Olay Saati*

	ATV	Netflix
Gündüz	16 (%84,2)	19 (%42,2)
Gece	3 (%15,8)	25 (%55,6)
Her İkisi de	0	1 (%2,2)
Kodlanamaz	0	0
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Dizilerde şiddet eyleminin gerçekleştiği saatlere bakıldığında, ATV’de şiddetin neredeyse %85’lik büyük bir oranda gündüz yaşandığı; Netflix’te ise şiddetin neredeyse %60’a yakın bir oran ile gece yaşandığı görülmektedir. Netflix’te gündüzün oranı ise %40’ın üzerindedir. ATV’de olay saatinin gece ve gündüz arasında farkının keskin olduğu görülürken Netflix’te gece ve gündüz farkının birbirine oldukça yakın olduğu gözlemlenmektedir. Netflix’te bu farkın az oluşu, gece kategorisinin %50’nin üzerinde bir paya sahip olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bu bağlamda, ATV’de şiddetin çoğunlukla gündüz yaşandığı; Netflix’te ise şiddetin çoğunlukla gece yaşandığı çıkarımı yapılabilir. Bu kategori hazırlanan anket sorularına kaynaklık etmiştir. Burada şiddet gündüz açısından yaşanıyor gibi görünse de yetiştirme sorularında, Gerbner’in ifadelerinden “Geceleri yalnız yürümek tehlikelidir” kullanılmıştır (Bkz. Tablo 5.22).

Tablo 5.23*Olay Mekânı*

	ATV	Netflix
İç Mekân	5 (%26,3)	20 (%44,4)
Dış Mekân	12 (%63,2)	21 (%46,7)
Her İkisi de	2 (%10,5)	4 (%8,9)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Dizilerdeki şiddet sahnelerinin yaşandığı mekânlara bakıldığında, ATV’de şiddetin %60’ın üzerinde bir oranda dış mekânda gerçekleştiği görülmekte iken Netflix’te ise neredeyse %50 oranında dış mekânda gerçekleşmektedir. Ancak belirtilmelidir ki Netflix’te iç mekân kategorisinin oranı %44,4 ile dış mekân oranı ile neredeyse eşittir. Bu bağlamda ATV’de şiddetin daha çok dış mekânda gerçekleştiği saptanırken Netflix’te ise şiddet hem iç hem dış mekânda benzer oranlarda gerçekleştiği gözlenmektedir (Bkz. Tablo 5.23). Bu bulgular yetiştirme testlerinde yer verilen sorulara genel olarak kaynaklık etmektedir.

Tablo 5.24*Şiddet Aleti (ATV)*

	Sayı
Silah	4 (%21,1)
El – Kol	4 (%21,1)
El – Kol + Silah	2 (%10,5)
Kılıç	4 (%21,1)
Kılıç + Ok	3 (%15,8)
Ok Yayı	1 (%5,3)
Kodlanamaz	1 (%5,3)
Toplam	19 (%100)

ATV’de silah, el-kol ve kılıç kategorilerinin toplama oran ile yüksek olduğu görülmektedir. ATV’de diğer kategorilerin de oransal olarak birbirlerine yakın olduğu yukarıdaki saptamaya eklenmelidir. ATV’de %20’nin üzerinde bir oran ile en çok kılıç şiddet aletinin görülmesinin nedeni olarak çözümlemeye katılan diziler arasında oldukça yoğun şiddet sahnelerine sahip olan tarihi bir dizi olması gösterilebilir (Bkz. Tablo 5.24).

Tablo 5.25*Şiddet Aleti (Netflix)*

	Sayı
Tokat	1 (%2,2)
Yumruk	1 (%2,2)
Silah	12 (%26,7)
Sis Bombası	1 (%2,2)
Otomobil	2 (%4,4)
Otomobil + Kamyon	1 (%2,2)
Patlayıcı Bomba	2 (%4,4)
El -Kol	5 (%11,1)
El – Kol + Silah	4 (%8,9)
Yumruk + Silah	1 (%2,2)
El - Kol + Silah + Sis Bombası + Taş + Sopa	1 (%2,2)
Zehirli Meyve Suyu	1 (%2,2)
Çarşaf	1 (%2,2)
Kafa	1 (%2,2)
Kodlanamaz	11 (%24,4)
Toplam	45 (%100)

Netflix'te silahın %30'a yakın bir oran ile diğer şiddet aletlerinden daha fazla bir paya sahip olduğu gözlemlenir iken diğer kategorilerin de düşük oranlar ile birbirlerine yakın olduğu gözlenmektedir (Bkz. Tablo 5.25). Bu bulgular da hem ATV hem Netflix bakımından yine genel olarak anketteki yetiştirme sorularına kaynaklık etmiştir.

Tablo 5.26*Şiddet Biçimi (ATV)*

	Sayı
Silah ile Ateş Etmek	4 (%21,1)
Sert Müdahale	4 (%21,1)
Sert Müdahale + Silah ile Ateş Etmek	1 (%5,3)
El ile Boğmak + Silah ile Ateş Etmek	1 (%5,3)
Kılıç ile Saldırmak	3 (%15,8)
Kılıç ile Saldırmak+ Ok Atmak	3 (%15,8)
Ok Yayı ile Boğmak	1 (%5,3)
Kodlanamaz	2 (%10,5)
Toplam	19 (%100)

Tablo 5.27*Şiddet Biçimi (Netflix)*

	Sayı
Tokat Atmak	1 (%2,2)
Yumruk ile Saldırmak	1 (%2,2)
Silah ile Ateş Etmek	12 (%26,7)
Sis Bombası Atmak	1 (%2,2)
Otomobil ile Çarpmak	2 (%4,4)
Otomobil + Kamyon Çarpması	1 (%2,2)
Patlayıcı Bomba Atmak	2 (%4,4)
Sert Müdahale	8 (%17,8)
Zehirli Meyve Suyu Tüketimi	1 (%2,2)
El ile Boğmak	1 (%2,2)
Çarşaf ile Boğmak	1 (%2,2)
Sert Müdahale + Silah ile Ateş Etmek	3 (%6,7)
Kodlanamaz	11 (%24,4)
Toplam	45 (%100)

Tablo 5.26 ve Tablo 5.27 bir arada değerlendirilirse dizilerdeki şiddet biçimlerine bakıldığında, ATV ve Netflix'te oldukça farklı kategoriler olması nedeniyle iki ayrı tablo halinde sunulmuştur. Söz konusu tablolara yönelik bulgular ortak bir paragrafta yorumlanmıştır. ATV'de şiddet biçiminin silah ile ateş etmek ve sert müdahale kategorilerinde yoğunlaştığı görülür iken Netflix'te ise silah ile ateş etmek biçiminde yoğunluğun yaşandığı anlaşılmaktadır (Bkz. Tablo 5.26 ve Tablo 5.27).

Tablo 5.28*Şiddet Uygulayanların Cinsiyet Dağılımı*

	ATV	Netflix
Kadın	1 (%5,3)	0
Erkek	11 (%57,9)	36 (%80,0)
Her İkisi de	6 (%31,6)	3 (%6,7)
Kodlanamaz	1 (%5,3)	6 (%13,3)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Şiddet uygulayanların cinsiyetlerine ilişkin dağılıma bakıldığında ATV'de en çok şiddet uygulayanların %60' yakın bir oran ile erkekler olduğu görülmektedir. Hem kadın hem erkeğin oranı ise %30'un biraz üzerindedir. Netflix'te ise %80,0 ile şiddet uygulayanların

yine erkekler olduğu saptanmıştır. Şiddet uygulayan kadınların oranı ise yok denecek kadar azdır. Ancak her ikisi kategorisinin %10'a yakın olduğu da gözlenmektedir. Bu anlamda ATV'de kadın kategorisi %5 civarında iken Netflix'te hiç şiddet uygulayan kadın olmadığı görülmektedir. Tablodaki verilere dayanarak, erkeklerin daha çok şiddet uyguladığı anlaşılmaktadır (Bkz. Tablo 5.28). Bu bulgular da yetiştirme sorusu hazırlamaya izin vermektedir.

Tablo 5.29

Şiddete Uğrayanların Cinsiyet Dağılımı

	ATV	Netflix
Kadın	2 (%10,5)	9 (%20,0)
Erkek	15 (%78,9)	25 (%55,6)
Her ikisi de	2 (%10,5)	7 (%15,6)
Kodlanamaz	0	4 (%8,9)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Şiddete uğrayanların cinsiyetlerine ilişkin dağılıma bakıldığında ATV'de en çok şiddete uğrayanların %80'e yakın bir oran ile erkekler olduğu görülmektedir. Netflix'te ise neredeyse %60'lık bir oran ile şiddet uygulayanların erkek olduğu görülmektedir. Şiddete uğrayan kadınların oranı ATV'de %10,5 iken bu oran Netflix'te %20,0'dır. Bu oranlar düşük gibi görünse de azımsanmayacak derecede önemli olduğunun da altı çizilmelidir. Bu tabloya göre şiddete en çok erkeklerin uğradığı görülmektedir. Şiddet uygulayanların çoğunluğunun da erkek olduğu göz önüne alınır ise şiddet eyleminin çoğunlukla erkekler arasında gerçekleştiği yorumu doğru olacaktır (Bkz. Tablo 5.29).

Tablo 5.30

Şiddet Uygulayanların Yaş Dağılımı

	ATV	Netflix
Genç	7 (%36,8)	24 (%53,3)
Orta	8 (%42,1)	3 (%6,7)
Yaşlı	0	2 (%4,4)
Kodlanamaz	4 (%21,1)	16 (%35,6)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Dizilerde şiddet uygulayanların yaş dağılımına bakıldığında, ATV'de %40'ın üzerinde bir oran ile orta yaş grubu ve %40'a yakın bir oran ile genç yaş grubunun şiddet uyguladığı görülmektedir. Netflix'te ise şiddet uygulayanlar %50'nin üzerinde bir oran

ile genç gruptur. ATV’de birbirleri arasında yakın fark olması nedeniyle genç ve orta yaş grubunun şiddet uyguladığı görülür iken Netflix’te ise çoğunlukla genç yaş grubunun şiddet uyguladığı saptanmıştır. ATV bakımından da gençler ile orta yaşlıların bir araya geldiği bir dağılım görülmüştür denilebilir (Bkz. Tablo 5.30). Bu da yetiştirme sorusunun gençler arasında yaşandığında ilişkin bir içerik ile hazırlanmasına izin vermektedir.

Tablo 5.31

Şiddete Uğrayanların Yaş Dağılımı

	ATV	Netflix
Genç	7 (%36,8)	29 (%64,4)
Orta	7 (%36,8)	3 (%6,7)
Yaşlı	2 (%10,5)	3 (%6,7)
Kodlanamaz	3 (%15,8)	10 (%22,2)
Toplam	19 (%100,0)	45 (%100,0)

Dizilerde şiddete uğrayanların yaş dağılımına bakıldığında, ATV’de genç ve orta yaş grubunun %36,8’lik eşit oran ile yaşlı gruba göre daha çok olduğu görülmektedir. Netflix’te %64,4’lük en yüksek oran ile genç grubun şiddete uğradığı saptanmıştır (Bkz. Tablo 31). Bu bağlamda, ATV’de hem genç hem de orta yaş grubunun şiddete uğradığı anlaşılır iken Netflix’te ise büyük oranda genç yaş grubunun şiddete uğradığı anlaşılmaktadır (Bkz. Tablo 5.31). Bu durumda şiddet uygulayanların yaş durumu bakımından ATV örneği için yapılan değerlendirme burada da yapılabilir yani yetiştirme sorusu gençleri dikkate alacak ölçüde hazırlanabilir.

5.2 Yetiştirme ve Anaakımlaştırma Çözümlemesi Bulguları

Yetiştirme ve anaakımlaştırma çözümlemesi bulguları iki başlık altında sunulmuştur. Bunlardan birincisi televizyon çözümlemesine ilişkin bulgular, ikincisi ise dijital kanala yönelik bulgulardır. Araştırma soruları kapsamına giren anket sorularının anaakımlaştırma testleri cinsiyet, gelir durumu ve yaş bakımından yapılmıştır.

5.2.1 Televizyon Çözümlemesi Bulguları

Bulgular, önce yetiştirme ve sonra anaakımlaştırma test sonuçları olmak üzere araştırma soruları bağlamında tablolar eşliğinde sunulmuştur. Televizyon izlemeye ilişkin gelir durumuna göre ve toplam 2 anaakımlaştırma testi tablosu bulunmaktadır.

Araştırma Sorusu 2: Tehlikeli bir dünyada yaşamakta mıyız?

Tablo 5.32

Birinci Yetiştirme Testi Sonucu

			“Genel olarak söylersek, günümüzde tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	2	4	66	72
		Yüzde	2,8%	5,6%	91,7%	100,0%
	Orta	Adet	20	14	303	337
		Yüzde	5,9%	4,2%	89,9%	100,0%
	Çok	Adet	0	0	10	10
		Yüzde	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Toplam		Adet	22	18	379	419
		Yüzde	5,3%	4,3%	90,5%	100,0%

$$\chi^2: 2.499 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.6 \text{ r: } -0.017$$

“Genel olarak söylersek, günümüzde tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusuyla tehlikeli/acımasız dünya sendromu test edilmiştir. Test sonucunda, izleme yoğunluğu ile insanların güvenli olmayan ve tehlikeli bir dünyada yaşıyor olma inancı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır (p:0.6). Bu soruya ankete katılan 420 kişinin 419’unun yanıt verdiği görülmektedir. Tabloda yer alan verilere göre, 419 kişinin 379’u “katılıyorum” seçeneğini işaretlerken 22’si “katılmıyorum” ve 18’i “kararsızım” yönünde işaretleme yapmışlardır. “Katılıyorum” diyenler, bu soruya yanıt verenlerin %90,5’ini oluşturmaktadır. Bu seçeneğin orta düzeyde izleyen sayısı 303’tür, bu sayısal veri de “katılıyorum” diyenlerin %80’ini (303x100/379) orta düzeyde izlemeye sahip olanların oluşturduğunu göstermektedir. “Katılmıyorum” ve “kararsızım” diyenlerin çok izleyenlerine yakından bakıldığında, söz konusu iki alanın da 0 olarak kaydedildiği görülmektedir. “Katılıyorum” diyenlerin çok izleyenlerinin sayısının 10 ve az izleyenlerin sayısının 66 olduğu fark edilmektedir. “Katılmıyorum” seçeneğini işaretleyen az izleyenlerin sayısının 2 olduğu göze çarpmaktadır ve bu durumda söz edilen 2 kişinin, az izleyen toplam 72 kişinin %3’ünü (2x100/72) oluşturduğu anlamına gelmektedir, “katılıyorum” diyenler ise %92’lik (66x100/72) bir paya sahiptir (Bkz. Tablo 5.32).

Tablo 5.33*İkinci Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, günümüzde insanlar her an bir saldırıya uğrayabilir” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	3	7	62	72
		Yüzde	4,2%	9,7%	86,1%	100,0%
	Orta	Adet	20	32	286	338
		Yüzde	5,9%	9,5%	84,6%	100,0%
	Çok	Adet	1	0	9	10
		Yüzde	10,0%	,0%	90,0%	100,0%
Toplam		Adet	24	39	357	420
		Yüzde	5,7%	9,3%	85,0%	100,0%

$$\chi^2: 1.649 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.8 \text{ r: } -0.033$$

“Genel olarak söylersek, günümüzde insanlar her an bir saldırıya uğrayabilir ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusu yönünde yapılan yetiştirme testi de anlamsız sonuç vermiştir (p: 0.8). Ankete katılan 420 kişinin bu soruya yanıt verdiği görülmektedir. Tabloya yakından bakıldığında, toplam katılımdaki dağılım, “katılmıyorum” 24 kişi (%5,7), “kararsızım” 39 kişi (%9,3) ve “katılıyorum” şeklinde yanıt veren 357 kişi (%85) olarak saptanmıştır. Toplam katılımda en yüksek paya sahip “katılıyorum” seçeneğinin izleme düzeyleri bağlamında incelenmesi durumunda, çok izleyenlerin %3 ($9 \times 100 / 357$), orta izlemeye sahip olanların %80 ($286 \times 100 / 357$) ve az izleyenlerin %17 ($62 \times 100 / 357$) olduğu görülmektedir. Çok izleyen ve az izleyenler arasında %14'lük bir fark olduğu ortaya çıkmıştır. Toplam katılım sayısı göz önüne alındığında, az izleyen “katılmıyorum” diyenlerin %1 ($3 \times 100 / 420$) ve “katılıyorum” diyenlerin ise %15 ($62 \times 100 / 420$) olduğu görülmektedir. Çok izleyen “katılmıyorum” oranı %0,23 ($1 \times 100 / 420$) ve “katılıyorum” oranı ise %2,14 ($9 \times 100 / 420$) olarak hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 5.33).

Tablo 5.34*Üçüncü Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, gece yalnız yürümek tehlikelidir” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	4	5	62	71
		Yüzde	5,6%	7,0%	87,3%	100,0%
	Orta	Adet	26	32	271	329
		Yüzde	7,9%	9,7%	82,4%	100,0%
	Çok	Adet	2	0	8	10
		Yüzde	20,0%	,0%	80,0%	100,0%
Toplam		Adet	32	37	341	410
		Yüzde	7,8%	9,0%	83,2%	100,0%

$$\chi^2: 3.914 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.4 \text{ r: } -0.180$$

“Genel olarak söylersek, gece yalnız yürümek tehlikelidir ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusu merkezinde gerçekleştirilen yetiştirme testi anlamsız çıkmıştır (p: 0.4). Ankete katılan 420 kişiden 410’unun ilgili soruyu yanıtladığı anlaşılan bu tabloda, %83’lük bir oranda “katılıyorum” yönünde düşünce belirtildiği göze çarpmaktadır. “Katılıyorum” ve “kararsızım” diyenlerin oransal olarak birbirlerine yakın olduğu gözlemlenmektedir. “Katılıyorum” yönünde görüş bildirenlerin az izleyenleri, söz konusu kategorinin toplam sayısında %18’lik (62x100/341) bir paya sahip iken çok izleyenleri %2’lik (8x100/341) bir paya sahiptir. Orta düzeyde izleyenler ise %79’luk oranı (271x100/341) ile dikkat çekmektedir. Tablodan hareketle, az izleyenlerin toplam sayısına göre bakıldığında, “katılıyorum” diyenlerin %87 (62x100/71), “katılmıyorum” diyenlerin %6 (4x100/71) olduğu ve söz konusu görüşler arasında %81 oranında bir fark olduğu ortaya çıkmaktadır (Bkz. Tablo 5.34).

Tablo 5.35*Dördüncü Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, büyükşehirlerde yaşam tehlikeli olmaya başlamıştır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	5	6	61	72
		Yüzde	6,9%	8,3%	84,7%	100,0%
	Orta	Adet	20	38	279	337
		Yüzde	5,9%	11,3%	82,8%	100,0%
	Çok	Adet	0	2	8	10
		Yüzde	,0%	20,0%	80,0%	100,0%
Toplam		Adet	25	46	348	419
		Yüzde	6,0%	11,0%	83,1%	100,0%

$$\chi^2: 1.978 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.7 \text{ r: } -0.058$$

“Genel olarak söylersek, büyükşehirlerde yaşam tehlikeli olmaya başlamıştır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” ifadesi çerçevesinde yapılan yetiştirme testi de anlamsız çıkmıştır (p: 0.7). Tabloda yer alan bilgiler ışığında, katılımcıların %83’ünün “katılıyorum” yönünde tercih yaptığı görülür iken “katılmıyorum” diyenlerin payı %6 ve “kararsızım” diyenlerin ise %11’lik bir payı olduğu anlaşılmaktadır. “Katılmıyorum” diyenlerin çok izleyen sayısı 0 olarak kaydedilir iken az izleyen sayısı 5’tir. Az izleyenlerden “katılmıyorum” düşüncesinde olanlar, söz konusu izleme düzeyi dağılımında %7 (5x100/72), “katılıyorum” diyenler %85 (61x100/72) oranında paya sahiptirler. “Katılıyorum” diyenler tüm izleme düzeylerinde değerlendirildiğinde, çok izleyenlerin %3 (8x100/348) ve az izleyenlerin %18 (61x100/348) oranlarında oldukları görülmekte ve aralarında %15’lik bir fark bulunmaktadır. Orta izleme düzeyi %80 (279x100/348) ile en yüksek paya sahiptir (Bkz. Tablo 5.35).

Tablo 5.36*Beşinci Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, silah kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	5	8	58	71
		Yüzde	7,0%	11,3%	81,7%	100,0%
	Orta	Adet	17	49	272	338
		Yüzde	5,0%	14,5%	80,5%	100,0%
	Çok	Adet	0	0	10	10
		Yüzde	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Toplam	Adet		22	57	340	419
	Yüzde		5,3%	13,6%	81,1%	100,0%

 χ^2 : 3.294 sd: 4 p: 0.5 r: 0.071

“Genel olarak söylersek, silah kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusunun test edildiği yetiştirme testi bir önceki gibi anlamsız çıkmıştır (p: 0.5). Tablodaki veriler yakından incelendiğinde, %81 “katılıyorum”, %14 “kararsızım” ve %5 oranında “katılmıyorum” yönünde görüş bildirildiği saptanmıştır. Çok izleyenlerin toplam sayısı 10’dur ve bu dağılımda “katılmıyorum” ve “kararsızım” diyen kişi sayısı 0 olarak kaydedilmiştir, sözü edilen 10 kişi “katılıyorum” demiştir. Az izleyenlerden “katılmıyorum” diyenlerin payı %7 (5x100/71), “katılıyorum” diyenlerin ise %82’dir (58x100/71). Aralarında %75’lik bir fark söz konusudur. Orta izleme düzeyinde “katılmıyorum” görüşünde olanların payı %5 (17x100/338), “katılıyorum” diyenlerin ise %80’dir (272x100/338) ve aralarında %75 oranında bir fark olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 5.36).

İkinci araştırma sorusuna ait soru grubunun içerisinde yer alan ve anlamlı çıkan 1 anaakımlaştırma testi bulunmaktadır. Gelir durumuna göre olan anaakımlaştırma testi sonucu aşağıda tabloda sunulmuştur.

Tablo 5.37

Birinci Anaakımlaştırma Testi

				“Genel olarak söylersek, büyükşehirlerde yaşam tehlikeli olmaya başlamıştır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
				Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Alt Gelir Grubu	TV İzleme	Az	Adet	1	0	2	3
			Yüzde	33,3%	,0%	66,7%	100,0%
		Orta	Adet	1	2	18	21
			Yüzde	4,8%	9,5%	85,7%	100,0%
		Çok	Adet	0	1	0	1
			Yüzde	,0%	100,0%	,0%	100,0%
		Toplam	Adet	2	3	20	25
			Yüzde	8,0%	12,0%	80,0%	100,0%
Üst Gelir Grubu	TV İzleme	Az	Adet	4	6	59	69
			Yüzde	5,8%	8,7%	85,5%	100,0%
		Orta	Adet	17	32	248	297
			Yüzde	5,7%	10,8%	83,5%	100,0%
		Çok	Adet	0	1	8	9
			Yüzde	,0%	11,1%	88,9%	100,0%
		Toplam	Adet	21	39	315	375
			Yüzde	5,6%	10,4%	84,0%	100,0%

Alt Gelir Grubu: χ^2 : 10.635 sd: 4 p: 0.03 r: -0.08

“Genel olarak söylersek, büyükşehirlerde yaşam tehlikeli olmaya başlamıştır” ifadesi noktasında yapılan test, üst gelir grubu kontrol edildiğinde alt gelire sahip olanlar yönünden anlamlı ilişki sonucunu vermiştir (p: 0.03). Az izleyen “katılıyorum” yanıtını veren birinci grubun oranı %66,7 iken ikinci grubun oranı %85,5 olduğu görülmektedir. Çok izleyenler açısından birinci grubun payı 0’dır. İkinci grubun payı ise %88,9’dur. Bu veriler çerçevesinde, az (66,7+85,5=152,2) ve çok (88,9) izleyenler bakımından anaakım delilinin %63,3 (152,2-88,9) olduğu anlaşılmaktadır (Bkz. Tablo 5.37).

Araştırma Sorusu 3: Güvenilmez bir dünyada yaşamakta mıyız?

Tablo 5.38

Altıncı Yetiştirme Testi Sonucu

			“Genel olarak söylersek, günümüzde insanlara güvenilemez” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	4	16	52	72
		Yüzde	5,6%	22,2%	72,2%	100,0%
	Orta	Adet	27	58	253	338
		Yüzde	8,0%	17,2%	74,9%	100,0%
	Çok	Adet	0	1	9	10
		Yüzde	,0%	10,0%	90,0%	100,0%
Toplam	Adet		31	75	314	420
	Yüzde		7,4%	17,9%	74,8%	100,0%

$$\chi^2: 2.811 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.6 \text{ r: } 0.097$$

“Genel olarak söylersek, günümüzde insanlara güvenilemez ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusunun yetiştirme çözümlemesi testi anlamsız çıkmıştır (p: 0.6). Ankete katılım gösteren 420 kişinin tamamının bu soruya yanıt verdiği görülmektedir. İlgili soruya 31 kişi “katılmıyorum”, 75 kişi “kararsızım” ve 314 kişi “katılıyorum” şeklinde yanıt vermiştir. Bu veriler doğrultusunda, 420 kişi arasında “katılıyorum” seçeneğinin %74,8 ile en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. Çok izleyenlerden “katılmıyorum” diyen kişi sayısının 0, “kararsızım” sayısının 1 ve “katılıyorum” diyenlerin sayısının ise 9 olduğu anlaşılmaktadır. Orta düzeyde izleyenlerin “katılıyorum” düşüncesinde olanlarının sayısı ise 253 olarak tabloya işlendiği görülmektedir. Bu sayının, toplam “katılıyorum” diyenler arasındaki ilgili payı %81’dir (253x100/314) ve söz konusu tablonun “katılıyorum” dağılımındaki en yüksek orana sahip olduğu göze çarpmaktadır. Buna ek olarak, ankete katılan toplam kişi sayısı arasındaki payı ise %60 (253x100/420) olarak hesaplanmıştır. “Katılıyorum” diyenlerin az izleyenleri, toplam “katılıyorum” sayısının %17’sini (52x100/314) oluşturur iken çok izleyenler ise %3’ünü (9x100/314) oluşturmaktadır (Bkz. Tablo 5.38).

Tablo 5.39*Yedinci Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, günümüzde çoğu insan kendini güvende hissetmiyor” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	3	6	63	72
		Yüzde	4,2%	8,3%	87,5%	100,0%
	Orta	Adet	22	24	290	336
		Yüzde	6,5%	7,1%	86,3%	100,0%
	Çok	Adet	0	0	10	10
		Yüzde	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Toplam		Adet	25	30	363	418
		Yüzde	6,0%	7,2%	86,8%	100,0%

 χ^2 : 2.241 sd: 4 p: 0.7 r: 0.032

“Genel olarak söylersek, günümüzde çoğu insan kendini güvende hissetmiyor ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” görüşünün test edildiği yetiştirme çözümlemesinin sonucu anlamsız çıkmıştır (p: 0.7). Ele alınan soruya yanıt veren kişi sayısı toplam 418 olarak kaydedilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere, söz konusu toplam kişi sayısının dağılımı şu şekildedir: 25 kişi (%6) “katılmıyorum”, 30 kişi (%7,2) “kararsızım” ve “katılıyorum” 363 kişi (%86,8). Dağılımdaki en yüksek pay “katılıyorum” seçeneğindedir. “Katılıyorum” diyenlerin orta düzeyde izlemeye sahip olanları 290 kişi ile buradaki en yüksek oran olarak karşımıza çıkmaktadır. “Katılıyorum” kategorisindeki oransal değerinin %80 (290x100/363) olduğu görülür iken tüm kategoriler bağlamında toplamdaki oranı ise %69’dur (290x100/418) ve her iki dağılımda da en yüksek paya sahip olan seçenek olduğu gözlemlenmektedir. Çok izleyen “katılmıyorum” ve “kararsızım” diyenlerin sayısının 0 olduğu göze çarparken “katılıyorum” diyenlerin sayısının 10 olduğu görülmektedir. İlgili seçeneği işaretleyen 10 kişi “katılıyorum” görüşünde olanların %3’ünü (10x100/363) oluşturur iken toplam katılımın ise %2’sini (10x100/418) oluşturmaktadır. Az izleyenlerin “katılmıyorum” diyenleri toplamın %1’ini (3x100/418) oluşturur iken “katılıyorum” diyenleri ise %15’ini (63x100/418) oluşturmaktadır (Bkz. Tablo 5.39).

Tablo 5.40*Sekizinci Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, günümüzde birçok insan fırsat bulduğunda dürüst olmak yerine sizden yarar sağlamaya çalışır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	5	13	53	71
		Yüzde	7,0%	18,3%	74,6%	100,0%
	Orta	Adet	28	85	224	337
		Yüzde	8,3%	25,2%	66,5%	100,0%
	Çok	Adet	0	0	9	9
		Yüzde	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Toplam		Adet	33	98	286	417
		Yüzde	7,9%	23,5%	68,6%	100,0%

$$\chi^2: 6.097 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.2 \text{ r: } -0.060$$

“Genel olarak söylersek, günümüzde birçok insan fırsat bulduğunda dürüst olmak yerine sizden yarar sağlamaya çalışır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusu çerçevesinde yapılan yetiştirme testinde izleme yoğunluğu ile ilgili soru arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (p: 0.2). Tabloda sunulan verilere göre, bu soruya toplam yanıt verenlerin %69 (286x100/417) oranında “katılıyorum”, %8 (33x100/417) oranında ise “katılmıyorum” düşüncesinde olduğu anlaşılmaktadır. Çok izleme düzeyine sahip “katılmıyorum” ve “kararsızım” yönünde düşünen kişi sayısının 0 olduğu dikkate değer bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Az izleyen “katılmıyorum” diyen kişi sayısının 5, “katılıyorum” diyenlerin ise 53 olduğu görülmektedir. Az izleme düzeyinde toplam kişi sayısı bağlamında bakıldığında, bu düşüncelerin oranları %7 (5x100/71) ve %75 (53x100/71) olarak hesaplanmıştır ve aralarındaki fark %68’dir (Bkz. Tablo 5.40).

Tablo 5.41*Dokuzuncu Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, günümüzde insanlar çoğu zaman başkalarına yardımcı olmak yerine, kendi çıkarlarını gözetirler” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	6	11	55	72
		Yüzde	8,3%	15,3%	76,4%	100,0%
	Orta	Adet	23	82	233	338
		Yüzde	6,8%	24,3%	68,9%	100,0%
	Çok	Adet	0	1	9	10
		Yüzde	,0%	10,0%	90,0%	100,0%
Toplam		Adet	29	94	297	420
		Yüzde	6,9%	22,4%	70,7%	100,0%

$$\chi^2: 4.755 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.3 \text{ r: } -0.062$$

“Genel olarak söylersek, günümüzde insanlar çoğu zaman başkalarına yardımcı olmak yerine, kendi çıkarlarını gözetirler ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusu temel alınarak yapılan yetiştirme testinin de yine sonucu anlamsız çıkmıştır (p: 0.3). Tablodaki nicel verilere odaklanıldığında, bu soruya tam katılım sağlandığı görülmektedir. Toplamın %71’i “katılıyorum” derken %7’si “katılmıyorum” doğrultusunda görüş belirtmiştir. “Katılmıyorum” diyenlerin az izleyen sayısı 6, çok izleyen sayısı ise 0 olarak kaydedilmiştir. “Katılıyorum” diyenlerin az izleyen sayısı 55 iken çok izleyen sayısı ise 9’dur. “Katılıyorum” düşüncesi ekseninde sayısal bulgular şöyledir: Az izleyenler %19 (55x100/297), orta düzeyde izleyenler %78 (233x100/297), çok izleyenler ise %3 (9x100/297). Tüm izleme düzeyleri toplam kişi sayısı baz alınarak değerlendirildiğinde, en düşük çok izleyenlerin, en yüksek orta düzeyde izlemeye sahip olanlar olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 5.41).

Araştırma Sorusu 4: Dünya şiddet yoğun bir yer hâline gelmiş midir?

Tablo 5.42

Onuncu Yetiştirme Testi Sonucu

			“Genel olarak söylersek, Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	4	12	56	72
		Yüzde	5,6%	16,7%	77,8%	100,0%
	Orta	Adet	24	61	251	336
		Yüzde	7,1%	18,2%	74,7%	100,0%
	Çok	Adet	0	1	9	10
		Yüzde	,0%	10,0%	90,0%	100,0%
Toplam		Adet	28	74	316	418
		Yüzde	6,7%	17,7%	75,6%	100,0%

$$\chi^2: 1.682 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.8 \text{ r: } -0.015$$

“Genel olarak söylersek, Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusuna dayanarak yapılan yetiştirme testi anlamsız çıkmıştır (p: 0.8). Tabloda yer alan veriler ışığında, %75,6 oranında “katılıyorum”, %17,7 oranında “kararsızım” ve %6,7 oranında “katılmıyorum” eğiliminde düşüncelerin olduğu görülmektedir. “Katılmıyorum” diyenlerin çok izleyen sayısının 0, az izleyen sayısının 4 olduğu gözlemlenmektedir. “Katılıyorum” yönünde düşünce belirtenlerin çok izleyenleri 9 iken az izleyenleri 56 olarak kaydedilmiştir. Bu bağlamda, ilgili kategoride az izleyenlerin oranı %18 (56x100/316), orta düzeyde izleyenlerin %79 (251x100/316), çok izleyenlerin ise %3’tür (9x100/316). Az ve çok izleme arasındaki yüzdellik farkın 15 olduğu saptanmıştır. Orta düzeyde izlemenin hem burada hem de toplam sayıda en yüksek paya sahip izleme olduğu ortaya çıkmaktadır (Bkz. Tablo 5.42).

Tablo 5.43*On Birinci Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, insanlar, tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	9	4	59	72
		Yüzde	12,5%	5,6%	81,9%	100,0%
	Orta	Adet	35	73	228	336
		Yüzde	10,4%	21,7%	67,9%	100,0%
	Çok	Adet	0	3	7	10
		Yüzde	,0%	30,0%	70,0%	100,0%
Toplam		Adet	44	80	294	418
		Yüzde	10,5%	19,1%	70,3%	100,0%

$$\chi^2: 11,729 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.02 \text{ r: } -0.232$$

“Genel olarak söylersek, insanlar, tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusunu çözümleyen yetiştirme testi sonucu anlamlı çıkmıştır (p: 0.02). Tablonun gösterdiği verilerden hareketle, katılımcıların %70’i “katılıyorum” yönünde işaretleme yapmışlardır. Az izleme düzeyi kapsamında “katılmıyorum” oranı %13 (9x100/72), “katılıyorum” oranı ise %82 (59x100/72) olarak hesaplanmıştır. Çok izleme düzeyi çerçevesinde “katılmıyorum” diyen kişi sayısının 0 olduğu kaydedilir iken “katılıyorum” diyenlerin sayısının 7 olduğu ve ilgili dağılımda %70’lik (7x100/10) bir paya sahip olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 5.43).

Tablo 5.44*On İkinci Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, şiddet ünlü insanlar arasında da yaşanabilmektedir” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	4	9	57	70
		Yüzde	5,7%	12,9%	81,4%	100,0%
	Orta	Adet	26	39	270	335
		Yüzde	7,8%	11,6%	80,6%	100,0%
	Çok	Adet	0	0	10	10
		Yüzde	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Toplam		Adet	30	48	337	415
		Yüzde	7,2%	11,6%	81,2%	100,0%

$$\chi^2: 2.786 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.6 \text{ r: } 0.060$$

“Genel olarak söylersek, şiddet ünlü insanlar arasında da yaşanabilmektedir ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusu doğrultusunda yapılan yetiştirme testi anlamsız çıkmıştır (p: 0.6). Tablodaki veriler dikkate alındığında, soruya yanıt veren 415 kişinin 337’sinin (%81) “katılıyorum” görüşünde olduğu görülmektedir. Çok izleme düzeyinde “katılmıyorum” ve “kararsızım” şeklinde düşünen kişi sayısının 0 olduğu gözlemlenir iken “katılıyorum” diyen kişi sayısı 10’dur. Az izleme düzeyinde “katılmıyorum” diyen 4 kişinin oranı %6 (4x100/70) ve “katılıyorum” diyen 57 kişinin oranı ise %81’dir (57x100/70). Orta düzeyde izleyenlerin “katılıyorum” diyenleri tüm izleme ve katılım düzeylerinde en yüksek paya sahip izleme düzeyidir (Bkz. Tablo 5.44).

Tablo 5.45*On Üçüncü Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, şiddet alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar arasında daha çok yaşanmaktadır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	10	12	50	72
		Yüzde	13,9%	16,7%	69,4%	100,0%
	Orta	Adet	43	67	227	337
		Yüzde	12,8%	19,9%	67,4%	100,0%
	Çok	Adet	1	2	7	10
		Yüzde	10,0%	20,0%	70,0%	100,0%
Toplam		Adet	54	81	284	419
		Yüzde	12,9%	19,3%	67,8%	100,0%

 $\chi^2: 0.490$ sd: 4 p: 0.9 r: -0.017

“Genel olarak söylersek, şiddet alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar arasında daha çok yaşanmaktadır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” görüşü bağlamında yapılan yetiştirme testinde anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p: 0.9). İlgili tablo incelendiğinde, “katılmıyorum” görüşüne sahip olanların az izleyenlerinin oranı %19 (10x100/54), çok izleyenlerinin oranı ise %2’dir (1x100/54). İzleme düzeyleri perspektifinden bakıldığında, toplam katılımcıların %54’ünün (227x100/419) orta düzeyde izleyenler olduğu ve “katılıyorum” yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Söz konusu izleme düzeyi “katılıyorum” diyenlerin dağılımında da %80 (227x100/284) ile en yüksek paya sahiptir (Bkz. Tablo 5.45).

Tablo 5.46*On Dördüncü Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar, sorun çözümünde orta ve üst sosyo-ekonomik statüye sahip olanlara oranla şiddete daha çok başvurmaktadır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	8	17	47	72
		Yüzde	11,1%	23,6%	65,3%	100,0%
	Orta	Adet	38	76	223	337
		Yüzde	11,3%	22,6%	66,2%	100,0%
	Çok	Adet	2	2	6	10
		Yüzde	20,0%	20,0%	60,0%	100,0%
Toplam		Adet	48	95	276	419
		Yüzde	11,5%	22,7%	65,9%	100,0%

$$\chi^2: 0.777 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.9 \text{ r: } -0.011$$

“Genel olarak söylersek, alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar, sorun çözümünde orta ve üst sosyo-ekonomik statüye sahip olanlara oranla şiddete daha çok başvurmaktadır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusunun test edildiği yetiştirme testi anlamlı sonuç vermemiştir (p: 0.9). Tabloya ilişkin verilere yakından bakıldığında, katılımcıların yaklaşık %70’inin bu soruya “katılıyorum” yönünde yanıt verdiği anlaşılmaktadır. Az izleyenlerin “katılmıyorum” diyenleri %11 (8x100/72), “katılıyorum” diyenleri ise %65’lik (47x100/72) bir orana sahiptir. Çok izleyenlerin “katılmıyorum” diyenleri %20 (2x100/10), “katılıyorum” diyenleri ise %60’lık (6x100/10) bir orana sahiptir. Orta izleme düzeyinde “katılmıyorum” şeklinde görüş bildirenler %11’lik (38x100/337) bir paya sahip olur iken “katılıyorum” görüşünde olanlar ise %66’lık (223x100/337) bir paya sahiptir. “Kararsızım” diyenler “katılmıyorum” diyenlerden çok, “katılıyorum” diyenlerden ise azdır (Bkz. Tablo 5.46).

Tablo 5.47*On Beşinci Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, şiddet erkekler arasında daha çok yaşanmaktadır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	7	9	56	72
		Yüzde	9,7%	12,5%	77,8%	100,0%
	Orta	Adet	47	69	222	338
		Yüzde	13,9%	20,4%	65,7%	100,0%
	Çok	Adet	0	0	10	10
		Yüzde	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Toplam		Adet	54	78	288	420
		Yüzde	12,9%	18,6%	68,6%	100,0%

$$\chi^2: 8.772 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.07 \text{ r: } -0.127$$

“Genel olarak söylersek, şiddet erkekler arasında daha çok yaşanmaktadır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” düşüncesinin test edildiği yetiştirme testi de öncekiler gibi anlamsız sonuç vermiştir (p: 0.07). Tablo dikkatle incelendiğinde, ankete katılan 420 kişinin tamamının bu soruya yanıt verdiği görülmektedir. Yaklaşık %70 oranında “katılıyorum” yönünde görüş bildirilmiştir. Çok izleyenlerden “katılmıyorum” ve “kararsızım” diyen kişi sayısının 0 olduğu göze çarpmaktadır, “katılıyorum” diyenlerin sayısı ise 10’dur. Az izleyenlerden “katılmıyorum” görüşünde olanlar %10 ($7 \times 100 / 72$), “katılıyorum” görüşünde olanlar ise %78’lik ($56 \times 100 / 72$) bir paya sahiptir ve aralarında %68 oranında fark olduğu saptanmıştır. “Katılmıyorum” diyenlerin dağılımında, az izleyenlerin %13 ($7 \times 100 / 54 = 13$), çok izleyenlerin 0 ve orta düzeyde izleyenlerin ise %87 ($47 \times 100 / 54$) oranında bir paya sahip olduğu anlaşılmaktadır (Bkz. Tablo 5.47).

Tablo 5.48*On Altıncı Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, genç insanlar arasında şiddete başvurma oranı artmaktadır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
TV İzleme	Az	Adet	6	9	57	72
		Yüzde	8,3%	12,5%	79,2%	100,0%
	Orta	Adet	26	81	231	338
		Yüzde	7,7%	24,0%	68,3%	100,0%
	Çok	Adet	0	1	9	10
		Yüzde	,0%	10,0%	90,0%	100,0%
Toplam	Adet		32	91	297	420
	Yüzde		7,6%	21,7%	70,7%	100,0%

$$\chi^2: 6.579 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.2 \text{ r: } -0.132$$

“Genel olarak söylersek, genç insanlar arasında şiddete başvurma oranı artmaktadır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusu esas alınarak yapılan yetiştirme testinde anlamlı ilişki saptanamamıştır (p: 0.2). Tablodan hareketle, “katılıyorum” ve “katılmıyorum” düşüncesinde olanların oransal boyutta farkının %63 olduğu görülmektedir. Çok izleyenlerden “katılmıyorum” diyenlerin sayısı 0, “kararsızım” 1 ve “katılıyorum” diyenlerin ise 9 olduğu gözlemlenmektedir. Az izleyenlerin dağılımında, “katılmıyorum” görüşüne sahip olanların oranı %8 ($6 \times 100 / 72$), “katılıyorum” görüşünde olanların oranı %79’dur ($57 \times 100 / 72$) ve aralarındaki fark %71 olarak hesaplanmıştır. “Katılıyorum” diyenlerden orta düzeyde izleyenlerin, ilgili dağılımda %78 ($231 \times 100 / 297$) ile en yüksek paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Toplam katılımında ise bu izleme düzeyinin oranı %50’nin ($231 \times 100 / 420 = 55$) üzerindedir (Bkz. Tablo 5.48).

Dördüncü araştırma sorusuna ait soru grubunun içerisinde yer alan ve anlamlı çıkan 1 anaakımlaştırma testi bulunmaktadır. Gelir durumuna göre olan anaakımlaştırma testi bulgularını içeren tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 5.49

İkinci Anaakımlaştırma Testi

				“Genel olarak söylersek, insanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
				Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Alt Gelir Grubu	TV İzleme	Az	Adet	1	0	2	3
			Yüzde	33,3%	,0%	66,7%	100,0%
		Orta	Adet	5	4	12	21
			Yüzde	23,8%	19,0%	57,1%	100,0%
		Çok	Adet	0	0	1	1
			Yüzde	,0%	,0%	100,0%	100,0%
		Toplam	Adet	6	4	15	25
			Yüzde	24,0%	16,0%	60,0%	100,0%
Üst Gelir Grubu	TV İzleme	Az	Adet	8	4	57	69
			Yüzde	11,6%	5,8%	82,6%	100,0%
		Orta	Adet	27	63	206	296
			Yüzde	9,1%	21,3%	69,6%	100,0%
		Çok	Adet	0	3	6	9
			Yüzde	,0%	33,3%	66,7%	100,0%
		Toplam	Adet	35	70	269	374
			Yüzde	9,4%	18,7%	71,9%	100,0%

Üst Gelir Grubu: χ^2 : 10.805 sd: 4 p: 0.03 r: -0.24

“Genel olarak söylersek, insanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ifadesi doğrultusunda verilen yanıtlara gelir durumu bağlamında yapılan anaakımlaştırma testi alt gelir grubu kontrol edildiğinde üst gelir grubu bakımından anlamlı çıkmıştır (p: 0.03). Ancak ilişkinin gücü ters yönlü ve zayıf olarak belirmiştir. “Katılıyorum” diyen az izlemeye sahip birinci grubun oranı %66,7, ikinci grubun oranı ise %82,6’dır. Çok izleyenler bakımından birinci grubun payının %100,0 olduğu görülürken ikinci grubun payının %66,7 olduğu anlaşılmaktadır. Sunulan istatistiksel verilere göre, az izleyenler

(66,7+82,6=149,3) ve çok izleyenler (100+66,7=166,7) bakımından anaakımlaştırma delili %17,4 (166,7-149,3) olarak belirmiştir (Bkz. Tablo 5.49).

5.2.2 Dijital Kanal Çözümlemesi Bulguları

Bulgular, televizyon çözümlemelerinde olduğu gibi önce yetiştirme ve sonra anaakımlaştırma test sonuçları olmak üzere araştırma soruları bağlamında tablolar eşliğinde sunulmuştur. Dijital izlemeye ilişkin 5’i cinsiyete, 3’ü gelir durumuna, 3’ü yaşa göre olmak üzere toplam 11 anaakımlaştırma testi tablosu bulunmaktadır.

Araştırma Sorusu 2: Tehlikeli bir dünyada yaşamakta mıyız?

Tablo 5.50

On Yedinci Yetiştirme Testi Sonucu

			“Genel olarak söylersek, günümüzde tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	1	1	20	22
		Yüzde	4,5%	4,5%	90,9%	100,0%
	Orta	Adet	10	7	130	147
		Yüzde	6,8%	4,8%	88,4%	100,0%
	Çok	Adet	11	10	229	250
		Yüzde	4,4%	4,0%	91,6%	100,0%
Toplam		Adet	22	18	379	419
		Yüzde	5,3%	4,3%	90,5%	100,0%

$$\chi^2: 1.271 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.9 \text{ r: } 0.14$$

“Genel olarak söylersek, günümüzde tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusuyla tehlikeli/acımasız dünya sendromu test edilmiştir. Test sonucunda izleme yoğunluğu ile dünyayı tehlikeli görme arasında bir ilişki olmadığı bulunmuştur (p: 0.9). Tabloya yakından bakıldığında, “katılmıyorum” ve “kararsızım” seçeneklerinin az izleme bakımından aldığı rakamlar yalnızca 1’erdir. Ayrıca “katılıyorum” seçeneğinin aldığı toplam sayının “katılmıyorum” ve “kararsızım” seçeneklerinin toplamından neredeyse 10 kat daha büyük olduğu anlaşılmaktadır. Aslında az izlemeden, çok izlemeye doğru sıralı bir dağılım olmasına karşın belirtilen yaklaşık 10 kat büyüklük saptanmıştır. Elbette test anlamsız çıkmıştır ama burada başka bir boyut da bulunmaktadır. “Katılıyorum” diyen çok izleyenlerin toplamının sayısı, “katılıyorum”

diyen az izleyenlerin 11 katından fazladır. Bu sorunun testine, ankete katılan 420 kişiden 419'unun yanıtları girmiştir. Yani teste girenlerin yüzde 90,5'i, ankete katılanların da yüzde 90,2'si "katılıyorum" demiştir. Başka bir sayı da şudur: Çok izleyenlerin katılıyorum diyenleri, az izleyenlerin soruya katılanlarından 209 kişi daha fazladır. Bu da soruya önemli ölçüde katılım olduğunu ve çok izleyenlerin de sayı olarak oldukça fazla olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo 5.50).

Tablo 5.51

On Sekizinci Yetiştirme Testi Sonucu

			“Genel olarak söylersek, günümüzde insanlar her an bir saldırıya uğrayabilir” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	1	2	19	22
		Yüzde	4,5%	9,1%	86,4%	100,0%
	Orta	Adet	14	16	117	147
		Yüzde	9,5%	10,9%	79,6%	100,0%
	Çok	Adet	9	21	221	251
		Yüzde	3,6%	8,4%	88,0%	100,0%
Toplam		Adet	24	39	357	420
		Yüzde	5,7%	9,3%	85,0%	100,0%

$$\chi^2: 7.195 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.1 \text{ r: } 0.25$$

“Genel olarak söylersek, günümüzde insanlar her an bir saldırıya uğrayabilir ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” düşüncesinin test edildiği yetiştirme çözümlemesi anlamsız çıkmıştır (p: 0.1). Çok izleyenlerin “katılıyorum” değerinin (221), az ve orta izlemenin toplam aldığı değerlerden (19+117=136) fazla olduğu görülmektedir. “Katılıyorum” seçeneğinin az izleme oranı, %5’tir (19/357=0,532). “Katılıyorum” seçeneğinin az izlemesi (19), “katılmıyorum” ve “kararsızım” seçeneklerinin az izleme sayısının toplamının (1+2=3) 6,33 katıdır. Çok izleyenlerden “katılıyorum” şeklinde yanıt verenlerin sayısı (221), az izleyenlerin “katılıyorum” diyenlerinden (19) 11,63 kat (221/19) yani yaklaşık 12 kat fazla olduğu göze çarpmaktadır (Bkz. Tablo 5.51).

Tablo 5.52*On Dokuzuncu Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, gece yalnız yürümek tehlikelidir” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	4	3	15	22
		Yüzde	18,2%	13,6%	68,2%	100,0%
	Orta	Adet	15	17	113	145
		Yüzde	10,3%	11,7%	77,9%	100,0%
	Çok	Adet	13	17	213	243
		Yüzde	5,3%	7,0%	87,7%	100,0%
Toplam		Adet	32	37	341	410
		Yüzde	7,8%	9,0%	83,2%	100,0%

 χ^2 : 10.568 sd: 4 p: 0.03 r: 0.35

“Genel olarak söylersek, günümüzde gece yalnız yürümek tehlikelidir ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusuna ilişkin yetiştirme çözümlemesi sonucu anlamlı çıkmıştır (p:0.03). Bu soruyu yanıtlayan 410 kişiden 341’i “katılıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Bu da katılımcıların %83 oranında bu görüşe katıldığı anlamına gelmektedir. Tablodaki “katılmıyorum” ve “kararsızım” seçeneklerinin sayısal değerlerine bakıldığında, bu görüşlere sahip olanların toplamının (32+37=69), “katılıyorum” görüşünü destekleyenlerin sayısının yaklaşık olarak %20 (69x100/341)’sine karşılık geldiği görülmektedir. Bu, “katılıyorum” diyenlerin, “katılmayan” ve “kararsızlardan” yaklaşık 5 kat (341/69=4,94) daha fazla olduğu anlamına gelmektedir. İlgili veriler doğrultusunda, bu testin sonucuna göre dijital platformu (Netflix) çok izleyenler ve az izleyenler ile gece saatlerinde yalnız yürümenin tehlike arz etmesi düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptaması yapılabilir. Söz konusu ilişki bağının güçlü olması, ki kare değerinin (χ^2 : 10.568) yüksek oluşu ile de doğrulanabilir. Bu test de ilişkinin gücü bakımından orta dereceyi işaret etmiştir (Bkz. Tablo 5.52).

Tablo 5.53*Yirminci Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, büyükşehirlerde yaşam tehlikeli olmaya başlamıştır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	1	5	16	22
		Yüzde	4,5%	22,7%	72,7%	100,0%
	Orta	Adet	14	16	117	147
		Yüzde	9,5%	10,9%	79,6%	100,0%
	Çok	Adet	10	25	215	250
		Yüzde	4,0%	10,0%	86,0%	100,0%
Toplam	Adet		25	46	348	419
	Yüzde		6,0%	11,0%	83,1%	100,0%

 χ^2 : 8.554 sd: 4 p: 0.07 r: 0.24

“Genel olarak söylersek, büyükşehirlerde yaşam tehlikeli olmaya başlamıştır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusuna yönelik yapılan yetiştirme çözümlemesi testi de anlamsız sonucunu vermiştir (p: 0.07). Tabloya göre, bu soruyu yanıtlayanların %83’ü ilgili soruya “katılıyorum” demiştir. “Katılmıyorum” ve “kararsızım” diyen kişi sayısı toplam 71 (25+46) iken “katılıyorum” diyenlerin sayısı 348’dir. Yüzdelik olarak ifade edilirse, bu oranlar %17 (71x100/419) ve %83 (348x100/419) olarak aktarılabilir. Veriler, aradaki farkın %66 olduğu yönündedir. Çözümlemede anlamsız ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (p: 0,07>0,05) ancak söz konusu p değerinin 0,05’e yakın bir değerde olması nedeniyle anlamlılığa yakın şeklinde bir yorum da getirilebilir (Bkz. Tablo 5.53).

Tablo 5.54*Yirmi Birinci Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, silah kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	1	3	18	22
		Yüzde	4,5%	13,6%	81,8%	100,0%
	Orta	Adet	12	16	118	146
		Yüzde	8,2%	11,0%	80,8%	100,0%
	Çok	Adet	9	38	204	251
		Yüzde	3,6%	15,1%	81,3%	100,0%
Toplam	Adet		22	57	340	419
	Yüzde		5,3%	13,6%	81,1%	100,0%

 χ^2 : 4.986 sd: 4 p: 0.3 r: 0.03

“Genel olarak söylersek, silah kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusu kapsamında yapılan test anlamsız çıkmıştır (p: 0.29). Tablodan anlaşılabacağı üzere, katılım sağlayanların %81’i soruya “katılıyorum” şeklinde yanıt vermiştir. “Katılmıyorum” diyenlerin tüm izleme düzeylerinde toplam sayısı 22, “kararsızım” diyenlerin 57 kişi ve “katılıyorum” şeklinde düşüncesi olanların sayısının 340 olduğu görülmektedir. Ankette, bu soruya yanıt veren toplam kişi sayısına göre dağılımları ise sırasıyla şöyledir: %5, %14 ve %81. Katılanlar ve katılmayanlar arasındaki farkın %76 olduğu göze çarpmaktadır. “Katılıyorum” diyenlerden az izleyenlerin oranı %5 (18x100/340) iken, çok izleyenlerin ise %60 (204x100/340) gibi bir paya sahip olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 5.54).

İkinci araştırma sorusuna ait soru grubunun içerisinde yer alan ve anlamlı çıkan 3 anaakımlaştırma testi bulunmaktadır. Cinsiyete, gelir durumuna ve yaşa göre gerçekleştirilen anaakımlaştırma testleri bulgularını içeren tablolar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 5.55

Üçüncü Anaakımlaştırma Testi

				“Genel olarak söylersek, büyükşehirlerde yaşam tehlikeli olmaya başlamıştır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
				Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Kadın	Dijital İzleme	Az	Adet	0	2	8	10
			Yüzde	,0%	20,0%	80,0%	100,0%
		Orta	Adet	7	7	63	77
			Yüzde	9,1%	9,1%	81,8%	100,0%
		Çok	Adet	5	8	157	170
			Yüzde	2,9%	4,7%	92,4%	100,0%
	Toplam	Adet	12	17	228	257	
		Yüzde	4,7%	6,6%	88,7%	100,0%	
Erkek	Dijital İzleme	Az	Adet	1	3	8	12
			Yüzde	8,3%	25,0%	66,7%	100,0%
		Orta	Adet	6	5	42	53
			Yüzde	11,3%	9,4%	79,2%	100,0%
		Çok	Adet	5	17	56	78
			Yüzde	6,4%	21,8%	71,8%	100,0%
	Toplam	Adet	12	25	106	143	
		Yüzde	8,4%	17,5%	74,1%	100,0%	

Kadın: χ^2 : 9.889 sd: 4 p: 0.04 r: 0.42

“Genel olarak söylersek, büyükşehirlerde yaşam tehlikeli olmaya başlamıştır” ifadesi bağlamında cinsiyet değişkenine göre yapılan test, erkekler kontrol edildiğinde kadınlar bakımından anlamlı sonuç vermiştir (p: 0.04). “Katılıyorum” seçeneğini işaretleyen az izlemeye sahip kadınların payının %80, erkeklerin ise %66,7 olduğu görülmektedir. Çok izleme düzeyi bakımından kadınların oranı %92,4 iken erkeklerin oranı %71,8’dir. Bu veriler referans alındığında, az izleyen (80+66,7=146,7) ve çok izleyen

(92,4+71,8=164,2) katılımcılar için anaakım delili %17,5 (164,2-146,7) olarak hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 5.55).

Tablo 5.56

Dördüncü Anaakımlaştırma Testi

				“Genel olarak söylersek, gece yalnız yürümek tehlikelidir” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
				Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Alt Gelir Grubu	Dijital İzleme	Az	Adet	0	1	1	2
			Yüzde	,0%	50,0%	50,0%	100,0%
		Orta	Adet	3	0	4	7
			Yüzde	42,9%	,0%	57,1%	100,0%
		Çok	Adet	3	0	12	15
			Yüzde	20,0%	,0%	80,0%	100,0%
		Toplam	Adet	6	1	17	24
			Yüzde	25,0%	4,2%	70,8%	100,0%
Üst Gelir Grubu	Dijital İzleme	Az	Adet	4	2	14	20
			Yüzde	20,0%	10,0%	70,0%	100,0%
		Orta	Adet	9	14	96	119
			Yüzde	7,6%	11,8%	80,7%	100,0%
		Çok	Adet	10	17	201	228
			Yüzde	4,4%	7,5%	88,2%	100,0%
		Toplam	Adet	23	33	311	367
			Yüzde	6,3%	9,0%	84,7%	100,0%

Alt Gelir Grubu: χ^2 : 13,029 sd: 4 p: 0.01 r: 0.37

Üst Gelir Grubu: χ^2 : 10.322 sd: 4 p: 0.04 r: 0.32

“Genel olarak söylersek, gece yalnız yürümek tehlikelidir” ifadesine yönelik gelir durumu değişkenine göre yapılan test hem alt gelir grubu (p: 0.01) hem de üst gelir grubu (p: 0.04) bakımından anlamlı çıkmıştır. “Katılıyorum” diyen az izleyen birinci grup %50,0, ikinci grup %70,0 oranına sahiptir. Çok izleyen birinci grubun oranı %80, ikinci grubun oranı ise %88,2’dir. Bu veriler ışığında, az izleyen (50+70=120) ve çok (80+88,2=168,2) izleyenler bakımından anaakımlaşma delili %48,2 (168,2-120) olarak hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 5.56).

Tablo 5.57

Beşinci Anaakımlaştırma Testi

				“Genel olarak söylersek, gece yalnız yürümek tehlikelidir” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
				Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
20 Yaş ve Altı	Dijital İzleme	Az	Adet	2	3	7	12
			Yüzde	16,7%	25,0%	58,3%	100,0%
		Orta	Adet	5	2	40	47
			Yüzde	10,6%	4,3%	85,1%	100,0%
		Çok	Adet	5	9	109	123
			Yüzde	4,1%	7,3%	88,6%	100,0%
		Toplam	Adet	12	14	156	182
			Yüzde	6,6%	7,7%	85,7%	100,0%
21 Yaş ve Üstü	Dijital İzleme	Az	Adet	2	0	8	10
			Yüzde	20,0%	,0%	80,0%	100,0%
		Orta	Adet	8	12	60	80
			Yüzde	10,0%	15,0%	75,5%	100,0%
		Çok	Adet	8	8	104	120
			Yüzde	6,7%	6,7%	86,7%	100,0%
		Toplam	Adet	18	20	172	210
			Yüzde	8,6%	9,5%	81,9%	100,0%

20 Yaş ve Altı: χ^2 : 10.796 sd: 4 p: 0.03 r: 0.36

“Genel olarak söylersek, gece yalnız yürümek tehlikelidir” ifadesi doğrultusunda yaş değişkenine göre yapılan anaakımlaştırma testi, 21 yaş ve üstü olan grup kontrol edildiğinde 20 yaş ve altında olanlara göre anlamlı çıkmıştır (p: 0.03). “Katılıyorum” yönünde yanıt veren az izleyen birinci gruptakiler %58,3'lük bir paya sahip iken ikinci gruptakiler için bu oranın %80,0 olduğu görülmektedir. Çok izleyenler bakımından birinci gruptaki katılımcıların yüzdesi 88,6 iken ikinci grubun yüzdesi ise 86,7'dir. Elde edilen veriler kapsamında, az ($58,3+80=138,3$) ve çok ($88,6+86,7=175,3$) izleyen katılımcılar için anaakımlaşma delilinin %37 ($175,3-138,3$) olduğu saptanmıştır (Bkz. Tablo 5.57).

Araştırma Sorusu 3: Güvenilmez bir dünyada yaşamakta mıyız?

Tablo 5.58

Yirmi İkinci Yetiştirme Testi Sonucu

			“Genel olarak söylersek, günümüzde insanlara güvenilemez” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	3	2	17	22
		Yüzde	13,6%	9,1%	77,3%	100,0%
	Orta	Adet	13	31	103	147
		Yüzde	8,8%	21,1%	70,1%	100,0%
	Çok	Adet	15	42	194	251
		Yüzde	6,0%	16,7%	77,3%	100,0%
Toplam	Adet		31	75	314	420
	Yüzde		7,4%	17,9%	74,8%	100,0%

$$\chi^2: 4.914 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.3 \text{ r: } 0.142$$

“Genel olarak söylersek, günümüzde insanlara güvenilemez ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusuyla ilgili test sonucunda, izleme yoğunluğu ile insanlara güvenmek arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur (p: 0.3). İlgili tabloya bakıldığında, “katılmıyorum” ve “kararsızım” seçeneklerinin az izleyenler yönünden sayıları 3 ve 2’dir ve yüzdelik toplamaları %22,7 şeklindedir. Az izleyenlerin “katılıyorum” yanıtı ise 17’dir ve az izleyen dağılımında %77,3 oranına karşılık gelmektedir. “Katılıyorum” seçeneğini işaretleyen orta ve çok izleyenlerin sayıları açısından bakıldığında, orta izleyenlerin 103 ve çok izleyenlerin 194 olduğu ve yüzdelik oranlarının birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Çok izleyen ve “katılıyorum” seçeneğini işaretleyen 194 kişi, soruya yanıt veren toplam 420 kişinin %46’sını (194x100/420) oluşturmaktadır Buna bağlı olarak, bu oran ile toplam kişi sayısının neredeyse yarısı olduğu görülmektedir. “Katılıyorum” seçeneğinin az, orta ve çok izleme toplam sayısı 314’tür. Bu sayı, “katılmıyorum” ve “kararsızım” seçeneklerinin az, orta ve çok izleme toplam sayısından (31+75=106) neredeyse tam 3 katı (314/106=2,96) fazladır (Bkz. Tablo 5.58).

Tablo 5.59*Yirmi Üçüncü Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, günümüzde çoğu insan kendini güvende hissetmiyor” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	4	2	16	22
		Yüzde	18,2%	9,1%	72,7%	100,0%
	Orta	Adet	11	14	122	147
		Yüzde	7,5%	9,5%	83,0%	100,0%
	Çok	Adet	10	14	225	249
		Yüzde	4,0%	5,6%	90,4%	100,0%
Toplam		Adet	25	30	363	418
		Yüzde	6,0%	7,2%	86,8%	100,0%

$$\chi^2: 10.827 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.03 \text{ r: } 0.34$$

“Genel olarak söylersek, günümüzde çoğu insan kendini güvende hissetmiyor ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusunun testi anlamlı çıkmıştır (p: 0.03). Tablo dikkatle değerlendirildiğinde, bu soruya 420 kişinin 418’i yanıt verdiği ve bu veri bağlamında, 418 kişiden 363’ünün bu soruda “katılıyorum” yanıtını tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Bu sayı da ankete katılanların %87’sinin benzer düşünce eğiliminde olduğunu göstermektedir. “Katılmıyorum” ve “kararsızım” seçeneğini işaretleyenlerin tüm izleme düzeylerindeki toplam sayısının 55 (25+30) olduğu görülmektedir. “Katılıyorum” seçeneğinin tüm düzeylerdeki toplam izleme sayısı (363), bu sayının (55) yaklaşık 7 (363/55=6,6) katıdır. Testin verdiği ilişkinin gücü de orta derecededir. Buna bağlı olarak ya da tam tersi bakımdan ki kare değeri de yüksek çıkmıştır. Bu, testin verdiği sonucun deyim yerindeyse sağlam olduğuna işaret olabilir (Bkz. Tablo 5.59).

Tablo 5.60

Yirmi Dördüncü Yetiştirme Testi Sonucu

			“Genel olarak söylersek, günümüzde birçok insan fırsat bulduğunda dürüst olmak yerine, sizden yarar sağlamaya çalışır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	1	7	14	22
		Yüzde	4,5%	31,8%	63,6%	100,0%
	Orta	Adet	16	35	96	147
		Yüzde	10,9%	23,8%	65,3%	100,0%
	Çok	Adet	16	56	176	248
		Yüzde	6,5%	22,6%	71,0%	100,0%
Toplam	Adet		33	98	286	417
	Yüzde		7,9%	23,5%	68,6%	100,0%

$$\chi^2: 3.882 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.4 \text{ r: } 0.13$$

“Genel olarak söylersek, günümüzde birçok insan fırsat bulduğunda dürüst olmak yerine, sizden yarar sağlamaya çalışır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusuna yönelik yapılan yetiştirme testi anlamsız çıkmıştır (p:0.4). Tüm izleme düzeylerinde “katılıyorum” yanıtını veren katılımcıların (286), “katılmıyorum” ve “kararsızım” görüşüne sahip toplam katılımcılardan (33+98=131) sayıca üstün olduğu görülse de farkın fazla olmadığı ve neredeyse yarısına (286/131=2,18) karşılık geldiği anlaşılmaktadır. Çok izleyenlerden “katılıyorum” diyenler (176), az izlemeye sahip olanlardan “katılıyorum” diyenlerin (14) yaklaşık 13 (176/14) katıdır. Bu bağlamda, tüm izleme düzeyleri de hesaba katıldığında (14+96+176=286), az izlemenin yaklaşık %5’lik (14x100/286) bir paya sahip olduğu ortaya çıkmaktadır (Bkz. Tablo 5.60).

Tablo 5.61*Yirmi Beşinci Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, günümüzde insanlar çoğu zaman başkalarına yardımcı olmak yerine, kendi çıkarlarını gözetirler” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	2	5	15	22
		Yüzde	9,1%	22,7%	68,2%	100,0%
	Orta	Adet	12	32	103	147
		Yüzde	8,2%	21,8%	70,1%	100,0%
	Çok	Adet	15	57	179	251
		Yüzde	6,0%	22,7%	71,3%	100,0%
Toplam		Adet	29	94	297	420
		Yüzde	6,9%	22,4%	70,7%	100,0%

 $\chi^2: 0.882$ sd: 4 p: 0.9 r: 0.05

“Genel olarak söylersek, günümüzde insanlar çoğu zaman başkalarına yardımcı olmak yerine, kendi çıkarlarını gözetirler ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusunun test edildiği yetiştirme çözümlemesinde anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (p:0.9). Bu soruya, anketin 420 katılımcısının tamamının yanıt verdiği görülmektedir. Katılım gösteren 420 kişiden 297’si bu soruya, tüm izleme düzeylerinde “katılıyorum” yanıtını vermiştir ve bu seçeneğin oransal olarak karşılığı %71 ($297 \times 100 / 420$) olarak hesaplanmıştır. Az izleyenlerden “katılıyorum” diyenlerin oranının %5 ($15 \times 100 / 297$), çok izleyenlerin ise %60 ($179 \times 100 / 297$) olduğu anlaşılmaktadır (Bkz. Tablo 5.61).

Üçüncü araştırma sorusuna ait soru grubunun içerisinde yer alan ve anlamlı çıkan 1 anaakımlaştırma testi bulunmaktadır. Cinsiyete göre olan anaakımlaştırma testi bulgularını içeren tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 5.62

Altıncı Anaakımlaştırma Testi

				“Genel olarak söylersek, günümüzde birçok insan fırsat bulduğunda dürüst olmak yerine, sizden yarar sağlamaya çalışır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
				Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Kadın	Dijital İzleme	Az	Adet	0	5	5	10
			Yüzde	,0%	50,0%	50,0%	100,0%
		Orta	Adet	10	17	50	77
			Yüzde	13,0%	22,1%	64,9%	100,0%
		Çok	Adet	6	42	122	170
			Yüzde	3,5%	24,7%	71,8%	100,0%
	Toplam		Adet	16	64	177	257
			Yüzde	6,2%	24,9%	68,9%	100,0%
Erkek	Dijital İzleme	Az	Adet	1	2	9	12
			Yüzde	8,3%	16,7%	75,0%	100,0%
		Orta	Adet	4	12	37	53
			Yüzde	7,5%	22,6%	69,8%	100,0%
		Çok	Adet	10	13	53	76
			Yüzde	13,2%	17,1%	69,7%	100,0%
	Toplam		Adet	15	27	99	141
			Yüzde	10,6%	19,1%	70,2%	100,0%

Kadın: χ^2 : 11.938 sd: 4 p: 0.02 r: 0.22

“Genel olarak söylersek, günümüzde birçok insan fırsat bulduğunda dürüst olmak yerine, sizden yarar sağlamaya çalışır” ifadesi doğrultusunda yapılan anaakımlaştırma testi, erkekler kontrol edildiğinde kadınlar açısından anlamlı çıkmıştır (p: 0.02). “Katılıyorum” diyen az izleyen kadınların oranı %50, erkeklerin ise %75’tir. Çok izleyenler odağında ise kadınlar için %71,8 ve erkekler için bu oran %69,7’dir. Bu bağlamda az izleyenler (50+75=125) ve çok izleyenler (71,8+69,7=141,5) bakımından cinsiyete dayalı farkın %16,5 (141,5-125) olduğu ortaya çıkmaktadır. Söz konusu fark, anaakımlaştırma delilidir (Bkz. Tablo 5.62).

Araştırma Sorusu 4: Dünya şiddet yoğun bir yer hâline gelmiş midir?

Tablo 5.63

Yirmi Altıncı Yetiştirme Testi Sonucu

			“Genel olarak söylersek, Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	1	5	16	22
		Yüzde	4,5%	22,7%	72,7%	100,0%
	Orta	Adet	12	38	97	147
		Yüzde	8,2%	25,9%	66,0%	100,0%
	Çok	Adet	15	31	203	249
		Yüzde	6,0%	12,4%	81,5%	100,0%
Toplam		Adet	28	74	316	418
		Yüzde	6,7%	17,7%	75,6%	100,0%

$$\chi^2: 13.477 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.01 \text{ r: } 0.30$$

“Genel olarak söylersek, Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusunda katılım düzeyinin ölçüldüğü yetiştirme çözümlemesi anlamlı sonuç vermiştir (p: 0.01). Ankete katılan 420 kişinin 418’i testin bu sorusuna yanıt vermiştir. Bu soruya veren 418 kişiden 316’sı “katılıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Oran bazında bu durum, soruya yanıt verenlerin %76’sının (316x100/418) bu görüşe katıldığını işaret etmektedir. Tüm izleme düzeyleri göz önüne alındığında, “katılıyorum” diyenlerin, “katılmıyorum” diyenlerden 11 kat (316/28) fazla olduğu gözlemlenmiştir. Tabloda yer alan verilere göre, çok izleyenlerden “katılıyorum” diyenlerin oranı %64 (203x100/316) iken az izleyenlerden “katılıyorum” diyenlerin oranının ise %5 (16x100/316) olduğu görülmektedir. Bu hesaplamalardan hareketle, aralarında %59’luk bir fark olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu fark yetiştirme delili olarak kabul edilir. Ki kare değerinin oldukça yüksek belirttiği testte ilişkinin gücü de orta derecede çıkmıştır (Bkz. Tablo 5.63).

Tablo 5.64*Yirmi Yedinci Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, insanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	4	3	14	21
		Yüzde	19,0%	14,3%	66,7%	100,0%
	Orta	Adet	22	35	90	147
		Yüzde	15,0%	23,8%	61,2%	100,0%
	Çok	Adet	18	42	190	250
		Yüzde	7,2%	16,8%	76,0%	100,0%
Toplam		Adet	44	80	294	418
		Yüzde	10,5%	19,1%	70,3%	100,0%

$$\chi^2: 12.393 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.02 \text{ r: } 0.29$$

“Genel olarak söylersek, insanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” düşüncesine ilişkin yapılan çözümleme anlamlı çıkmıştır (p: 0.02). Tablodaki veriler incelendiğinde, bu soruya yanıt veren 418 kişiden 294 kişinin “katılıyorum” seçeneğini işaretlediği görülmektedir. Bu sayı da %70 (294x100/418) oranında bir paya karşılık gelmektedir. Az izleyenlerden “katılıyorum” diyenlerin oransal değeri %5 (14x100/294) ve çok izleyenlerden “katılıyorum” diyenlerin payı ise %65 (190x100/294) olarak hesaplanmıştır. Aralarındaki farkın %60 oluşu yetiştirmenin gerçekleştiği şeklinde anlamlandırılabilir. Diğer bir ifadeyle, söz konusu fark yetiştirme delili olarak kabul edilir. Bu testin sonucuna göre, dijital izleme kapsamında az izleyenler ve çok izleyenler ve insanların tanıdıkları kişilere karşı kasıtlı olarak şiddet uygulaması konusu arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu testte de ki kare değeri azımsanmayacak kadar yüksek çıkmış ve buna bağlı olarak da ilişki de orta derecede güçlü olarak kendini göstermiştir (Bkz. Tablo 5.64).

Tablo 5.65*Yirmi Sekizinci Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, şiddet ünlü insanlar arasında da yaşanabilmektedir” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	2	2	16	20
		Yüzde	10,0%	10,0%	80,0%	100,0%
	Orta	Adet	12	21	113	146
		Yüzde	8,2%	14,4%	77,4%	100,0%
	Çok	Adet	16	25	208	249
		Yüzde	6,4%	10,0%	83,5%	100,0%
Toplam	Adet		30	48	337	415
	Yüzde		7,2%	11,6%	81,2%	100,0%

$$\chi^2: 2.609 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.6 \text{ r: } 0.16$$

“Genel olarak söylersek, şiddet ünlü insanlar arasında da yaşanabilmektedir ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” görüşünün test edildiği yetiştirme çözümlemesi anlamsız ilişki sonucunu vermiştir (p: 0.6). Katılımcıların 415’i bu soruya yanıt vermiştir. Söz konusu yanıtların %81’inin “katılıyorum” seçeneğinde yoğunlaştığı görülür iken bu yanıtların %7’si ise “katılmıyorum” şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Az izlemeye sahip “katılmıyorum” ve “kararsızım” seçeneklerini işaretleyenlerin sayılarının eşit olduğu (2 ve 2) ve “katılıyorum” diyenlerin sayısının 16 olduğu görülmektedir. Çok izleyenlerden “katılıyorum” diyenlerin, toplam “katılıyorum” sayısının %62’lik (208x100/337) payını oluşturduğu gözlemlenmektedir. Bu noktada, az izleyenlerden “katılıyorum” seçeneğini işaretleyenlerin oranının ise %5 (16x100/337) olduğu ortaya çıkmaktadır (Bkz. Tablo 5.65).

Tablo 5.66*Yirmi Dokuzuncu Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, şiddet alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar arasında daha çok yaşanmaktadır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	5	7	10	22
		Yüzde	22,7%	31,8%	45,5%	100,0%
	Orta	Adet	24	27	96	147
		Yüzde	16,3%	18,4%	65,3%	100,0%
	Çok	Adet	25	47	178	250
		Yüzde	10,0%	18,8%	71,2%	100,0%
Toplam		Adet	54	81	284	419
		Yüzde	12,9%	19,3%	67,8%	100,0%

 χ^2 : 8.683 sd: 4 p: 0.07 r: 0.20

“Genel olarak söylersek, şiddet alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar arasında daha çok yaşanmaktadır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusu doğrultusunda yapılan yetiştirme testi anlamsız sonuç vermiştir (p: 0.07). Testin sonucu anlamsız çıkmıştır ancak p değerinin 0,05’e yakın bir değerde olması nedeniyle bu ilişkinin anlamlılığa yakın olduğu da göz ardı edilmemelidir. Katılım gösterenlerin büyük bir çoğunluğunun bu düşünceye katıldığı ileri sürülebilir. “Katılıyorum” seçeneği kendi izleme düzeyi grupları içerisinde değerlendirildiğinde, çok izleyenlerin, az izleyenlerden yaklaşık 18 kat (178/10) daha fazla olduğu açığa çıkmaktadır. “Katılmıyorum” seçeneği kendi arasında ele alındığında çok izleyenlerin, az izleyenlerden 5 kat (25/5) daha fazla olduğu görülmektedir. Toplam katılımcı sayısı bağlamında “katılıyorum” diyenlerin istatistiksel boyuttaki karşılığı %68 (284x100/419) iken “katılmıyorum” diyenlerin payı ise %13 (54x100/419) olarak saptanmıştır (Bkz. Tablo 5.66).

Tablo 5.67*Otuzuncu Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar, sorun çözümünde orta ve üst sosyo-ekonomik statüye sahip insanlara oranla şiddete daha çok başvurmaktadır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	1	7	14	22
		Yüzde	4,5%	31,8%	63,6%	100,0%
	Orta	Adet	19	41	86	146
		Yüzde	13,0%	28,1%	58,9%	100,0%
	Çok	Adet	28	47	176	251
		Yüzde	11,2%	18,7%	70,1%	100,0%
Toplam		Adet	48	95	276	419
		Yüzde	11,5%	22,7%	65,9%	100,0%

 χ^2 : 7.447 sd: 4 p: 0.1 r: 0.16

“Genel olarak söylersek, alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar, sorun çözümünde orta ve üst sosyo-ekonomik statüye sahip insanlara oranla şiddete daha çok başvurmaktadır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusu odağında gerçekleştirilen yetiştirme testi anlamsız çıkmıştır (p: 0.1). Tablodan hareketle, bu soruya yanıt verenlerin %66’sı “katılıyorum” derken %11’i “katılmıyorum” demiştir. “Kararsızım” seçeneğini işaretleyenlerin oranı %23 olduğu görülmektedir. Çok izleyenlerden “katılmıyorum” diyenler, az izleyenlerden 28 kat daha fazladır. Çok izlemeye sahip “katılıyorum” diyenlerin, az izleyenlerden 13 kat (176/14) daha fazla olduğu görülmektedir. (Bkz. Tablo 5.67).

Tablo 5.68*Otuz Birinci Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, şiddet erkekler arasında daha çok yaşanmaktadır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	2	5	15	22
		Yüzde	9,1%	22,7%	68,2%	100,0%
	Orta	Adet	18	38	91	147
		Yüzde	12,2%	25,9%	61,9%	100,0%
	Çok	Adet	34	35	182	251
		Yüzde	13,5%	13,9%	72,5%	100,0%
Toplam	Adet		54	78	288	420
	Yüzde		12,9%	18,6%	68,6%	100,0%

 χ^2 : 9.191 sd: 4 p: 0.06 r: 0.14

“Genel olarak söylersek, şiddet erkekler arasında daha çok yaşanmaktadır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusu ekseninde yapılan yetiştirme testinin sonucu anlamsız çıkmıştır (p: 0.06). Söz konusu tabloda yer alan p değerinin, anlamlılık düzeyinin üzerinde olması (p:0,06>0,05) nedeniyle istatistiksel anlamda anlamlı kabul edilemez ancak değerlerin sınırlarının birbirlerine yakın olması nedeniyle anlamlılığa yakın olarak yorumlanabileceği de önemsenmelidir. Anket katılımcılarının tamamının yanıtladığı bu soruda, “katılıyorum” diyenlerin oranı %69 (288x100/420) iken “katılmıyorum” şeklinde görüş bildirenlerin oranı %13 (54x100/420) olarak hesaplanmıştır. “Katılmıyorum” ve “kararsızım” yönünde düşüncesi olanların birbirlerine yakın oranlarda olduğu gözlemlenmektedir. Çok izleyenlerden “katılıyorum” diyenler %63 (182x100/288), az izleme grubunun “katılıyorum” diyenleri ise %5’tir (15x100/288). Aralarında %58’lik bir fark bulunmaktadır. Bir başka biçimde ele alınırsa, “katılıyorum” diyenlerin çok izleyenleri, az izleyenlerinden 13 kat (182/15) daha fazladır (Bkz. Tablo 5.68).

Tablo 5.69*Otuz İkinci Yetiştirme Testi Sonucu*

			“Genel olarak söylersek, genç insanlar arasında şiddete başvurma oranı artmaktadır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
			Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Dijital İzleme	Az	Adet	0	6	16	22
		Yüzde	,0%	27,3%	72,7%	100,0%
	Orta	Adet	12	34	101	147
		Yüzde	8,2%	23,1%	68,7%	100,0%
	Çok	Adet	20	51	180	251
		Yüzde	8,0%	20,3%	71,7%	100,0%
Toplam		Adet	32	91	297	420
		Yüzde	7,6%	21,7%	70,7%	100,0%

$$\chi^2: 2.580 \text{ sd: } 4 \text{ p: } 0.6 \text{ r: } 0.03$$

“Genel olarak söylersek, genç insanlar arasında şiddete başvurma oranı artmaktadır ifadesine katılım derecenizi belirtiniz” sorusuna dair yapılan çözümlemede anlamlı ilişki saptanamamıştır (p: 0.63). İlgili tablo incelendiğinde, “katılmıyorum” seçeneğini işaretleyenlerden az izleme grubuna dahil olan kişi sayısının 0 olduğu görülmektedir. “Kararsızım” diyenlerin toplam sayısının oranının “katılmıyorum” diyenlerden fazla olduğu gözlemlenmektedir. “Katılıyorum” diyenlerin oranının ise aralarında en yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu seçeneği işaretleyenlerin toplam katılıma oranı %71 (297x100/420) olarak saptanmıştır. “Katılmıyorum” diyenlerin payı ise %8 (32x100/420) olarak hesaplanmıştır. Aralarındaki yüzdelik farkın 63 olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 5.69).

Dördüncü araştırma sorusuna ait soru grubunun içerisinde yer alan ve anlamlı çıkan 7 anaakımlaştırma testi bulunmaktadır. Cinsiyete, gelir durumuna ve yaşa göre gerçekleştirilen anaakımlaştırma testleri sonuçlarını içeren tablolar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 5.70

Yedinci Anaakımlaştırma Testi

				“Genel olarak söylersek, Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
				Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Kadın	Dijital İzleme	Az	Adet	0	3	7	10
			Yüzde	,0%	30,0%	70,0%	100,0%
		Orta	Adet	7	19	51	77
			Yüzde	9,1%	24,7%	66,2%	100,0%
		Çok	Adet	5	18	146	169
			Yüzde	3,0%	10,7%	86,4%	100,0%
	Toplam	Adet	12	40	204	256	
		Yüzde	4,7%	15,6%	79,7%	100,0%	
Erkek	Dijital İzleme	Az	Adet	1	2	9	12
			Yüzde	8,3%	16,7%	75,0%	100,0%
		Orta	Adet	3	16	34	53
			Yüzde	5,7%	30,2%	64,2%	100,0%
		Çok	Adet	10	13	55	78
			Yüzde	12,8%	16,7%	70,5%	100,0%
	Toplam	Adet	14	31	98	143	
		Yüzde	9,8%	21,7%	68,5%	100,0%	

Kadın: χ^2 : 15.586 sd: 4 p: 0.004 r: 0.47

“Genel olarak söylersek, Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur” ifadesi çerçevesinde yapılan anaakımlaştırma testi de kadınlar bakımından (p: 0.004) anlamlı olarak belirmiştir. Dikkat edilirse ilişkinin gücü ve ki kare değeri de oldukça yüksek çıkmıştır. Bunlar sonucu perçinlemektedir. “Katılıyorum” görüşündeki az izlemeye sahip kadınların oranı %70, erkeklerin oranı ise %75’tir. Çok izleyenler doğrultusunda ise kadınların payı %86,4 ve erkeklerin %70,5’dir. Bu veriler ışığında, her iki cinsiyette az izleyen katılımcılar (70+75=145) ve çok izleyenler (86,4+70,5=156,9) bakımından farkın

%11,9 (156,9-145) olduğu saptanmıştır. Bu fark, anaakımlaştırma delili olarak kabul edilmektedir. Bir başka deyişle erkekler kontrol edildiğinde test kadınlar için anlamlı sonuç vermiş olmaktadır (Bkz. Tablo 5.70).

Tablo 5.71

Sekizinci Anaakımlaştırma Testi

				“Genel olarak söylersek, insanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
				Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Kadın	Dijital İzleme	Az	Adet	1	1	8	10
			Yüzde	10,0%	10,0%	80,0%	100,0%
		Orta	Adet	6	19	52	77
			Yüzde	7,8%	24,7%	67,5%	100,0%
		Çok	Adet	5	21	144	170
			Yüzde	2,9%	12,4%	84,7%	100,0%
	Toplam	Adet	12	41	204	257	
		Yüzde	4,7%	16,0%	79,4%	100,0%	
Erkek	Dijital İzleme	Az	Adet	3	2	6	11
			Yüzde	27,3%	18,2%	54,5%	100,0%
		Orta	Adet	13	12	28	53
			Yüzde	24,5%	22,6%	52,8%	100,0%
		Çok	Adet	12	21	45	78
			Yüzde	15,4%	26,9%	57,7%	100,0%
	Toplam	Adet	28	35	79	142	
		Yüzde	19,7%	24,6%	55,6%	100,0%	

Kadın: χ^2 : 10.549 sd: 4 p: 0.03 r: 0.38

“Genel olarak söylersek, insanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ifadesi bağlamında cinsiyet değişkeni odağında yapılan test, erkekler kontrol edildiğinde kadınlar bakımından anlamlı olarak görülmüştür (p: 0.03). İlişkinin güce de azımsanmayacak kadar yüksektir. “Katılıyorum” diyen az izleyen kadınların oransal değeri %80 iken erkeklerin %54,5’tir. Çok izleyenler odağında kadınların payının %84,7, erkeklerin ise %57,7 olduğu görülmektedir. İlgili verilerden hareketle, az (80+54,5=134,5) ve çok (84,7+57,7=142,4) izlemeye sahip olanlar bakımından anaakım delili %7,9 (142,4-134,5) olarak bulunmuştur (Bkz. Tablo 5.71).

Tablo 5.72

Dokuzuncu Anaakımlaştırma Testi

				“Genel olarak söylersek, şiddet alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar arasında daha çok yaşanmaktadır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
				Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Kadın	Dijital İzleme	Az	Adet	2	3	5	10
			Yüzde	20,0%	30,0%	50,0%	100,0%
		Orta	Adet	13	17	47	77
			Yüzde	16,9%	22,1%	61,0%	100,0%
		Çok	Adet	14	42	114	170
			Yüzde	8,2%	24,7%	67,1%	100,0%
	Toplam	Adet		29	62	166	257
		Yüzde		11,3%	24,1%	64,6%	100,0%
Erkek	Dijital İzleme	Az	Adet	3	4	5	12
			Yüzde	25,0%	33,3%	41,7%	100,0%
		Orta	Adet	10	4	39	53
			Yüzde	18,9%	7,5%	73,6%	100,0%
		Çok	Adet	11	5	62	78
			Yüzde	14,1%	6,4%	79,5%	100,0%
	Toplam	Adet		24	13	106	143
		Yüzde		16,8%	9,1%	74,1%	100,0%

Erkek: χ^2 : 11.477 sd: 4 p: 0.02 r: 0.30

“Genel olarak söylersek, şiddet alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar arasında daha çok yaşanmaktadır” ifadesi kapsamında yapılan test kadınlar kontrol edildiğinde erkekler yönünden anlamlı çıkmıştır (p: 0.02). Az izleyen ve “katılıyorum” yanıtını veren kadınların oranı %50 iken bu kategoride erkeklerin oranının %41,7 olduğu anlaşılmaktadır. Çok izleyenler açısından kadınlar %67,1’lik bir paya sahip olurken erkekler payı %79,5’tir. Bu veriler doğrultusunda, az izleyenler (50+41,7=91,7) ve çok izleyenler (67,1+79,5=146,6) için farkın %54,9 (146,6-91,7) olduğu görülmektedir. Bu yüksek fark, anaakımlaştırma delili olarak kendini göstermektedir (Bkz. Tablo 5.72).

Tablo 5.73

Onuncu Anaakımlaştırma Testi

				“Genel olarak söylersek, Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
				Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Alt Gelir Grubu	Dijital İzleme	Az	Adet	0	1	1	2
			Yüzde	,0%	50,0%	50,0%	100,0%
		Orta	Adet	0	2	5	7
			Yüzde	,0%	28,6%	71,4%	100,0%
		Çok	Adet	0	1	15	16
			Yüzde	,0%	6,3%	93,8%	100,0%
	Toplam		Adet	0	4	21	25
			Yüzde	,0%	16,0%	84,0%	100,0%
Üst Gelir Grubu	Dijital İzleme	Az	Adet	1	4	15	20
			Yüzde	5,0%	20,0%	75,0%	100,0%
		Orta	Adet	10	33	78	121
			Yüzde	8,3%	27,3%	64,5%	100,0%
		Çok	Adet	15	30	188	233
			Yüzde	6,4%	12,9%	80,7%	100,0%
	Toplam		Adet	26	67	281	374
			Yüzde	7,0%	17,9%	75,1%	100,0%

Üst Gelir Grubu: χ^2 : 12.554 sd: 4 p: 0.01 r: 0.29

“Genel olarak söylersek, Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur” ifadesi merkezinde yapılan anaakımlaştırma testi, alt gelir grubu kontrol edildiğinde üst gelir grubuna yönelik anlamlı ilişki sonucunu vermiştir (p: 0.01). “Katılıyorum” düşüncesinde olan az izleyen birinci grubun payı %50, ikinci grubun ise %75,0 olduğu görülmektedir. Çok izleme düzeyindeki birinci grubun oranı %93,8, ikinci grubun oranı %80,7’dir. İlgili veriler doğrultusunda, az (50+75=125) ve çok (93,8+80,7=174,5) izleyen katılımcılar için anaakımlaşma delilinin %49,5 (174,5-125) olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo 5.73).

Tablo 5.74

On Birinci Anaakımlaştırma Testi

				“Genel olarak söylersek, insanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
				Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
Alt Gelir Grubu	Dijital İzleme	Az	Adet	1	1	0	2
			Yüzde	50,0%	50,0%	,0%	100,0%
		Orta	Adet	2	1	4	7
			Yüzde	28,6%	14,3%	57,1%	100,0%
		Çok	Adet	3	2	11	16
			Yüzde	18,8%	12,5%	68,8%	100,0%
		Toplam	Adet	6	4	15	25
			Yüzde	24,0%	16,0%	60,0%	100,0%
Üst Gelir Grubu	Dijital İzleme	Az	Adet	3	2	14	19
			Yüzde	15,8%	10,5%	73,7%	100,0%
		Orta	Adet	17	28	76	121
			Yüzde	14,0%	23,1%	62,8%	100,0%
		Çok	Adet	15	40	179	234
			Yüzde	6,4%	17,1%	76,5%	100,0%
		Toplam	Adet	35	70	269	374
			Yüzde	9,4%	18,7%	71,9%	100,0%

Üst Gelir Grubu: χ^2 : 10.219 sd: 4 p: 0.04 r: 0.26

“Genel olarak söylersek, insanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ifadesi çerçevesinde yapılan test, alt gelir grubu kontrol edildiğinde üst gelir grubu açısından anlamlı çıkmıştır (p: 0.04). “Katılıyorum” diyenlerin az izleyen birinci grubun oransal değerinin 0 olduğu görülür iken ikinci grupta bu oranın %73,7 olduğu görülmektedir. Çok izleyen birinci grubun oranı %68,8, ikinci grubun ise %76,5’tir. Sunulan veriler dikkate alındığında, az izleyen (73,7) ve çok izleyenler (68,8+76,5=145,3) için anaakımlaşma delili %71,6’dır (145,3-73,7) (Bkz. Tablo 5.74).

Tablo 5.75

On İkinci Anaakımlaştırma Testi

				“Genel olarak söylersek, insanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
				Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
20 Yaş ve Altı	Dijital İzleme	Az	Adet	4	0	8	12
			Yüzde	33,3%	,0%	66,7%	100,0%
		Orta	Adet	8	12	28	48
			Yüzde	16,7%	25,0%	58,3%	100,0%
		Çok	Adet	8	23	94	125
			Yüzde	6,4%	18,4%	75,2%	100,0%
	Toplam		Adet	20	35	130	185
			Yüzde	10,8%	18,9%	70,3%	100,0%
21 Yaş ve Üstü	Dijital İzleme	Az	Adet	0	3	6	9
			Yüzde	,0%	33,3%	66,7%	100,0%
		Orta	Adet	11	18	52	81
			Yüzde	13,6%	22,2%	64,2%	100,0%
		Çok	Adet	10	19	96	125
			Yüzde	8,0%	15,2%	76,8%	100,0%
	Toplam		Adet	21	40	154	215
			Yüzde	9,8%	18,6%	71,6%	100,0%

20 Yaş ve Altı: χ^2 : 14.057 sd: 4 p: 0.01 r: 0.32

“Genel olarak söylersek, insanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ifadesi odağında yapılan test, 21 yaş ve üstü olan grup kontrol edildiğinde 20 yaş ve altında olanlar açısından anlamlı ilişki sonucunu vermiştir (p: 0.01). “Katılıyorum” diyen az izleyen her iki yaş grubundaki katılımcıların paylarının %66,7 olduğu görülmektedir. Çok izleyen birinci gruptakilerin oranı %75,2 iken ikinci grubun yüzdesi ise %76,8’dir. Bu veriler çerçevesinde, az izleyenlerin (66,7+66,7=133,4) ve çok izleyenlerin (75,2+76,8=152) anaakımlaşma delili %18,6 (152-133,4) olarak hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 5.75).

Tablo 5.76

On Üçüncü Anaakımlaştırma Testi

				“Genel olarak söylersek, şiddet erkekler arasında daha çok yaşanmaktadır” ifadesine katılım derecenizi belirtiniz.			Toplam
				Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	
20 Yaş ve Altı	Dijital İzleme	Az	Adet	0	2	10	12
			Yüzde	,0%	16,7%	83,3%	100,0%
		Orta	Adet	2	16	30	48
			Yüzde	4,2%	33,3%	62,5%	100,0%
		Çok	Adet	19	20	86	125
			Yüzde	15,2%	16,0%	68,8%	100,0%
	Toplam		Adet	21	38	126	185
			Yüzde	11,4%	20,5%	68,1%	100,0%
21 Yaş ve Üstü	Dijital İzleme	Az	Adet	2	3	5	10
			Yüzde	20,0%	30,0%	50,0%	100,0%
		Orta	Adet	11	15	55	81
			Yüzde	13,6%	18,5%	67,9%	100,0%
		Çok	Adet	15	15	96	126
			Yüzde	11,9%	11,9%	76,2%	100,0%
	Toplam		Adet	28	33	156	217
			Yüzde	12,9%	15,2%	71,9%	100,0%

20 Yaş ve Altı: χ^2 : 10.982 sd: 4 p: 0.03 r: -0.07

“Genel olarak söylersek, şiddet erkekler arasında daha çok yaşanmaktadır” ifadesine dayanarak yapılan test, 21 yaş ve üstü olan grup kontrol edildiğinde 20 yaş ve altında olanlar için anlamlı çıkmıştır (p: 0.03). “Katılıyorum” diyen az izleyen birinci grup %83,3 oranına sahip iken ikinci grup %50,0 oranına sahiptir. Çok izleyenler çerçevesinde birinci gruptakilerin payı %68,8 iken ikinci grubun yüzdesi ise %76,2’dir. Verilerden hareketle, az izleyen (83,3+50=133,3) ve çok izleyenlerin (68,8+76,2=145) anaakımlaşma delili %11,7 (145-133,3) olarak hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 5.76).

6 BÖLÜM: SONUÇ VE TARTIŞMA, ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmaya ilişkin sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

6.1 Sonuç ve Tartışma

Bu tez çalışması özetle belirtildiğinde, Türkiye’de geleneksel televizyon ile dijital yayın platformlarının, izleyicilerin var olan sosyal gerçeklik kavramlaştırması ve dünya algısı üzerindeki rolü olup olmadığı sorununa ilişkin tamamlanmıştır. Söz konusu sorun çerçevesinde tezin temel amacını özetlemek gerekirse şunları yazmak mümkündür: Yetiştirme Kuramı kapsamında Türkiye’de son olarak Prof. Dr. Ömer Özer danışmanlığında, Khuraman Jafarli (2023) televizyon örneğinde bir doktora tezi bitirmiştir. Bunun yanı sıra Rıdvan Cevher de (2024) yine Prof. Dr. Ömer Özer danışmanlığında tamamladığı doktora tezinde dijital yayın platformları örneğinde bir çalışma gerçekleştirmiştir. Her iki çalışma da belirli ölçüde de olsa yetiştirme delili sunmuştur. Dolayısıyla bu iki alanın tek bir çalışmada karşılaştırması bir açık alan olarak kendini göstermiştir. Yani bu tez çalışmasında, yetiştirmenin daha çok televizyona mı bağlı yoksa dijital yayın platformlarına mı bağlı gerçekleştiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Nitekim 2010’lu yıllardan bu yana Türkiye’de dijital yayın platformları da takip edilmektedir ve geçen 15 yıllık süre içerisinde günümüzün üniversite öğrencilerinin bu platformlar bazında da yetiştiğini düşünmek anlamlıdır. Burada tezin sunduğu sonuçların tartışması, girişte belirtilen araştırma soruları eşliğinde yapılmıştır. Bu tartışmaları anlamlı kılabilmek için Yetiştirme Kuramı’nı özetlemek yararlı olabilir.

Yetiştirme Kuramı, Kültürel Göstergeler Projesi adı altında yapılan çalışmaların bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır (Gerbner, 1969a; 1969b). 1960’ların sonlarında George Gerbner tarafından geliştirilen, medya ve iletişim çalışmaları alanı için oldukça önem taşıyan bir kuramdır. Yetiştirme Kuramı, televizyon odağında şiddeti çözümlemekte ve bu şiddetin, tekrar eden bir yapıda olması dolayısıyla uzun vadede etkisini açıklama amacı taşımaktadır. Sözü edilen ve açıklanmaya çalışılan etki ise izleyicilerin sosyal gerçekliğe ilişkin düşüncesi ve dünyaya yönelik algılamalarını içermektedir. Diğer bir ifadeyle, kuram, televizyonun, izleyicilerin sahip oldukları gerçeklik anlayışları ve dünya algılamalarını uzun vadede nasıl şekillendirdiğiyle ilgilenmekte ve bunu açığa çıkarmaya çalışmaktadır. Kuram çerçevesinde izleyiciler izleme düzeylerine göre 2 kategoriye ayrılmaktadır. Televizyonu az izleyenler ve çok izleyenler olarak gruplara ayrılmıştır. Gerbner’a göre, çok izleyenlerin dünyayı daha tehlike, tehdit ve korku yoğun bir dünya

olarak algıladıkları görülmektedir (Gerbner, 1977a). Gerbner, bu durumu Tehlikeli/Kötü Dünya Sendromu olarak tanımlamaktadır (Gerbner vd., 2014). Yetiştirme Kuramı'nın 3 önemli bileşeni bulunmaktadır (Gerbner, 1973). Gerbner ve arkadaşları, izleyiciler üzerindeki etkiyi saptarken söz konusu 3 bileşenden yararlanmaktadır: Kurumsal süreç çözümlemesi ile medyanın sahiplik yapılar ve kurumlarının işleyişini incelenmektedir; mesaj sistem çözümlemesi ile medyada sunulan içerikler incelenerek nasıl ve hangi tekrarlarla mesajların üretildiği açıklanmaya çalışılır; yetiştirme çözümlemesi ile medyanın izleyiciler üzerindeki etkisinin incelendiği, diğer bir deyişle, yetiştirme etkisinin ortaya çıktığı bileşendir. Bu noktada, kuram için oldukça önemli olan anaakımlaşma ve rezonans kavramlarına (Gerbner vd., 1980) değinmek yararlı olacaktır. Anaakımlaşma, medyada sunulan aynı içeriklerin izlenmesine bağlı olarak farklı kültür ve toplumlardan izleyicilerin benzer görüşler, değerler geliştirmeleridir. Medyanın etkilerini açıklama noktasında, rezonans kavramı da önemli yer tutmaktadır. Medyada sunulan içerik ve izleyicinin kişisel yaşamının benzer noktalarda kesişmesiyle oluşan etki olarak tanımlanmaktadır. Bu hatırlatıcı özetten sonra araştırma sorularına bağlı olarak tezin sunduğu sonuçlar paylaşılabilir.

Araştırma Sorusu 1 (Bu soru mesaj sistem çözümlemesi bakımından hazırlanmıştır): Mesaj sistem çözümlemesi ile ATV kanalı ve Netflix dijital yayın platformu örneğinde şiddet bakımından tanımlanan televizyon dünyası ve dijital yayın platformu dünyası, yetiştirme çözümlemesi için değer sorusu hazırlamaya uygun mudur?

Geleneksel televizyon dünyası ve dijital yayın platformlarının sunduğu mesajların içeriklerine ilişkin bulgular elde etmek için yapılan mesaj sistem çözümlemesi, Türkiye'de en çok izlenen dizi kanallarının başında gelen ATV kanalı ve en çok abone ve izleyici sayısına sahip dijital platformlardan biri olan Netflix kanalı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda televizyon ve dijital yayın platformu bağlamında birtakım çıkarımlar yapılabilir.

Ankette yer alan 1-7 numaraları aralığındaki sorular, Gerbner ve arkadaşlarının da kullandıkları sorulardır ve mesaj sistem çözümlemesinde görülen genel şiddet sunumuna bağlı olarak hazırlanmıştır. 8-16 numaraları aralığındaki sorular ise tematik çözümlemelere bağlı olarak hazırlanmıştır. 1 ve 5 numaralı soru tehlikeli dünya algılamasıyla, 2 ve 3 numaralı sorular güven ve güvensizlikle, 4 numaralı soru saldırıyla, 6 ve 7 numaralı sorular ise dürüst olmama ve bencillikle ilgilidir. Bu noktada 8 numaralı

soruya bir parantez açmak gerekmektedir. İlgili soru Gerbner'ın sorularının içerisinde yer almamakla birlikte genel şiddet bulgularına dayandırılarak hazırlanmıştır. Diğer bir ifadeyle hem genel şiddet hem de özel bulgular sonucunda geliştirilmiştir.

Toplam bakımından Netflix kanalındaki şiddet adedi, ATV'de sunulanın 2 katından fazla çıkmıştır ancak bu ATV'nin şiddeti az sunduğu anlamına gelmemektedir. Bir başka deyişle iki alanda da şiddet çok sunulmaktadır. Bu noktada akla gelebilecek çokluk değerinin neye göre belirlendiğidir. Buna yanıt olarak, mesaj sistem çözümlemesinde, Yetiştirme Kuramı'nın önermeleri çerçevesinde, tekrar görüntülerinin ayrı şiddet olarak kodlanması gösterilebilir. Şiddet süreleri bakımından ise ATV'nin toplam süresi Netflix'in toplam süresinden 1,5 katından biraz fazla olduğu görülmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki yukarıda sözü edilen şiddet adedinin, şiddetin çokluğunu açıklamak için önemli olmasıyla birlikte buna şiddet süresini de eklemek doğru olacaktır. Örneğin, ATV'nin şiddet adedi Netflix'ten az olmasına karşın şiddet süresi Netflix'ten daha fazladır. Şiddet tonunun ciddi ekseninde olması yetiştirme çözümlemesinde hazırlanan soruların ciddiyetiyle de örtüşmektedir. Katılımcı sayısının çokluğu, şiddet adedinin fazlalığı ve bu şiddetin kasten uygulanma oranının yüksekliği yetiştirme çözümlemesi sorularının hazırlaması bakımından uygundur ve anlamlıdır. Nitekim 8 ve 9 numaralı sorular bu veriler ışığında geliştirilmiştir. Şiddet sunumu belirtildiği üzere kasten daha çok yapılmaktadır. Bu arada şiddet çok büyük oranda ünlü olanların arasında da yaşanabilmektedir. 10 numaralı soru da bu bulgudan hareketle hazırlanmıştır. Şiddet uygulayan ve şiddete uğrayanların sosyo-ekonomik statülerine yönelik ulaşılan verilerde Netflix'in hem uygulama hem de uğrama durumlarında alt sosyo-ekonomik statünün ATV'den yüksek olduğu görülmektedir. Buna ilişkin 11 ve 12 numaralı sorular hazırlanmıştır. Şiddetin büyük oranda büyükşehirlerde yaşandığı verisine bağlı olarak 13 numaralı soru hazırlanmıştır. Çözümleme bulgularından elde edilen diğer bir bulgu ise şiddetin gece yaşanma durumunun Netflix'te, gündüz yaşanma durumunun ise ATV'de yüksek orana sahip olduğudur. Bu bulgu, genel şiddet sunumuna göre hazırlanan 5 numaralı soruyu destekler niteliktedir. Şiddet aleti olarak silah kullanımının her iki kanalda da yüksek olmasıyla ilişkili olarak 14 numaralı soru hazırlanmıştır. Cinsiyet bağlamında ise her iki kanalda da erkeklerin hem şiddet uygulayan hem de uğrayan oranları yüksektir. Bu veri doğrultusunda 15 numaralı soru hazırlanmıştır. Şiddet uygulayanların ve uğrayanların yaş dağılımına bakıldığında ise Netflix'te her iki durumda

da oranın ATV'den yüksek olduğu gör÷lmektedir. Bu bulguya ilişkin 16 numaralı soru hazırlanmıştır (Bkz. EK-2).

Bulgular, mesaj sistem çözümlemesi yapılan kanallar itibarıyla Türkiye'deki televizyon dünyası ve dijital kanal dünyasının oldukça yoğun şiddet sunduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla Türkiye'de televizyon ve dijital kanal karşılaştırması yapan bir çalışmanın yapılabileceğı saptanmıştır. Ulaşılan veriler perspektifinde, mesaj sistem çözümlemesi bulguları, yetiştirme çözümlemesi yapılabileceğı mesajını vermektedir. Buna bağılı olarak söylenebilir ki anketteki sorular, mesaj sistem çözümlemesi bulgularını temsil eder niteliktedir. Yani bu bulgular ışığında gör÷lmektedir ki birinci araştırma sorusu, tümüyle pozitif yönde karşılanmıştır.

Araştırma Sorusu 2: Tehlikeli bir dünyada yaşamakta mıyız?

Araştırma sorusu 2 ile ilgili olarak ankette yer alan 5 soru üzerinde yapılan yetiştirme testlerinde, televizyon izleme odağında anlamlı sonuç saptanamamıştır. Anlamsız sonuç veren testler sırasıyla şunlardır: “Günümüzde tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız”, “Günümüzde insanlar her an bir saldırıya uğrayabilir”, “Gece yalnız yürümek tehlikelidir”, “Büyükşehirlerde yaşam tehlikeli olmaya başlamıştır”, “Silah kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır”. Sorulardan üçü Gerbner ve arkadaşlarının kullandığı sorular iken ikisi tematik olarak hazırlanmış ve Türkiye'ye ilişkin sorulardır. Bu soruların anlamsız çıkmasının nedeni, diğeri anlamsız çıkan testlerden de gör÷lebileceğı gibi dağılımın dengesiz olmasıdır. Yani orta izlemeye denk gelen katılımcıların yoğunluğudur. Elbette Yetiştirme Kuramı bakımından negatif bir görüntü sergileyebilir ama bu genel olarak televizyon bakımından yetiştirmenin Türkiye'de olmadığı anlamına gelmemektedir. Testlerin verdiği sonuçlara göre, Gerbner ve arkadaşlarının sorularında da anlamlı çıkanlar olmuştur. Öte yandan akla farklı bir düşünce de gelebilir. Buna göre, kuramın ABD'de geliştirildiğı, soruların o toplumun kültürüne göre hazırlandığı ve o kültüre uzak toplumlara uymayacağı ileri sürülebilir. Bu tartışmaya açık bir değerlendirmedir. Nitekim uyar ya da uymaz görüşünü savunanlar için anlamlı olabilir. Şiddetin dilinin ortak olduğı, medya endüstrisinin şiddeti üretme amacının kâr örneğinde benzer olması ve bulguların da ABD'de benzer sonuçların çıkması, soruların Türkiye'de de kullanılabileceğı görüşünü savunanları doğrular niteliktedir.

Televizyona ilişkin yapılan testlerde anlamlı sonuç çıkmamasına karşın dijital izleme bakımından yapılan testlerden bu soruya bağlı olarak 1 anlamlı test bulunmaktadır. “Gece yalnız yürümek tehlikelidir” testi anlamlı çıkmıştır.

Buna göre katılımcıların, Türkiye’de geceleri yalnız yürümenin tehlikeli olduğunu düşündükleri ortaya çıkmıştır. Bu test, bu araştırmanın dijital kanallar bağlamında yetiştirme delilini sunduğunun garantisidir. Nitekim Batmaz ve Aksoy’un (1995) ve ayrıca Özer’in (2004) yaptığından farklı olarak, bir araştırmanın yetiştirme delili sunup sunmadığının kabul edilmesi, toplam soruların yüzdesine bağlı olarak değil, soru bazında değerlendirilmesi daha doğru olacaktır. Yani 1 soru da anlamlı çıksa o araştırma yetiştirme delili sunmuş olarak kabul edilebilecektir. Bu bulgular aynı zamanda diğer anlamlı çıkan testler de dikkate alındığında yetiştirmenin daha çok dijital kanallara bağlı olduğu sonucunu doğurmaktadır. Nitekim toplamda dijitalde 4, televizyonda 1 test anlamlı çıkmıştır. Elbette konu edildiği üzere, televizyon bakımından da anlamlı çıkan test, bu yönüyle de yetiştirme delili sunduğunu göstermektedir. Şunu da eklemek gerekir ki bu bulgulardan çıkan anlamsız testler, Gerbner ve arkadaşlarının kullandığı soruların Türkiye için geçersiz olduğunu vermeye yetmez. Nitekim diğer araştırma sorularına bağlı olarak söz konusu sorular yani Gerbner ve arkadaşlarının kullandıkları sorular bakımından da anlamlı çıkmıştır. Sonuçta bu araştırma sorusuna net olarak yanıt vermek gerekirse, televizyon açısından tehlikeli bir dünyada yaşamamaktayız. Dijital kanal bakımından ise sorunun yanıtı evettir. Yani, tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız.

İkinci, üçüncü ve dördüncü araştırma sorularına ilişkin anaakımlaştırma testleri cinsiyet, gelir durumu ve yaşa göre yapılmıştır. Televizyon için cinsiyet kategorisinde 16, gelir durumu kategorisinde 16, yaş kategorisinde 16 olmak üzere toplam 48 anaakımlaştırma testi yapılmıştır. Dijital kanal için de cinsiyet, gelir durumu ve yaş kategorileri için 16’şar test olmak üzere toplam 48 test yapılmıştır. Dolayısıyla her iki kanal için toplam 96 anaakımlaştırma testi yapılmıştır.

Anaakımlaştırma testleri bakımından da yetiştirme testi için yapılan değerlendirmelerin kanal değişimi dikkate alınarak yapılması doğru olacaktır. Televizyon için yapılan testte “Büyükşehirlerde yaşam tehlikeli olmaya başlamıştır” ifadesi, üst gelir grubu kontrol edildiğinde alt gelir grubu bakımından anlamlı sonuç vermiştir. Dijital kanal için cinsiyete göre olan testlerde, erkekler kontrol edildiğinde kadınlar bakımından “Büyükşehirlerde yaşam tehlikeli olmaya başlamıştır” ifadesine yönelik test anlamlı çıkmıştır. Gelir

durumuna göre yapılan testlerde “Gece yalnız yürümek tehlikelidir” ifadesi hem alt gelir hem üst gelir grubu için anlamlı sonuç vermiştir. Yaşa göre yapılan testlerde “Gece yalnız yürümek tehlikelidir” ifadesine ilişkin test, 21 yaş ve üstü kontrol edildiğinde 20 yaş ve altı için anlamlı sonuç vermiştir. Dikkat edilirse anaakımlaştırma testlerinde de yetiştirme testlerine benzer biçimde daha fazla anlamlı sonuç çıkmıştır.

Araştırma Sorusu 3: Güvenilmez bir dünyada yaşamakta mıyız?

Araştırma sorusu 3 ile ilgili olarak ankette yer alan 4 soru üzerinde yapılan yetiştirme testlerinde televizyon için anlamlı sonuç saptanamamıştır. Anlamsız sonuç veren sorular şunlardır: “Günümüzde insanlara güvenilemez”, “Günümüzde çoğu insan kendini güvende hissetmiyor”, “Günümüzde birçok insan fırsat bulduğunda dürüst olmak yerine sizden yarar sağlamaya çalışır”, “Günümüzde insanlar çoğu zaman başkalarına yardımcı olmak yerine, kendi çıkarlarını gözetirler”. İlgili sorular, Gerbner ve arkadaşlarının kullandığı sorulardır.

Dijital kanal bakımından yapılan testlerde ise 1 anlamlı test olduğu görülmektedir. “Günümüzde çoğu insan kendini güvende hissetmiyor” ifadesine ilişkin test anlamlı çıkmıştır. Bu sonuca göre, Türkiye’de çoğu insanın kendini güvende hissetmemektedir. Bu bulgu, dijital izlemede, Yetiştirme Kuramı bağlamında öngörülen bir etkidir. Dolayısıyla söz konusu soru çerçevesinde, dijital kanal, insanların dünya algılaması ve sosyal gerçek kavramlaştırmasına katkı vermiştir. Sonuçta bu araştırma sorusuna net olarak yanıt vermek gerekirse, televizyon açısından güvenilmez bir dünyada yaşamamaktayız. Dijital kanal yönünden ise sorunun yanıtı evettir. Yani, güvenilmez bir dünyada yaşamaktayız.

Üçüncü araştırma sorusuna yönelik yapılan anaakımlaştırma testlerinde, televizyon için anlamlı sonuç çıkmaz iken dijital kanal için yapılanlarda da yetiştirmede olduğu gibi 1 anlamlı sonuç saptanmıştır. Buna göre, cinsiyete göre yapılan anaakımlaştırma testinde “Günümüzde birçok insan fırsat bulduğunda dürüst olmak yerine sizden yarar sağlamaya çalışır” ifadesine yönelik test, erkekler kontrol edildiğinde kadınlar bakımından anlamlı çıkmıştır. Bu araştırma sorusu itibarıyla da dijital kanallar anlamlılık bakımından televizyonun önüne geçmiştir

Araştırma Sorusu 4: Dünya şiddet yoğun bir yer hâline gelmiş midir?

Araştırma sorusu 4 ile ilgili olarak ankette yer alan 7 soru üzerinde yapılan yetiştirme testlerinde televizyon için 1 anlamlı sonuç bulunmuştur. “İnsanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ifadesine yönelik test anlamlı çıkmıştır. Sonuç, yetiştirme etkisinin varlığını destekler niteliktedir. Anlamsız sonuç veren testlerin ifadeleri şunlardır: “Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur”, “Şiddet ünlü insanlar arasında da yaşanabilmektedir”, “Şiddet alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar arasında daha çok yaşanmaktadır”, “Alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar, sorun çözümünde orta ve üst sosyo-ekonomik statüye sahip insanlara oranla şiddete daha çok başvurmaktadır”, “Şiddet erkekler arasında daha çok yaşanmaktadır”, “Genç insanlar arasında şiddete başvurma oranı artmaktadır”.

Dijital kanal izlemeye ilişkin yapılan testlerde ise 2 anlamlı sonuç bulunmaktadır. “Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur” ve “İnsanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ifadelerine yönelik testler anlamlı çıkmıştır. Buna göre, katılımcılar, Türkiye’nin şiddet yoğun bir yer olduğunu düşünmektedir. Katılımcılar, insanların tanıdıklarına kasten şiddet uygulayabildiklerini düşünmektedir. Dijital izleme bakımından anlamlı sonuç veren bu iki test, yetiştirme delili sunmuştur. Sonuçta bu araştırma sorusuna net olarak yanıt vermek gerekirse hem televizyon hem de dijital kanal bakımından bu sorunun yanıtı evettir. Yani dünya, şiddet yoğun bir yer hâline gelmiştir.

Burada şu sonuç çıkmaktadır: Televizyon bakımından 1 soru için “evet”, 15 soru için “hayır” yanıtı; dijital kanal bakımından ise 4 soru için “evet” ve 12 soru için “hayır” yanıtı çıkmıştır. Bu da göstermektedir ki araştırma, her iki kanal açısından da yetiştirme delili sunmuştur. Ancak dijital kanal bakımından daha fazla sunulmuştur.

Gerbner, televizyonun yetiştirme etkisinin sürekli olduğunu ve yeni araştırmalarla ortaya konması gerektiğini söylemiştir (Morgan, 1995). Bu tez çalışmasının dayandığı araştırma, yetiştirmenin artık, televizyondan dijital kanallara kaydığını göstermektedir. Televizyon ve dijital kanal birlikteliğinde ölçümlerin yenilenmesi gerektiğini belirtmek önemlidir. Tezde çıkan sonuç sabitlendiğinde, yetiştirme delilinin yeni araştırmalar bağlamında dijital kanal örneğinde aranması gerekeceğini belirtmek doğru olacaktır.

Dördüncü araştırma sorusuna göre, televizyon için yapılan anaakımlaştırma testlerinde 1 anlamlı sonuç bulunmuştur. “İnsanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” sorusu, alt gelir grubu kontrol edildiğinde üst gelir grubu için anlamlı çıkmıştır. Dijital kanala yönelik yapılan anaakımlaştırma testlerinde ise 7 anlamlı

sonuç saptanmıştır. Buna göre, cinsiyete göre 3 test anlamlı çıkmıştır. Buna göre, “Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur” ve “İnsanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ifadelerine ilişkin testler, erkekler kontrol edildiğinde kadınlar bakımından anlamlı olarak belirmiştir. “Şiddet alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar arasında daha çok yaşanmaktadır” ifadesine ilişkin test ise kadınlar kontrol edildiğinde erkekler bakımından anlamlı görülmüştür. Gelir durumuna göre yapılan testlerde de 2 anlamlı sonuç bulunmuştur. “Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur” ile “İnsanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ifadeleri alt gelir grubu kontrol edildiğinde üst gelir grubu bakımından anlamlı sonuç vermiştir. Son olarak yaşa göre yapılan testler de 2 anlamlı sonuç sunmuştur. “İnsanlar tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir” ve “Şiddet erkekler arasında daha çok yaşanmaktadır” ifadelerinin testleri, 21 yaş ve üstü olan grup kontrol edildiğinde 20 yaş ve altında olanlar için anlamlı çıkmıştır.

Bu değerlendirmelerden sonra, genel toplam çıkarıldığında, 4. araştırma sorusuna bağlı olmak üzere televizyon bakımından 1 yetiştirme testi anlamlı çıkmıştır. Buna karşılık dijital kanal bakımından ise 2. araştırma sorusunda 1, 3. araştırma sorusunda 1, 4. araştırma sorusunda ise 2 anlamlı sonuç bulunmuştur. Dolayısıyla bunun toplamında da 4’e 1 gibi bir oran ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlar yetiştirmenin artık dijital kanallara kaydığının işaretidir.

Anaakımlaştırma testleri bakımından ise, televizyona ilişkin 2 anlamlı test saptanmıştır. Dijital kanal bakımından ise 2. araştırma sorusunda 3, 3. araştırma sorusunda 1, 4. araştırma sorusunda ise 7 anlamlı sonuç olduğu görülmektedir. Buna göre televizyonda 2 tane çıkmasına karşın dijital kanalda 11 anlamlı sonuç çıkmıştır.

Bu sonuçlar üzerinden bir değerlendirme daha yapmak yararlı olacaktır. Hirsch, yukarıda belirtildiği gibi demografik değişkenlerin analize katıldığında sonuçların Gerbner ve arkadaşlarının bulgularını yanlışladığını ileri sürmüştür. Gerbner ve arkadaşları ise bu eleştiriye anaakımlaştırma testleri ile yanıt vermiştir. Bu tezin, anaakımlaştırma başlığı altında yapılan testlerin sonuçları, Hirsch’e değil de Gerbner ve arkadaşlarına destek verir gözükmektedir.

Sonuçta toplam test sayısına bakılmaksızın söylendiğinde, bu araştırma, yetiştirme ve anaakımlaştırma delili sunmuştur. Bunun yanı sıra dijital kanallarda yetiştirme ve anaakımlaştırma boyutu, geleneksel televizyona oranla daha fazla çıkmıştır. Gerbner ve

aynı zamanda arkadaşları, Yetiştirme Kuramı bakımından televizyonun etkisinin hiçbir zaman güçlü bir belirleyici olmadığını ancak değişik etkenlerin de beraberinde katkısının olduğunu söylemişlerdir. Bu araştırmada ortaya çıkan bulgular da Gerbner ve arkadaşlarının düşüncelerine destek vermiştir. Tez, ABD’de üretilmiş bir kurama dayandırılarak gerçekleştirilmiş bir araştırmaya dayanmıştır. Bu anlamda, kuramsal çerçevede “dijital yayın platformu dünyası” kavramı ile katkı verilmiştir. Yöntemsel bakımdan ise Türkiye’de, daha önce Rıdvan Cevher’in (2024) yaptığı çözümlemeyle aynı olarak mesaj sistem çözümlemesi yapılmış ve burada George Gerbner’in ölçeğine Prof. Dr. Ömer Özer’in yaptığı eklemelerle geliştirilen ölçek kullanılmış ve bu anlamda dijital kanalları içine alarak yapılan çözümleme, televizyonla karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Bu da bir katkı olarak değerlendirilebilir. Bir başka ifadeyle, televizyon ile dijital kanalın karşılaştırılmasına yönelik Türkiye örneğinde Yetiştirme Kuramı’na da katkı sağlamıştır.

6.2 Öneriler

Gerbner'ın geliştirdiği mesaj sistem çözümlemesi ölçeğinin dijital kanallara göre geliştirilerek, yetiştirme anketi hazırlamanın gerektiği önerisinde bulunabilir. Diğer bir ifadeyle, sosyal medya araçlarına ilişkin yeni bir mesaj sistem çözümlemesi geliştirilip buna bağlı olarak yetiştirme çözümlemesinin yapılması alana katkı sağlayabilir.

Yetiştirme çözümlemesinin Türkiye örneği için, 7 bölgeye ilişkin analizler yapılarak söz konusu bölgeler arasında farklı demografik özellikler bağlamında karşılaştırmalar yapılması anlamlı olacaktır.

Bu önerilerin doğrultusunda, mesaj sistem çözümlemesinde, şiddet tanımının da geliştirilerek genel bir çözümleme yapılması kurama katkı sağlayabilir.

Ayrıca Türkiye'de medya, kapitalist sistem çerçevesinde neo-liberal politikalara göre yapılandırıldığı için bu yapıyı tümüyle değiştirmenin en doğru ve yararlı olacağı saklı tutularak belirli ölçüde söz konusu yapıya direnmeyi sağlayacak politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Örneğin ilk elde, tekelleşmenin önüne set olacak kararlar alınabilir. Nitekim tekelleşme, tektipleşme gibi önemli bir sonuç doğurmasının yanı sıra asıl, bilgide tekelleşme, etkide tekelleşmeyi yarattığından (Özer, 2007) bu içeriğe sahip medyanın, insanların belirli bir yöne doğru biçimlenen derecede gerçeklik kavramlaştırmasını ve dünya algılamasını belirlediği söylenebilir. Bu da giderek hegemonyanın başarılmasına ulaşacak sonuçlar doğurabilir. Elbette son dönem çalışmalarında Kültürel Göstergeler grubunun üyeleri (Shanahan ve Morgan, 2004), Yetiştirme Kuramı'nı hegemonya kavramı bağlamında da açıklamış ve Prof. Dr. Ömer Özer de Türkiye'de tamamladığı ve yurtdışında sunduğu bir çalışmada bunu kanıtlamıştır (Özer, 2011). Dolayısıyla bu yöndeki araştırmaların hızla çoğaltılması doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

- Alemdar, K. ve Erdoğan İ. (1994). *Popüler Kültür ve İletişim*. Ümit Yayıncılık.
- Bagdikian, B. H. (2000). *The Media Monopoly*. Beacon Press.
- Barış, M. A. (2018). *Çocuk Televizyon Kanallarında Tüketimci Kimliğin İnşası (Gaziantep Örneğinde Bir Yetiştirme Çözümlemesi)* (Yayın Numarası: 492812) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Başpehlivan, A. (2023). Medyada Şiddet Kültürü: Prof. Dr. Ömer Özer ile Söyleşi. *Mediaj*, 6(1), 153-161. <https://doi.org/10.33464/mediaj.1285775>
- Batmaz, V. (1986). *Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Siyasal ve Toplumsal Etkileri: Ampirik Bir Model Denemesi* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Batmaz, V. ve Aksoy, A. (1995). *Türkiye’de Televizyon ve Aile*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Batmaz, V. (2006). *Medya Popüler Kültürü Gizler*. Karakutu Yayınları.
- Blank, D. M. (1977) The Gerbner Violence Profile [Gerbner Şiddet Profili]. *Journal of Broadcasting*, 21(3), 273-279. <https://doi.org/10.1080/08838157709363836>
- Cevher, R. (2024). *Yetiştirme Kuramı: Web Tabanlı Dijital Platformların İnsanların Sosyal Gerçeklik Kavramlaştırmaları ve Dünya Algılamaları Üzerindeki Rolü* (Yayın Numarası: 853595) [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Corcoran, F. (1984). Television as Ideological Apparatus: The Power and the Pleasure [İdeolojik Aygıt Olarak Televizyon: İktidar ve Haz]. *Critical Studies in Mass Communication*, 1(2), 131-145.
- Çelik, N. B. (2000). Giriş: Televizyon, Kadın ve Şiddet. İçinde N. B. Çelik (Der.), *Televizyon Kadın ve Şiddet*, KİV Yayınları.
- Doob, A. N., and Macdonald, G. E. (1979). Television Viewing and Fear of Victimization: Is the Relationship Causal? [Televizyon İzleme ve Mağduriyet Korkusu: İlişki Nedensel mi?]. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(2), 170-179.

- Erdoğan, İ. (1998). Gerbner'in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme. *Kültür ve İletişim*. 1(2), 149-180.
- Gerbner, G. (1960). Mass Communications and the Citizenship of Secondary School Youth. In F. Patterson and others (Eds.), *The Adolescent Citizen* (pp. 179-205). Illinois: The Free Press of Glencoe.
- Gerbner, G. (1967). Mass Media and Human Communication Theory. In F. E. X. Dance (Ed.), *Human Communication Theory: Original Essays* (pp. 40-60). New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Gerbner, G. (1969a). Toward "Cultural Indicators": The Analysis of Mass Mediated Public Message Systems ["Kültürel Göstergelere" Doğru: Kitle İletişim Aracılığıyla İletilen Kamu Mesaj Sistemlerinin Analizi]. *AV Communication Review*, 17(2), 137-148.
- Gerbner, G. (1969b). *Dimension of Violence in Television Drama, A Study of network programs transmitted October 1 through 7 in 1967 and 1968; conducted in October and November, 1968 for the Mass Media Task Force National Commission on the Causes and Prevention of Violence*, 1-181.
- Gerbner, G. (1970). Cultural Indicators: The Case of Violence in Television Drama [Kültürel Göstergeler: Televizyon Dramalarında Şiddet Örneği]. *Annals of the American Academy of Political and Social Science, Political Intelligence for America's Future*, 388, 69-81.
- Gerbner, G. (1972). The Structure and Process of Television Program Content Regulation in the United States. In G. A. Comstock and E. A. Rubinstein (Eds.), *Television and Social Behavior: Reports and Papers, Volume I: Media Content and Control* (pp. 386-414). U.S. Department of Health, Education, and Welfare.
- Gerbner, G. (1973). Cultural Indicators: The Third Voice. In G. Gerbner, L. Gross, W. H. Melody (Eds.), *Communication Technology and Social Policy* (pp. 555-573). John Wiley and Sons.
- Gerbner, G. (1974). Communication: Society is the Message [İletişim: Toplum Mesajdır]. *Communication*, 1, 57-64.

- Gerbner, G. and Gross L. (1976). Living With Television: The Violence Profile [Televizyonla Yaşamak: Şiddet Profili]. *Journal of Communication*, 26, 172-194.
- Gerbner, G. and Gross L. (1980). The Violent Face of Television and Its Lessons In E. L. Palmer and A. Dorr (Eds.), *Children and the Faces of Television: Teaching, Violence, Selling* (pp. 149-162). Academic Press, A Subsidiary of Harcourt Brace Jovanovich, Publishers.
- Gerbner, G. ve Gross, L. (2014). Televizyonla Yaşamak: Şiddet Profili. İçinde M. Morgan (Ed.), (Çev: G. Ayas, V. Batmaz, İ. Kovacı) *Medyaya Karşı* (ss. 333-374). Ayrıntı Yayınları.
- Gerbner, G., Gross, L., Eleey, M. F., Fox, S., Jackson-Beeck, M. and Signorielli, N. (1976). *Violence Profile No. 7: Trends in Network Television Drama and Viewer Conceptions of Social Reality 1967-1975*, 1-102.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M. and Signorielli, N. (1980). The Mainstreaming of America: Violence Profile No. 11. *Journal of Communication*, 10-29.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M. and Signorielli, N. (1981). A Curious Journey Into The Scary World of Paul Hirsch [Paul Hirsch'ün Korkutucu Dünyasına Meraklı Bir Yolculuk]. *Communication Research*, 8(1), 39-72.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M. and Signorielli, N. (1982). Charting the Mainstream: Television's Contributions to Political Orientations [Ana Akımı Haritalamak: Televizyonun Politik Yönelimlere Katkıları]. *Journal of Communication*, 32(2), 100-127.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M. and Signorielli, N. (1984). Political Correlates of Television Viewing [Televizyon İzlemenin Politik İlişkileri]. *Public Opinion Quarterly*. 48, 283-300.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M., Signorielli, N. and Shanahan, J. (1994). Growing up with Television: The Cultivation Processes. In J. Bryant and D. Zillmann (Eds.), *Media Effects: Advances in Theory and Research* (pp. 43-67). Lawrence Erlbaum.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M., Signorielli, N. and Shanahan, J. (2002). Growing Up With Television: Cultivation Processes. In J. Bryant ve D. Zillmann (Eds.), *Media*

Effects – Advances in Theory and Research (pp. 43-67). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M. ve Signorielli, N. (2014). Televizyon ile Büyümek: Kültivasyon Perspektifi. İçinde M. Morgan (Ed.), (Çev: G. Ayas, V. Batmaz, İ. Kovacı) *Medyaya Karşı* (ss. 281-312). Ayrıntı Yayınları.

Gerbner, G. (1977a). TELEVISION: The New State Religion? [TELEVİZYON: Yeni Devlet Dini mi?]. *Et cetera*, 145-150.

Gerbner, G. (1977b). Comparative Cultural Indicators. In G. Gerbner (Ed.), *Mass Media Policies in Changing Cultures* (pp. 199-205). New York: A Wiley Interscience Publication.

Gerbner, G. (1978a). Television: Continuing the Story-telling Tradition [Televizyon: Hikâye Anlatma Geleneğinin Sürdürülmesi].

Gerbner, G. (1978b). Television's Influence on Values and Behavior [Televizyonun Değerler ve Davranışlar Üzerindeki Etkisi]. *Weekly Psychiatry Update Series*, 24, 2-8.

Gerbner, G. (1980a). TV: The New Religion Controlling Us [TV: Bizi Kontrol Eden Yeni Din]. *Long Island Newsday*, November 9, 1-2.

Gerbner, G. (1980b). Death in Prime Time: Notes on the Symbolic Functions of Dying in the Mass Media [Televizyonun En Çok İzlenen Saatlerinde Ölüm: Kitle İletişim Araçlarında Ölmenin Sembolik İşlevleri Üzerine Notlar]. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 447, 64-70.

Gerbner, G. (1981). Television: The Mainstreaming of America [Televizyon: Amerika'nın Anaakımlaştırılması]. *Business & the Media*, 12-15.

Gerbner, G. and Signorielli N. (1982). The World According to Television [Televizyona Göre Dünya]. *American Demographics*, 15-17.

Gerbner, G. (1984a). The Mainstreaming of America: Television Makes Strange Bedfellows [Amerika'nın Anaakımlaştırılması: Televizyon Garip Ortaklıklar Yaratır]. *TV Guide*, October 20, 20-23.

Gerbner, G. (1984b). TV distorts world, makes many fearful [Televizyon dünyayı çarpıtıyor, birçok insanı korkutuyor]. *USA Today*, November 20.

- Gerbner, G. (1984c). Political Functions of Television Viewing: A Cultivation Analysis. In G. Melischek, K. E. Rosengren and J. Stappers (Eds.), *Cultural Indicators: An International Symposium* (pp. 329-343). Verlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften Wien.
- Gerbner, G. (1985). Mass Media Discourse: Message System Analysis as a Component of Cultural Indicators, Discourse and Communication. In T. A. Van Dijk (Ed.), *Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication* (pp. 13-25). Walter de Gruyter.
- Gerbner, G. (1986). The Symbolic Context of Action and Communication. In R. L. Rasnow and M. Georgoudi (Eds.), *Contextualism and Understanding in Behavioral Science* (pp. 251-268). New York: Praeger Publisher.
- Gerbner, G. (1987). Television's Populist Brew: The Three Bs. [Televizyonun Popülist Karışımı: Üç B Ögesi]. *Et cetera*, 44(1), 3-7.
- Gerbner, G. (1989). Waiting for Prime Time: The Outlook for Women in TV News [Prime Time'ı Beklerken: Televizyon Haberlerinde Kadınların Görünümü]. *New Choices*, 29(3), 74.
- Gerbner, G. and Schramm W. (1990). Communications Study of International Encyclopedia of Communications, 16(1), 358-368.
- Gerbner, G. (1990a). Epilogue: Advancing on the Path of Righteousness (Maybe). In N. Signorielli and M. Morgan (Eds.), *Cultivation Analysis: New Directions in Media Effects Research* (pp. 249-262). Sage Publication.
- Gerbner, G. (1990b). The Second American Revolution [İkinci Amerikan Devrimi]. *Adbusters Quarterly*, 2(1), 1.
- Gerbner, G. (1993). "Miracles" of Communication Technology: Powerful Audiences, Diverse Choices, and Other Fairy Tales. In J. Wasko, V. Mosco, M. Pendakur (Eds.), *Illuminating The Blindspots: Essays Honoring Dallas W. Symthe* (pp. 367-377). Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Gerbner, G. (1995). Television Violence: The Power and the Peril. In G. Dines and J. M. Humez (Ed.), *Gender, Race and Class in Media* (pp. 547-557). SAGE Publications.

- Gerbner, G. (1996). Foreword: Invasion of the Story Sellers. In R.F. Fox (Ed.), *Harvesting Minds: How TV Commercials Control Kids* (pp. ix-xiii). Praeger.
- Gerbner, G. (1997). Gender and Age in Prime-Time Television. In S. Kirschner and D. A. Kirschner (Eds.), *Perspectives on Psychology and the Media* (pp. 69-94). American Psychological Association.
- Gerbner, G. (1998). Cultivation Analysis: An Overview [Yetiştirme Analizi: Genel Bir Bakış]. *Mass Communication & Society*, 1(3/4), 175-194.
- Gerbner, G., Morgan, M. and Signorielli, N. (1999). Profiling Television Violence. In K. Nordenstreng and M. S. Griffin (Eds.), *International Media Monitoring* (pp. 335-365) Cresskill. NJ: Hampton Press, Inc.
- Gerbner, G. (2000). Cultivation Analysis: an Overview [Yetiştirme Analizi: Genel Bakış]. *Communication*, 3-12.
- Gerbner, G. (2014a). Doğru Yolda İlerleme (Belki). İçinde M. Morgan (Ed.), (Çev: G. Ayas, V. Batmaz, İ. Kovacı) *Medyaya Karşı* (ss. 313-330). Ayrıntı Yayınları.
- Gerbner, G. (2014b). Prime Time’da Ölüm. İçinde M. Morgan (Ed.), (Çev: G. Ayas, V. Batmaz, İ. Kovacı) *Medyaya Karşı* (ss. 375-384). Ayrıntı Yayınları.
- Hawkins, R. P. and Pingree, S. (1981). Using Television to Construct Social Reality [Sosyal Gerçekliği İnşa Etmek İçin Televizyonu Kullanmak]. *Journal of Broadcasting*. 25(4), 347-364.
- Hirsch, P. M. (1980). The “Scary World” of the Nonviewer and Other Anomalies: A Reanalysis of Gerbner et al.’s Findings on Cultivation Analysis [İzlemeyen Kişinin “Korkutucu Dünyası” ve Diğer Anomaliler: Gerbner ve Diğerlerinin Yetiştirme Analizi Üzerine Bulgularının Yeniden Analizi]. *Communication Research*, 7(4), 403-456.
- Hughes, M. (1980). The Fruits of Cultivation Analysis: A Reexamination of Some Effects of Television Watching [Yetiştirme Analizinin Meyveleri: Televizyon İzlemenin Bazı Etkilerinin Yeniden İncelenmesi]. *Public Opinion Quarterly*, 44(3), 287-302.

- Jafarli, K. (2023). *Türk Televizyonlarının Azerbaycan'daki Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yetiştirme Rolüne İlişkin Araştırma* (Yayın Numarası: 783131) [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Karaduman, S. ve Acıyan E. P. (2019). Netflix'in İlk Türk Dizisi "Hakan Muhafız" Üzerine Bir Alımlama Analizi. *Akdeniz İletişim Dergisi*, (32), 669-687. <https://doi.org/10.31123/akil.620457>
- Karasar, N. (2022). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*. (37. Basım). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kırık, A. M. (2024). Türkiye'de Dijital Yayıncılığın Gelişim Süreci ve Fırsatları. *TRT Akademi Dergisi*, 9(21), 578-591. <https://doi.org/10.37679/trta.1493635>
- Kırık, A. M. ve Karakuş M. K. (2013). Sosyal Medya ve İnternet Teknolojisi ile Yöndeşen Televizyon Yayıncılığı: Sosyal Tv. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 4(12), 61-73. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2013.2.003.x>
- Kocagür, S. C. (2022). Türkiye'deki Dijital Platformlar ve Değişen İçerik Biçim: Tek Sezonluk Diziler. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, (20), 70-91.
- Koyuncu, E. (2017). TV Yayıncılığı Alanındaki Dijital TV Platformları Sosyal Paylaşım Ağlarını Neden Kullanırlar?. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 315-335.
- Morgan, M. (1986). Television and the Erosion of Regional Diversity [Televizyon ve Bölgesel Çeşitliliğin Aşınması]. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 30(2), 123-139. <https://doi.org/10.1080/08838158609386615>
- Morgan, M. (1990). International Cultivation Analysis. In N. Signorielli and M. Morgan (Eds.), *Cultivation Analysis: New Directions in Media Effects Research* (pp. 225-247). Sage Publication.
- Morgan, M. (1995). The Critical Contribution of George Gerbner. In J. Lent (Ed.). *A Different Road Taken* (pp. 99-117). Westview Press.

- Morgan, M. (2014). George Gerbner'in İletişim Teorisine, Araştırmaya ve Toplumsal Eyleme Katkıları Üzerine. İçinde M. Morgan (Ed.), (Çev: G. Ayas, V. Batmaz, İ. Kovacı) *Medyaya Karşı* (ss. 9-40). Ayrıntı Yayınları.
- Morgan, M., Shanahan, J. and Signorielli N. (2017). Cultivation Theory: Idea, Topical Fields, and Methodology. In P. Rössler (Ed.), *International Encyclopedia of Media Effects* (pp. 1-14). John Wiley & Sons, Inc.
- McLuhan, M. (2001). *Gutenberg Galaksisi – Tipografik İnsanın Oluşumu* (G. Çağalı Güven, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Newcomb, H. (1978). Assessing the Violence Profile Studies of Gerbner and Gross: A Humanistic Critique and Suggestion. *Communication Research*, 5(3), 264-282. <https://doi.org/10.1177/009365027800500303>
- Oskay, Ü. (2015). *İletişimin ABC'si*. İnkilâp Kitabevi.
- Özçağlayan, M. (2000). Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının Gelişimi. *Selçuk İletişim*, 1(2), 41-52.
- Özçetin, B. (2020). *Kitle İletişim Kuramları: Kavramlar, Okullar, Modeller*. İletişim Yayınları.
- Özer, Ö. (2004). *Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Kültürel İşlevlerinin İncelenmesi*. [Yayınlanmış Doktora Tezi]. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları; NO. 58.
- Özer, Ö. (2005a). Yetiştirme Kuramı: Televizyonla Yaşamın İdeolojik Kültürel Sonuçlarına Yönelik Yapılan Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 75-108.
- Özer, Ö. (2005b). Yetiştirme Kuramının Eleştiriler Bağlamında Değerlendirilmesi: Televizyonun Rezonans Etkisine Dair Bir Araştırma. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 8(1), 127-161.
- Özer, Ö. (2007). Medya Alanında Tekelleşme: Ankara'daki Muhabirlerin Tekelleşmenin Sonuçlarına Yönelik Değerlendirmeleri. İçinde N. Türkoğlu ve M. Cinman Şimşek (Ed.). *Medya Okuryazarlığı* (ss. 166-191). Kalemus Yayınları.
- Özer, Ö. (2011). Cultivation Theory and Hegemony: A Research From Turkey on Cultivational Role of Television [Yetiştirme Kuramı ve Hegemonya: Türkiye'den

- Televizyonun Yetiştirici Rolü Üzerine Bir Araştırma]. *Informatol*, 44(3), 187-192.
- Özer, Ö. ve Dağtaş E. (2011). *Popüler Kültürün Hakimiyeti – Bir Türkiye Hikayesi*. Literatürk Yayınevi.
- Özer, Ö. (2017). Medyada Şiddet Kullanımı: Şiddet Ekonomisi, Medyanın İdeolojik Şiddeti ve Yetiştirme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, (27), 1-19.
- Özer, Ö. (2020). *Kamular Türkü Söyleyin George Gerbner'in Yetiştirme Kuramı Bakımından Özgün Araştırmalar*. Literatürk Academia Yayınevi.
- Özer, Ö. (2021). Türkiye’de Yapılan Yetiştirme Kuramı Tezlerinin Kuramın Özellikleri Bakımından Bir Değerlendirmesi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 19(38), 591-608.
- Özer, Ö. (2022). Yetiştirme Kuramı (Cultivation Theory). İçinde Ö. Özer (Ed.), *Anaakım Medya Kuramları* (ss.185-214). Siyasal Kitabevi.
- Özer, Ö. (2024). Medyada Şiddetin Temsili. *TRT Akademi Dergisi*, 9(2), 5-33.
- Potter, W. J. and Chang, I. C. (1990). Television Exposure Measures and the Cultivation Hypothesis [Televizyon Maruziyeti Ölçütleri ve Yetiştirme Hipotezi]. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 34(3), 313-333. <https://doi.org/10.1080/08838159009386745>
- Rubin, A. M., Perse, E. M. and Taylor, D. S. (1988). A Methodological Examination of Cultivation [Yetiştirmenin Metodolojik Bir İncelemesi]. *Communication Research*, 15(2), 107-134.
- Shanahan, J. and Morgan, M. (2004). *Television and its Viewers – Cultivation Theory and Research*. Cambridge University Press.
- Tutal-Cheviron, N. (2013). *Televizyon ve İçimizdeki Şiddet*. Kırmızı Yayınları.
- Weaver, J. and Wakshlag, J. (1986). Perceived Vulnerability to Crime, Criminal Victimization Experience, and Television Viewing [Suça Karşı Algılanan Duyarlılık, Suç Mağduru Olma Deneyimi ve Televizyon İzleme]. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 30(2), 141-158. <https://doi.org/10.1080/08838158609386616>

İnternet Kaynakları

http – 1: <https://shiftdelete.net/turkiye-en-cok-izlenen-platform-belli-oldu> (Erişim Tarihi: 01.04.2024).

http – 2: <https://tiak.com.tr/tablolar> (Erişim Tarihi: 01.04.2024).

http – 3: <https://www.netflix.com/tr/> (Erişim tarihi: 23.02.2025).

http – 4: <https://www.webtekno.com/netflix-abone-sayisi-h131535.html> (Erişim tarihi: 23.02.2025).

EKLER

EK-1. Araştırma Gönüllü Katılım Formu

ARAŞTIRMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, “ATV Kanalı ve Netflix Dijital Platformunda Yerli Dizilerdeki Şiddet Sunumu: Yetiştirme Kuramı Perspektifi” başlıklı bir araştırma çalışması olup ATV ve Netflix’te 2024 yılında yayınlanan yerli dizilerdeki şiddet sunumunun nasıl olduğunu açığa çıkarmak ve buradan hareketle televizyonun ve dijital platformların insanların dünya algılaması ve sosyal gerçeklik kavramlaştırmasına olan katkısını saptama amacını taşımaktadır. Çalışma, danışman Prof. Dr. Ömer Özer ve yüksek lisans öğrencisi Zeynep Ayna tarafından yürütülmektedir.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, anket yapılarak sizden veriler toplanacaktır.
- İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler SPSS yöntemi ile korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Anadolu Üniversitesi Basın ve Yayın bölümünden Prof. Dr. Ömer Özer’e ve yüksek lisans tez öğrencisi Zeynep Ayna’ya mail ya da telefon yolu ile yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı:

Adres :

Tel.:

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK-2. Anket Soruları

Sayın Katılımcı,

Bu anket, gerçekleştirmekte olduğumuz bir çalışmanın önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, öğrencilerin belli bir konudaki düşüncelerini tanımlamaktır.

Sorulara vereceğiniz yanıtların “yalnızca” kendi düşüncelerinizi yansıtmaları çalışmanın sonucu açısından önem taşımaktadır. Vereceğiniz yanıtlar bireysel olarak çözümlenmeyecektir. Ulaşılan veriler, bütün halinde ve genellemelere ulaşmak amacı ile belirli istatistik testlerde kullanılacaktır. Zaman ayırıp katkı sağladığınız için teşekkür ederim.

Saygılarımla.

Anadolu Üniversitesi-Başın ve Yayın Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

Zeynep Ayna

Danışman:

Prof. Dr. Ömer Özer

Lütfen aşağıdaki ifadelere katılım derecenizi sunulan tablodaki puanlamaya göre işaretleyerek belirtiniz.

1	Tümüyle Katılmıyorum
2	Katılmıyorum
3	Kararsızım
4	Katılıyorum
5	Tümüyle Katılıyorum

		1	2	3	4	5
1.	Genel olarak söylersek, günümüzde tehlikeli bir dünyada yaşamaktayız.					
2.	Genel olarak söylersek, günümüzde insanlara güvenilemez.					

3.	Genel olarak söylersek, günümüzde çoğu insan kendini güvende hissetmiyor.					
4.	Genel olarak söylersek, günümüzde insanlar her an bir saldırıya uğrayabilir.					
5.	Genel olarak söylersek, gece yalnız yürümek tehlikelidir.					
6.	Genel olarak söylersek, günümüzde birçok insan fırsat bulduğunda dürüst olmak yerine, sizden yarar sağlamaya çalışır.					
7.	Genel olarak söylersek, günümüzde insanlar çoğu zaman başkalarına yardımcı olmak yerine, kendi çıkarlarını gözetirler.					
8.	Genel olarak söylersek, Türkiye şiddetle bütünleşen bir ülke olmuştur					
9.	Genel olarak söylersek, insanlar, tanıdıkları insanlara kasten şiddet uygulayabilmektedir.					
10.	Genel olarak söylersek, şiddet, ünlü insanlar arasında da yaşanabilmektedir.					
11.	Genel olarak söylersek, şiddet, alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar arasında daha çok yaşanmaktadır.					
12.	Genel olarak söylersek, alt sosyo-ekonomik statüye sahip insanlar, sorun çözümünde orta ve üst sosyo-ekonomik statüye sahip olanlara oranla şiddete daha çok başvurmaktadır.					
13.	Genel olarak söylersek, büyükşehirlerde yaşam tehlikeli olmaya başlamıştır.					
14.	Genel olarak söylersek, silah kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır.					
15.	Genel olarak söylersek, şiddet erkekler arasında daha çok yaşanmaktadır.					
16.	Genel olarak söylersek, genç insanlar arasında şiddete başvurma oranı artmaktadır.					

17. Ailenizin aylık ortalama geliri ne kadardır? Lütfen belirtiniz.

☐ Asgari ücret altı

☐ Asgari ücret

☐ Asgari ücret üstü

18. Günde ortalama ne kadar süre dijital platformlarda (Netflix vb.) zaman geçiriyorsunuz? Lütfen belirtiniz.

.....

19. Günde ortalama ne kadar süre televizyon izliyorsunuz? Lütfen belirtiniz.

.....

20. Yaşınızı belirtiniz.

.....

21. Cinsiyetiniz nedir? Lütfen belirtiniz.

☐ Kadın ☐ Erkek ☐ Diğer

22. Lütfen eklemek istediğiniz bir nokta varsa belirtiniz.

.....

EK-3. Mesaj Sistem Çözümlemesi Kodlama Ölçeği

Mesaj Sistem Çözümlemesi: Şiddet Örneği

Tarih		ATV/ Netflix		Tür	
Süreklilik	Kod.	Devam	Ayrı		
Süre					
Tonu	Kod.	Mizahi	Ciddi	Ne Mizahi Ne Ciddi	
Şiddete Katılanların Sayısı	Kod.	Sayılamaz			
Şiddet Adeti	Kod.	Sayılamaz			
Şiddet Türü	Kod.	Doğrudan	Dolaylı	Karışık	
Kaza	Kod.	Kaza	Doğal Afet	Kasten	Karışık
Kanun Birimleri	Kod.	Resmi Görünür	Özel Görünür	İkisi de görünür	İkisi de görünmüyor
Güvenlik Güçleri	Kod.	Şiddet Uyguluyor	Şiddete Uğruyor	Hem Uğruyor Hem Uyguluyor	Ne Uğruyor Ne Uyguluyor
Suç	Kod.	Suç	Suç Değil		
Tanıma	Kod.	Tanıyor	Tanımiyor	Karışık	
Şiddet Uygulayanın Ün Durumu	Kod.	Ünlü	Ünlü Değil		
Şiddete Uğrayanın Ün Durumu	Kod.	Ünlü	Ünlü Değil		
Şiddet Uygulayanın Mesleği	Kod.				

Şiddete Uğrayanın Mesleği	Kod.				
Şiddet Uygulayanın Sosyo-Ekonomik Statüsü (SES)	Kod.	Alt SES	Orta SES	Üst SES	
Şiddete Uğrayanın Sosyo-Ekonomik Statüsü (SES)	Kod.	Alt SES	Orta SES	Üst SES	
Olay Yeri	Kod.	Büyükşehir	Şehir	İlçe	Kasaba/Köy
Yerleşim Birimi	Kod.	Şehir Merkezi	Kenar Mahalle	Kırsal	
Olay Saati	Kod.	Gündüz	Gece	Her ikisi de	
Olay Mahalli	Kod.	İç Mekân	Dış Mekân	Her ikisi de	
Şiddet Aleti	Kod.				
Şiddet Biçimi	Kod.				
Şiddet Uygulayanın Cinsiyeti	Kod.	Kadın	Erkek	Her ikisi de	
Şiddete Uğrayanın Cinsiyeti	Kod.	Kadın	Erkek	Her ikisi de	
Şiddet Uygulayanın Yaşı	Kod.	Genç	Orta	Yaşlı	
Şiddete Uğrayanın Yaşı	Kod.	Genç	Orta	Yaşlı	

EK-4. Etik Kurul Onay Belgesi

Evrak Kayıt Tarihi: 13.05.2024

Protokol No: 732440

Tarih: 28.05.2024

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Sosyal Bilimler
BAŞLIK:	ATV Kanalı ve Netflix Dijital Platformunda Yerli Dizilerdeki Şiddet Sunumu: Yetiştirme Kuramı Perspektifi
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Ömer ÖZER
TEZ YAZARI:	Zeynep AYNA
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı: Zeynep AYNA

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim Geçmişi:

2021, Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Basın ve Yayın

